1. रुद्रदाम्नः गिरनार-शिलालेखस्य भाषा अस्ति —

(a) प्राकृतम्

(b) शंस्कृतम्

(c) संस्कृतप्रभावित-प्राकृतम्

(d) मालयालम्

Answer: b

Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनार-शिलालेखः संस्कृतभाषया विरचितः । तथा च अस्य शिलालेखस्य लिपिः भवति ब्राह्मी ।

2. रुद्रदाम्नः पितुः नाम किम्?

(a) जयदामन्

(b) रुद्रदामनः

(c) वीरदामनः

(d) शोणः

Answer: a

Explanation: गिरनार-शिलालेखतः रुद्रदाम्नः वंशपरिचयः प्राप्यते । रुद्रदाम्नः पितामहस्य नाम चष्टनः । तथा च तस्य पितुः नाम जयदामन् ।

3. रुद्रदाम्नः पितामहस्य नाम —

(a) चष्टनः

(b) विचष्टनः

(c) दानवीरः

(d) जयदामनः

Answer: a

Explanation: गिरनार-शिलालेखतः रुद्रदाम्नः वंशपरिचयः प्राप्यते । रुद्रदाम्नः पितामहस्य नाम चष्टनः । तथा च तस्य पितुः नाम जयदामन् ।

4. गीर्णार : आसीत् —

(a) पर्वतः

(b) गृहः

(c) स्थानम्

(d) भवनम्

Answer: a

Explanation: गिरनार एकः पर्वतः आसीत् । अस्य प्राचीननाम रैवतकः पर्वतः आसीत् । महाभारते अस्य

5. सुदर्शनतड़ागस्य वर्णना अस्ति —
(a) गिरनारशिलालेखे
(b) हाथीगुम्फाभिलेखे
(c) एलाहावादस्तम्भलेखे
(d) वाँशखेड़ाभिलेखे
Answer: a
Explanation: सुदर्शनतडागस्य वर्णना अस्ति गिरनारशिलालेखे । अस्य निर्माणं प्रथमे पुष्यगुप्तेन कृतम् । तथा च अस्य पुनर्निर्माणं सुविशाखेन कृतम् ।

6. सुदर्शनतड़ागस्य दीर्घमासीत् —
(a) ५०० हस्तम्
(b) ८०० हस्तम्
(c) ४२० हस्तम्
(d) ६०० हस्तम्
Answer: c
Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनारशिलालेखे सुदर्शनतडागस्य वर्णना प्राप्यते । अस्य तडागस्य दैर्घ्यं ४२० हस्तमासीत् । अस्य गभीरता ७५ हस्तमासीत् ।

7. अस्य तड़ागस्य गभीरता आसीत् —
(a) ७५ हस्तम्
(b) ८० हस्तम्
(c) १०० हस्तम्
(d) ५५ हस्तम्
Answer: a
Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनारशिलालेखे सुदर्शनतडागस्य वर्णना प्राप्यते । अस्य तडागस्य दैर्घ्यं ४२० हस्तमासीत् । अस्य गभीरता ७५ हस्तमासीत् ।

8. गिरनार-शिलालेख कस्मिन् मासे निर्मितम् —
(a) जैष्ठमासे
(b) मार्गमासे
(c) श्रावणमासे
(d) आषाढ़मासे
Answer: b
Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनार-शिलालेखः मार्गशीर्षे निर्मितमासीत् । 'मार्गशीर्ष' इत्यनेन अग्रहायणमासः बोध्यते ।

9. अस्य शिलालेखस्य पुनर्निर्माणं केन कृतम् ?
(a) सुविशाखेन
(b) विशाखेन
(c) पुष्यगुप्तेन
(d) वीरसेनेन
Answer: a
Explanation: गिरनार-शिलालेखस्य पुनर्निर्माणं सुविशाखेन कृतम् । सुविशाखः आनर्त्तः तथा च सुराष्ट्रस्य शासनकार्ये नियुक्तः पह्लववंशीयः कुलैपपुत्रः आसीत् । सुविशाखः सत्यानुरागी, सत्, सज्जनः, जितेन्द्रियः, सुस्थिरः चासीत् ।

10. रुद्रदाम्नः गिरनार-शिलालेखे 'दान्त' इति शब्दस्य कोऽर्थः ?
(a) जितेन्द्रियः
(b) पुरुषः
(c) दन्तविशिष्टः
(d) प्रकृतिः
Answer: a
Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनार-शिलालेखे 'दान्त' इति शब्दः प्राप्यते । तथाहि उच्यते –'सुविशाखेन यथावदार्थ-धर्म-व्यवहार-दर्शनैरनुरागमभिवर्धयता शक्तेन दान्तेनाच-पलेशविस्मितेनार्येनाहार्येण---------- ॥'

11. अस्मिन् शिलालेखे 'दामन' इत्यस्य कोऽर्थः ?
(a) गृहम्
(b) मत्सः
(c) तड़ागः
(d) स्थानम्
Answer: d
Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनार-शिलालेखे 'दामन' इत्यस्यार्थः स्थानं सृष्टिः वा ।

12. रुद्रदाम्नः उपाधिः आसीत् —
(a) क्षत्रपः
(b) महाक्षत्रपः
(c) वीरः
(d) कुमारः
Answer: b
Explanation: शकराज्ञां प्रान्तीयशासकानां उपाधिः भवति महाक्षत्रपः । फारसीशब्दः 'सत्रप' इत्यतः अस्य शकस्य उत्पत्तिः जातः । संस्कृतव्युत्पत्त्यानुसारेण – क्षत्रं कति इति क्षत्रपः ।

13. रुद्रदाम्नः तड़ागस्य कति भागाः सन्ति —

(a) त्रयः

(b) पञ्च

(c) षट्

(d) नव

Answer: a

Explanation: रुद्रदाम्नः तडागस्य त्रयः भागाः सन्ति ।

14.समुद्रगुप्तस्य एलाहावाद-स्तम्भलेखः कुत्र विद्यते —

(a) प्रयागे

(b) विहारे

(c) मणिपुरे

(d) वीजापुरे

Answer: a

Explanation: उत्तरप्रदेशस्य प्रयागस्य एलाहावादे कस्यचित् दुर्गस्य स्तम्भे समुद्रगुप्तस्य एलाहावादः स्तम्भलेखः प्राप्यते ।

15.एलाहावाद-स्तम्भलेखस्य भाषा आसीत् —

(a) प्राकृतम्

(b) संस्कृतम्

(c) उर्दुः

(d) मालयालम्

Answer: b

Explanation: एलाहावाद-स्तम्भलेखस्य भाषा अस्ति संस्कृतम् ।

16. समुद्रगुप्तः कस्य प्रपौत्रः आसीत् —

(a) पुष्पगुप्तस्य

(b) श्रीगुप्तस्य

(c) हरिषेणस्य

(d) रावणस्य

Answer: b

Explanation:

समुद्रगुप्तस्य वंशपरिचयः –

१. श्रीगुप्तः
२. घटोत्कचः
३. प्रथमः चन्द्रगुप्तः
४. समुद्रगुप्तः
५. द्वितीयः चन्द्रगुप्तः

प्रपौत्रः

17. समुद्रगुप्त: कस्य पौत्र: आसीत् —

(a) श्रीगुप्तस्य

(b) पुष्पगुप्तस्य

(c) श्रीघटोत्कचस्य

(d) चन्द्रगुप्तस्य

Answer: c

Explanation:

1) समुद्रगुप्तस्य वंशपरिचयः –

१. श्रीगुप्तः
२. घटोत्कचः
३. प्रथमः चन्द्रगुप्तः
४. समुद्रगुप्तः
५. द्वितीयः चन्द्रगुप्तः ।

प्रपौत्रः

18.एलाहावाद-स्तम्भलेखस्य रचयिता आसीत् —

(a) हरिषेण:

(b) वीरसेन

(c) तिलक:

(d) कविराज:

Answer: a

Explanation: एलाहावाद-स्तम्भलेखस्य रचयिता भवति । तथाहि उच्यते – "कुमारात्यमहाहण्डनायक-हरिषेणस्य सर्वभूत-हित-सुखायास्तु" ।

19. अयं स्तम्भलेख: — श्रेण्या: काव्यमासीत्

(a) उत्तम:

(b) विरुद:

(c) महाकाव्यम्

(d) अविरुद:

Answer: b

Explanation: समुद्रगुप्तस्य एलाहावादः स्तम्भलेखः 'विरुद'श्रेण्याः काव्यमासीत् । विरुदकाव्यं भवति चम्पूकाव्यस्य भेदः – चम्पू->विरुदः-> करभकः ।

20. कस्मिन् शिलालेखे 'पुष्प' नाम्ना नगरस्य नाम प्राप्यते —
(a) हाथीगुम्फाशिलालेखे
(b) एलाहावाद-स्तम्भलेखे
(c) गिरनार-अभिलेखे
(d) ऐहल-शिलालेखे
Answer: b
Explanation: एलाहावाद-स्तम्भलेखे प्राप्यते यत् – कोतकुलजातं राजपुत्रं समुद्रगुप्तस्य सैन्याः बद्धं कृत्वा 'पुष्प' नामं नगरं अगन्तवन्तः ।

21. समुद्रगुप्तस्य मातु: नाम किम्?
(a) कुमारदेवी
(b) श्रुतशीला
(c) राधिका
(d) गीता
Answer: a
Explanation: समुद्रगुप्तस्य मातुः नाम कुमारदेवी । 'कुमारदेवी' लिच्छविदुहिता आसीत् । अस्याः विवाहविषये मुद्रायां "लिच्छवयः" इत्युक्तम् ।

22. खारवेलस्य गाथीगुम्फाऽभिलेखस्य लिपि: अस्ति —
(a) ब्राह्मीलिपि:
(b) खरोष्ठि
(c) हिन्दि
(d) तनसकी
Answer: a
Explanation: खारवेलस्य हातीगुम्फाशिलालेखस्य लिपिरस्ति ब्राह्मीलिपिः ।

23. जैनानां प्रभाव: कस्मिन् शिलालेखे प्राप्यते —
(a) हाथीगुम्फाऽभिलेखे
(b) एलाहावाद-शिलालेखे
(c) गिरनार-शिलालेखे
(d) मेहल-शिलालेखे
Answer: a
Explanation: जैनानां प्रभावः हातीगुम्फाशिलालेखे प्राप्यते । तथाहि उच्यते अस्य शिलालेखस्य प्रारम्भे – "नमो अरहतानं (I) नमो सव-सिधानं (II)"

24. खारवेल कततमे वर्षे युवराजपदं लब्धवान्?
(a) पञ्चदश
(b) षोड़श
(c) सप्तदश
(d) अष्टादश
Answer: a
Explanation: खारवेलः पञ्चदश वर्षे युवराजपदं लब्धवान् । नव-वत्सरयावत् युवराजपदस्य भोगं कृतवान् । अपि च स चतुर्विंशतिः वर्षे महाराजपदं लब्धवान् ।

25. 'कुमारी' पर्वतस्य नाम प्राप्यते —
(a) एलाहावाद-स्तम्भलेख
(b) हाथीगुम्फाऽभिलेखे
(c) गिरनार-शिलालेखे
(d) वाँशखेड़ा अभिलेखे
Answer: b
Explanation: युवराजः खारवेलः त्रयोदशवर्षे 'कुमारी' पर्वते कतिपय स्तम्भं प्रतिष्ठितवान् ।

26. सातकर्णि: कस्य समसामयिक: आसीत् —
(a) खेरवेल:
(b) चन्द्रगुप्तस्य
(c) श्रीगुप्तस्य
(d) समुद्रगुप्त:
Answer: a
Explanation: खारवेलस्य हाथीगुम्फाशिलालेखे सातकर्णेः नाम प्राप्यते । राज्याभिषेकस्य द्वितीये वर्षे खारवेलः सातकर्णीमग्राह्य पश्चिमायां दिशि विराटसैन्यवाहिनीं प्रेरितवान् ।

27. वाँशखेड़ा ताम्रपत्राभिलेख: कया लिप्या रचिता —
(a) पश्चिमोत्तरी ब्राह्मीलिपि:
(b) ब्राह्मीलिपि:
(c) खरोष्ठी
(d) दक्षिणीब्राह्मीलिपि:
Answer: a
Explanation: पश्चिमोत्तरीलिप्या वाँशखेडा-ताम्रपत्राभिलेखः रचितः ।

28. ऐहोलशिलालेखस्य लिपि: अस्ति —
(a) दक्षिणीब्राह्मीलिपि:
(b) उत्तरीब्राह्मीलिपि:
(c) खरोष्ठीलिपि:
(d) तनसकी
Answer: a
Explanation: ऐहोलशिलालेखस्य लिपिरस्ति दक्षिणब्राह्मीलिपिः ।

29. कस्य शिलालेखस्य प्रारम्भे भगवत: जिनेन्द्रस्य स्तुति: क्रियते —
(a) ऐहोलशिलालेखे
(b) गिरनारशिलालेखे
(c) वाँशखेड़ाभिलेखे
(d) खारवेलाभिलेखे
Answer: a
Explanation: ऐहोल-शिलालेखस्य प्रारम्भे उक्तम् – जयति भगवञ्जिनेन्द्रो वीतजरामरणजन्मानो यस्य ज्ञानसमुद्रान्तर्गतमखिलं जगदन्तरीपमिव ।

30. ऐहोलशिलालेखे प्रथम-कदम्ब-शब्देण बोध्यते —
(a) कदम्बवृक्ष:
(b) कदम्बवंशीयगण:
(c) कदम्बपत्रम्
(d) राजवंश:
Answer: b
Explanation: ऐहोल-शिलालेखे 'कदम्ब'शब्दस्य प्रयोगः परिलक्ष्यते । अत्र प्रथमकदम्बशब्देन कदम्बवंशीयगणः बोध्यते । द्वितीयकदम्बशब्देन कदम्बवृक्षः बोध्यते ।

31. ''स विजयतां रविकीर्ति: कविताश्रितकालिदासभारविकीर्ति:'' — इति वचनं कुत्र प्राप्यते —
(a) गिरनारशिलालेखे
(b) ऐहोलशिलालेखे
(c) वाँशखेड़ाताम्रपत्राभिलेखे
(d) अफसदशिलालेखे
Answer: b
Explanation: रविकीर्त्तिः हि ऐहोलशिलालेखस्य निर्माणकर्ता निर्माणकारयिता च । स भारविकालिदासयोः समकक्षः आसीत् ।

32. तन्तुवायश्रेणीक: मन्दसौरशिलालेखस्य भाषा अस्ति —
(a) संस्कृतम्
(b) प्राकृतम्
(c) मालयालम्
(d) चीना
Answer: a
Explanation: मन्दसौरशिलालेखस्य भाषा अस्ति संस्कृतम् ।

33. मन्दसौरस्य लेखकः अस्ति —
(a) सूरवीरः
(b) वत्सभट्टिः
(c) देवभट्टि
(d) भूषणभट्टः
Answer: b
Explanation: मन्दसौरस्य लेखकः आसीत् वत्सभट्टिः ।

34. ''सत्य-क्षमा-दम-शम-ब्रत-शौच-धैर्य्य-स्वाध्यायवृत्त-विनयास्थिति-बुद्ध्यौपेतैः।'' — इति वचनं कस्मिन् शिलालेखे विद्यते
(a) अफसदशिलालेखे
(b) भितारीस्तम्भलेखे
(c) मन्दसौरशिलालेखे
(d) गिरनारशिलालेखे
Answer: c
Explanation: 'सत्य-क्षमा-दम-शम-व्रत-शौच-धैर्य्य-स्वाध्यायवृत्त-विनयास्थिति-बुद्ध्यौपतैः' इति वचनं तन्तुवायश्रेणिकः मन्दसौरशिलालेखे विद्यते ।

35. मन्दसौरः कुत्र विद्यते —
(a) उत्तरप्रदेशे
(b) मध्यप्रदेशे
(c) अन्ध्रप्रदेशे
(d) वङ्गप्रदेशे
Answer: b
Explanation: भारतवर्षस्य मध्यप्रदेशे मन्दसौरः विद्यते ।

36. हर्षस्य वाँशखेड़ा-ताम्रपत्राभिलेखः कुत्रः प्राप्तः ?
(a) गिरनारतः
(b) कानपुरतः
(c) मथुरातः
(d) शाहजहाँपुरतः
Answer: d
Explanation: शाहजहाँपुरः उत्तरप्रदेशे विद्यते । अत्र 'वाँशखेडा' इत्यस्मिन् ग्रामे हर्षवर्धनस्य वाँशखेडा-ताम्रशासनं विराजते ।

37.कस्मिन् शिलालेखे 'देवानांप्रिय" इत्युपाधिना सह तस्य नाम 'अशोक' इति प्राप्यते —

(a) मस्की-शिलालेखे

(b) ऐहोलशिलालेखे

(c) कान्धर-शिलालेखे

(d) एरण-शिलालेखे

Answer: a

Explanation: "देवानं पिये पियदसी लाज हेवं आहा' इति वचनम् अशोकस्य प्रथमे स्तम्भलेखे विद्यते । अशोकस्य प्रथमस्तम्भलेखस्य स्थानं दिल्लीप्रदेशः । भाषा प्राकृतम्, लिपिः च ब्राह्मीलिपिः । अस्य स्तम्भलेखस्य कालः ख्रीष्टपूर्वाब्दः २४४ । विषयः – धर्मशिक्षा तस्य महिमा च । संस्कृतानुवादः – "देवानां प्रियः प्रियदर्शी राजा एवमाह" । मस्कीशिलालेखे "देवानां प्रियः" इत्युपाधिना सह तस्य नाम 'अशोकः' इति प्राप्यते ।

38. यत्तत् कारणमव्यक्तं नित्यं सदसदात्मकम् — कुत्र उपलभ्यते —

(a) याज्ञवल्क्यसंहितायाम्

(b) अर्थशास्त्रे

(c) मनुसंहितायाम्

(d) रामायणे

Answer: c

Explanation: अयं श्लोकांशः मनुसंहितायाः प्रथमे अध्याये विराजते । अत्र आदिपुरुषस्य महिमा वर्णिता अभवत् । स सर्वदा कारणरूपेण विद्यते, कदापि कार्यं न भवति ।

39. मनुसंहितानुसारेण 'नरा' शब्दस्य कोऽर्थः ?

(a) जलम्

(b) नरः

(c) आकाशः

(d) सूर्यः

Answer: a

Explanation: आपो नाराशब्देनोच्यन्ते । जलं भवति नरस्य सन्तानः । तथाहि उच्यते – "आपो वै नरसूनवः" ।

40. मनुसंहितायाः उपरि सर्वज्ञनारायणस्य रचिता टीका —

(a) मन्वर्थमुक्तावली

(b) मन्वर्थचन्द्रिका

(c) मनुटीका

(d) मन्वर्थविवृति

Answer: d

Explanation: 'मन्वर्थविवृतिः' सर्वज्ञनारायणस्य टीका अस्ति । अस्य समयकालः ११०० – १३०० ईशवीयाब्दः ।

41. मनुसंहितानुसारेण त्रेतायुगे श्रेष्ठः आसीत् —

(a) तपस्य

(b) ज्ञानम्

(c) यज्ञः

(d) दानम्

Answer: b

Explanation: मनुसंहितानुसारं सत्ययुगे तपस्या, त्रेतायुगे ज्ञानम्, द्वापरयुगे यज्ञः, तथा च कलियुगे दानं श्रेष्ठधर्मः भवेत् ।

42. सत्ययुगे श्रेष्ठः आसीत् —

(a) ज्ञानम्

(b) तपस्या

(c) दानम्

(d) यज्ञः

Answer: b

Explanation: मनुसंहितानुसारं सत्ययुगे तपस्या, त्रेतायुगे ज्ञानम्, द्वापरयुगे यज्ञः, तथा च कलियुगे दानं श्रेष्ठधर्मः भवेत् ।

43. ''अप्रतर्कमविज्ञेयं प्रसुप्तमिव सर्वतः'' — मनुसंहितायाः कस्मिन् अध्याये प्राप्यते —

(a) प्रथमे

(b) द्वितीये

(c) सप्तमे

(d) तृतीये

Answer: a

Explanation: अयं श्लोकांशः मनुसंहितायाः प्रथमेऽध्याये विद्यते । प्रागेव जगत् प्रसुप्तमिव आसीत् । प्रसुप्तमिव सर्वतः इत्यस्मिन् क्षेत्रे प्रथमार्थे 'तसि'प्रत्ययो भवति ।

44.मनुसंहितानुसारेण प्रजापतिनाम् संख्या —

(a) दश

(b) द्वादश

(c) त्रयोदश

(d) पञ्चदश

Answer: a

Explanation: मनुसंहितायाः प्रथमेऽध्याये प्रजापतिनां संख्या दश इत्युक्तम् । तथाहि उच्यते – "पतीन्प्रजानामसृजत् महर्षिनादित्यो दश" ।

45. अन्तिमः प्रजापतेः नाम किम्? ए
(a) पुलस्तः
(b) प्रचेतस्
(c) वशिष्टः
(d) नारदः
Answer: d
Explanation: मनुसंहितानुसारेण दश प्रजापतयः भवन्ति – मरीचिः, अत्रिः, अङ्गिरा, पुलहः, पुलस्तः, क्रोतुः, प्रचेतस्, वशिष्ठः, भृगुः, नारदः ।

46.मनुसंहितानुसारेण द्वितीयः मनुः आसीत् —
(a) स्वायम्भूवः
(b) तामसः
(c) रैवत
(d) स्वारोचिषः
Answer: d
Explanation: मनुसंहितानुसारेण द्वितीयः मनुः आसीत् स्वारोचिषः । चतुर्दशमनुः यथाक्रमे – स्वायम्भूवः, स्वारोचिषः, औओमिः, तामसः, रैवतः, महातेजा(चाक्षुषः), विवस्वतः, सावर्णिः, दक्षसावर्णिः, ब्रह्मसावर्णिः, धर्मसावर्णिः, रुद्रसावर्णिः, देवसावर्णिः, इन्द्रसावर्णिः च ।

47. सर्वशेषः मनोः नाम किम्?
(a) धर्मसावर्णिः
(b) रुद्रसावर्णिः
(c) देवसावर्णिः
(d) इन्द्रसावर्णिः
Answer: d
Explanation: मनुसंहितानुसारेण सर्वशेषः मनोः नाम इन्द्रसावर्णिः । चतुर्दशमनुः यथाक्रमे – स्वायम्भूवः, स्वारोचिषः, औओमिः, तामसः, रैवतः, महातेजा(चाक्षुषः), विवस्वतः, सावर्णिः, दक्षसावर्णिः, ब्रह्मसावर्णिः, धर्मसावर्णिः, रुद्रसावर्णिः, देवसावर्णिः, इन्द्रसावर्णिः च ।

48.जरायुजजीवानां वर्णना मनुसंहितायाः कस्मिन् अध्याये प्राप्यते ?
(a) प्रथमे
(b) द्वितीये
(c) तृतीये
(d) सप्तमे
Answer: a
Explanation: जरायुजजीवानां वर्णना मनुसंहितायाः प्रथमेऽध्याये प्राप्यते । अपि च अत्र अण्डज-स्वेदज-उद्भिज-जीवानां वर्णना प्राप्यते ।

49. अन्यविरोधेन स्वात्मसम्वन्धितया कथनं —

(a) सम्बन्धः

(b) विचारः

(c) व्यवहारः

(d) विहारः

Answer: c

Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायाः प्रधानः विषयो भवति व्यवहारः । व्यवहारस्य लक्षणप्रसङ्गे मिताक्षराटीकायामुक्तम् –

"अन्य विरोधेन स्वात्मसम्बन्धितया कथनं व्यवहारः"।

50.सर्वेषु अर्थविषयक विवादेषु वलवत्तरा भवति —

(a) उत्तरक्रिया

(b) पूर्वक्रिया

(c) मध्यमक्रिया

(d) कोऽपि न

Answer: a

Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायां विभिन्नाः विवादविषयाः उल्लिखिताः । तेषु अर्थविषयकः विवादः अन्यतमः । अर्थविषयकविवादेषु बलवत्तरा भवति उत्तरक्रिया ।

51. मिताक्षरानुसारेण वृद्धिः कतिविधा ?

(a) द्विविधा

(b) त्रिविधा

(c) चतुर्विधा

(d) षट्विधा

Answer: c

Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायाः अन्यतमा टीका भवति मिताक्षरा । अस्यां टीकायां वृद्धिः चतुर्विधाः – कायिका, कालिका, कारिता, चक्रवृद्धिश्चेति ।

52. अपुष्पाः फलवन्तो ये ते — स्मृताः।

(a) जरायुजाः

(b) उद्भिजाः

(c) वनस्पतयः

(d) को अपि न

Answer: c

Explanation: मनुसंहितायाः प्रथमाध्याये वनस्पतिनां वर्णना प्राप्यते । अस्मिन् प्रसङ्गे उक्तम् – "अपुष्पाः फलवन्तो ये ते वनस्पतयोः स्मृताः"।

53. तमसा वहुरूपेन वेष्टिता: कर्महेतुना।
अन्तसंज्ञाभवन्त्येव सुखदु:खसमन्विता:'' —
कस्य वैशिष्ट्यम् अत्र आलोचिता ?
(a) उद्भिदजीव:
(b) वनस्पतय:
(c) जरायुज:
(d) सरीसृप:
Answer: a
Explanation: मनुसंहितायां यथा वनस्पतिनां जरायुजानां वर्णनाऽस्ति । तथा च उद्भिदजीवानां वर्णनाऽपि प्राप्यते । उद्भिदजीवाः भवन्ति सुखदुःखसमन्विताः ।

54. 'आचार: परमो धर्म:' — मनुसंहिताया: कस्मिन् अध्याये प्राप्यते —
(a) प्रथमे
(b) द्वितीये
(c) तृतीये
(d) सप्तमे
Answer: a
Explanation: मनुसंहितायाः प्रथमेऽध्याये उक्तम् – "आचारः परमो धर्मः"। आचारः अर्थात् व्यवहारः । आ-उपपर्गपूर्वकात् चर्-धातोः उत्तरं घञ्-प्रत्ययेन 'आचारः' इति शब्दः जातः ।

55. सर्वस्य तपसो मूलं किम् ?
(a) यज्ञ:
(b) आचार:
(c) तपस्या
(d) धर्म:
Answer: b
Explanation: मनुसंहितायाः प्रथमेऽध्याये उक्तम् । आचारः भवति सर्वस्य तपसो मूलम् । तपस्या इत्यनेन चान्द्रायणादि बोध्यते । तथाहि उच्यते – बुद्धा तपसश्चान्द्रायणादेः समग्रस्य कारणमाचारम् ।

56. 'धर्मस्य मुनयो गतिम्' — मनुसंहिताया: प्रथमे अध्याये कस्य 'गति:' उक्तम् ?
(a) आचारस्य
(b) यज्ञस्य
(c) धर्यस्य
(d) ज्ञानस्य
Answer: a
Explanation: मनुनये धर्मो भवति मानवस्य मूलम् । आचारतः धर्मस्य गतिः आगच्छति । तथाहि उच्यते – "एवमाचारतो दृष्ट्वा धर्मस्य मुनयो गतिम्"।

57. विवाहानां प्रकार: मनुसंहिताया: कस्मिन् अध्याये प्राप्यते ?

(a) प्रथमे

(b) द्वितीये

(c) सप्तमे

(d) तृतीये

Answer: d

Explanation: विवाहविषये मनुसंहितायाः तृतीयेऽध्याये आलोचना परिलक्ष्यते । विवाहः अष्टविधः – ब्राह्मविवाहः, दैवविवाहः, आर्षविवाहः, प्राजापत्यविवाहः, आसुरविवाहः, गान्धर्वविवाहः, राक्षसविवाहः, पैशाचविवाहश्चेति ।

58. राष्ट्रनीति: मनुसंहिताया: आलोचिता अस्ति —

(a) प्रथमेअध्याये

(b) द्वितीये

(c) सप्तमे

(d) अष्टमे

Answer: d

Explanation: मनुसंहितायाः अष्टमाध्याये राष्ट्रनीतिः आलोचिता । मूलतः विचारव्यवस्था अस्य अध्यायस्य विषयवस्तु ।

59. मनुसंहितायां कति अध्याया: सन्ति ?

(a) द्वादश

(b) त्रयोदश

(c) चतुर्दश

(d) दश

Answer: a

Explanation: मनुसंहितायां द्वादश अध्यायाः विद्यन्ते । प्रथमाध्यायस्य नाम सृष्टिप्रकरणम्, द्वितीयाध्यायस्य नाम धर्मानुष्ठानप्रकरणम्, तृतीयाध्यायस्य नाम विवाहसंस्कारः, सप्तमाध्यायस्य नाम राजधर्मः, द्वादशाध्यायस्य नाम मोक्षधर्मः ।

60. मनुसंहितानुसारेण धर्मस्य प्रत्यक्षलक्षणं कति ?

(a) त्रय:

(b) षट्

(c) चत्वार:

(d) सप्त

Answer: c

Explanation: धर्मस्य प्रत्यक्षलक्षणविषये मनुसंहितायाः द्वितीयेऽध्याये उच्यते –

वेदः स्मृतिः सदाचारः स्वस्य च प्रियमात्मनः ।

एतच्चतुर्विधं प्राहुः साक्षाद् धर्मस्य लक्षणम् ॥

61.''स सर्वोऽभिहितो वेदे सर्वज्ञानमयो हि स:'' — अत्र 'स" पदेन क: वोध्यते ?
(a) मनु:
(b) राजा
(c) देवता
(d) प्रकृति:
Answer: b
Explanation: मनुस्मृतौ वेदमूलतामाह् –

यः कश्चित् कस्यचिद्धर्मो मनुना परिकीर्त्तितः ।
स सर्वोऽभिहितो वेदे सर्वज्ञानमयो हि सः ॥
अत्र 'स' इत्यनेन मनुः बोध्यते ।

62.मनुनये सत्यवादिन: भोजनविधि: —
(a) पूर्वदिशि
(b) दक्षिणदिशि
(c) पश्चिमदिशि
(d) उत्तरदिशि
Answer: d
Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीयेऽध्याये भोजनविधिः उच्यते –

आयुष्मान्व्यक्तिः →पूर्वदिशि
यशस्कामीव्यक्तिः →दक्षिणदिशि
सम्पद्कामी →पश्चिमदिशि
सत्यकामी →उत्तरदिशि ।

63. मनुसंहिताया: द्वितीये अध्याये तीर्थ: कतिविध:
(a) पञ्चविध:
(b) चतुर्विध:
(c) त्रिविध:
(d) सप्तविध:
Answer: b
Explanation: मनुसंहितायामुक्तम् – तीर्थः चतुर्विधः । ब्राह्मतीर्थः, कायतीर्थः, दैवतीर्थः, पित्र्यतीर्थश्च ।

64. प्रजापतितीर्थ: कस्य अपर: नाम —
(a) ब्राह्मतीर्थस्य
(b) कायतीर्थस्य
(c) दैवतीर्थस्य
(d) पित्र्यतीर्थस्य
Answer: b
Explanation: प्रजापतितीर्थः कायतीर्थस्य अपरं नाम । कनिष्ठाङ्गुलिमूले कायम् ।

65. प्राचीनावीती कस्य भेद: —
(a) ब्राह्मणस्य
(b) क्षत्रियस्य
(c) वैशस्य
(d) शूद्रस्य
Answer: a
Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीये अध्याये ब्रह्मणः प्राचीनी-आवीती-निवीती नाम्ना अभिधीयते । तथाहि उच्यते –

"उद्धृते दक्षिणे पाणावुपवीत्युच्यते द्विजः ।
सव्ये प्राचीन-आवीती-निवीती कण्ठसज्जनः ॥"

66. याज्ञवल्क्यनये 'निखाततुषाङ्गारादिमती' भवति —
(a) ध्वजिनी
(b) मत्सिनी
(c) नैधानी
(d) भयवर्जिता
Answer: c
Explanation: याज्ञवल्क्यनये सीमाचिह्नं पञ्चविधम् – ध्वजिनी, मत्सिनी, नैधानी, भयवर्जिता, राजशासननीता च ।

67. मनुसंहितानुसारेण 'सावित्री' इत्यनेन वोध्यते —
(a) गायत्री
(b) नारी
(c) विधाता
(d) सत्यवादी
Answer: a
Explanation: मनुसंहितायाम् 'सावित्री' इत्यनेन गायत्री बोध्यते । इत्यत्र 'गय' इत्यनेन प्राणः' बोध्यते । अस्मिन् प्रसङ्गे उच्यते –

"आ षोडशाद्ब्राह्मणस्य सावित्री नातिवर्त्तते"।

68. मनुनये व्यहृति: कतिविध: —
(a) त्रिविध:
(b) चतुर्विध:
(c) पञ्चर्विध:
(d) षट्विध:
Answer: a
Explanation: तैत्तिरीयोपनिषदि व्याहृतिः चतुर्विधाः । परन्तु मनुनये व्याहृतिः त्रिविधाः – भूः, भुवः, स्वः ।

69.मनुसंहितानुसारेण पाकयज्ञः कतिविधः

(a) त्रिविधः

(b) चतुर्विधः

(c) पञ्चविधः

(d) षट्विधः

Answer: b

Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीयेऽध्याये पाकयज्ञः चतुर्विधः । ते हि भवन्ति – होमः, बलिकर्मः, नित्यश्राद्धः, अतिथिभोजनञ्च ।

70. मनुसंहितानुसारेण दुर्गः कतिविधः —

(a) सप्तविधः

(b) पञ्चविधः

(c) षटविधः

(d) त्रिविधः

Answer: c

Explanation: मनुसंहितायाः सप्तमेऽध्याये दुर्गविषये आलोचना दृश्यते । दुर्गः षड्-विधः –

धन्वदुर्गः, महीदुर्गः, अब्दुर्गः, वार्क्षदुर्गः, नृदुर्गः, गिरिदुर्गश्च ।

71.जपयज्ञस्य कति विभागाः सन्ति —

(a) चतुर्दश

(b) षोड़श

(c) त्रयोदश

(d) पञ्चदश

Answer: b

Explanation: मनुस्मृतौ द्वितीयेऽध्याये जपयज्ञविषये आलोचना दृश्यते –

"सर्वे ते जपयज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम्"।

72.मनुसंहितानुसारेण ''अनामयम्'' शब्देन को वोध्यते —

(a) क्षत्रियः

(b) ब्राह्मणः

(c) वैश्यः

(d) शूद्रः

Answer: a

Explanation: मनुसंहितायां 'कुशलः' शब्देन ब्राह्मणः, 'अनामयम्' शब्देन क्षत्रियः, 'क्षेत्रम्' शब्देन वैश्यः, 'आरोग्यः' शब्देन शूद्रः बोध्यते ।

73. मनुनये मान्यस्थानानि कतिविधानि ?
(a) पञ्चविधम्
(b) त्रिविधम्
(c) चतुर्विधम्
(d) द्विविधम्
Answer: a
Explanation: मनुसंहितानुसारेण मान्यस्थानं पञ्चविधम् । धनम्, मित्रम्, वयः, कर्म, विद्या च ।

74. न हायनैर्न पलितैर्न वित्तैर्न च वन्धुभिः।
ऋषयश्चक्रिरे धर्मं योऽनुचानः स नो महान्।।
अयं श्लोकः मनुसंहितायाः कस्मिन् अध्याये प्राप्यते —
(a) द्वितीये
(b) प्रथमे
(c) सप्तमे
(d) दशमे
Answer: a
Explanation: मनुना महत्त्वनिर्णयस्य मानदण्डः उक्तः । न बहुभिर्वर्षैर्न केशश्मश्रुलोमभिः शुक्लैः न बहुना धनेन न पितृव्यत्वादिभिर्वन्धुभावैः समुदितैरप्येतैर्न महत्त्वं भवति ।

75.''वेदोऽखिलो धर्ममूलम्'' — कुत्र विराजते —
(a) याज्ञवल्क्यसंहितायाम्
(b) मनुसंहितायाम्
(c) अर्थशास्त्रे
(d) महाभारते
Answer: b
Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीयेऽध्याये उक्तम् – धर्मस्य मूलं भवति अखिलः वेदः । वेदः ऋग्यजुःसामाथर्वलक्षणः स सर्वो विध्यर्थवादमन्त्रात्मा धर्मे मूलं प्रमाणम् । अर्थवादानामपि विध्येकवाक्यतया स्तावकत्वेन धर्मे प्रामाण्यम् ।

76. ब्राह्मणः केन तीर्थेन आचमनं न करोति —
(a) पित्र्यतीर्थः
(b) दैवतीर्थः
(c) कायतीर्थ
(d) ब्राह्मतीर्थः
Answer: a
Explanation: ब्राह्मणः पित्र्यतीर्थेन आचमनं न करोति । ईदृशी आलोचना मनुसंहितायाः द्वितीयेऽध्याये प्राप्यते ।

77. मनुसंहितानुसारेण परं तपः किम्?

(a) तपस्या

(b) यज्ञः

(c) प्राणायामः

(d) सदाचारः

Answer: c

Explanation: मनुसंहितानुसारेण प्राणायामाः परं तपः । प्राणायामाः सप्रणवसव्याहृति-सशिरस्कगायत्रीभिः कृताश्चान्द्रायणादिभ्योऽपि परं तपः प्राणायाम इति ।

78.राज्ञः करग्रहणपद्धतिः केन सह न सम्बन्धितः

(a) वार्योकः

(b) वत्सः

(c) षट्पदः

(d) अजः

Answer: d

Explanation: मनुसंहितायाः सप्तमेऽध्याये राज्ञः करग्रहणपद्धतिः उक्ता । तथाहि उच्यते –

"यथाल्पल्पोमदन्त्याद्यं वार्योकोवत्सषट्पदाः ।
तथाल्पाल्पो ग्रहीतव्या राष्ट्राद्राज्ञाब्दिकः करः ॥"

79. मनुसंहितानुसारेण विग्रहः कतिविधः —

(a) द्विविधः

(b) त्रिविधः

(c) चतुर्विधः

(d) पञ्चविधः

Answer: a

Explanation: मनुसंहितायां षाड्गुण्येषु अन्यतमो हि विग्रहः । विग्रहस्य द्विविधत्वं भवति –

"स्वयंकृतश्च कार्यार्थमकाले काल एव वा ।
मित्रस्य चैवापकृते द्विविधो विग्रहः स्मृतः ॥"

80.यदा तु स्यात परिक्षीणो वाहनेन वलेन च, तदा षाट्गुण्येषु किं करणीयम् —

(a) सन्धिः

(b) आसनम्

(c) याजम्

(d) विग्रहः

Answer: b

Explanation: मनुसंहितानुसारं कदा षाड्गुण्येषु आसनं ग्रहणीयम् ।

"यदा तु स्यात् परिक्षीणो वाहनेन बलेन च ।
तदासीत् प्रयत्नेन शनकैः सान्त्वयन्नवीन् ॥"

81. मनुसंहितानुसारेण राज्ञः कृते कः व्युहः सर्वदा अवलम्बनीयः —
(a) दण्डव्यूहः
(b) सूचीव्यूहः
(c) पद्मव्यूहः
(d) शकटव्यूहः
Answer: c
Explanation: मनुसंहितानुसारं व्यूहः भवति सैन्यसज्जाकौशलः । व्यूहो भवति विभिन्नाः प्रकाराः – दण्डव्यूहः, शकटव्यूहः, मकरव्यूहः, सूचीव्यूहः प्रभृतयः । राज्ञः कृते पद्मव्यूहः सर्वदा अवलम्बनीयः । युद्धसमये राज्ञा वज्रव्यूहः आश्रयणीयः ।

82. युद्धसमये राज्ञा कः व्यूहः आश्रयनीयः ?
(a) गरुड़व्यूहः
(b) वज्रव्यूहः
(c) वराहव्यूहः
(d) दण्डव्यूहः
Answer: b
Explanation: मनुसंहितानुसारं व्यूहः भवति सैन्यसज्जाकौशलः । व्यूहो भवति विभिन्नाः प्रकाराः – दण्डव्यूहः, शकटव्यूहः, मकरव्यूहः, सूचीव्यूहः प्रभृतयः । राज्ञः कृते पद्मव्यूहः सर्वदा अवलम्बनीयः । युद्धसमये राज्ञा वज्रव्यूहः आश्रयणीयः ।

83.अर्थशास्त्रे कति अधिकरणानि सन्ति —
(a) पञ्चदश
(b) षोड़श
(c) द्वादश
(d) एकादश
Answer: a
Explanation: अर्थशास्त्रं महामतिना कौटिल्येन विरचितम् । अस्मिन्नर्थशास्त्रे पञ्चदश अधिकरणानि सन्ति ।

84.कति प्रकरणानि विद्यन्ते कौटलीयार्थशास्त्रे —
(a) १८
(b) १९
(c) २०
(d) २२
Answer: a
Explanation: अर्थशास्त्रे अष्टादश प्रकरणानि सन्ति । अपि च अस्य ग्रन्थस्य उपरि श्रीमूलाटीका अन्यतमा ।

85. विनयाधिकरणस्य अन्तिम: अध्याय: —

(a) वृद्धसंयोग:

(b) आत्मरक्षितम्

(c) शासनाधिकार:

(d) दूतप्रनिधि:

Answer: b

Explanation: अर्थशास्त्रस्य प्रथमाधिकरणस्य नाम विनयाधिकारकम् । अस्मिन्नधिकरणे अनेकाः अध्यायाः विराजन्ते । द्वितीयाध्यायस्य नाम विद्यासमुद्देशः, तृतीयाध्यायस्य नाम त्रयीस्थापना, अन्तिमोऽध्यायस्य नाम आत्मरक्षितम् ।

86. कौटिल्यनये दूत: कतिविध: —

(a) द्विविध:

(b) त्रिविध:

(c) चतुर्विध:

(d) पञ्चविध:

Answer: b

Explanation: अर्थशास्त्रानुसारेण दूतः त्रिविधः । ते हि भवन्ति – निसृष्टार्थः, परिमितार्थः, शासनहरश्च ।

87. अर्थशास्त्रस्य उपरि श्रीमूलटीका केन विरचिता —

(a) कौटिल्यं

(b) गणपतिशास्त्री

(c) मल्लिनाभ:

(d) वसुनाथ:

Answer: b

Explanation:अर्थशास्त्रस्य अन्यतमा टीका भवति श्रीमूलाटीका । इयं टीका गणपतिशास्त्रिणा विरचिता।

88.याज्ञवल्क्यसंहितानुसारं एतेषु असाक्षी क: —

(a) ऋजव:

(b) रङ्गावतार:

(c) त्र्यवरा

(d) धनान्विता

Answer: b

Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायां साक्षीप्रकरणं विद्यते । अस्मिन् प्रकरणे असाक्षीविषये आलोचना परिलक्ष्यते । याज्ञवल्क्यनये असाक्षिणः भवन्ति – रङ्गवतारि, पाषण्डी, पतितः, आप्तः, तस्करः प्रभृतयः ।

89. एतेषु साक्षी कः ?
(a) रङ्गावतारः
(b) पाषण्डी
(c) कुलीनः
(d) आप्तः
Answer: c
Explanation: याज्ञवल्क्यानुसारं के जनाः साक्षिणः भवितुमर्हन्ति । विषयेऽस्मिन् याज्ञवल्क्येन उक्तम् – तपस्विनो दानशीलः कुलीनः सत्यवादिनः पुत्रवन्तः प्रभृतयः साक्षिणो भवन्ति ।

90. अनृते तु पृथक् दण्ड्या राज्ञा —
(a) उत्तमसाहसम्
(b) मध्यमसाहसम्
(c) प्रथमसाहसम्
(d) अधमसाहसम्
Answer: b
Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायां दण्डविधानविषये आलोचना दृश्यते । यदि कोऽपि असत्यं वदति तर्हि स मध्यमसाहसेन दण्डितो भवति ।

91. ब्रह्मर्षिदेशेषु कः न गण्यते —
(a) कुरुक्षेत्रः
(b) मत्स्यदेशः
(c) पाञ्चालः
(d) मगधः
Answer: d
Explanation: मनुसंहितायां द्वितीयेऽध्याये ब्रह्मर्षिदेशेषु गण्यते कुरुक्षेत्रः मत्स्यदेशः पाञ्चालश्च।

92. एकादेशस्तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः योऽध्यापयति
(a) आचार्यः
(b) उपाध्यायः
(c) गुरुः
(d) पुरोहितः
Answer: b
Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीयेऽध्याये उपाध्यायस्य लक्षणप्रसङ्गे उच्यते –

एकदेशस्तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः ।
योऽध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥

93. याज्ञवल्क्यनये स्त्रीधनं कतिविधम् ?
(a) नवविधम्
(b) दशविधम्
(c) सप्तविधम्
(d) त्रिविधम्
Answer: a
Explanation: याज्ञवल्क्यनये स्त्रीधनं नवविधम् । तानि भवन्ति – पितृमातृपतिभ्रातृदत्तम्, अध्यग्न्युपागतम्,आधिवेदनिकम्,वन्धुदत्तम्,शुल्कम्,अध्यावहनिकम्,अन्वाधेयकम्,पादवन्दनिकम्,सौदायिकम् च ।

94. यत् पुनर्लभते नारी नीयमाना पितुर्गृहात् – कीदृशं स्त्रीधनम् —
(a) अध्यग्नुपागतम्
(b) आधिवेदनिकम्
(c) शुल्कम्
(d) अध्यावहनिकम्
Answer: d
Explanation: स्त्रीधनेषु अन्यतमं हि अध्यावहनिकम् । अस्य लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – "यत् पुनर्लभते नारी नीयमाना पितुर्गृहात्"।

95.प्रीत्या दत्तन्तु यत् किञ्चित् श्वस्रा श्वसुरेण वा —
(a) सौदायिकम्
(b) पादवन्दनिकम्
(c) अन्वाधेयकम्
(d) आधिवेदनिकम्
Answer: b
Explanation: "पादवन्दनिकम्" अस्य लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – "प्रीत्या दत्तन्तु यत् किञ्चित् श्वस्रा श्वसुरेण वा" ।

96. गृहीतवेतनः कर्म त्यजन् — आवहेत्
(a) द्विगुणम्
(b) त्रिगुणम्
(c) चतुर्गुणम्
(d) पञ्चगुणम्
Answer: a
Explanation: अयं श्लोकांशः याज्ञवल्क्यसंहितायाः वेतनादानप्रकरणे विद्यते । अत्र उक्तम् – "गृहीतवेतनः कर्म त्यजन् द्विगुणमावहेत्" ।

97. क्षत्रियस्य कृते किम् नाम दिव्यप्रयोग: —
(a) जलम्
(b) विषम्
(c) अग्नि:
(d) तुला
Answer: c
Explanation: महर्षि: याज्ञवल्क्य: विचारस्य निष्पत्तये प्रमाणम् उक्तवान् । प्रमाणेषु दिव्यप्रमाणम् अन्यतमम् । क्षत्रियस्य कृते दिव्यप्रयोगो भवति अग्नि:, वैश्यस्य कृते जलम् ।

98. वैश्यस्य कृते दिव्यप्रयोग: क: —
(a) विषम्
(b) जलम्
(c) अग्नि:
(d) तुला
Answer: b
Explanation: महर्षि: याज्ञवल्क्य: विचारस्य निष्पत्तये प्रमाम् उक्तवान् । प्रमाणेषु दिव्यप्रमाणम् अन्यतमम् । क्षत्रियस्य कृते दिव्यप्रयोगो भवति अग्नि:, वैश्यस्य कृते जलम् ।

99. 'ज्योत्स्नाभस्मच्छुरणधवला विभ्रती तारकास्थी' — कस्य अलंकारस्य उदाहरणम् ?
(a) उपमा
(b) अपह्नुति:
(c) रूपकम्
(d) संकर:
Answer: c
Explanation: अस्मिन् श्लोकांशे रूपकालंकारो भवति । अस्य लक्षणं भवति "तद्रूपकमभेदो य उपमानोपमेययो:" ।

100. लब्धा तव बाहुस्पर्शं यस्या: स कोऽप्युल्लास:' — कस्य अलंकारस्य उदाहरणम् ?
(a) समासोक्ति:
(b) निदर्शना
(c) अर्थान्तरन्यास:
(d) रूपकम्
Answer: a
Explanation: अस्मिन् श्लोकांशे समासोक्तिरलंकारो भवति । अस्य लक्षणं भवति – "परोक्तिर्भेदकै: श्लिष्टै: समासोक्ति:" ।

101. 'वेदो धर्ममूलम्' कस्य उक्तिरियम्?
(a) तिलकस्य
(b) गौतमस्य
(c) मनोः
(d) पराशरस्य
Answer: b
Explanation: वेदस्य लक्षणविषये भिन्नानि मतानि विद्यन्ते । वेदलक्षणप्रसङ्गे गौतमेनोक्तम् – "वेदो धर्ममूलम्" ।

102. 'न कश्चित् वेदकर्तास्ति' वेदविषये कस्य उक्तिरियम्
(a) पराशरस्य
(b) गौतमस्य
(c) सायणस्य
(d) मनोः
Answer: a
Explanation: पराशरनये न अश्चित् वेदकर्तास्ति । अर्थात् वेदो भवति अपौरुषेयः ।

103. 'मन्त्रब्राह्मणात्मकशब्दराशिवेदः' कस्य उक्तिरियम्?
(a) सायणस्य
(b) आपस्तम्वस्य
(c) गौतमस्य
(d) मनोः
Answer: b
Explanation: वेदस्य परिभाषाविषये आपस्तम्भेनोक्तम् – "मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम्" ।

104. वसन्तसंक्रान्तिम् अवलम्ब्य कः वेदस्य रचनाकालं निर्णीतवान्।
(a) सायणः
(b) तिलकः
(c) ओचेवार
(d) स्याकडोनाल
Answer: b
Explanation: भारतवर्षस्य एकः महान् पुरुषः आसीत् बालगङ्गाधरः । बालगङ्गाधरः तिलकः वसन्तसंक्रान्तिम् अवलम्य वेदस्य रचनाकालं निर्णीतवान् ।

105. 'The Orion' इति ग्रन्थस्य रचयिता —
(a) म्याक्समूलार
(b) तिलक:
(c) सायण:
(d) मनु:
Answer: b
Explanation: तिलकस्य अनेका: ग्रन्था: विद्यन्ते । तेषु अन्यतम: ग्रन्थो हि – "The Orion", तथा च "The Aretic Home" .

106. 'History of Indian Literature' इत्यस्य ग्रन्थस्य रचयिता
(a) उइण्टारनित्स
(b) तिलक:
(c) मनु:
(d) ज्याकोवि
Answer: a
Explanation: उइन्टारनित्स: वेदस्य रचनाकालविषये प्रयासी अभवत् । तस्य नये वेदस्य रचनाकाल: ६००० – ४५०० ख्री: पू: । स: "History of Indian Litarature" इत्यस्य ग्रन्थस्य रचयिता ।

107.सामवेदस्य पदपाठकार: क: —
(a) शाकल्य:
(b) गार्ग्य:
(c) सायण:
(d) याज्ञवल्क्य
Answer: b
Explanation: सर्वेषु वेदेषु एक: पदपाठकार: आसीत् । ऋग्वेदस्य पदपाठकार: शाकल्य,सामवेदस्य गार्ग्य:,अथर्ववेदस्य सुमन्तु:,कृष्णयजुर्वेदस्य आर्षेय: पदपाठकार: आसीत् ।

108. आर्षेय: कस्य वेदस्य पदपाठकार: —
(a) सामवेदस्य
(b) कृष्णयजुर्वेदस्य
(c) शुक्लयजुर्वेदस्य
(d) अथर्ववेदस्य
Answer: c
Explanation: सर्वेषु वेदेषु एक: पदपाठकार: आसीत् । ऋग्वेदस्य पदपाठकार: शाकल्य,सामवेदस्य गार्ग्य:,अथर्ववेदस्य सुमन्तु:,कृष्णयजुर्वेदस्य आर्षेय: पदपाठकार: आसीत् ।

109. याज्ञवल्क्यशिक्षानुसारेण सरस्वतीस्वरूप: वेदस्य पाठ:

(a) पदपाठ:

(b) संहितापाठ:

(c) क्रमपाठ:

(d) तृणकपाठढ:

Answer: a

Explanation: वेदे उक्तम्- संहितापाठ: यमुनास्वरूप:,पदपाठो भवति सरस्वतीस्वरूप:,क्रमोपाठो भवति गङ्गास्वरूप: ।

110.'दशतयी' इत्यनेन उच्यते —

(a) ऋग्वेद:

(b) यजुर्वेद:

(c) सामवेद:

(d) अथर्ववेद:

Answer: a

Explanation: दशमण्डलै: विभक्तत्वात् यास्काचार्येण "दशतयी" इति नामकरणं कृतम् ।

111. 'गान्धर्ववेद:' कस्य वेदस्य उपवेद: —

(a) ऋग्वेदस्य

(b) सामवेदस्य

(c) यजुर्वेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: b

Explanation: सर्वेषु वेदेषु एक: उपवेद: विद्यते । ऋग्वेदस्य उपवेद: आयुर्वेद:,सामवेदस्य उपवेद: गन्धर्ववेद:,यजुर्वेदस्य उपवेद: धनुर्वेद:,तथा च अथर्ववेदस्य उपवेदो भवति स्थापत्यवेद: अर्थवेदो वा ।

112. 'तवल्कारोपनिषद्' कस्य वेदस्य —

(a) ऋग्वेदस्य

(b) यजुर्वेदस्य

(c) सामवेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: c

Explanation: तवल्कारोपनिषद् सामवेदस्य उपनिषद् ।

113. 'प्रज्ञानं ब्रह्म' महावाक्यमिदं कस्य वेदस्य —

(a) ऋग्वेदस्य

(b) यजुर्वेदस्य

(c) सामवेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: a

Explanation: 'प्रज्ञानं ब्रह्म' इति महावाक्यमिदम् ऋग्वेदस्य ऐतरेयोपनिषदि विद्यते ।

114.''सर्वं खल्विदं ब्रह्म'' — महावाक्यमिदं कस्या: उपनिषद:

(a) ऐतरेयोपनिषद:

(b) छान्दोग्योपनिषद:

(c) वृहदारण्योकपनिषद:

(d) ईशोपनिषद:

Answer: c

Explanation: सामवेदस्य महत्त्वपूर्णा उपनिषद् अस्ति छान्दोग्योपनिषद् । अस्यामुपनिषदि उक्तम् – "सर्वं खल्विदं ब्रह्म"।

115.'अनुक्रमणी' कस्य रचना —

(a) शौणकस्य

(b) कात्यायनस्य

(c) यास्काचार्यस्य

(d) सायणस्य

Answer: a

Explanation: वैदिकसाहित्ये आचार्यस्य शौनकस्य नाम अन्यतमम् । तस्य रचना भवति 'अनुक्रमणी' ।

116. 'सर्वानुक्रमणी' कस्य रचना —

(a) कात्यायणस्य

(b) शौणकस्य

(c) सायणस्य

(d) यास्काचार्यस्य

Answer: a

Explanation: त्रिमुनिषु अन्यतमो हि महर्षिः कात्यायनः । कात्यायनेन 'सर्वानुक्रमणी' विरचिता ।

117.'मैत्रावरुण:' कस्य गणस्य पुरोहित: —

(a) होतृगण:

(b) उद्गातृगण:

(c) अध्वजुर्गण:

(d) ब्रह्मगण:

Answer: a

Explanation: सर्वेषु वेदेषु यथा प्रधानः पुरोहितः आसीत् तथा उपपुरोहितः आसीत् । ऋग्वेदस्य प्रधानः पुरोहितः आसीत् होता । अस्मिन् होतृगणे पुरोहिताः भवन्ति – मैत्रावरुणः, अच्छावाक्, ग्रावस्तुत् ।

118. 'उन्नेता' कस्य गणस्य पुरोहित: —

(a) होतृगण:

(b) उद्गातृगण:

(c) अध्वर्युर्गण

(d) ब्रह्मगण:

Answer: c

Explanation: यजुर्वेदस्य प्रधानः पुरोहितः आसीत् अध्वर्युः । अस्मिन् अध्वर्युगणे पुरोहिताः भवन्ति – प्रतिप्रस्थाता, नेष्टा, उन्नेता ।

119. 'ग्रावास्तुत्' कस्य गणस्य पुरोहित:

(a) होतृगण:

(b) उद्गागृगण:

(c) अध्वर्युगण:

(d) ब्रह्मगण:

Answer: a

Explanation: सर्वेषु वेदेषु यथा प्रधानः पुरोहितः आसीत् तथा उपपुरोहितः आसीत् । ऋग्वेदस्य प्रधानः पुरोहितः आसीत् होता । अस्मिन् होतृगणे पुरोहिताः भवन्ति – मैत्रावरुणः, अच्छावाक्, ग्रावस्तुत् ।

120. 'अग्नीध्र" कस्य वेदस्य पुरोहित:

(a) ऋग्वेदस्य

(b) यजुर्वेदस्य

(c) सामवेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: d

Explanation: अथर्ववेदस्य प्रधानः पुरोहितः आसीत् ब्रह्मा । अस्मिन् ब्रह्मगणे ब्रह्मणाच्छंसी, अग्नीध्रः, पोता पुरोहिताः विद्यते ।

121. आद्यपतनासमवायिकारणं किम्?

(a) द्रवत्वम्

(b) गुरुत्वम्

(c) परिमाणम्

(d) स्नेह:

Answer: b

Explanation: तर्कसंग्रहे चतुर्विंशतिर्गुणेषु अन्यतमं हि गुरुत्वम् । अन्नंभट्टेनोक्तम् – "आद्यपतनासमवायिकारणं गुरुत्वम्"। गुरुत्वम् पृथिवीजलयोः धर्मः ।

122. पृथिव्यां घृतादौ अग्निसंयोगजं किम् —
(a) द्रवत्वम्
(b) गुरुत्वम्
(c) परिमाणम्
(d) संयोगः
Answer: a
Explanation: द्रवत्वस्य लक्षणप्रसङ्गे अन्नंभट्टेनोक्तम् – "आद्यस्यन्दनासमवायिकारणं द्रवत्वम्" । अत्र स्यन्दनं नाम प्रस्रवणम् । द्रवत्वं द्विविधम् – सांसिद्धिकं नैमित्तिकञ्च । अपि च उक्तम् – पृथिव्यां घृतादौ अग्निसंयोगजं द्रवत्वम् ।

123. तर्कभाषानये न्यायसूत्रस्य प्रवृत्तिः कतिविधा ?
(a) चतुर्विधा
(b) त्रिविधा
(c) द्विविधा
(d) पञ्चविधा
Answer: b
Explanation: केशवमिश्रस्य मतानुसारेण न्यायशास्त्रस्य प्रवृत्तिः हि त्रिधा । ताः भवन्ति – उद्देशः लक्षणं परीक्षा चेति ।

124. लक्षितस्य लक्षणमुपपद्यते न वेति विचार —
(a) उद्देश्यः
(b) लक्षणम्
(c) परीक्षा
(d) तर्कः
Answer: c
Explanation: परीक्षायाः लक्षणप्रसङ्गे केशवमिश्रेणोक्तम् – 'लक्षितस्य लक्षणमुत्पद्यते न वेति विचारः परीक्षा' ।

125. पृथिवीतरेभ्यो भिद्यते गन्धवत्त्वात् — अत्र कीदृशं लिङ्गम् —
(a) केवलान्वयि
(b) अन्वयव्यतिरेकि
(c) केवलव्यतिरेकि
(d) किमपि न
Answer: c
Explanation: तर्कसंग्रहनये लिङ्गं त्रिविधम् । अन्वयव्यतिरेकी केवलव्यतिरेकी केवलान्वयी च । केवलव्यतिरेकिलिङ्गस्य लक्षणं भवति – 'पृथिवीतरेभ्यो भिद्यते गन्धवत्त्वात्'। अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु जलम् ।

126. धर्मस्य लक्षणे 'अर्थ' पदस्य प्रयोजनीयता अस्ति —
(a) परयोजनेऽतिव्यप्तिनिवारणाय
(b) भोजनादौ अतिव्यप्तिनिवारणाय
(c) श्येनादौ अतिव्यप्तिनिवारणाय
(d) कर्मणि अतिव्यप्तिनिवारणाय
Answer: a
Explanation: अर्थसंग्रहकारः धर्मस्य लक्षणप्रसङ्गे उक्तवान् – 'यागादिरेव धर्मः' । तल्लक्षणं 'वेदप्रतिपाद्य प्रयोजनवदर्थो धर्मः' इति । अस्मिन् लक्षणे प्रत्येकस्य पदस्य आवश्यकता विद्यते । यथा प्रयोजनेऽतिव्याप्तिनिवारणाय प्रयोजनवद् इति, भोजनादौ अतिव्याप्ति-निवारणाय वेदप्रतिपाद्य इति, श्येनादौ अतिव्याप्तिनिवारणाय 'अर्थ' इति पदस्य आवश्यकता विराजते ।

127. अर्थसंग्रहणये वेद: कतिविध: ?
(a) पञ्चविध:
(b) त्रिविध:
(c) चतुर्विध:
(d) द्विविध:
Answer: a
Explanation: अर्थसंग्रहनये वेदः पञ्चविधः । ते हि भवन्ति – विधिः, मन्त्रः, नामधेयः, निषेधः, अर्थवादश्चेति ।

128. शेषशेषिभाववोधकविधि: —
(a) उत्पत्तिविधि:
(b) विनियोगविधि:
(c) प्रयोगविधि:
(d) अधिकारविधि:
Answer: b
Explanation: विनियोगविधेः लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – "अङ्गप्रधानसम्बन्धबोधको विधिः विनियोगविधिः" । अपि च उक्तम् – "शेषशेषिभावबोधको विधिः विनियोगविधिः"।

129. समभिव्याहारो —
(a) वाक्यम्
(b) पदम्
(c) अर्थ:
(d) शब्द:
Answer: a
Explanation: अर्थसंग्रहनये विनियोगविधेः षट्प्रमाणेषु अन्यतमं हि वाक्यम् । अस्य लक्षणं भवति – "समभिव्यहारो वाक्यम्" । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – यस्य पर्णमयी जुहुर्भवति न स पापं श्लोकं शृणोति ।

130. 'लक्षणावली' इति ग्रन्थः केन विरचितः ?
(a) विश्वनाथेन
(b) उदयनेन
(c) केशवेन
(d) भास्करेन
Answer: b
Explanation: "लक्षणावली" इति ग्रन्थः उदयनाचार्येण विरचितः ।

131. संसारमहीरुहस्य वीजाय — अस्मिन् मङ्गलाचरणे कस्य स्तुतिः क्रियते —
(a) शिवस्य
(b) कृष्णस्य
(c) रुद्रस्य
(d) सरस्वत्याः
Answer: b
Explanation: "संसारमहीरुहस्य बीजाय" इति मङ्गलाचरणं विश्वनाथाचार्यस्य 'न्यायसिद्धान्तमुक्तावली' ग्रन्थे विद्यते । अस्मिन् मङ्गलाचरणे श्रीकृष्णस्य स्तुतिः कृता ।

132. 'न्यायसिद्धान्तमुक्तावली' केन रचिता —
(a) विश्वनाथेन
(b) अन्नंभट्टेन
(c) प्रभाकरेण
(d) उदयनाचार्येण
Answer: a
Explanation: "न्यायसिद्धान्तमुक्तावली" इति ग्रन्थः विश्वनाथेन विरचितः ।

133. 'न्यायवोधिनी' इति टीका केन विरचिता —
(a) नीलकण्ठेन
(b) गोवर्धनेन
(c) श्रीकृष्णेण
(d) उदयनेन
Answer: b
Explanation: तर्कसंग्रहस्योपरि अनेकाः टीकाः प्राप्यन्ते । तासु गोवर्धनमिश्रस्य "न्यायबोधिनी" टीका अन्यतमा ।

134. वेदान्तसारे समाधेः विघ्नं कति विधम् --

(a) ३

(b) ४

(c) ६

(d) ८

Answer: b

Explanation: वेदान्तसारे उक्तम् – "समाधिः तु उक्तः सविकल्पक एव" । समाधेः चत्वारः विघ्नाः विद्यन्ते । ते हि भवन्ति – लयः विक्षेपः कषायः रसास्वादश्चेति ।

135.संयमे परिगणनम् अस्ति —

(a) धारणा

(b) आसनम्

(c) नियमः

(d) यमः

Answer: a

Explanation: वेदान्तसारानुसारं परिगणनमस्ति धारणा । अस्य लक्षणं भवति – "अद्वितीयवस्तुनि अन्तरिन्द्रियधारणां धारणा" ।

136. ———— नाम विष्वग्गमनवान् अखिल-शरीरवर्ती —

(a) उदानः

(b) अपानः

(c) समानः

(d) व्यानः

Answer: d

Explanation: सदानन्दस्य नये पञ्चवायुः स्वीकृतः । ते हि भवन्ति – प्राणः अपानः व्यानः उदानः समानश्च । अत्र व्यानस्य लक्षणं भवति – "व्यानः नाम विष्वग्गमनवान् अखिलशरीरवर्ती" ।

137. वेदान्तमते कोशः कतिविधः —

(a) ५

(b) ६

(c) ८

(d) ४

Answer: d

Explanation: वेदान्तमते कोशः पञ्चविधः – विज्ञानमयकोशः प्राणमयकोशः मनोमयकोशः अन्नमयकोशः आनन्दमयकोशश्चेति ।

138. सूक्ष्मशरीरं कतिविधम् —
(a) ५
(b) ६
(c) ३
(d) २
Answer: c
Explanation: सूक्षशरीराणि सप्तदश अवयवानि लिङ्गशरीरणि ।

139. तत्त्वचिन्तामणि: केन विरचित: ?
(a) उद्योतकर
(b) वात्सायन:
(c) वाचस्पतिमिश्रेण
(d) गङ्गेशोपाध्याय:
Answer: d
Explanation: तत्त्वचिन्तमणिः गङ्गेशोपाध्यायेन विरचित: ।

140. क्षीणवृत्तेरभिजातस्येव मनेग्रहीतृगहण-ग्राह्येषु तत्सु तदञ्जनता भवति —
(a) समाधि:
(b) समापत्ति:
(c) सम्प्रज्ञातसमाधि
(d) प्रत्यय:
Answer: b
Explanation: केन प्रकारेण सम्प्रज्ञात-निर्वीजसमाधि: सिद्धा भवति । अस्मिन् विषये समापत्ति: आलोचिता अभवत् योगदर्शने । तथाहि उच्यते – "क्षीणवृत्तेरभिजातस्येव मनेग्रहीतृगहण-ग्राह्येषु तत्सु तदञ्जनता समापत्ति:" ।

141. स्मृतिपरिशुद्धौ स्वरूपशून्येवार्थमात्रनिर्भासा —
(a) समापत्ति
(b) निर्वितर्का
(c) सवितर्क
(d) समाधि:
Answer: b
Explanation: वेदान्तनये समापत्ति: द्विविधा । निर्वितर्का सवितर्का च निर्वितर्कासमापत्ते: लक्षणं भवति – "स्मृतिपरिशुद्धौ स्वरूपशून्येवार्थमात्रनिर्भासा निर्वितर्का" ।

142. आनन्दवर्धनस्य प्रियरस: क: ?

(a) वीर:

(b) करुण:

(c) शृङ्गार:

(d) शान्त:

Answer: b

Explanation: अलंकारशास्त्रेषु आनन्दवर्धन:एक: प्रसिद्ध: आलंकारिक:। आनन्दवर्धनस्य प्रियरस: करुण: । अस्य प्रमाणं ध्वन्यालोके प्रदत्तम् आनन्दवर्धनेन -

"काव्यस्यात्मा स एवार्थस्तथा चादिकवे: पुरा ।
क्रोञ्चद्वन्द्ववियोगोत्थ: शोक: श्लोकत्वमागत:" ॥

143. 'व्रज ममैवैकस्या भवन्तु नि:श्वासरोदितव्यानि' — अयं श्लोक: —

(a) प्रतिषेधरूपे विधिरूप:

(b) विधिरूपे प्रतिषेध:

(c) विधिरूपेऽनुभयरूप:

(d) प्रतिषेधरूपेऽनुभयरूप:

Answer: c

Explanation: वाच्यार्थत: प्रतीयमानार्थ: भिन्न: । अस्मिन् प्रसङ्गे – "व्रज ममैवैकस्या भवन्तु नि:श्वासरोदितव्यानि" । इति उक्त: । अत्र वाच्ये विधिरूपेऽनुभयरूप: भवति ।

144. ''सुवर्णपुष्पां पृथिवीं चिन्वन्ति पुरुषास्त्रय:' — कस्य ध्वने: उदाहरणम् —

(a) अविवक्षितवाच्यो ध्वनि:

(b) विवक्षितान्यपरवाच्यध्वनि:

(c) अर्थान्तरसंक्रमितवाच्य:

(d) अत्यन्ततिरस्कृतवाच्य:

Answer: a

Explanation: आनन्दवर्धनस्य मतानुसारं ध्वनि: द्विविध: । अविवक्षितवाच्य विवक्षिताण्यपरवाच्य चेति । ध्वन्यालोके अविवक्षितस्य उदाहरणं भवति – "सुवर्णपुष्पां पृथिवीं चिण्वन्ति पुरुषास्त्रय:" । विवक्षिताण्यपरवाच्यस्य उदाहरणं खलु – "शिखरिणि क्व नु नाम कियच्चिरम्" ।

145. पश्यन्त्या भवति मुहुर्नितरां मलिला मुखच्छाया — मम्मटनये अत्र —

(a) उत्तमकाव्यम्

(b) मध्यमकाव्यम

(c) उत्तमोत्तमकाव्यम्

(d) अधमकाव्यम्

Answer: b

Explanation: मम्मटनये काव्यं द्विविधम् – उत्तमकाव्यम्, मध्यमकाव्यम्, अधमकाव्यञ्च । मध्यमकाव्यस्य उदाहरणविषये मम्मटेन उक्तम् –

"ग्रामतरुणं तरुण्या नववञ्जुलमञ्जरीसनाथकरम् ।
पश्यन्त्या भवति मुहुर्नितरां मलिना मुखच्छाया" ॥

146. विशेषवपुः अपदार्थः भवति —

(a) वाच्यार्थः

(b) लक्ष्यार्थः

(c) व्यङ्ग्यार्थः

(d) तात्पर्यार्थः

Answer: d

Explanation: मम्मटनये अर्थाः भवन्ति – वाच्य-लक्ष्या-व्यङ्ग्याः । अपि च काव्यप्रकाशे उक्तम् – 'तात्पर्यार्थोऽपि केषुचित्' । अयं तात्पर्यार्थो भवति विशेषवपुरपदार्थः । इति अभिहितान्वयवादीनां मतम् ।

147.पश्य निश्चलनिष्पन्दा विसिनीपत्रे राजते बलाकाः — अत्र भवति —

(a) वाच्यस्य व्यञ्जकत्वम्

(b) लक्ष्यस्य व्यञ्जकत्वम्

(c) व्यङ्ग्यस्य व्यञ्जकत्वम्

(d) तात्पर्यस्य व्यञ्जकत्वम्

Answer: c

Explanation: काव्यप्रकाशस्य द्वितीयोल्लासे उक्तम् – सर्वेषां प्रायशोऽर्थानां व्यञ्जकत्वमपीष्यते । व्यङ्ग्यस्य व्यञ्जकत्वविषये उदाहरणं भवति – 'पश्य निश्चलनिष्पदा विसिनीपत्रे' ।

148. साहित्यदर्पणानुसारेण रीतयः —

(a) शौर्यादिवत्

(b) शरीरम्

(c) अवयवसंस्थानवत्

(d) काणत्वादिवत्

Answer: c

Explanation: साहित्यदर्पणे काव्यं मानवशरीरेण सह तुल्यते । काव्यस्य शब्दार्थौ शरीरम्, रसादिश्चात्मा, गुणाः शौर्यादिवत्, दोषाः काणत्वादिवत्, रीतयोऽवयवसंस्थानविशेषवत्, अलंकाराश्च कटकुण्डलादिवत् ।

149. कीटानुविद्धरत्नादि साधारण्येन —

(a) काव्यम्

(b) काव्यता

(c) साहित्यम्

(d) उपादेयता

Answer: b

Explanation: साहित्यदर्पणे विश्वनाथेन उक्तम् – कीटानुबिद्धरत्नादि साधारण्येन काव्यता । दुष्टेष्वपि मता यत्र रसाद्यनुगमः स्फुटः ।

150. कटुकौषवच्छास्त्रमविद्याव्यधिनाशनम् — विश्वनाथनये अत्र काव्यस्य —

(a) प्रयोजनीयता

(b) उपादेयत्वम्

(c) कारणम्

(d) हेतुः

Answer: b

Explanation: कटूकौषधवत् भवति वेदादिशास्त्रम् । परन्तु काव्यं सरसतासहयोगेन आनन्दं प्रददाति । तस्मात् काव्यं मोक्षप्राप्तेः सरलोपायः ।

151. यत्र विशेषण माहात्म्यादेव तद्विदाह्लादकारित्वलक्षणं —

(a) पर्यायवक्रता

(b) उपचारवक्रता

(c) विशेषणवक्रता

(d) संवृतिवक्रता

Answer: c

Explanation: कुन्तकाचार्यस्य मतानुसारं वक्रोक्तिः षड्-विधा । तेषु पदपूर्वार्धवक्रता नवविधा । पदपूर्वार्धवक्रतायाः पञ्चमः प्रकारो भवति विशेषणवक्रता । यत्र विशेषणमाहात्म्यादेव तद्विदाह्लादकारित्वलक्षणम् ।

152.असमस्तमनोहारिपदविन्यासजीवितम् — कुन्तकनये अत्र कीदृशः गुणं भवति —

(a) माधुर्यः

(b) प्रसादः

(c) लावण्यः

(d) औचित्यः

Answer: a

Explanation: 'वक्रोक्तिजीवितम्' इत्यनुसारं सुकुमारमार्गस्य प्रथमो गुणो भवति माधुर्यगुणः । अस्य लक्षणं भवति – असमस्तमनोहारिपदविन्यासजीवितम् ।

153. 'फलानुमेया: प्रारम्भा संस्कारा प्राक्तना इव' — कस्मिन् महाकाव्ये प्राप्यते —
(a) शिशुपालवधे
(b) किरातार्जुनीये
(c) रघुवंशे
(d) बुद्धचरिते
Answer: c
Explanation: "फलानुमेयाः प्रारम्भा संस्कारा प्राक्तना इव" अयं श्लोकः महाकविकालिदासस्य रघुवंशमहाकाव्यस्य प्रथमेऽध्याये प्राप्यते ।

154. ''रुजन्ति चेत: प्रसभं ममाधय:'' — अयं श्लोक: कस्मिन् महाकाव्ये विद्यते —
(a) शिशुपालवधे
(b) रघुवंशे
(c) बुद्धचरिते
(d) किरातार्जुनीये
Answer: d
Explanation: अयं श्लोकांशः भारवेः 'किरातार्जुनीयम्' महाकाव्ये प्राप्यते । वनेचरस्य उक्तिरियम् ।

155.'पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविद:' — कस्मिन् महाकाव्ये प्राप्यते
(a) रघुवंशे
(b) नैषधचरिते
(c) बुद्धचरिते
(d) शिशुपालवधे
Answer: d
Explanation: 'पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविदः' इति वचनं माघस्य 'शिशुपालबधम्' महाकाव्यस्य प्रथमे अध्याये प्राप्यते ।

156.''चकार कारुण्यरसापगा गिर:'' — कस्मिन् महाकाव्ये विद्यते —
(a) नैषधचरिते
(b) रघुवंशे
(c) बुद्धचरिते
(d) शिशुपालवधे
Answer: a
Explanation: "चकारकारुण्यरसापगा गिरः" इति वचनं श्रीहर्षस्य नैषधचरिते प्राप्यते । अस्मिन् महाकाव्ये कविः हंसस्य वर्णनावसरे अयं श्लोकः श्रीहर्षेण उक्तः ।

157. भरतस्य मतानुसारेण सात्त्विकभावा: सन्ति —
(a) १०
(b) ८
(c) १२
(d) ६
Answer: b
Explanation: भरतस्य मतानुसारेण सात्त्विकभावाः अष्टौ । ते हि भवन्ति – स्तम्भः, स्वेदः, स्वरभङ्गः, वेपथुः, वैवर्ण्यम्, अश्रुः, प्रलयश्च ।

158. चित्रतुरगण्याय: कस्य रससिद्धान्ते विराजते —
(a) मम्मटस्य
(b) अभिनवगुप्तस्य
(c) शंकुकस्य
(d) भट्टनायकस्य
Answer: c
Explanation: भरतस्य रसतत्त्वमवलम्ब्य चत्वारः मतवादाः प्रचलिताः । भट्टलोल्लटस्य उत्पत्तिवादः, शङ्कुकस्य अनुमितिवादः, भट्टनायकस्य भुक्तिवादः, अभिनवगुप्तस्य अभिव्यक्तिवादः । एतेषु चित्रतुरगन्यायः शङ्कुकस्य रससिद्धान्ते विराजते ।

159. 'लक्ष्यालक्ष्यतयोर्द्भेद:' कस्य सन्धे: लक्षणम् –
(a) मुखसन्धि:
(b) प्रतिमुखसन्धि:
(c) गर्भसन्धि:
(d) विमर्शसन्धि:
Answer: b
Explanation: 'दशरूपकम्' ग्रन्थे पञ्चसन्धिः स्वीकृतः । मुखसन्धिः प्रतिमुखसन्धिः गर्भसन्धिः अवमर्शसन्धिः निर्वहणसन्धिः लक्ष्यालक्ष्यतयोर्द्भेदः प्रतिमुखसन्धेः लक्षणम् ।

160. 'नर्मद्युति:' कस्य सन्धे: अङ्गम् —
(a) मुखसन्धि:
(b) प्रतिमुखसन्धि:
(c) गर्भसन्धि:
(d) विमर्शसन्धि:
Answer: b
Explanation: पञ्चसन्धिषु प्रतिमुखसन्धिः अन्यतमः । अस्य सन्धेः त्रयोदश अङ्गानि विद्यन्ते । यथा – विलासः, परिसर्पः, विधूतः, शमः, नर्मः, नर्मद्यूति प्रभृतयः ।

161. 'सूत्राणामनुतन्द्राणां भाष्यनाञ्च प्रणेतुभिः' — इत्यत्र 'अनुतन्त्र' इत्यस्य कोऽर्थः ?
(a) वाक्यम्
(b) सूत्रम्
(c) वार्त्तिकम्
(d) भाष्यम्
Answer: c
Explanation: "सूत्राणामनुतन्त्राणां भाष्यानाञ्च प्रणेतृभिः" । इयं कारिका भर्तृहरेः वाक्यपदीये विद्यते । अत्र 'अनुतन्त्र' इत्यनेन 'वार्तिकम्' बोध्यते ।

162. वाक्यपदीयानुसारेण योग्यता भवति —
(a) शब्दः
(b) अर्थः
(c) सम्बन्धः
(d) फलम्
Answer: c
Explanation: भर्तृहरिः वाक्यपदीये शब्दविषये आलोचितवान् । तथा च अर्थविषये । अस्मिन् प्रसङ्गे सम्बन्धः उक्तः । तस्य नये सम्बन्धः द्विविधः – कार्यकारणभाव योग्यता चेति ।

163. भर्तृहरिदिशा अपद्धारः इति
(a) शब्दः
(b) अर्थः
(c) सम्बन्धः
(d) फलम्
Answer: b
Explanation: भर्तृहरिः तस्य वाक्यपदीये अर्थविषये आलोचितवान् । अर्थः द्विविधः – अपद्वारः स्थितलक्षणश्च ।

164. महाभष्यानुसारेण अस्त्यप्रयुक्त इति चेन्नार्थे —
(a) वाक्यप्रयोगात्
(b) शब्दप्रयोगात्
(c) अर्थप्रयोगात्
(d) शास्त्रप्रयोगात्
Answer: b
Explanation: महाभाष्यकारः महाभाष्ये उक्तवान् । अर्थस्य ज्ञानाय शब्दस्य प्रयोगो भवति । तथाहि उच्यते – "अस्त्यप्रयुक्त इति चेन्नार्थे शब्दप्रयोगात्" ।

165.फलरूपप्रयोजनेषु न गण्यते —
(a) रक्षा
(b) ऊहः
(c) लघुः
(d) आगमः
Answer: d
Explanation: महाभाष्ये चत्वारि फलरूपप्रयोजनानि उक्तानि – रक्षा, ऊह, लघु, असन्देहश्च । तथा च प्रवर्तकरूपप्रयोजनमस्ति – आगमः ।

166. महाभाष्यानुसारेण काकुदं भवति —
(a) तालु
(b) ओष्ठ
(c) जिह्वा
(d) मूर्धा
Answer: a
Explanation: 'काकुदं तालु'। इति वचनं महाभाष्ये प्राप्यते । त्रयोदश गौणप्रयोजनेषु अन्तिमं गौणप्रयोजनं भवति 'सुदेवो असि वरुणः' । अस्य प्रयोजनस्य आलोचनावसरे 'काकुदं तालु' इति उक्तम् ।

167. 'उपसर्गाद् ऋति धातौ' इत्यनेन सूत्रेण भवति —
(a) गुणः
(b) वृद्धिः
(c) वृद्धिसंज्ञा
(d) पूर्वैकादेशः
Answer: b
Explanation: अच्सन्धिप्रकरणे 'उपसर्गाद् ऋति धातौ' इति सूत्रं प्राप्यते । अनेन सूत्रेण वृद्धिरेकादेशः स्यात् । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – उप + ऋच्छति = उपार्च्छति ।

168. 'उमाङोश्च' इति सूत्रेण भवति —
(a) पूर्वरूपमेकादेशः
(b) पररूपमेकादेशः
(c) गुणः
(d) वृद्धिः
Answer: b
Explanation: अच्सन्धिप्रकरणे 'ओमाङोश्च' इति सूत्रं प्राप्यते । अनेन सूत्रेण पररूपमेकादेशः स्यात् । अस्मिन् विषये दीक्षितेनोक्तम् – ओमि आभि च आत् परे पररूपमेकादेशः स्यात् । यथा – शिव + एहि = शिवेहि ।

169. 'एङः पदान्तादति' इत्यनेन सूत्रेण —
(a) पररूपमेकादेशः
(b) पूर्वरूपमेकादेशः
(c) गुणः
(d) वृद्धिः
Answer: b
Explanation: "एङः पदान्तादति" अनेन सूत्रेण पूर्वरूपमेकादेशः स्यात् । अस्मिन् विषये दीक्षितेन उक्तम् – पदान्तादेङोऽति परे पूर्वरूपमेकादेशः स्यात् । यथा – हरे + अव = हरेऽव ।

170. 'सम्प्रसारणाच्च' इति सूत्रेण भवति —
(a) सम्प्रसारणसंज्ञा
(b) वृद्धिः
(c) पूर्वरूपमेकादेशः
(d) गुणः
Answer: c
Explanation: 'सम्प्रसारणाच्च' इत्यनेन सूत्रेण पररूपमेकादेशः स्यात् । अस्मिन् विषये दीक्षितेन उक्तम् – सम्प्रसारणादचि पूर्वरूपमेकादेशो भवति । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – विश्वौहः ।

171. चिद् + मयम् — इत्रत्र सन्धिविधायकं सूत्रं किम् ?
(a) यरोऽनुनासिकेऽनुनासिकोवा
(b) तोर्लि
(c) तोः षि
(d) प्रत्यये भाषायां नित्यम्
Answer: d
Explanation: चिद् + मयम् इत्यत्र "प्रत्यये भाषायां नित्यम्" इत्यनेन अनुनासिकः स्यात् । "यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा" इत्यस्मिन् सूत्रे अस्य वार्त्तिकस्य आलोचना प्राप्यते ।

172. 'तोर्लि' इत्यनेन सूत्रेण भवति
(a) पूर्वरूपमेकादेशः
(b) पररूपमेकादेशः
(c) परसवर्णः
(d) पूर्वसवर्णः
Answer: c
Explanation: हल्सन्धिप्रकरणे 'तोर्लि' इति सूत्रम् विराजते । अनेन सूत्रेण परसवर्णः स्यात् । तथाहि दीक्षितेन उक्तम् – तवर्गस्य लकारे परे परसवर्णः । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – तत् + लयः = तल्लयः ।

173. 'लिट् च' इत्यनेन सूत्रेण —
(a) सार्वधातुकसंज्ञा
(b) आर्धधातुकसंज्ञा
(c) घिसंज्ञा
(d) गुणसंज्ञा
Answer: b
Explanation: 'लिट् च' अनेन सूत्रेण आर्धधातुकसंज्ञा स्यात् । अस्मिन् विषये सिद्धान्तकौमुद्याम् उक्तम् – लिडादेशः तिङ् आर्धधातुकसंज्ञः एव स्यात्, न तु सार्वधातुकसंज्ञः । तेन शवादयः न ।

174. 'अभ्यासे चर्च' इत्यस्य सूत्रस्य फलं किम्?
(a) झालाम् चरः
(b) झालाम् घरः
(c) चराम् जशः
(d) झालाम् भिसः
Answer: a
Explanation: वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यां तिङन्तप्रकरणे सूत्रमिदं प्राप्यते । अभ्यासे झलां चरः स्युः जशः च । झशां जशः । खयां चरः । तत्र अपि च प्रकृतिजशां प्रकृतिजशः ।

175. 'रि च' इत्यनेन सूत्रेण भवति —
(a) लोपः
(b) संज्ञा
(c) परिभाषाः
(d) वृद्धिः
Answer: a
Explanation: तिङन्तप्रकरणे 'रि च' इति सूत्रं समुपलभ्यते । अस्य सूत्रस्य अर्थो भवति – रादौ प्रत्यये परे सति असे अस्तेः च लोपः स्यात् ।

176. जैनेन्द्रव्याकरणस्य उपरि 'शब्दार्णवचन्द्रिका' केन विरचिता?
(a) जिनेन्द्रवुद्धिः
(b) सोमदेवः
(c) प्रभाचन्द्रः
(d) वासुदेवः
Answer: b
Explanation: जैनेन्द्रव्याकरणस्य रचयिता जिनेन्द्रबुद्धिः । अस्य समयकालः पञ्चमशताब्दी । अस्य ग्रन्थस्य उपरि सोमदेवस्य 'शब्दार्णवचन्द्रिका' वृत्ति रचिता ।

177. अमोघवृत्तिः केन विरचिता ?
(a) नरेन्द्राचार्यः
(b) हेमचन्द्रसूरिः
(c) पूर्णचन्द्रः
(d) शाकटायन
Answer: d
Explanation: अमोघवृत्तिः शाकटायनस्य रचना । इयं वृत्तिः शाकटायनव्याकरणस्य उपरि रचिता ।

178. 'भागवृत्तिः' कस्य कृतिः —
(a) भर्तृहरिः
(b) पतञ्जलिः
(c) पाणिनिः
(d) उदयनः
Answer: a
Explanation: वैयाकरणसम्प्रदायेषु भर्तृहरिः अन्यतमः । अस्य प्रसिद्धः ग्रन्थः वाक्यपदीयम् । भागवृत्तिरपि भर्तृहरेः रचना ।

179. 'अतनिष्यथाः' इति कस्य लकारस्य रूपम् ?
(a) लुङ्
(b) लृङ्
(c) लङ्
(d) आशीर्लिङ्
Answer: b
Explanation: 'अतनिष्यथाः' इति लृङ्-लकारस्य रूपमस्ति ।

180. 'अतोगुणे' इति सूत्रेण किं भवति —
(a) पूर्वरूपमेकादेशः
(b) पररूपमेकादेशः
(c) गुणादेशः
(d) वृद्धिरेकादेशः
Answer: b
Explanation: 'अतो गुणे' सूत्रमिदं अजन्तपुंलिङ्गप्रकरणे प्राप्यते । अस्यार्थो भवति – अपदान्तात् आकारान्ताद् गुणे परतः पररूपमेकादेशः स्यात् ।

181. महाभारतस्य सप्तमपर्वस्य नाम किम् ?

(a) विराटपर्वम्

(b) द्रोणपर्वम्

(c) भीष्मपर्वम्

(d) शल्यपर्वम्

Answer: d

Explanation: महाभारते अष्टादश पर्वाणि विद्यन्ते । तेषु सप्तमपर्वणः नाम द्रोणपर्व । अस्मिन् पर्वणि २०३ अध्यायाः विराजन्ते ।

182. महाभारतस्य वृहत्तमपर्वम् —

(a) मौसलपर्वम्

(b) महाप्रस्थानिकपर्वम्

(c) स्त्रीपर्वम्

(d) शान्तिपर्वम्

Answer: d

Explanation: महाभारतस्य वृहत्तमपर्व भवति शान्तिपर्व । अस्मिन् पर्वणि ३५६ अध्यायाः विद्यन्ते ।

183. महाभारतस्य क्षुद्रतमपर्वस्य नाम —

(a) सौप्तिकपर्वम्

(b) उद्योगपर्वम्

(c) सभापर्वम्

(d) महाप्रस्थानिकपर्वम्

Answer: d

Explanation: महाभारतस्य क्षुद्रतमपर्व भवति महाप्रस्थानिकपर्व । अत्र त्रयः अध्यायाः सन्ति । अस्य श्लोकसंख्या १०९ ।

184. महाभारते युधिष्ठिरस्य छद्मनाम —

(a) कङ्कः

(b) तन्तिपालः

(c) ग्रन्थिकः

(d) वल्लवः

Answer: a

Explanation: व्यासदेवस्य महाभारते पाण्डवानां छद्मनामानि प्राप्यन्ते । युधिष्ठिरस्य छद्मनाम कङ्कः, भीमस्य वल्लवः, अर्जुनस्य वृहन्नला, नकुलस्य ग्रन्थिकः, सहदेवस्य अन्तिपालः छद्मनाम आसीत् ।

185.'पुरा पूर्वस्मिन् काले भव' — पुराणस्य इति परिभाषा
(a) यास्काचार्यस्य
(b) हलायुधस्य
(c) मत्त्सपुराणस्य
(d) महाभारतस्य
Answer: b
Explanation: पुराणस्य अनेकाः परिभाषाः सन्ति । हलायुधस्य परिभाषा अस्ति – पुरा पूर्वस्मिन् काले भवः 'पुराण' इत्यस्य अर्थो भवति प्राचीनकाहिनी ।

186. 'तथा समस्ततीर्थानां वरिष्टं पुरुषोत्तमम्।' — इति सूक्तिः कस्मिन् पुराणे प्राप्यते —
(a) ब्रह्मपुराणे
(b) पद्मपुराणे
(c) मत्त्सपुराणे
(d) कुर्मपुराणे
Answer: a
Explanation: 'तथा समस्ततीर्थानां वरिष्ठं पुरुषोत्तमम्' इति सूक्तिः ब्रह्मपुराणे विद्यन्ते ।

187. 'पौराणिक विश्वकोषः' नाम्ना परिचीयते —
(a) ब्रह्माण्डपुराणम्
(b) कूर्मपुराणम्
(c) वामनपुराणम्
(d) मत्सपुराणम्
Answer: d
Explanation: 'पौराणिकविश्वकोषः' नाम्ना परिचीयते – अग्निपुराणम्, गरुडपुराणम्, मत्स्यपुराणम् च ।

188. 'जन्मादि' इत्यत्र कः समासः ?
(a) कर्मधारयः
(b) अव्ययीभावः
(c) तत्पुरुषः
(d) बहुब्रीहिः
Answer: d
Explanation: 'जन्मादि' इत्यस्य व्यासवाक्यं भवति – जन्म आदिः यस्य सः इत्यत्र बहुव्रीहिसमासो भवति ।

189. 'शाहवाजगढ़ी' कया लिप्या रचिता —
(a) ब्राह्मी
(b) खरोष्ठी
(c) आरामीय:
(d) गुप्तलिपि:
Answer: b
Explanation: शहवाजगढी शिलालेखेषु अन्यतमः । अस्य लिपिः खरोष्ठी आसीत् ।

190. रामायणस्य प्रधानरस: क:
(a) वीर:
(b) करुण:
(c) शान्त:
(d) भयानक:
Answer: b
Explanation: रामायणस्य प्रधानरसो भवति करुणरसः ।

191. 'अहिल्योध्याराख्यानम्' रामायणस्य कस्मिन् काण्डे विराजितम् —
(a) उत्तराकाण्डम्
(b) बालकाण्डम्
(c) युद्धकाण्डम्
(d) सुन्दराकाण्ड
Answer: b
Explanation: रामेण अहल्यायाः शापमोचनं रामायणस्य बालकाण्डे विद्यते । अहल्या गौतमस्य पत्नी आसीत् ।

192. आदिकाव्यरूपेण परिचितं महाकाव्यम् —
(a) महाभारतम्
(b) रामायणम्
(c) पुराणम्
(d) सेतुवन्ध:
Answer: b
Explanation: आदिकाव्यरूपेण परिचितं महाकाव्यं भवति रामायणम् । अस्य रचयिता वाल्मीकिः । आदिः श्लोकोऽपि अस्मिन् महाकाव्ये विराजते –

"मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वती समाः ।
यत्क्रौञ्चमिथुनादेकमबधी काममोहितम् ॥"

193. 'उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जा' – इत्यत्र कीदृशः अलंकारः
(a) रूपकम्
(b) दीपकम्
(c) निदर्शना
(d) श्लेषः
Answer: c
Explanation: 'उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जा' – अस्मिन् श्लोके निदर्शनालंकारो भवति । अस्य लक्षणं मम्मटेन उक्तम् – "अभवन् बस्तुसम्बन्ध उपमापरिकल्पकः"

194. मम्मटनये विरोधालंकारः कतिविधः —
(a) १२
(b) १०
(c) ६
(d) ८
Answer: b
Explanation: मम्मटनये विरोधालंकारः दशविधः । तथाहि उच्यते – "जातिश्चतुर्भिजात्याद्यैर्विरुद्धा स्याद् गुणैस्त्रिभिः" ।

195. ''एकस्य च ग्रहे न्यायदोषाभावादनिश्चयः'' — कस्य अलंकारस्य लक्षणम् —
(a) संसृष्टिः
(b) संकरः
(c) अर्थान्तरन्यासः
(d) व्याघात
Answer: b
Explanation: अर्थालंकारेषु अन्यतमो हि संकरः अलंकारः । अस्य लक्षणं भवति – अविश्रान्तिजुषामात्यन्यङ्गाङ्गित्वं तु संकरः । अस्य द्वितीयः प्रकारो भवति – "एकस्य च ग्रहे न्यायदोषाभावादनिश्चयः" ।

196. तुर्कीभाषा भवति —
(a) योगात्मकः
(b) अन्तयोगात्मकः
(c) मध्ययोगात्मकः
(d) अयोगात्मकः
Answer: b
Explanation: भाषायाः आकृतिमूलकवर्गीकरणेषु योगात्मकभाषा विद्यते । योगात्मकः अनेकेषु विभागेषु विभक्तः । एतेषु विभागेषु अन्तयोगात्मकभाषा अपि विद्यते । अस्य प्रतिनिधिभाषा तुकीभाषा अस्ति ।

197. 'समासप्रधानम्' कस्य अपरं नाम —
(a) प्रश्लिष्टः
(b) श्लिष्टः
(c) अश्लिष्टः
(d) अयोगात्मकः
Answer: a
Explanation: समासप्रधानं प्रश्लिष्टयोगात्मकस्य अपरं नाम । अस्मिन् विभागे चेराक, वास्क प्रभृतयः भाषाः विद्यन्ते । अस्य द्विविधः विभागः परिलक्ष्यते – क) पूर्वप्रश्लिष्टचेराकी। ख) आंशिकप्रश्लिष्टचेराकी ।

198. पूर्व-प्रश्लिष्टः भवति —
(a) बारक्
(b) चेराकी
(c) हिन्दि
(d) काफिर
Answer: b
Explanation: समासप्रधानं प्रश्लिष्टयोगात्मकस्य अपरं नाम । अस्मिन् विभागे चेराक, वास्क प्रभृतयः भाषाः विद्यन्ते । अस्य द्विविधः विभागः परिलक्ष्यते – क) पूर्वप्रश्लिष्टचेराकी। ख) आंशिकप्रश्लिष्टचेराकी ।

199. ''धर्मप्रिया'' नृपसूता न हि धर्मपीड़ामिच्छेत्' — इत्यत्र 'धर्मप्रिया' पदेन कस्याः बोधः जायते ?
(a) वासवदत्ता
(b) पद्मावती
(c) तापसी
(d) राजमाता
Answer: b
Explanation: "धर्मप्रिया नृपसूता न हि धर्मपीडामिछेद्' इति कथनं भासस्य 'स्वप्नवासवदत्तम्' इत्यस्मिन् नाटके प्राप्यते ।

200. 'आमेरिका' परिवारे कति विभागाः विद्यन्ते —
(a) ३
(b) ४
(c) ५
(d) १०
Answer: a
Explanation:
आमेरिकापरिवारे त्रयः विभागाः विद्यन्ते –

क) कानाडा संयुक्तराज्यं च
ख) मेक्सिको मध्यामेरिका च
ग) दक्षिण-आमेरिका

201. 'म्याक्समुलार' इति महोदयेन वेदस्य काल उक्तम् —
(a) १०००-११०० वि.सि.
(b) १२००-१००० वि.सि.
(c) १३००-१४०० वि.सि.
(d) ९००-१००० वि.सि.
Answer: b
Explanation: वेदस्य कालनिर्णये 'म्याक्समूलर' इति महोदयस्य भूमिका अनस्वीकार्या । तस्य नये वेदस्य रचनाकालः १२०० – १००० ख्रि. पू. ।

202.''रमध्वं मे वचसे सौम्याय'' इति मन्त्रांश: कस्मिन् संवादसूक्ते प्राप्यते —
(a) विश्वामित्रनदीसूक्ते
(b) यमयमीसूक्ते
(c) सरमा-पनिसूक्ते
(d) परुररा-उर्वशीसूक्तो
Answer: a
Explanation:
संवादसूक्तेषु अन्यतमं सूक्तं भवति विश्वामित्रनदीसूक्तम् । अस्मिन् सूक्ते विश्वामित्रो नदीं प्रति व्रूते – "रमध्वं मे वचसे सोम्याय ऋतावरीरूपम्"।

203. 'न ते सखा सख्यं वष्ट्येतत्' — कुत्र प्राप्यते —
(a) परुरवा-उर्वशीसूक्ते
(b) यमयमसूक्ते
(c) विश्वामित्रननदीसूक्ते
(d) सरमा-पणिसूक्ते
Answer: b
Explanation: 'न ते सखा सख्यं वष्ट्येतत्' इति मन्त्रांशः सरमापणिसूक्ते प्राप्यते । सरमा पणिं प्रति वचनमिदम् उक्तवान् ।

204. वालखिल्यसूक्तस्य मन्त्रसंख्या —
(a) ८०
(b) १००
(c) ७०
(d) ९०
Answer: a
Explanation: बालखिल्यसूक्तम् 'खिलसूक्तम्' रूपेणापि परिचीयते । अत्र ११ सूक्तानां पदपाठः दृष्टो भवति । अस्य सूक्तस्य मन्त्रसंख्या ८० ।

205. 'आर्षमण्डल:' कस्य अपरं नाम —

(a) पारिवारिकमण्डल:

(b) भारद्वाजमण्डल:

(c) आत्रेयमण्डल:

(d) वाशिष्टमण्डल:

Answer: a

Explanation: ऋग्वेदस्य द्वितीयमण्डलतः सप्तममण्डलपर्यन्तम् आर्षमण्डलस्य विस्तारम् । अत्र षट् ऋषिकुलानां श्रुतिरक्षितमन्त्रराशिः सन्निविष्टोऽस्ति । अस्य अपरं नाम पारिवारिकमण्डलः ।

206.'यज्ञेपवीत' इत्यस्य उल्लेख: कस्मिन् आरण्यके विद्यते —

(a) ऐतरेयारण्यके

(b) तैत्तिरीयारण्यके

(c) मैत्रायणीआरण्यके

(d) वृहदारण्यके

Answer: b

Explanation: प्रथमे तावत् तैत्तिरीयारण्यके यज्ञोपवीतस्य उल्लेखोऽभवत् । तथाहि उच्यते – प्रसृतो ह वै यज्ञोपवीतिनो यज्ञः [तै. आ. (२.१.१)]।

207. विष्णुपुराणानुसारेण अथर्ववेदस्य खण्डा:

(a) ५

(b) १०

(c) ८

(d) १२

Answer: a

Explanation: विष्णुपुराणानुसारेण अथर्ववेदस्य खण्डाः भवति पञ्च ।

208. दर्शपूर्णमासयागे कति पुरोहिता-विद्यन्ते —

(a) ५

(b) २

(c) ४

(d) ६

Answer: c

Explanation: दर्शपूर्णमासयागः पूर्णिमातिथौ आरभ्यते । तथा च अमावस्यातिथौ समाप्तो भवति । अस्मिन् यज्ञे पञ्च पुरोहिताः विद्यन्ते ।

209. अग्निहोत्रस्य अपरं नाम किम् —

(a) जरमर्यः

(b) अपरामर्य

(c) होत्रवेद

(d) यज्ञवेदः

Answer: a

Explanation: होमयागस्य प्रकृतियागो भवति अग्निहोत्रः । अस्य यागस्य अपरं नाम दर्वीहोम जरामर्यः वा । अयं यज्ञः सायंकाले आरभ्यते ।

210. 'रावण' कस्य वेदस्य भाष्यकाररासीत् —

(a) सामवेदस्य

(b) कृष्णयजुर्वेदस्य

(c) शुक्लयजुर्वेदस्य

(d) अर्ववेदस्य

Answer: c

Explanation: भाष्यकारेषु रावणस्य नाम प्राप्यते । आचार्यः रावणः ऋग्वेदस्य तथा च शुक्लयजुर्वेदस्य भाष्यकारः आसीत् ।

211. 'भरतस्वामी' कस्य वेदस्य भाष्यकारः आसीत् —

(a) ऋग्वेदस्य

(b) यजुर्वेदस्य

(c) सामवेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: c

Explanation: भरतस्वामी सामवेदस्य भाष्यकारः आसीत् । तस्य मातापितरौ नारायणः यज्ञदा च ।

212. पृथिवीसूक्तो कीदृशा छन्दः विद्यते —

(a) अनुष्टुप्

(b) त्रिष्टुप्

(c) जगती

(d) वहती

Answer: b

Explanation: पृथिवीसूक्ते त्रिष्टुप् छन्दः विद्यते । अस्यां छन्दसि ४४ अक्षराणि विद्यन्ते । अस्याः छन्दसः इन्द्रः देवता । वनो भवति लोहितः ।

213. पुरुषसूक्तस्य ऋषिः आसीत् —
(a) उद्गीतः
(b) नारायणः
(c) कुत्सः
(d) शुनशेपः
Answer: b
Explanation: पुरुषसूक्तस्य ऋषिः आसीत् नारायणः । अस्मिन् सूक्ते जगतः उत्पत्तेः वर्णना प्राप्यते ।

214.अग्निसूक्तानुसारेण 'राजन्तम्' इति पदस्य कोऽर्थः
(a) वीरवत्वम्
(b) दीप्यमानम्
(c) प्रतीयमानम्
(d) रजनी
Answer: b
Explanation: अग्निसूक्ते उच्यते – "राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्" । इत्यत्र 'राजन्तम्' इत्यस्य अर्थो भवति दीप्यमानम् ।

215.सूर्यसूक्ते 'अहंसः' इति पदस्य कोऽर्थः —
(a) अहिंसात्
(b) पापात्
(c) यज्ञात्
(d) वलात्
Answer: b
Explanation: सूर्यसूक्ते उच्यते – "निरंहसः पिपृता निरवद्यात्" । इत्यत्र 'अहंसः' इत्यस्य पदस्य अर्थो भवति पापम् ।

216. 'येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि' सायणभाष्यानुसारेण अत्र 'च्यवना' इति पदस्य कोऽर्थः ?
(a) नश्वराणि
(b) पवित्राणि
(c) कर्माणि
(d) देवाः
Answer: a
Explanation: सायणभाष्यानुसारेण 'च्यवना' इत्यस्य अर्थो भवति 'नश्वराणि' ।

217.सांख्यमतानुसारेण अशक्तिः कतिविधा —
(a) विंशतिः
(b) अष्टविंशतिः
(c) त्रयविंशतिः
(d) द्वाविंशतिः
Answer: b
Explanation: सांख्यदर्शनानुसारेण 'अशक्तिः' भवति एकः प्रत्ययसर्गः । 'अशक्तिः' इत्यस्य भेदाः अष्टविंशतिः । एकादश इन्द्रियदोषः तथा च सप्तदश बुद्धिदोषः ।

218. कस्मात् हेतोः अशक्तेः प्रकारः भवन्ति —
(a) करणवैकल्यात्
(b) इन्द्रियवैकल्यात्
(c) ब्रह्मवैकल्यात्
(d) आसक्तिवैकल्यात्
Answer: a
Explanation: करणवैकल्यात् 'अशक्तिः' अष्टविंशतिर्भेदाः भवन्ति । इत्यत्र 'वैकल्य' इत्यस्य अर्थो भवति 'बधम्' । 'बध' इत्यनेन दोषो बोध्यते ।

219. ईश्वरकृष्णस्य मतानुसारं पितृशरीरस्य अंशविशेषः न —
(a) स्नायु
(b) अस्थि
(c) मज्जा
(d) लोहितः
Answer: d
Explanation: सांख्यमतानुसारं पितृशरीरस्य त्रयः अंशाः विद्यन्ते । ते हि भवन्ति – स्नायुः, अस्थिः, मज्जा च ।

220. 'वुद्धिः आत्मा' इति केषां मतम् —
(a) जैनानाम्
(b) बौद्धानाम्
(c) वेदान्तानाम्
(d) चार्वाकाणाम्
Answer: b
Explanation: बुद्धिः आत्मा इति बौद्धानां मतम् । बौद्धाः ईश्वरं न स्वीकृतवन्तः । बुद्धदेवः तेषां ईश्वरः ।

221. वेदान्तसारानुसारं 'सतत्त्वतोऽन्यथाप्रथा' भवति —
(a) विवर्तः
(b) विकारः
(c) अर्तवादः
(d) अभ्यासः
Answer: b
Explanation: वेदान्तसारे विकारस्य लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – 'सतत्त्वथोऽन्यथाप्रथा विकारः'। तथा च अतत्त्वतोऽन्यथाप्रथा भवति विवर्तः ।

222. वेदान्तनये लिङ्गेषु न विद्यते —
(a) उपसंहारः
(b) अभ्यासः
(c) अपूर्वता
(d) विकारः
Answer: d
Explanation: सदानन्दस्य वेदान्तसारे लिङ्गं षड्-विधम् । तानि भवन्ति - क) उपक्रम-उपसंहारः ख) अभ्यासः ग) अपूर्वता घ) फलम् ङ) अर्थवादः च) उपपत्तिः ।

223.तर्कसंग्रहस्य दीपिकानुसारं शक्यसम्बन्ध भवति —
(a) लक्षणा
(b) बञ्जना
(c) अभिधा
(d) तात्पर्यार्थः
Answer: a
Explanation: तर्कसंग्रहस्य शब्दप्रकरणे लक्षणाविषये आलोचना दृश्यते । तत्र उक्तम् – लक्षणापि शब्दवृत्तिः । शक्यसम्बन्धो लक्षणा । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु गङ्गायां घोषः ।

224. संस्कारः कतिविधः —
(a) ३
(b) ४
(c) ५
(d) ६
Answer: a
Explanation: दीपिकाटीकायाम् उक्तम् – संस्कारत्वजातिमान् संस्कारः । संस्कारः त्रिविधः – वेगो भावना स्थितिस्थापकश्चेति ।

225. अन्नंभट्टस्य पितुः नाम किम् —
(a) तिरुमलाचार्यः
(b) शङ्करः
(c) गोविन्दः
(d) रामाचार्यः
Answer: a
Explanation: तर्कसंग्रहस्य रचयिता अन्नंभट्टः । अन्नंभट्टः अन्ध्रप्रदेशीयः ब्राह्मणः आसीत् । तस्य अध्ययनस्थानं काशी आसीत् । अस्य पितुः नाम तिरुमलाचार्यः ।

226.सन्निकर्षः कतिविधः
(a) ६
(b) ७
(c) ८
(d) १०
Answer: a
Explanation: न्यायनये प्रमाणं चतुर्विधम् – प्रत्यक्षम्, अनुमानम्, उपमानम्, शब्दश्च । अत्र प्रत्यक्षज्ञानहेतुरिन्द्रियार्थसन्निकर्षः षड्-विधः – संयोगः, संयुक्तसमवायः, संयुक्तसमवेतसमवायः, समवायः, समवेतसमवायः, विशेषणविशेष्यभावश्चेति ।

227. भर्तृहरिणा कति वाचः स्वीकृताः
(a) त्रिस्रः
(b) चतस्रः
(c) पञ्चधा
(d) अष्ट
Answer: a
Explanation: वैयाकरणेषु भर्तृहरेः स्थानम् अन्यतमम् । भर्तृहरिणा तिस्र वाचः स्वीकृताः । तेन परा वाक् न स्वीकृता ।

228. भर्तृहरिनये सम्वन्ध कतिविधः —
(a) द्विविधः
(b) त्रिविधः
(c) चतुर्विधः
(d) पञ्चविधः
Answer: a
Explanation: भर्तृहरिः शब्दार्थयोः विषये आलोचनावसरे सम्बन्धम् उपस्थापितवान् । तस्य नये सम्बन्धः द्विविधः – क) कार्यकारणभावसम्बन्धः ख) योग्यता ।

229.वाक्यपदीये — 'इति न्याय वहुविधस्तर्केण प्रविभज्यते' इत्यत्र 'न्याय' इत्यस्य कोऽर्थः ?
(a) उपसंहारः
(b) सिद्धान्तः
(c) तर्कः
(d) विद्या
Answer: b
Explanation: भर्तृहरेः मतानुसारेण 'न्याय' इत्यनेन 'सिद्धान्तः' बोध्यते । तथाहि उच्यते –

''सतोऽविवक्षा पारार्थ्यं व्यक्तिरर्थस्य नैङ्गिकी ।
इति न्यायो बहुविधस्तर्केन प्रविभज्यते ॥"

230. महाभाष्ये फलरूपप्रयोजनेषु न गण्यते —
(a) रक्षा
(b) ऊहः
(c) लघुः
(d) आगमः
Answer: d
Explanation: महाभाष्ये चत्वारि फलरूपप्रयोजनानि उक्तानि – रक्षा, ऊह, लघु, असन्देहश्च । तथा च प्रवर्तकरूपप्रयोजनमस्ति – आगमः ।

231. महाभाष्यानुसारं काकुदं इत्यस्य कोऽर्थः ?
(a) तालु
(b) जिह्वा
(c) वाग्यन्त्र
(d) वाक्
Answer: a
Explanation: 'काकुदं तालु'। इति वचनं महाभाष्ये प्राप्यते । त्रयोदश गौणप्रयोजनेषु अन्तिमं गौणप्रयोजनं भवति 'सुदेवो असि वरुणः' । अस्य प्रयोजनस्य आलोचनावसरे 'काकुदं तालु' इति उक्तम् ।

232. अस्त्यप्रयुक्त इति चेन्नार्थे —
(a) वाक्यप्रयोगात्
(b) शब्दप्रयोगात्
(c) अर्थफआच्चौघअथआ
(d) शब्दार्थप्रयोगात्
Answer: b
Explanation: महाभाष्यकारः महाभाष्ये उक्तवान् । अर्थस्य ज्ञानाय शब्दस्य प्रयोगो भवति । तथाहि उच्यते – "अस्त्यप्रयुक्त इति चेन्नार्थे शब्दप्रयोगात्" ।

233. 'ङसिङसोश्च' इति सूत्रेण किं भवति —
(a) पररूपम्
(b) ह्रस्वः
(c) पूर्वरूपम्
(d) दीर्घः
Answer: c
Explanation: 'ङसिङसोश्च' इति सूत्रम् अजन्तपुंलिङ्गप्रकरणे प्राप्यते । सूत्रस्य अर्थो भवति – एङो ङसिङसोरति परे पूर्वरूपमेकादेशः स्यात् । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – हरेः / हर्य्योः ।

234. 'ओसि च' इति सूत्रेण किं भवति —
(a) इकारः
(b) अकारः
(c) एकारः
(d) आकारः
Answer: c
Explanation: 'ओसि च' इत्यस्य सूत्रस्य अर्थप्रसङ्गे कौमुदीकारेण उक्तम् – ओसि परे अतोऽङ्गस्यैकारः स्यात् । उदाहरणं यथा – रामयोः ।

235. 'सुपि च' इति सूत्रेण किं भवति —
(a) गुणः
(b) वृद्धिः
(c) दीर्घः
(d) लोपः
Answer: c
Explanation: यञादौ सुपि परे अतोऽङ्गस्य दीर्घः स्यात् । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु रामाभ्याम् ।

236. 'अतनिष्यत्' इतिरूपं कस्मिन् लकारे विद्यते —
(a) लृङ्
(b) लुङ्
(c) लङ्
(d) आशीर्लिङ्
Answer: b
Explanation: अतनिष्यत् 'तन्' धातोः लृङ्-लकारस्य रूपमस्ति ।

237.जैनेन्द्रव्याकरणे कति अध्यायाः सन्ति —

(a) ३

(b) ४

(c) ५

(d) ६

Answer: c

Explanation: जैनेन्द्रव्याकरणस्य रचयिता जिनेन्द्रबुद्धिः । पञ्चमशताब्द्यां व्याकरणमिदं रचितम् । अस्मिन् व्याकरणे पञ्च अध्यायाः विद्यन्ते । तथा च २० पादाः सन्ति ।

238. जैनेन्द्रव्याकरणस्य उपरि 'शब्दार्णवचन्द्रिका' केन विरचिता —

(a) गुणविष्णु

(b) नागेश

(c) सोमवेद

(d) कपिलदेव

Answer: c

Explanation: जैनेन्द्रव्याकरणस्य उपरि सोमदेवस्य 'शब्दार्णवचन्द्रिका' इति वृत्तिः अन्यतमा ।

239. 'भागवृत्ति' केन रचिता —

(a) शाकटायणस्य

(b) भर्तृहरेः

(c) दीक्षितस्य

(d) हेमचन्द्रस्य

Answer: b

Explanation: पाणिनीयसम्प्रदायेषु अन्यतमः वैयाकरणो भवति भर्तृहरिः । स काश्मीरियः आसीत् । भागवृत्तिः हि अस्य रचना ।

240. तुद् धातु कस्मिन्नर्थे भवति —

(a) व्यथने

(b) विस्तारे

(c) भक्षणे

(d) अभिषेवे

Answer: a

Explanation: सर्वेषां धातुनां मूलरूपमस्ति । यथा – तुद्- तुद व्यथने, तन् – तनु विस्तारे, अद् – अद भक्षणे ।

241. 'बाहविः' इत्यत्र कीदृशः अपत्यप्रत्ययः —
(a) इञ्
(b) ति
(c) इनि
(d) यञ्
Answer: a
Explanation: 'बाहविः' इत्यत्र अपत्यार्थे 'इञ्' प्रत्ययो भवति । अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति 'वाह्वादिभ्यश्च' ।

242. उत्तररामचरिते सीतायाः सखी आसीत् —
(a) तमसा
(b) वासन्ती
(c) मुरला
(d) लोपमुद्रा
Answer: b
Explanation: भवभूतेः अमरकृतिः 'उत्तररामचरितम्' नाटकम् । अत्र सप्त अङ्काः परिलक्ष्यन्ते । अस्मिन् नाटके सीतायाः सखी 'वासन्ती' इत्यस्य चरित्रस्य परिचयः प्राप्यते ।

243.रामस्य अश्वमेधयज्ञे ऋषिः आसीत् —
(a) विश्वामित्रः
(b) वामदेवः
(c) पुण्डरीकः
(d) वशिष्ठः
Answer: b
Explanation: उत्तररामचरिते 'वामदेवः' इति ऋषेः परिचयः प्राप्यते । सः ऋषिः वामदेवो भवति ।

244. किरातार्जुनीये केन सह दुर्योधनस्य तुलना कृता —
(a) शुकेन
(b) उरगेन
(c) द्विपेन
(d) सिंहे
Answer: b
Explanation: भारवेः किरातार्जुनीये वनेचरः दुर्योधनस्य वार्तां ज्ञात्वा युधिष्ठिरस्य समीपे उक्तवान् । वनेचरस्य वाक्ये दुर्योधनः उरगेन सह तुलनीयः ।

245.'कृषीवल' इत्यस्य तात्पर्यं केन सह?
(a) कृषिणा सह
(b) कृषकेन सह
(c) सेचेन सह
(d) वृष्टिना सह
Answer: a
Explanation: 'कृषीबल' इत्यस्य अर्थः कृषिणा सह । वनेचरः दुर्योधनस्य समृद्धिं दृष्ट्वा 'कृषीबल' इत्यनेन व्यक्तं कृतवान् राज्ञः समीपे । अर्थात् दुर्योधनस्य राज्यं कृषिणा परिपूर्णमासीत् ।

246. प्रवक्तुमिच्छति मृषा हितैषिण: — अत्र कोऽलंकार:
(a) उपमा
(b) दृष्टान्त:
(c) अर्थान्तरन्यास:
(d) उत्प्रेक्षा
Answer: c
Explanation: ''प्रवक्तुमिच्छन्ति मृषा हितैषिणः" इत्यत्र दृष्टान्तः अलंकारः भवति । दृष्टान्तालंकारस्य लक्षणं भवति मम्मटनये - 'दृष्टान्तः पुनरेतेषां सर्वेषां प्रतिविम्बनम्' ।

247. रघुवंशे दीलिपस्य प्रज्ञा केन सह संयुक्ता आसीत्
(a) अस्त्रज्ञानेन
(b) शास्त्रज्ञानेन
(c) यज्ञेन
(d) बुद्धिना
Answer: b
Explanation: कालिदासस्य रघुवंशस्य प्रथमे सर्गे दिलीपस्य राज्ञः परिचयः प्राप्यते । दिलीपस्य प्रज्ञा आसीत् शास्त्रज्ञानवत् ।

248. विरोधभास: अलंकार: कतिविध: —
(a) दश
(b) द्वादश
(c) त्रयोदश
(d) एकादश
Answer: a
Explanation: विरोधाभासः अलंकारः दशविधः । तथाहि उक्तम् आचार्येण मम्मटेन –

"जातिश्चतुर्भिर्जात्याद्यैर्विरुद्धा स्याद् गुणैस्त्रिभिः ।
क्रिया द्वाभ्यामपि द्रव्यं द्रव्येनैवेति ते दश ॥"

249. ''ग्रीवाभङ्गाभिरामं मुहुरनुपतति स्यन्दने दत्तदृष्टि:'' अत्र अलंकारो भवति —
(a) दृष्टान्त
(b) स्वभावक्ति:
(c) उत्प्रेक्षा
(d) विरोध:
Answer: b
Explanation: "ग्रीवाभङ्गाभिरामं मुहुरनुपतति स्यन्दने दत्तदृष्टिः" – इत्यत्र अश्वस्य स्वभावस्य वर्णना कृता । तस्मात् अत्र स्वभावोक्तिः अलंकारो भवति । अस्य लक्षणं भवति – 'स्वभावोक्तिस्तु डिम्भादेः स्वक्रियारूपवर्णनम्' ।

250. शुकनासोपदेशे लक्षी निष्ठुरता इति गुण: कुत: प्राप्ता —
(a) कौस्तभमणि:
(b) उच्चैस्रवा
(c) कालकूट
(d) मदिरा
Answer: a
Explanation: शुकनासोपदेशे महामन्त्री शुकनासः चन्द्रपीडाय उपदेशदानकाले लक्ष्म्याः निष्ठुरताविषये उक्तवान् । तस्याः निष्ठुरता कौस्तुभमणेः जाता ।

251. 'निर्मललापि कालुष्यमुपयाति' — इत्यत्र कस्य संकेत: गृहीत: —
(a) बुद्धे:
(b) मनस:
(c) आत्मन:
(d) शरीरस्य
Answer: a
Explanation: शुकनासोपदेशे बुद्धेः संकेतः प्राप्यते । बुद्धिः निर्मलापि कालुष्यमुपयाति ।

252. 'अमी ततस्तस्य विभूषितां सितं जवेऽपि मानेपि च पौरुषाधिकम्'' — नैषधचरिते कस्य वर्णना क्रियते —
(a) नलस्य
(b) अश्वस्य
(c) हंसस्य
(d) मन्त्रीण:
Answer: b
Explanation: 'अमी ततस्तस्य विभूषितां सितं जवेऽपि मानेऽपि च पौरुषाधिकम्'। - इति श्लोकांशः श्रीहर्षेण विरचितात् 'नैषधचरितम्' इति महाकाव्यात् गृहीतः । अस्मिन् श्लोकांशे अश्वस्य वर्णना कृता ।

253. नैषधचरिते कति सर्गाः विद्यन्ते —
(a) २२
(b) २३
(c) २०
(d) १८
Answer: a
Explanation: श्रीहर्षेण विरचिते 'नैषधचरितम्' इति महाकाव्ये द्वाविंशतिः सर्गाः समुपलभ्यन्ते ।

254. मृच्छकटिकस्य पञ्चम अङ्कस्य नाम किम् ?
(a) व्यवहावः
(b) प्रवहण-विपर्ययः
(c) दुर्दिनः
(d) संसारः
Answer: c
Explanation: शूद्रकेन विरचितस्य 'मृच्छकटिकम्' इति प्रकरणस्य पञ्चमाङ्कस्य नाम भवति दुर्दिनः ।

255. रूफखै ढ़ऋछआछखठीखै खीणआणअढ़ फआऱ्थढ़ौऽङ्कः ?
(a) द्युतकरसंवाहकः
(b) अलंकारन्यासः
(c) सन्धिच्छेदः
(d) दुर्दिनः
Answer: b
Explanation: मृच्छकटिकस्य पञ्चमाङ्कस्य नाम दुर्दिनः ।

256. ''लिम्पतीव तमोङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नभः'' इति कस्य उक्तिरियम् ?
(a) शकारस्य
(b) चारुदत्तस्य
(c) विटस्य
(d) शर्विकरस्य
Answer: c
Explanation: 'लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्छनं नभः' इति श्लोकांशः 'मृच्छकटिकम्' इति प्रकरणात् संगृहीतः । अस्मिन् प्रकरणे विटः नाम्ना एकः विशेषः चरित्रमस्ति । विटस्य उक्तिरियम् ।

257. अतिसत्त्वः, सत्यवादी, वदान्यः विनीतः विनेता प्रजानाम् — दशकुमारचरिते एतानि कस्य वैशिष्ट्यानि —
(a) पुण्यवर्मनः
(b) राज्यवर्धनस्य
(c) अनन्तवर्मनः
(d) भास्करवर्मनः
Answer: a
Explanation: 'अतिसत्त्व, सत्यवादी, वदान्यः विनीतः विनेता प्रजानाम्' इति गद्यांशः दण्डिना विरचितस्य 'दशकुमारचरितम्' इति गद्यकाव्यतः उद्धृतः । अस्मिन् गद्यकाव्ये विदर्भो नाम एको जनपदः आसीत् । तत्र पुण्यवर्मा नाम एको राजा आसीद् इति तस्य वैशिष्टः ।

258. बुद्धिशून्ये हि भुतृदत्युच्छ्रितोऽपि परैरध्यारुह्यमान यात्मानं न चेययते — कस्य उक्तिः
(a) राजवाहनस्य
(b) अनन्तवर्मनः
(c) वसुरक्षितस्य
(d) पुण्यवर्मनः
Answer: c
Explanation: 'बुद्धिशून्ये हि शुतृदत्युच्छ्रितोऽपि परैरध्यारूद्यमान यात्मानं न चेतयते' इति गद्यांशः 'दशकुमारचरितम्' इति गद्यकाव्यतः गृहीतः । अस्मिन् गद्यकाव्ये वसुरक्षितो नाम मन्त्रिवृद्धः आसीत् । इति वसुरक्षितस्य उक्तिः ।

259. हर्षचरिते कुमारवैद्यस्य नाम किम् ?
(a) वीरसेनः
(b) सुषेणः
(c) शूरसेनः
(d) कुरङ्गाकः
Answer: c
Explanation: बाणभट्टेन विरचितेन 'हर्षचरितम्' इति कथाकाव्यम् । अत्र राज्ञः प्रभाकरवर्धनस्य एक वैद्यकुमारः आसीत् । तस्य नाम सुषेणः ।

260. 'सत्याग्रहगीता' कस्य रचना ?
(a) पन्डिता क्षमाराज
(b) अम्बिकादत्तः
(c) श्रीधरः
(d) विराघवन्
Answer: a
Explanation: 'पण्डिता क्षमाराओ नाम्ना एक संस्कृतसाहित्यिक आसीत् । तस्या विख्याताः कविताः सन्ति । तेषु एका भवति – 'सत्यग्रहगीता' (१९३१)। अस्मिन् ग्रन्थे सा 'गान्धी-आन्दोलनविषये' लिखितवती ।

261. भारतेन्दुयुगस्य कवि: आसीत् —
(a) पन्डिता क्षमाराज:
(b) अम्बिकादत्तव्यास:
(c) वि-राघवन्
(d) भास्करवर्णेकर:
Answer: b
Explanation: 'अम्बिकादत्तव्यासः' नाम्ना एक साहित्यिक आसीत् । सः प्रधानतः व्रजभाषायाः कविः आसीत् । तथा च भारतेन्दुयुगस्य कविः आसीत् ।

262. 'चित्रतुरगन्याय:' कस्य विदुष: —
(a) भट्टलोल्लटस्य
(b) शङ्कुकस्य
(c) भट्टनायकस्य
(d) अभिनवगुप्तस्य
Answer: b
Explanation: मम्मटाचार्येण विरचितस्य 'काव्यप्रकाशः' इति ग्रन्थस्य चतुर्थ-उल्लासे रसस्य व्याख्याप्रसङ्गे आचार्यशंकुकः चित्रतुरगन्यायस्य आलोचनां कृतवान् । शंकुकस्य मतवादोऽस्ति अनुमितिवादः ।

263. रामायणस्य उपरि रचिता 'कीचकवधम्' कस्य रचना —
(a) अनन्तभट्ट:
(b) नीतिवर्मा
(c) रामानन्द:
(d) नारायण:
Answer: b
Explanation: 'महाभारतम्' इति महाकाव्यस्य उपरि रचितस्य 'कीचकबधम्' इति ग्रन्थस्य रचनाकारः भवति नीतिवर्मा ।

264. दशरथस्य मृत्यु: रामायणस्य कस्मिन् काण्डे विराजते —
(a) वालकाण्डे
(b) अयोध्याकाण्डे
(c) अरण्यकाण्डे
(d) सुन्दरकाण्डे
Answer: b
Explanation: बाल्मीकिप्रणीतं 'रामायणम्' इति महाकाव्यम् । अस्मिन् महाकाव्ये सप्तकाण्डानि सन्ति । तेषु द्वितीयकाण्डं विशेषमहत्त्वपूर्णम् । काण्डेऽस्मिन् दशरथस्य मृत्युवर्णना अस्ति । द्वितीयकाण्डस्य नाम अयोध्याकाण्डम् ।

265. रामायणस्य वृहत्तमकाण्डस्य नाम किम् ?
(a) किष्किन्ध्याकाण्डम्
(b) युद्धकाण्डम्
(c) बालकाण्डम्
(d) उत्तराकाण्डम्
Answer: b
Explanation: बाल्मीकिप्रणीतस्य 'रामायणम्' इति महाकाव्यस्य वृहत्तमकाण्डस्य नाम भवति लङ्काकाण्डम् युद्धकाण्डम् वा । अस्मिन् काण्डे २८ सर्गाः सन्ति ।

266. 'पौलस्त्यवधम्' कस्य काव्यस्य नामान्तरम् —
(a) महाभारतम्
(b) रामायणम्
(c) रावणवधम्
(d) भक्तिकाव्यम्
Answer: b
Explanation: बाल्मीकिविरचितस्य 'रामायणम्' इति महाकाव्यस्य अपरं नाम भवति 'पौलस्त्यबधम्' ।

267. रामायणस्य महाकाव्यस्य प्रथमः शब्दः —
(a) मा
(b) तपः
(c) अस्ति
(d) प्रवर्धताम्
Answer: a
Explanation: 'रामायणम्' इति महाकाव्यस्य प्रथमः शब्दो भवति 'मा' । तथाहि –

"मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः ।
यत्क्रौञ्चमिथुनादेकमबधी काममोहितम् ॥"

268. भीष्मस्य देहत्यागः महाभारतस्य कस्मिन् पर्वणि विद्यते —
(a) भीष्मपर्वम्
(b) शान्तिपर्वम्
(c) अनुशासनपर्वम्
(d) मौसलपर्वम्
Answer: c
Explanation: वेदव्यासेन प्रणीतं 'महाभारतम्' इति महाकाव्ये अष्टादशपर्वानि सन्ति । तेषु त्रयोदशपर्व महत्त्वपूर्णमस्ति । अस्मिन् पर्वणि पितामहभीष्मस्य देहत्यागः इति आलोचना अस्ति । अस्य पर्वणः नाम 'अनुशासनपर्व' ।

269. श्रीमद्भागवतस्य पञ्चमाध्यायस्य नाम अस्ति —

(a) ज्ञान

(b) कर्म

(c) सन्न्यासः

(d) ध्यान

Answer: c

Explanation: 'श्रीमद्भगवद्गीता' इति ग्रन्थस्य अष्टादश अध्यायाः सन्ति । तेषु अध्यायेषु पञ्चमाध्यायस्य नाम भवति सन्न्यासयोगः । अध्यायेऽस्मिन् कर्मणा सह सन्न्यासस्य तुलना क्रियते । ईश्वरस्य आराधना इत्यादिना आलोचना अस्ति ।

270. कुचलोपाख्यानम् – कस्मिन् पुराणे विद्यते —

(a) ब्रह्माण्डपुराणे

(b) भागवतपुराणे

(c) अग्निपुराणे

(d) पद्मपुराणे

Answer: b

Explanation: महापुराणेषु अन्यतमं पुराणं भागवत्पुराणम् । अस्मिन् पुराणे द्वादश स्कन्धाः विद्यन्ते । अस्मिन् पुराणे जयविजयोपाख्यानम्, मृत्युपाख्यानम्, कुचलोपाख्यानम्, श्रीकृष्णस्य जीवनचरितम् प्रभृतयः विषयाः वर्णिताः ।

271. मनुसंहितानुसारेण निष्क्रमणं कस्मिन् मासे कर्तव्यम् —

(a) तृतीये

(b) चतुर्थे

(c) -ञ्चमे

(d) सप्तमे

Answer: b

Explanation: मनुप्रणीतं 'मनुसंहितायाम्' इति ग्रन्थस्य द्वितीयेऽध्याये 'निष्क्रमनम्' विषये आलोचना दृश्यते । निष्क्रमनं चतुर्थे मासि कर्तव्यम् । तथाहि उच्यते – "चतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशो निष्क्रमनं गृहात्" ।

272. 'आ षोड़शाद् ब्राह्मणस्य सावित्री नातिर्वतत" इत्यत्र 'सावित्री' इत्यस्य कोऽर्थः ?

(a) गायत्री

(b) उपनयनम्

(c) यज्ञम्

(d) फलम्

Answer: b

Explanation: 'मनुसंहितायाम्' सावित्री इत्यनेन गायत्री बोध्यते । इत्यत्र 'गम्' इत्यनेन प्राणः बोध्यते । अस्मिन् प्रसङ्गे उच्यते – "आ षोडशाद् ब्राह्मणस्य सावित्री नातिवर्त्तते" ।

273. मनुसंहितानुसारेण शरीरेषु श्रेष्ठम्

(a) मस्तकम्

(b) मुखम्

(c) वाहुः

(d) उरु

Answer: b

Explanation: मनुसंहितायां द्वादश अध्यायाः विराजन्ते । अस्मिन् मनुस्मृतौ द्वितीये अध्याये उक्तम् – अस्माकं शरीरेषु श्रेष्ठं भवति मुखम् । मुखात् ब्राह्मणस्य उत्पत्तिः अभवत् ।

274. मनुसंहितानुसारं कामनायाः मूलम् —

(a) भोग्यवस्तु

(b) संकल्पः

(c) कामना

(d) आनन्दः

Answer: b

Explanation: मनुसंहितानुसारं कामनायाः मूलं भवति 'संकल्पः' । तथाहि उच्यते –

"संकल्पमलः कामो वै यज्ञाः संकल्पसम्भवाः ।
व्रतानि मम धर्माश्च सर्वे संकल्पजाः स्मृताः ॥"

275. याज्ञवल्क्यसंहितायाम् स्त्रीधनं कतिविधम् —

(a) अष्टविधम्

(b) नवविधम्

(c) पञ्चविधम्

(d) षष्ठविधम्

Answer: b

Explanation:

याज्ञवल्क्यसंहितानुसारं स्त्रीधनं नवविधम् । तथाहि उच्यते –

"पितृमातृपतिभातृदत्तमध्यग्न्युपागतम् ।
आधिवेदनिकाद्यञ्च स्त्रीधनं परिकीर्त्तितम् ॥
बन्धुदत्तं तथा शुल्कमन्वाधेयकमेव वा ।
अतीतायामप्रजसि बान्धवास्तदवाप्नुयुः ॥"

276. यत् पुनर्लभते नारी नीयमाना पितुर्गृहात् — कीदृशं धनम् —

(a) अध्यग्नुपागतम्

(b) आधिवेदनिकम्

(c) अन्वाधेयकम्

(d) वन्धुदत्तम्

Answer: b

Explanation: 'यत् पुनर्लभते नारी नीयमाना पितुर्गृहात्' – इति अध्यावहनिकं धनमस्ति ।

277. 'जग्मतुजग्मुरिति' कस्य उदाहरणम्
(a) वर्णलोपः
(b) स्वरलोप
(c) उपधालोपः
(d) अन्तवर्णलोपः
Answer: c
Explanation: निरुक्तानुसारेण 'जग्मतुजग्मुरिति' इति उपधालोपस्य उदाहरणम् । जग्मतुः इत्यनेन जग्मुः (गम् + अतुस्) > जगम अतुः > जग्मतुः । गकारस्य अन्ते अकारस्य उपधा लोपो भवति । पाणिनीमते – 'अलोऽन्तात्पूर्वोपधा' ।

278. गृहीतवेतनः कर्म त्यजन् — आवहेत्
(a) द्विगुणम्
(b) त्रिगुणम्
(c) चतुरगुणम्
(d) पञ्चविधम्
Answer: a
Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायाः 'वेतनादानप्रकरणम्' इति श्लोकांशः गृहीतः । 'गृहीतवेतने कर्म त्यजन् द्विगुणमावहेत्' याज्ञवल्क्यमतानुसारेण ।

279. 'धर्मस्थीयः' अर्थशास्त्रस्य कस्य अध्यायस्य नाम
(a) प्रथमाध्यायः
(b) तृतीयाध्याय
(c) चतुर्थअध्यायः
(d) पञ्चमाध्यायः
Answer: d
Explanation: आचार्यकौटिल्यप्रणीतं 'अर्थशास्त्रम्' । अस्मिन् ग्रन्थे पञ्चदश अध्यायाः सन्ति । तेषु 'धर्मस्थीयः' इति तृतीयाध्यायस्य नाम भवति । अस्मिन् अध्याये १९ प्रकरणानि सन्ति ।

280. पाणिनीयशिक्षानुसारेण कण्ठे उत्पन्नः स्वरः —
(a) गम्भीरः
(b) मध्यमः
(c) उच्चग्रामः
(d) निम्नः
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारेण कण्ठे उत्पन्नः स्वरः मध्यमः । तथाहि उच्यते – "कण्ठे माध्यन्दिनयुगं मध्यमं त्रैष्टुभानुगम् ॥"

281. पाणिनीयशिक्षानुसारं नासिक्यवर्णं कतिमात्रा —
(a) एकमात्रा
(b) अर्धमात्रा
(c) दुमात्रा
(d) पञ्चमात्रा
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारं नासिक्यवर्णम् अर्धमात्रा । तथाहि उच्यते – "नासिकायां तथार्धं च ।"

282. मस्तके उत्पन्नः स्वरः कया छन्दसा विरजिता —
(a) त्रिष्टुप्
(b) अनुष्टुप्
(c) जगती
(d) वृहती
Answer: c
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारं मस्तके उत्पन्नः स्वरः जगती इति छन्दसा विरचिता । तथाहि उच्यते – "तारं तार्तीयसवनं शीषण्यं जागतानुगम् ।"

283. यादयवर्णाः कति —
(a) ८
(b) १०
(c) ५
(d) ६
Answer: a
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारं यादयवर्णाः भवन्ति – ८ । ते यथा – य, र, ल, व, श, ष, स, ह । तथाहि उच्यते – "यादयश्च स्मृता ह्यष्टौ ।"

284.आमेरिकापरिवारे कति विभागाः विद्यन्ते —
(a) ३
(b) ४
(c) ५
(d) २
Answer: a
Explanation: आमेरिकापरिवारः त्रिवर्गेषु विभक्तः । ते भवन्ति –
i) कानाडा संयुक्तराष्ट्रश्च – अभवस्की, सिउइ, प्रभृतयः ।
ii) मैक्सिकी मध्य-आमेरिका च – अजतेक, मय, इत्यादयः ।
iii) दक्षिण-आमेरिका – अवरक, चिवाचा, तुपी इत्यादयः ।

285. 'मफोर' कस्य परिवारस्य भाषा अस्ति —
(a) सुडानै
(b) वन्तु
(c) पापुइ
(d) अष्ट्रेलियाइ
Answer: c
Explanation: 'मफोर' 'पापुइ' परिवारस्य भाषा अस्ति । अस्य परिवारस्य भाषासंख्या १३२ । पापुइ, मफोर इति द्वे भाषे अस्य परिवारस्य ।

286. सुडानै परिवार: कस्मिन् खण्डे विराजित:
(a) इउरेशीयखण्डे
(b) आफ्रिकाखण्डे
(c) प्रशान्तमहासागरीयखण्डे
(d) आमेरीकिखण्डे
Answer: b
Explanation: सुडानी-परिवारः आफ्रिकाखण्डे विराजितः । सुडानीपरिवारस्य भाषा भूमध्यरेखायाः उत्तरं पश्चिमोप्रान्ततः पूर्वप्रान्तपर्यन्तं प्राप्यते । अस्य परिवारस्य भाषासंख्या ४२५ ।

287. समासप्रधानम् कस्य अपरं नाम —
(a) प्रश्लिष्ट:
(b) श्लिष्ट
(c) अश्लिष्ट
(d) योगात्मक
Answer: a
Explanation: प्रश्लिष्टभाषायाः अपरं नाम समासप्रधानम् । प्रश्लिष्टभाषा द्विविधा । ते भवन्ति –

i) पूर्वप्रश्लिष्टा – एस्किमो ।
ii) आंशिकप्रश्लिष्टा – वास्कभाषा ।

288. तुर्कीभाषा भवति —
(a) योगात्मक:
(b) अन्तयोगात्मक:
(c) मध्यमोकगात्मक:
(d) अयोगात्मक:
Answer: b
Explanation: तुकीभाषा भवति अन्तयोगात्मका । प्रधानतः अश्लिष्टाभाषा चतुर्विधा । तेषु अन्तयोगात्मका अन्यतमा ।

289. अष्टादश-भाषापरिवारागां नामानि — खण्डेषु विभ्तानि
(a) पञ्चषु
(b) चतुर्षु
(c) षट्षु
(d) त्रिषु
Answer: b
Explanation:
अष्टादश भाषापरिवाराणां नामानि चतुर्षु खण्डेषु विभक्तानि । तानि अधस्तात् प्रदीयन्ते – i) इउरोपीयखण्डः
ii) आफ्रीकाखण्डः
iii) प्रशान्तमहासागरीयखण्डः
iv) आमेरीकाखण्डः ।

290. प्रथमे तावत् कशित् विद्वान् आकृतिमूलकवर्गीकरणम् भागद्वयेन विभक्तवान् —
(a) देवेन्द्रनाथः
(b) श्लेगेलः
(c) मेरियोपाइ
(d) टमास
Answer: b
Explanation: प्रथमे डाँ. देवेन्द्रनाथशर्मा इति महोदयः आकृतिमूलकवर्गीकरणं भागद्वयेन विभक्तवान् ।

291. रघुवंशस्य 'स्वयम्वरवर्णनम्' कस्मिन् सर्गे विद्यते —
(a) नवमसर्गे
(b) चतुर्थसर्गे
(c) सप्तमसर्गे
(d) षष्ठसर्गे
Answer: d
Explanation: कालिदासेन विरचितं 'रघुवंशम्' इति महाकाव्यम् । अस्मिन् महाकाव्ये १९ सर्गाः सन्ति । तेषु 'स्वयम्बरवर्णनम्' इति विषयः षष्ठसर्गे अस्ति । अस्य श्लोकसंख्या ८६ ।

292.वुद्धचरितस्य एकादशसर्गस्य नाम किम् —
(a) तपोवनप्रवेशः
(b) कुमारान्वेषणः
(c) कामविगर्हणः
(d) मारविजयः
Answer: c
Explanation: अश्वघोषेन विरचितं 'बुद्धचरितम्' इति महाकाव्यम् । अस्मिन् महाकाव्ये चतुर्दश सर्गाः समुपलभ्यन्ते । अस्य महाकाव्यस्य एकादशसर्गस्य नाम भवति 'कामविगर्हनः' ।

293. रुद्रदाम्नः गिरनारशिलालेखे रुद्रदाम्नः अमात्यस्य नाम —

(a) सुविशालः

(b) सुविशाखः

(c) जयन्तभट्टः

(d) चण्डीनाथः

Answer: b

Explanation: रुद्रदाम्नः गिरनारशिलालेखे रुद्रदाम्नः अमात्यस्य नाम सुविशाखः । रुद्रदाम्नः अमात्येन सुविशाखेन अस्य पुनर्निर्माणं कृतवान् ।

294. प्रथमे सुदर्शनतड़ागस्य निर्माणं केन कृतम् ?

(a) सुविशाखेन

(b) पुष्यगुप्तेन

(c) चन्द्रगुप्तेन

(d) चष्टनेन

Answer: b

Explanation: प्रथमे सुदर्शनतडागस्य निर्माणं पुष्यगुप्तेन कृतम् । रुद्रदाम्नः प्रणीतं गिरनार इति शिलालेखस्य विषयो भवति सुदर्शनतडागस्य इतिवृत्तं पुनर्निर्माणं रुद्रदाम्नः राजनैतिकोपलब्धिश्च ।

295. 'फ्लिट इत्यस्य corpus inscriptionum Indicarum' इत्यत्र कस्य स्तम्भलेखस्य प्रकाशस्थानम् —

(a) हाथीगुम्फा

(b) एलाहावादः

(c) वाँशखेड़ा

(d) गिरनार

Answer: b

Explanation: समुद्रगुप्तस्य एलाहावादस्तम्भलेखस्य प्रकाशस्थानः भवति – 'फ्लिट्' इत्यस्य 'Corpus Inscriptionum Indicarum' इत्यत्र अस्य स्तम्भलेखस्य स्थानं प्रयागः एलाहावादः (उत्तरप्रदेशः) च ।

296.'परमभट्टारक' कस्य राज्ञः राजकीयकपदवी —

(a) नरवर्धनः

(b) राज्यवर्धन

(c) प्रभाकरवर्धन

(d) हर्षवर्धन

Answer: c

Explanation: बाणभट्टेन विरचितं 'हर्षचरितम्' इति कथाकाव्यम् । अस्य ग्रन्थस्य 'पञ्चम-उच्छ्वासे' राजा प्रभाकरवर्धनः पुष्यभूतिवंशीयः स्थानीश्वरः च आसीत् । राज्ञः प्रभाकरवर्धनस्य राजकीयपदवी 'परमभट्टारकः' आसीत् ।

297. अशोकस्य सप्तम-शिलालेखस्य लिपि:
(a) ब्राह्मी
(b) खरोष्ठी
(c) असमीया
(d) संस्कृतम्
Answer: b
Explanation: अशोकस्य सप्तमः शिलालेखस्य स्थानम् – शाहवाजगढी । अस्य भाषा पालिः । अस्य लिपिः खरोष्ठीलिपिः ।

298. अशोकस्य द्विभाषी शिलालेख: भवति
(a) मस्की
(b) रुम्मिनदेइ
(c) कान्धार:
(d) गिरनार
Answer: c
Explanation: अशोकस्य द्विभाषी शिलालेखो भवति कान्धारः । अस्य शिलालेखस्य भाषा ग्रीक आरमाइक च । लिपिः ग्रीक । अस्य शिलालेखस्य विषयो भवति अहिंसा ।

299. गुर्जरा लघुशिलालेख कुत्र विद्यते —
(a) उत्तरप्रदेश:
(b) मध्यप्रदेश:
(c) नेपाल:
(d) राजस्थान:
Answer: b
Explanation: अशोकस्य गुर्जरा इति लघुशिलालेखस्य स्थानम् – मध्यप्रदेशः, भाषा – प्राकृतम्, लिपिः – ब्राह्मीलिपिः ।

300. देवानपियेन पियदसिन लाजिन …
कस्मिन् शिलाखे विद्यते —
(a) कान्धार:
(b) रुम्मिनदेइ
(c) गुर्जरा
(d) मास्की
Answer: d
Explanation: "देवानपियेन पियदसिन लाजिन....." इति अशोकस्य रूम्मिनदेइ स्तम्भलेखे विद्यते । अस्य स्थानम् – नेपालः । लिपिः – ब्राह्मीलिपिः ।

301. 'कृष्णयजुर्वेदः' इत्यत्र 'कृष्ण' पदस्य अर्थः —
(a) यज्ञम्
(b) मिश्रणम्
(c) कृष्णवर्णः
(d) कर्म
Answer: b
Explanation: यजुर्वेदः प्रधानतः द्विविधः - कृष्णयजुर्वेदः शुक्लयजुर्वेदः च । कृष्णयजुर्वेदे 'कृष्ण' पदेन मिश्रणं बोध्यते । शुक्लयजुर्वेदे 'शुक्ल'पदेन 'शुद्धम्' ज्ञायते ।

302. 'आदित्यसम्प्रदायः' केन वेदेन सह सम्बन्धितः —
(a) ऋग्वेदः
(b) कृष्णयजुर्वेद
(c) शुक्लयजुर्वेद
(d) सामवेदः
Answer: c
Explanation: यजुर्वेदस्य द्वौ सम्प्रदायौ स्तः । ब्राह्मणसम्प्रदायः आदित्यसम्प्रदायश्च । ब्राह्मणसम्प्रदायेन सम्बन्धितः कृष्णयजुर्वेदः । आदित्यसम्प्रदायेन सम्बन्धितः शुक्लयजुर्वेदः ।

303. भर्तृहरिनये ऋग्वेदस्य शाखासंख्या —
(a) १६
(b) १५
(c) २०
(d) २१
Answer: b
Explanation: भर्तृहरिनये ऋग्वेदस्य शाखाः भवति पञ्चदश । अपि च महाभाष्ये ऋग्वेदस्य एकविंशतिः शाखाः विद्यन्ते ।

304. अथर्ववेदस्य प्रतीकः —
(a) बुद्धिः
(b) मनः
(c) शरीरम्
(d) आत्मा
Answer: d
Explanation: वेदः चतुर्विधः । ऋग्वेदस्य प्रतीको भवति शरीरम्, सामवेदस्य प्रतीको बुद्धिः, यजुर्वेदस्य प्रतीकः मनः, अथर्ववेदस्य प्रतीको भवति आत्मा ।

305.श्वेताश्वतरोपनिषद: आङ्गल: अनुवादक:
(a) Weber
(b) Max Mular
(c) Oldenberg
(d) Garbe
Answer: b
Explanation: उपनिषत्सु अन्यतमा श्वेताश्वतरोपनिषद् । इयम् उपनिषद् कृष्णयजुर्वेदस्य । श्वेताश्वतरोपनिषदः आङ्गलः अनुवादकः Friedrich MaxMullar.

306. सामवेदस्य हिन्दि अनुवादक: —
(a) Max Mular
(b) मृदुलकीर्ति:
(c) Keith
(d) Garbe
Answer: b
Explanation: सामवेदस्य हिन्दि-अनुवादको भवति मृदुलकीर्तिः । तथा च अस्य सामवेदस्य आङ्गलपद्यानुवादकः Ralph Thomax Hotchkin Griffith. (1893).

307. ऋक्प्रातिशाख्यस्य 'वर्गद्वयवृत्ति:' केन विरचिता —
(a) उवट:
(b) विष्णुमित्र:
(c) सोमदेव:
(d) गार्ग्य:
Answer: b
Explanation: प्राचीनतमं प्रातिशाख्यं भवति ऋक्प्रातिशाख्यम् । अस्य रचयिता आचार्यः शौनकः । ऋक्प्रतिशाख्यस्य उपरि वर्गद्वयवृत्तिः विष्णुमित्रेण रचिता ।

308.ऋक्-प्रतिशाख्यस्य सारांश: ——— नाम्ना परिचीयते —
(a) विषयवस्तु
(b) सारांश:
(c) उपलेख:
(d) पार्षद:
Answer: c
Explanation: ऋक्प्रातिशाख्यस्य सारांशः उपलेखः नाम्ना परिचीयते ।

309. मिलनार्थे कः उपसर्गः
(a) वि
(b) सम्
(c) नि
(d) अनु
Answer: b
Explanation: निरुक्तनये अनेकाः उपसर्गाः प्राप्यन्ते । प्र, परा, अभि, प्रति, अति, सु, निः, उत्, सम्, वि प्रभृतयः । एतेषु 'सम्' इति उपसर्गः मिलनार्थे प्रयुज्यते ।

310. 'दधिचित्' — इत्रत्र 'चित्' निपातः कस्मिन्नर्थे —
(a) निन्दार्थे
(b) सम्मानार्थे
(c) उपमार्थे
(d) निषेधार्थे
Answer: c
Explanation: निरुक्तस्य प्रथमे अध्याये उक्तम् – उच्चावचेष्वर्थेषु निपतन्ति । नि-पत् + अच् इत्यनेन प्रकारेण निपातः शब्दः जातः । 'दधिचिद्' इत्यत्र 'चिद्' इति निपातः उपमार्थे प्रयुज्यते ।

311. ब्रह्मगणस्य पुरोहितः भवति –
(a) उन्नेता
(b) प्रतिहर्ता
(c) ग्रावस्तुत्
(d) पोता
Answer: d
Explanation: अथर्ववेदस्य ब्रह्मगणे त्रयः सहकारिणः पुरोहिताः सन्ति । ते हि भवन्ति – ब्राह्मणाच्छंसी, अग्नीध्रः, पोता च ।

312. नासादीयसूक्तस्य सूक्तसंख्या —
(a) १०/१२१
(b) १०/१२५
(c) १०/१२९
(d) १०/१०८
Answer: c
Explanation: ऋग्वेदस्य दशममण्डलस्य १२९तमे सूक्ते नासदीयसूक्तम् विराजते । अस्य देवता परमात्मा ।

313. वेङ्कटमाधवः कस्य वेदस्य भाष्यकारः —
(a) ऋग्वेदस्य
(b) यजुर्वेदस्य
(c) सामवेदस्य
(d) अथर्ववेदस्य
Answer: a
Explanation: वेङ्कटमाधवः ऋग्वेदस्य भाष्यकारः । अस्य रचना 'ऋगार्थदीपिका' । वेङ्कटमाधवस्य पितामहः भवति माधवः । अस्य पितुः नाम वेङ्कटः ।

314.'यः पृथिवीं व्यथमानामदृहत्' इत्यस्मिन् मन्त्रांशे 'वरयथमानाम्' इति पदस्य कोऽर्थः ?
(a) नष्टम्
(b) चलन्तीम्
(c) पूरयत्तीम्
(d) ज्ञानवतीम्
Answer: b
Explanation: 'यः पृथिवीं व्यथमानामदृहत्' इति मन्त्रांशः इन्द्रसूक्ते विद्यते । अत्र 'व्यथमानम्' इत्यस्य अर्थो भवति चलन्तीम् । इति पृथिव्याः विशेषणम् ।

315.'शेषशेषिभावबोधकविधिः' —
(a) उत्पत्तिविधिः
(b) विनियोगविधिः
(c) प्रयोगविधिः
(d) अधिकारविधिः
Answer: b
Explanation: विनियोगविधेः लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – "अङ्गप्रधानसम्बन्धबोधको विधिः विनियोगविधिः" । अपि च उक्तम् – "शेषशेषिभावबोधको विधिः विनियोगविधिः"।

316. अर्थसंग्रहे वेदः कतिविधः —
(a) चतुर्विधः
(b) पञ्चविधः
(c) त्रिविधः
(d) द्विविधः
Answer: b
Explanation: अर्थसंग्रहनये वेदः पञ्चविधः । ते हि भवन्ति – विधिः, मन्त्रः, नामधेयः, निषेधः, अर्थवादश्चेति ।

317. अर्थवादस्य विभागेषु न विद्यते —

(a) विधिशेषः

(b) अनुवादः

(c) भूतार्थवादः

(d) विभूतिवादः

Answer: d

Explanation: अर्थवादस्य विभागेषु विभूतिवादः न विद्यते । अपि च विद्यते गुणवादः अनुवादः भूतार्थवादश्चेति ।

318. वेदान्तपरिभाषाकारः —

(a) शंकरः

(b) गौतमः

(c) धर्मराजध्वरेन्द्रः

(d) मण्डनमिश्रः

Answer: c

Explanation: वेदान्तपरिभाषाकारोऽस्ति धर्मराजध्वरीन्द्रः ।

319. समभिव्याहारो —

(a) लिङ्गम्

(b) शब्दः

(c) वाक्यम्

(d) अर्थः

Answer: c

Explanation: अर्थसंग्रहे समभिव्याहारो वाक्यमस्ति । 'वाक्यम्' विनियोगविधेः अन्तर्भुक्तम् ।

320. 'यजेत स्वर्गकामः' — कीदृशः विधिः –

(a) नियमविधिः

(b) परिसंख्याविधिः

(c) अपूर्वविधिः

(d) उत्पत्तिविधि

Answer: c

Explanation: "यजेत स्वर्गकामः" अपूर्वविधेरुदाहरणम् । अस्य लक्षणं भवति – "प्रमाणान्तरेणाप्राप्तस्य प्रापको विधिरपूर्वविधिः" ।

321. न्यायवर्तिकतात्पर्यटीका' केन विरचिता —
(a) वात्सायनः
(b) उद्योत्कारः
(c) उदयनः
(d) वाचस्पतिः
Answer: d
Explanation: "न्यायवार्त्तिकतात्पर्यटीका" वाचस्पतिमिश्रेण विरचिता ।

322.अन्यथासिद्दः कतिविधः
(a) पञ्चविधः
(b) चतुर्विधः
(c) त्रिविधः
(d) द्विविधः
Answer: a
Explanation: अन्यथासिद्धः पञ्चविधः ।

323.मुक्तावलीकारः कः —
(a) नागेशः
(b) वाचस्पतिः
(c) केशवः
(d) गोवर्धनः
Answer: a
Explanation: मुक्तावलीकारः अस्ति नागेशः ।

324. अर्थसंग्रहणये 'वर्षत्कर्तुः प्रथमभक्ष' भवति —
(a) अर्थक्रमः
(b) श्रुतिक्रमः
(c) प्रवृत्तिक्रमः
(d) स्थानक्रमः
Answer: b
Explanation: 'अर्थसंग्रहनये 'वषड्कर्तुः प्रथमभक्ष' भवति श्रुतिक्रमः । अस्य लक्षणं भवति – "तत्र क्रमपरवचनं श्रुतिः ।

325. श्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधी प्रज्ञापूर्वकः —
(a) भवप्रत्यय
(b) उपायप्रत्ययः
(c) समापत्तिः
(d) समाधिः
Answer: b
Explanation: "श्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधिप्रज्ञापूर्वकः" भवति उपायप्रत्यय योगदर्शने ।

326. योगदर्शनस्य उपरि रचिता टीका ण —
(a) तत्त्वकौमुदी
(b) भास्वती
(c) योगवार्त्तिक:
(d) वृहती
Answer: d
Explanation: योगदर्शनस्य उपरि रचिता टीका भवति – वृहती ।

327. माधवाचार्यस्य गुरु: आसीत् —
(a) सर्वज्ञविष्णु:
(b) कपिल:
(c) वाचस्पत्ति:
(d) हरिहरचन्द्र:
Answer: a
Explanation: माधवाचार्यस्य गुरुः आसीत् सर्वज्ञविष्णुः ।

328. विवेक: जायते —
(a) मनोमयकोशात्
(b) विज्ञानमयकोशात्
(c) प्राणमयकोशात्
(d) अन्नमयकोशात्
Answer: b
Explanation: वेदान्तसारे विवेकः जायते विज्ञानमयकोशात् । इयं बुद्धिः ज्ञानेन्द्रियैः सहिता विज्ञानमयकोशो भवति ।

329. व्यष्टुपहितं चैतन्यं किमुच्यते —
(a) विश्वम्
(b) विराट्
(c) वैश्वानर:
(d) धनञ्जय:
Answer: a
Explanation: व्यष्टुपहितं चैतन्यं विश्वम् इत्युच्यते । एतदुपहितं चैतन्यम् (अज्ञानस्य व्यष्ट्याथवा निकृष्टोपाधिना युक्तं चैतन्यम्) अल्पज्ञानीश्वरत्वादिर्गुणकम् । अपरं नाम प्राज्ञ इति ।

330. अहं ब्रह्मास्मि — इत्यत्र 'अहम्' पदे कीदृशा वृत्तिः
(a) अभिधा
(b) लक्षणा
(c) व्यञ्जना
(d) जाहत्
Answer: b
Explanation: "अहं ब्रह्मास्मि" इत्यत्र 'अहम्' पदे लक्षणावृत्तिः अस्ति । महावाक्यम् वृहदारण्यकोपनिषदि वर्तते ।

331. पीलुपाकवादः कस्मिन् दर्शने —
(a) वौद्धदर्शने
(b) न्यायदर्शने
(c) वैशेषिकदर्शने
(d) सांख्यदर्शने
Answer: c
Explanation: 'पीलुपाकवादः' वैशेषिकदर्शनेऽस्ति ।

332. निर्विकल्पकः समाधिः —
(a) चत्वारः
(b) पञ्च
(c) त्रयः
(d) सप्त
Answer: c
Explanation: निर्विकल्पकः समाधिः त्रयः ।

333. वेदान्तनये लिङ्गं कतिविधम् —
(a) षट्विधम्
(b) पञ्चविधम्
(c) चतुर्विधम्
(d) त्रिविधम्
Answer: a
Explanation: वेदान्तनये लिङ्गं षड्-विधम् । यथा – उपक्रम-उपसंहारौ, अभ्यासः, अपूर्वता, फलम्, अर्थवादः, उपपत्तिश्चेति ।

334. — नाम षड्विधैलिङ्गै अशेषवेदान्तानाम् अद्वितीयवस्तुनि तात्पर्य-अवधारणम्।
(a) समाधिः
(b) जीवनमुक्तिः
(c) श्रवणम्
(d) समापत्तिः
Answer: c
Explanation: वेदान्तनये "षड्-विधलिङ्गैः अशेषवेदान्तानाम् अद्वितीयवस्तूनि तात्पर्यावधारणम्" अस्ति श्रवणम् ।

335. वाक्यपदीयानुसारेण तपसामुत्तमं तपः —
(a) वेदः
(b) व्यकरणम्
(c) अभिधानम्
(d) विश्लेषण
Answer: b
Explanation: वाक्यपदीयानुसारेण तपसामुत्तमं तपः भवति व्याकरणम् । प्रसङ्गेऽस्मिन् उक्तम् –
"विद्याभेदाः प्रतायन्ते ज्ञानसंस्कारहेतवः ।
आसन्नं ब्राह्मणस्तस्य तपसामुत्तमं तपः" ॥

336. चित्रकारस्य त्रिविधरापवत् कस्य रूपम् –
(a) शब्दस्य
(b) अर्थस्य
(c) वाक्यस्य
(d) सम्बन्धस्य
Answer: a
Explanation: वाक्यपदीये चित्रकारस्य त्रिविधरापवत् शब्दस्य रूपमस्ति ।

337. ''सा सर्वविद्याशिल्पानां कलानां चोपवन्धनी'' इत्यत्र 'सा' इत्यनेन का —
(a) शब्दः
(b) अर्थः
(c) सम्बन्धः
(d) वाक्
Answer: d
Explanation: "सा सर्वविद्याशिल्पानां कलानां चोपबन्धनी" इत्यत्र 'सा' इत्यनेन 'वाक्' उच्यते । तत्रोच्यते – "सा सर्वविद्याशिल्पानां कलानां चोपबन्धनी ।
तद्वशादभिनिष्पन्नं सर्वं वस्तु विभज्यते "॥

338. शास्त्रपूर्वके प्रयोगेऽभ्युदयस्तत्तुल्यं —
(a) वेदशब्देन
(b) व्यकरणेन
(c) साधुशब्देन
(d) असाधुशब्देन
Answer: a
Explanation: महाभाष्ये शास्त्रपूर्वके प्रयोगेऽभ्यूदयस्तत्तूल्यं भवति वेदशब्देन ।

339. 'भवे च तद्धितः' महाभाष्ये इदंवार्त्तिकं कस्मिन् प्रसङ्गे —
(a) शब्दोपदेशः
(b) वर्णोकपदेशः
(c) व्याकरणशब्दविचारः
(d) अर्थविचारः
Answer: c
Explanation: "भवे च तद्धितः" महाभाष्ये इदं वार्त्तिकं व्याकरणशब्दविचारप्रसङ्गे उक्तम् ।

340. 'व्युढ़रस्कः' इत्यत्र को समासः —
(a) तत्पुरुषः
(b) वहुव्रीहिः
(c) द्वन्द्वः
(d) अव्ययीभावः
Answer: b
Explanation: 'व्यूढोरस्कः' इत्यत्र समासो भवति बहुव्रीहिसमासः । व्यूढं विशालम् उरः यस्य सः (लौकिकविग्रहवाक्यम्) । व्यूढ सु उर सु (अलौकिकविग्रहवाक्यम्) ।

341. अनुविष्णुः कस्मिन्नर्थे —
(a) अत्ययार्थे
(b) पश्चादर्थे
(c) समीपार्थे
(d) योग्यतार्थे
Answer: b
Explanation: 'अनुविष्णुः' पश्चादर्थे अव्ययीभावसमासः । विष्णोः पश्चात् (लौकिकविग्रहवाक्यम्) । विष्णु ङस् अनु (अलौकिकविग्रहवाक्यम्) ।

342. 'सिति च' इत्यनेन सूत्रेण का संज्ञा —
(a) सर्वनाम
(b) पदसंज्ञा
(c) भसंज्ञा
(d) सर्वनामस्थानसंज्ञा
Answer: b
Explanation: 'सिति च' इत्यनेन सूत्रेण पदसंज्ञा भवति । अपि च पदसंज्ञा भवति 'सुप्तिङन्तं पदम्', 'स्वादिष्वसर्वनामस्थाने' इति सूत्रेण ।

343.'निपात एकाजनाङ्' इति सूत्रेण का संज्ञा विधीयते —
(a) पदसंज्ञा
(b) प्रगृह्यसंज्ञा
(c) सर्वनामसंज्ञा
(d) भसंज्ञा
Answer: b
Explanation: 'निपात एकाजनाङ्' इति सूत्रेण प्रगृह्यसंज्ञा विधीयते । अपि च प्रगृह्यसंज्ञा भवति – 'ओत्', 'अदसो मात्', 'ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम्' इत्यादयः ।

344. 'अपि स्तुहि' — 'अपि' इत्यत्र कस्मिन्नर्थे भवति —
(a) अन्वावसर्गे
(b) गर्हार्थे
(c) समुच्चयार्थे
(d) सम्भावनार्थे
Answer: a
Explanation:
'अपि स्तुहि' – इत्यत्र 'अपि' अन्वावसर्गे अस्ति ।
अपि च – पदार्थद्योतनार्थे – सर्पिषोऽपि स्यात् ।
सम्भावनार्थे – अपि स्तुयाद्विष्णुम् ।
गर्हार्थे – धिग्देवदत्तम् ।
समुच्चयार्थे – अपि सिञ्च अपि स्तुहि ।

345. 'द्वन्वे घि' इति सूत्रेण किं विधीयते —
(a) परनिपातः
(b) पूर्वनिपातः
(c) गुणः
(d) घिसंज्ञा
Answer: b
Explanation: 'द्वन्द्वे घि' इति सूत्रेण पूर्वनिपातो भवति । 'शेषो घ्यसखि' इति सूत्रेण 'घि' संज्ञा भवति । 'घि' संज्ञात् परं 'द्वन्द्वे घि' इति सूत्रेण पूर्वनिपातो भवति ।

346. 'चार्थे द्वन्द्व' अस्मिन् सूत्रे 'च' इत्यस्य कति अर्थाः सन्ति —

(a) चत्वारः

(b) पञ्च

(c) त्रयः

(d) सप्त

Answer: a

Explanation: 'चार्थे द्वन्द्वः' सूत्रेऽस्मिन् 'च' इत्यस्य 'चत्वारः' अर्थाः सन्ति । प्रसङ्गेऽस्मिन् उक्तम् – "समुच्चयान्वाचयेतरेतरयोगसमाहाराश्चार्थाः" ।

347. वरदराजनये समासः कति विधः —

(a) चतुर्विधः

(b) सप्तविधः

(c) पञ्चविधः

(d) षट्विधः

Answer: c

Explanation: वरदराजनये समासः पञ्चविधः । यथा – केवलसमासः / विशेषसमासः / सह सुपा समासः वा, अव्ययीभावसमासः, तत्पुरुषसमासः, बहुव्रीहिसमासः, द्वन्द्वसमासश्चेति ।

348. 'स च विशेषसंज्ञाविनिमुक्तः' कस्य समासस्य लक्षणम् —

(a) केवलसमासः

(b) प्रादित्यपुरुषः

(c) वहुव्रीहिः

(d) नित्यसमासः

Answer: a

Explanation: 'स च विशेषसंज्ञाविनिर्मुक्तः' केवलसमासस्य लक्षणं भवति ।

349. दीर्घाज्जसि च' इत्यनेन भवति —

(a) पूर्वसवर्णदीर्घः

(b) पूर्वसवर्णदीर्घस्य निषेधः

(c) वृद्धिः एकादेशः

(d) गुणादेशस्याभावः

Answer: b

Explanation: 'दीर्घाज्जसि च्' इत्यनेन सूत्रेण पूर्वसवर्णदीर्घस्य निषेधो भवति ।

350. 'कुरुचरः' इत्यत्र 'चरेष्टः' सूत्रेण 'ट' प्रत्ययो विधीयते —

(a) अधिकरणे उपपदे

(b) कर्मन्युपपदे

(c) सुवन्तेउपपदे

(d) उपसर्गे उपपदे

Answer: a

Explanation: 'कुरुचरः' इत्यत्र 'चरेष्टः' इति सूत्रेण 'ट' प्रत्ययो विधीयते अधिकरणे उपपदे ।

351. मुद्राराक्षसस्य द्वितीयाङ्के आहितुण्डिकस्य नाम —

(a) जीर्णधनः

(b) जीर्णविषः

(c) चन्दनदासः

(d) निपुणकः

Answer: b

Explanation: विशाखदत्तस्य मुद्राराक्षसस्य अनेकानि चरित्रानि विद्यन्ते । तेषु आहितुण्डिकः अन्यतमः । अस्य नाटकस्य द्वितीयाङ्के आहितुण्डिको जीर्णविषो नाम । आहितुण्डिको भवति विराधगुप्तः ।

352. 'अत्यादरः शङ्कनीयः' मुद्राराक्षसे कस्य उक्तिः

(a) यमपटस्य

(b) राक्षसस्य

(c) चन्दनदासस्य

(d) जीर्णविषस्य

Answer: c

Explanation: "अत्यादरः शङ्कनीयः" इति उक्तिः मुद्राराक्षसस्य प्रथमे अङ्के प्राप्यते । चन्दनदासः चाणक्यस्य वाक्यं श्रुत्वा वाक्यमिदम् उक्तवान् ।

353. 'न हि सर्वः सर्वं जानाति' मुद्राराक्षस्य कस्य उक्तिः ?

(a) निपुणकस्य

(b) चाणकस्य

(c) राक्षसस्य

(d) चन्द्नदासस्य

Answer: a

Explanation: "न हि सर्वः सर्वं जानाति" – इति चरस्य निपुणकस्य उक्तिः । प्रथमाङ्के मुद्राराक्षसे चरः निपुणकः शिष्यं प्रति वाक्यमिदम् उक्तवान् ।

354. कस्मिन् वने बुद्धः जातः —
(a) द्वैतवने
(b) गवीरवने
(c) लुम्बिनीवने
(d) मन्दारवने
Answer: c
Explanation: लुम्बिनीवने बुद्धदेवः जातः । तथाहि उक्तम् अश्वघोषस्य 'बुद्धचरितम्' इति महाकाव्ये – 'सा लुम्बिनीं नाम वनान्तभूमिं चित्रद्रमां चैत्ररथाभिरामाम्' ।

355. 'स्नेहादर्सो भीतिप्रमोदजन्ये द्वे वारिधारे मुमुचे' —
कस्मिन् महाकाव्ये अयं श्लोकांशः विद्यते —
(a) वुद्धचरिते
(b) नैषधचरिते
(c) शिशुपालवधे
(d) किरातार्जुनीये
Answer: a
Explanation: "स्नेहादसौ भीतिप्रमोदजन्ये द्वे वारिधारे मुमुचे नरेन्द्रः" इति श्लोकांशः बुद्धचरितस्य प्रथमे सर्गे प्राप्यते । अस्मिन् श्लोकांशे शुद्धोदनस्य आवेगप्रवणावस्था वर्णिता ।

356. याति यत्तुक्तशैथिल्यं वन्धवन्धुरताङ्गताम् — कस्य गुणस्य लक्षणम् —
(a) माधुर्यगुणः
(b) प्रसादगुणः
(c) लावण्यगुण
(d) औचित्यगुणः
Answer: a
Explanation: "याति युत्तक्तशैथिल्यं बन्धुबन्धुरताङ्गताम्" इति विचित्रमार्गे माधुर्यगुणस्य लक्षणं भवति ।

357. 'श्रुतिपेशलताशालि सुस्पर्शमिव चेतसा' 'वक्रोक्तिजीवितम्' अनुसारं इति कस्मिन् मार्गे विद्यते —
(a) सुकुमारमार्गे
(b) विचित्रमार्गे
(c) औचित्यमार्गे
(d) सौभाग्यमार्गे
Answer: a
Explanation: सुकुमारमार्गस्य आभिजात्यगुणस्य लक्षणं भवति –

"श्रुतिपेशलताशालि सुस्पर्शमिव चेतसा ।
स्वभावमसृणछायामाभिजात्यं प्रचक्षते ॥"

358. 'सुतमिव मनसा वां वत्सलेन स्मरामि' — अत्र कस्य कथा प्राप्यते —

(a) रामस्य

(b) तमसायाः

(c) वासन्त्या

(d) शिखण्ड्याः

Answer: d

Explanation: "सुतमिव मनसा वां वत्सलेन स्मरामि"। - इति उत्तररामचरितस्य तृतीयाङ्के रामस्य उक्तिः । अत्र 'सुतम्' इत्यनेन 'शिखण्डी' बोध्यते ।

359. मोहे मोहे रामभद्रस्य जीवं स्वैरं स्वैरं प्रैषितेस्तर्पयेति — कस्य उक्तिः —

(a) तमसायाः

(b) मुरलायाः

(c) रामस्य

(d) शम्बुकस्य

Answer: b

Explanation: 'मोहे मोहे रामभद्रस्य जीवं स्वैरं स्वैरं प्रेषितैस्तर्पयेति'। इति उत्तररामचरितस्य तृतीयाङ्के मुरलायाः उक्तिरियम् । अस्मिन् श्लोके रामस्य करुणावस्था वर्णिता ।

360. अ्यारिस्टटलस्य काव्यतत्त्वस्य प्राचीनतमलिपिः कस्यां भाषायां रचिता —

(a) संस्कृतम्

(b) आरवी

(c) प्राकृतम्

(d) हिन्दी

Answer: b

Explanation: पाश्चात्यकाव्यसाहित्ये आरिष्टटलस्य काव्यतत्त्वं पाठकानां समीपे गुरुत्वपूर्णम् । आरिष्टटलस्य काव्यतत्त्वस्य प्राचीनतमपाण्डुलिपिः 'आरवी'भाषया विरचिता ।

361. अनुकरणस्य विषयषु न गण्यते —

(a) काहिनी

(b) चरित्रः

(c) अभिप्रायः

(d) दृश्यम्

Answer: d

Explanation: अनुकरणस्य विषयवस्तु त्रिविधम् । तानि भवन्ति काहिनी, चरित्रम्, अभिप्रायश्च ।

362. ''Art imitates nature'' — जस्त वचनम् —
(a) प्लेटो
(b) अ्यारिस्टटल:
(c) क्रोचे
(d) होमार:
Answer: b
Explanation: 'Artimitates nature' - आरिष्टटलस्य उक्तिरियम् ।

363. 'Poetics' इत्यस्मिन् ग्रन्थे कति परिच्छेदा: विद्यन्ते —
(a) २५
(b) २६
(c) २४
(d) २२
Answer: b
Explanation: आरिष्टटलस्य 'Poetics' इत्यस्मिन् ग्रन्थे २६ परिच्छेदाः विद्यन्ते । प्रथमे परिच्छेदे अनुकरणस्य माध्यमं विद्यते । द्वितीये परिच्छेदे अनुकरणस्य विषयः आलोचितः ।

364.उदात्ततत्त्वस्य प्रवक्ता —
(a) क्रोचे
(b) अ्यारिस्टटल
(c) लौञ्जाइनस:
(d) प्लेटो
Answer: c
Explanation: पाश्चात्यसाहित्ये उदात्ततत्त्वस्य भावना प्राप्यते । अस्य प्रवक्ता 'लोञ्जाइनसः' इति महोदयः । उदात्तस्य अर्थो भवति यः हृदयस्पर्शं करोति अथवा श्रेष्ठव्यक्तिः अथवा सशक्तव्यक्तिः समर्थव्यक्तिः वा ।

365. शङ्कुकस्य अनुमितिवाद: केन दर्शनेन सम्वन्धित:
(a) जैन:
(b) न्याय
(c) सांख्य
(d) मीमांसा
Answer: b
Explanation: शङ्कुकस्य अनुमितिवादः न्यायदर्शनेन सह सम्बन्धितः । शङ्कुकनये संयोग इत्यस्य अर्थो भवति अनुमापक-अनुमाप्यभावः, तथा 'निष्पत्तिः' इत्यस्य अर्थः अनुमितिः ।

366. गौर्वाहीकः — इत्यत्र कीदृशा लक्षणा —
(a) लक्षणलक्षणा
(b) उपादानलक्षणा
(c) सारोपा
(d) साध्यवसाना
Answer: c
Explanation: गौर्वाहीकः – इत्यत्र सारोपा लक्षणा भवति । अत्र मुख्यार्थो भवति पञ्जावप्रदेशः परन्तु लक्षणया अर्थः आयाति जाड्यमन्दादयः गुणाः । सारोपलक्षणायाः लक्षणं भवति – 'सारोपान्या तु यत्रोक्तौ विषयी विषयस्तथा' । अत्र विषयी भवति गौः, विषयो भवति वाहीकः ।

367. विप्रलम्भशृङ्गाररसस्य कति भेदाः सन्ति —
(a) ५
(b) ४
(c) ६
(d) ८
Answer: a
Explanation: विप्रलम्भशृङ्गारः रसः पञ्चविधः । ते हि भवन्ति – अभिलाषः विरहः ईर्ष्या प्रवासः शापहेतुकश्च ।

368. अकृपणमरुक्श्रास्तं जीव्याज्जनः पुरुषायुषं कुत्र विद्यते —
(a) वेणीसंहारः
(b) मुद्राराक्षसे
(c) मृच्छकटिके
(d) अभिज्ञानशकुन्तले
Answer: b
Explanation: 'अकृपणमरुक्श्रास्तं जीव्याज्जनः पुरुषायुषम्' इति वाक्यं 'वेणीसंहारम्' नाटकस्य भरतवाक्ये प्राप्यते । अत्र पुरुषोत्तमस्य स्तुतिः कृता ।

369. 'जटायुवधम्' रामायणस्य कस्मिन् काण्डे विराजते —
(a) अयोध्याकाण्डे
(b) अरण्यकाण्डे
(c) किष्किन्ध्याकाण्डे
(d) सुन्दरकाण्डे
Answer: b
Explanation: रामायणस्य 'जटायुबधम्' इति वृत्तान्तम् अरण्यकाण्डे विद्यते । अपि च अस्मिन् काण्डे दण्डकारण्ये प्रवेशः, खरदूषणयोः बधम्, सीताहरणम्, सीतासंवादः प्रभृतयः विषयाः प्रतिपादिताः ।

370. रामायणस्य चरित्रेषु न विद्यते —
(a) माण्डवी
(b) श्रुतकीर्तिः
(c) ऊर्मिला
(d) द्रौपदी
Answer: d
Explanation: रामायणस्य चरित्रेषु न गण्यते द्रौपदी । द्रौपदी महाभारते विद्यते । द्रौपदी पाण्डवानां पत्नी आसीत् ।

371. 'राघवपाण्डवीयः' कस्य रचना —
(a) अभिनन्दस्य
(b) धनञ्जयस्य
(c) प्रवरसेनस्य
(d) गुणभद्रस्य
Answer: b
Explanation: 'राघवपाण्डवीयः' धनञ्जयस्य रचना । काव्यमिदं संस्कृतभाषया विरचितम् । अस्य रचनाकालः ख्री. अष्टमशतकः ।

372. महाभारतस्य अन्तिमः पुरुषः आसीत् —
(a) वभ्रुवाहनः
(b) परिक्षित्
(c) जनमेजयः
(d) जयन्तः
Answer: b
Explanation: महाभारते अनेकानां चरित्राणां समावेशो विद्यते । महाभारतस्य अन्तिमपुरुषाः परिक्षित् – जन्मेञ्जयः – शतानीकः – अश्वमेधदत्तः ।

373. महाभारतस्य आश्चर्यपर्वः
(a) शान्तिपर्वः
(b) सौप्तिकपर्व
(c) हरिवंशपर्वः
(d) अनुशासनपर्वः
Answer: c
Explanation: महाभारतस्य आश्चर्यपर्व अस्ति हरिवंशपर्व ।

374. घटोत्कच-वधम् महाभारतस्य कस्मिन् पर्वे विद्यते
(a) शल्यपर्वे:
(b) द्रोणपर्वे
(c) कर्णपर्वे:
(d) भीष्मपर्वे:
Answer: b
Explanation: महाभारते 'घटोत्कचबधम्' द्रोणपर्वणि विद्यते । अपि च अत्र द्रोणस्य सेनापतित्ववरणम्, अभिमन्युबधम्, जयद्रथबधम्, निशायुद्धम्, द्रोणबधम् प्रभृतयः विषयाः प्रतिपादिताः ।

375. तामसिकपुराणेषु ण गण्यते —
(a) शिवपुराणम्
(b) मत्सपुराणम्
(c) अग्निकपुराणम्
(d) वामनपुराणम्
Answer: d
Explanation: तामसिकपुराणां नामानि – वायुपुराणम्, लिङ्गपुराणम्, स्कन्दपुराणम्, अग्निपुराणम्, मत्सपुराणम्, कूर्मपुराणम् ।

376.स्कन्दपुराणे कति खण्डा: सन्ति —
(a) ५
(b) ६
(c) ७
(d) १०
Answer: a
Explanation: स्कन्धपुराणे अष्टौ खण्डाः विद्यन्ते – (क) माहेश्वरखण्डः (ख) वैष्णवखण्डः (ग) ब्रह्मखण्डः (घ) काशीखण्डः (ङ) अवन्तीखण्डः (च) नागरखण्डः (छ) प्रभासखण्डः (ज) अम्बिकाखण्डः । कुत्रापि पञ्चखण्डाः विराजन्ते ।

377. 'कर्मयोगत् विना ज्ञानं कस्यचिन्नेह दृश्यते' कस्मिन् पुराणे परिलक्ष्यते —
(a) वराहपुराणे
(b) पद्मपुराणे
(c) वामनपुराणे
(d) मत्स्यपुराणे
Answer: d
Explanation: "कर्मयोगं विना ज्ञानं कस्यचिन्नेह दृश्यते ।" इति वचनं मत्सपुराणे विद्यते । अत्र कर्मयोगं प्रधानरूपेण वर्णितः ।

378.प्रेतकल्पवत् पुराणं किम्? ८

(a) भागवत्पुराणम्

(b) गरुड़पुराणम्

(c) मत्स्यपुराणम्

(d) स्कन्दपुराणम्

Answer: b

Explanation: प्रेतकल्पवत् पुराणं भवति गरुडपुराणम् ।

379. रेवाखण्डः कस्मिन् पुराणे विद्यते —

(a) स्कन्दपुराणे

(b) मत्स्यपुराणे

(c) अग्निपुराणम्

(d) भागवतपुराणे

Answer: a

Explanation: कुत्रापि प्राप्यते स्कन्धपुराणस्य पञ्च खण्डाः प्राप्यन्ते । रेवाखण्डः अस्मिन् पुराणे विद्यते ।

380.प्रीत्या दत्तस्तु यत् किञ्चित् श्वस्रा श्वशुरेण वा — याज्ञवल्क्यानुसारेण अत्र कीदृशं स्त्रीधनम् —

(a) सौदायिक्म

(b) पादवन्दनिकम्

(c) शुल्कम्

(d) आधिवेदनिकम्

Answer: b

Explanation: "प्रीत्या दत्तस्तु यत् किञ्चित् श्वसा श्वसुरेण वा" – इति 'पादवन्दनिकम्' स्त्रीधनस्य लक्षणम् । अर्थात् श्वसुरतः प्रीतिवशतः यत् धनं प्राप्यते ।

381. विवाहात् परं पतिकुले लब्धधनं भवति —

(a) अन्वाधेयकम्

(b) अध्यावहनिकम्

(c) आधिवेदनिकम्

(d) सौदायिकम्

Answer: a

Explanation: विवाहात् परं पतिकुले कन्या यत् धनं प्राप्नोति तदेव अन्वाधेयकं स्त्रीधनम् ।

382. याज्ञवल्क्यानुसारेन वेतनादानप्रकरणे प्रक्रान्ते — — — — भागम्।

(a) सप्तमम्

(b) अष्टमम्

(c) षष्ठम्

(d) तृतीयम्

Answer: a

Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायां वेतनादानप्रकरणे उक्तम् यदि कोऽपि कार्यं प्रारभ्य कार्यं परित्यजति तर्हि स सप्तमं भागं दण्डं प्राप्नोति ।

383. याज्ञवल्क्यस्य व्यवहाराध्याये कति प्रकरणानि विराजन्ते

(a) २५

(b) २८

(c) ३०

(d) ५०

Answer: a

Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायां पञ्चविंशतिः प्रकरणानि विद्यन्ते । प्रथमप्रकरणस्य नाम साधारणव्यवहारमातृकाप्रकरणम्, अन्तिमप्रकरणस्य नाम प्रकीर्णप्रकरणम् ।

384.कृतसाक्षीषु न गण्यते —

(a) उत्तरसाक्षी

(b) स्मारितसाक्षी

(c) गूढ़साक्षी

(d) ग्रामसाक्षी

Answer: d

Explanation: कृतसाक्षी पञ्चविधः – (क) लिखितसाक्षी (ख) स्मारितसाक्षी (ग) यदृच्छाभिज्ञसाक्षी (घ) गूढसाक्षी (ङ) उत्तरसाक्षी ।

385. मनुसंहितानुसारेण चतुर्थः मनुः —

(a) तामसः

(b) रैवतः

(c) विवस्वत

(d) औत्तमि

Answer: a

Explanation: मनुसंहितानुसारेण सप्त मनुनां नामानि - १) स्वायंम्भूवः २) स्वारोचिषः ३) औओमिः ४) तामसः ५) रैवतः ६) महातेजा ७) विवस्वतः ।

386. विवाहस्य प्रकाराः मनुसंहितायाः कस्मिन् अश्याये विराजन्ते —

(a) पञ्चमे

(b) तृतीये

(c) चतुर्थे

(d) द्वितीये

Answer: b

Explanation: विवाहस्य प्रकाराः मनुसंहितायाः तृतीये अध्याये विराजते । विवाहः अष्टविधः – १) ब्राह्मविवाहः २) दैवविवाहः ३) आर्यविवाहः ४) प्राजापत्यविवाहः ५) आसुरविवाहः ६) गान्धर्वविवाहः ७) राक्षसविवाहः ८) पैशाचविवाहः ।

387.एतेषु असाक्षी कः —
(a) ऋजवः
(b) रङ्गावतावः
(c) त्र्यवरः
(d) धनान्विता
Answer: b
Explanation: याज्ञवल्क्यनये असाक्षिणः भवन्ति – स्त्री बालः वृद्धः कितवः मत्तः उन्मत्तः रङ्गवतारिः पाषण्डिः प्रभृतयः ।

388.पाणिनीयकशिक्षानुसारेण वायसस्य कति मात्रा —
(a) एकमात्रा
(b) दुमात्रा
(c) अर्धमात्रा
(d) त्रिमात्रा
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षायां मात्राविवेचनमस्ति । यथा –

नकुलः – अर्धमात्रा
चाषः – एकमात्रा
वायसः – द्विमात्रा
शिखी – त्रिमात्रा

389. पाणिनीयशिक्षायाः टीका भवति —
(a) शिक्षाशास्त्रम्
(b) शिक्षा
(c) शिक्षाप्रकाश
(d) वृहती
Answer: c
Explanation: पाणिनीयशिक्षायाः उपरि पिङ्गलाचार्यस्य 'शिक्षाप्रकाशः' इति टीका अन्यतमा ।

390. प्रचयः स्वरस्य उत्पत्तिस्थलम् —
(a) वक्षस्थले
(b) मस्तके
(c) सर्वत्र
(d) कण्ठे
Answer: c
Explanation: पिङ्गलाचार्यस्य पाणिनीयशिक्षायां उदातादीनां उत्पत्तिस्थलविषये आलोचना दृश्यते ।
अनुदातः – वक्षस्थले
उदात्तः – मस्तके
प्रचयः – सर्वत्र

391. शल्-वर्णाः भवति —
(a) अस्पृष्टम्
(b) स्पृष्टम्
(c) स्पृष्ट
(d) ईषत्श्वासः
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारं ईषत्स्पृष्टवर्णाः भवन्ति यन् शल् वर्णाः । ते हि भवन्ति – य्, व्, र्, ल्, श्, ष्, स्, ह् ।

392. पाणिनीयेशिक्षायां पाठकस्य गुणाः सन्ति —
(a) ५
(b) ६
(c) ८
(d) १०
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षायां पाठकस्य गुणविषये उक्तम् –

"माधुर्यमक्षरव्यक्तिः पदच्छेदस्तु सुस्वरः ।
धैर्यं लयसामर्थं च षडेते पाठकाः गुणाः ॥"

393. शतम् वर्गे 'सौ' इत्यनेन पदेन का भाषा वोध्यते
(a) फारसी
(b) हिन्दी
(c) संस्कृतम्
(d) आवेस्ता
Answer: b
Explanation: शतम्-वर्गे 'सौ' इत्यनेन पदेन 'हिन्दी' भाषा बोध्यते ।

394. प्रशान्तमहासागरीय-खण्डस्य नास्ति कः परिवारः
(a) मलय-पोलिनेशीयाइ
(b) पापुइ-परिवारः
(c) दक्षिणपूर्व-एशियाइ
(d) बास्क-कपरिवारः
Answer: d
Explanation: भाषाविज्ञाने प्रशान्तमहासागरीयखण्डेषु ये परिवाराः भवन्ति – मलय-बहुद्वीपीय-परिवारः, पापुइ-परिवारः, अष्ट्रेलियाइ-परिवारः, दक्षिणपूर्व-एशियायी-परिवारः ।

395. वन्तु-परिवारे कियन्ती भाषा सन्ति —
(a) २००
(b) २५०
(c) १५०
(d) १००
Answer: c
Explanation: दक्षिण-आफ्रिकायां वन्तुपरिवारस्य भाषा प्राप्यते । अस्मिन् परिवारे १५० भाषा विद्यन्ते ।

396.संस्कृत भाषा भवति —
(a) संयोगात्मक बहिर्मुखी
(b) वियोगात्मक बहिर्मुखी
(c) संयोजात्मक अन्तर्मुखी
(d) वियोगात्मक अन्तर्मुखी
Answer: a
Explanation: योगात्मकस्य बहिर्मुखीविभक्तिप्रधानेषु द्वौ वर्गौ स्तः । (क) संयोगात्मक – संस्कृतभाषा (ख) वियोगात्मक – हिन्दीभाषा ।

397. अशोकस्य सप्तम-स्तम्भलेखस्य स्थानमस्ति —
(a) गुजराट्
(b) कलकाता
(c) मुम्वाइ
(d) दिल्ली
Answer: d
Explanation: अशोकस्य सप्तमस्तम्भलेखस्य स्थानमस्ति दिल्ली । भाषा भवति प्राकृतम् । लिपिः भवति खरोष्ठीलिपिः ।

398. कान्धारस्थ-द्विभाषी शिलालेख कस्मिन् प्रदेशे विद्यते —
(a) नेपाल;
(b) भुटान
(c) आफगानिस्तान
(d) पाकिस्तान
Answer: c
Explanation: अशोकस्य एकः गुरुत्वपूर्णः शिलालेखो भवति – कान्धारस्थः द्विभाषीशिलालेखः । अस्य स्थानं आफगानिस्थानस्य कान्धारः, अस्याः लिपिः भवति ग्रीक् ।

399. अशोकस्य स्तम्भलेखस्य संख्या

(a) ८

(b) १२

(c) ७

(d) ५

Answer: c

Explanation: अशोकस्य स्तम्भलेखस्य संख्या अस्ति सप्त । एतेषां स्तम्भलेखानां स्थानं दिल्ली । लिपिः भवति ब्राह्मीलिपिः ।

400. 'लोकहितम्' अशोकस्य कस्य शिलालेखस्य विषयवस्तु —

(a) षष्ठः

(b) पञ्चमः

(c) तृतीयः

(d) चतुर्थः

Answer: a

Explanation: अशोकस्य षष्ठस्तम्भलेखस्य विषयवस्तु भवति – लोकहितम् । भाषा प्राकृतम्, स्थानं भवति दिल्ली, लिपिः भवति ब्राह्मीलिपिः ।

401. माण्डुकायण-शाखायाः सम्बन्धः वर्तते —

(a) अथर्ववेदेन

(b) यजुर्वेदेन

(c) ऋग्वेदेन

(d) सामवेदेन

Answer: c

Explanation: शौनकप्रणीते चरणव्यूहे ऋग्वेदस्य पञ्च शाखाः स्वीकृताः । ताः भवन्ति – शाकलः वास्कलः आश्वलायनः शाङ्खायनः माण्डुकायनः ।

402. 'वाधूल-गृह्यसूत्रम्' कस्य वेदस्य —

(a) ऋग्वेदस्य

(b) सामवेदस्य

(c) यजुर्वेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: c

Explanation: बाधूलगृह्यसूत्रम् कृष्णयजुर्वेदस्य तैत्तिरीयशाखायाः । बाधूलगृह्यसूत्रस्य रचयिता अग्निवेशः । अस्य गृह्यसूत्रस्य अपरं नाम अग्निवेश्यगृह्यसूत्रम् ।

403. विश्वामित्र-नदी संवाद: कस्मिन् मण्डले वर्तते —
(a) प्रथमे
(b) तृतीये
(c) पञ्चमे
(d) दशमे
Answer: b
Explanation: विश्वामित्रनदीसंवादसूक्तम् ऋग्वेदस्य तृतीये मण्डले विद्यते । अस्मिन् सूक्ते त्रयोदश मन्त्राः सन्ति । अस्य सूक्तस्य द्रष्टा विश्वामित्रः ।

404. 'वर्धमानं स्व दमे' कस्मिन् सूक्ते पठ्यते —
(a) अग्नि:
(b) इन्द्र:
(c) सूर्य:
(d) पर्जन्य:
Answer: a
Explanation: 'वर्धमानं स्वे दमे' ऋग्वेदस्य अग्निसूक्तस्य अष्टमे मन्त्रे विद्यते ।

405. 'यो रध्रस्य चोदिता य: कृशस्य' कस्मिन् सूक्ते पठ्यते —
(a) नासदीये
(b) हिरण्यगर्भे
(c) पुरुषे
(d) इन्द्रे
Answer: d
Explanation: "यो रुद्रस्य चोदिताः यः कृशस्य" इति मन्त्रांशः ऋग्वेदस्य द्वितीयमण्डलस्य इन्द्रसूक्ते प्राप्यते । अस्य सूक्तस्य अपरं नाम सजनीयसूक्तम् ।

406. निरुक्ते चतुर्थभावविकार: भवति —
(a) अस्ति
(b) वर्धते
(c) विपरिणमते
(d) अपक्षीयते
Answer: b
Explanation: निरुक्ते षड्भावविकाराः उक्ताः । तथाहि निरुक्ते उक्तम् – "षड्भावविकाराः भवन्तीति वार्ष्यायणिः।" ते हि भवन्ति - जायतेऽस्ति विपरिणमते वर्धतेऽपक्षीयते विनश्यति ।

407. पुरुषसूक्ते कति ऋतव सन्ति —
(a) १
(b) ३
(c) ५
(d) ६
Answer: b
Explanation: ऋग्वेदस्य दशममण्डलस्य गुरुत्वपूर्णं सूक्तं भवति पुरुषसूक्तम् । अस्य ऋषिः भवति नारायणः । अस्मिन् सूक्ते त्रयः ऋतवः सन्ति – वसन्तशरत्ग्रीष्माः ।

408. 'विद्' धातोः कति अर्थाः विद्यन्ते ?
(a) २
(b) ३
(c) ४
(d) ५
Answer: c
Explanation: 'विद्' धातोः चत्वारः अर्थाः विद्यन्ते – ज्ञानम्, सत्त्वा, लाभः, विचारश्च ।

409. भूमिसूक्ते कति मन्त्राः विद्यन्ते ?
(a) ३३
(b) ५३
(c) ६३
(d) ७३
Answer: c
Explanation: अथर्ववेदस्य प्रथमकाण्डस्य गुरुत्वपूर्णं सूक्तं भवति भूमिसूक्तम् । अस्मिन् सूक्ते ६३ मन्त्राः विद्यन्ते ।

410. निरुक्ते कति काण्डानि सन्ति —
(a) २
(b) ३
(c) ५
(d) १७
Answer: b
Explanation: निरुक्ते त्रीणि काण्डानि सन्ति । तानि भवन्ति नैघण्टुककाण्डम्, नैगमकाण्डम्, दैवतकाण्डम् ।

411. 'आदतुः' कस्य लकारस्य रूपमस्ति —
(a) लेट्
(b) लुट्
(c) लिट्
(d) लृट्
Answer: c
Explanation: अद्-धातोः मूलरूपमस्ति – अद भक्षणे । अदतुः ।

412. 'अहमेव स्वयमिदं वदामि' कस्मिन् सूक्ते पठ्यते —
(a) पुरुषे
(b) वाके
(c) काले
(d) पृथिव्याम्
Answer: b
Explanation: "अहमेव स्वयमिदं वदामि" इति मन्त्रांशः वाक्सूक्ते (१०/१२५) विद्यते । अस्मिन् सूक्ते अष्टौ मन्त्राः सन्ति । अस्य देवता परमात्मा ।

413. 'हिरण्यबक्षा' विशेषणं भवति —
(a) उषायाः
(b) रात्र्याः
(c) पृथिव्याः
(d) देव्याः
Answer: c
Explanation: 'हिरण्यवक्षा' इति पृथिव्याः विशेषणमस्ति । इति विशेषणम् अथर्ववेदस्य प्रथमकाण्डस्य भूमिसूक्ते प्राप्यते ।

414. सामवेदीयाः ऋषभ-धैवतौ कस्य अन्तर्भवति —
(a) अनुदात्ते
(b) स्वरिते
(c) उदात्ते
(d) प्रचये
Answer: a
Explanation: स्वरस्य अन्तर्भूक्तिः विषये उक्तम् – उदात्ते निषादगान्धारौ, अनुदात्ते ऋषभधैवतौ, स्वरितप्रभवा ह्येते षडजमध्यमपञ्चमाः ।

415. 'अनुष्टुप्' छन्दसि अक्षराणां संख्या विद्यते —
(a) २८
(b) ३२
(c) ३६
(d) ४०
Answer: b
Explanation: अनुष्टुप्-छन्दसि ३२ अक्षराणि विद्यन्ते । अत्र चत्वारः पादाः सन्ति । अस्य वृत्तस्य देवता भवति सोमः । अस्य वर्णं भवति पिशङ्गः ।

416. वाङ्मनसाख्याने प्रधानो भवति —

(a) वाक्

(b) मनः

(c) ब्रह्म

(d) परमात्मा

Answer: b

Explanation: वाङ्मनसाख्याने प्रधानो भवति मनः । इति आख्यानम् शतपथब्राह्मणे विद्यते । अस्य अपरं नाम सोमाहरणाख्यानम् ।

417. 'चित्' निपातो भवति —

(a) हेत्वपदेशार्थीयः

(b) अनुप्रश्नार्थीयः

(c) उपमार्थीयः

(d) अवकुत्सार्थीयः

Answer: c

Explanation: निरुक्तानुसारं चित्-निपातः सम्मानार्थे, निन्दार्थे तथा च उपमार्थे प्रयुज्यते ।

418.निरुक्तानुसारं मन्त्राः सन्ति —

(a) द्विविधः

(b) त्रिविधः

(c) चतुर्विधः

(d) षड्विधः

Answer: b

Explanation: निरुक्तस्य सप्तमाध्याये उक्तम् – मन्त्राः त्रिविधाः । ते हि भवन्ति – परोक्षकृतः प्रत्यक्षकृतः आध्यात्मिकश्चेति ।

419. सायणाचार्यः प्रथमेव कस्य वेदस्य भाष्यं कृतवान्?

(a) सामवेदस्य

(b) ऋग्वेदस्य

(c) यजुर्वेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: c

Explanation: सायणाचार्यः प्रथमे कृष्णयजुर्वेदस्य तैत्तिरीयशाखायाः भाष्यं चकार । सायणाचार्यः सर्वसाकुल्येन अष्टादश भाष्यानि रचितवन्तः ।

420. ऋक्प्रतिशाख्यानुसारं पटलसंख्या कियती —

(a) १४

(b) १८

(c) १६

(d) १२

Answer: b

Explanation: शौनकस्य ऋक्प्रातिशाख्यस्य पटलसंख्या अष्टादश । तथा च अत्र त्रयः अध्यायाः सन्ति । प्रथमपटलस्य नाम संज्ञापरिभाषापटलम् ।

421. सामवेदेन सम्बन्धा शिक्षा का वर्तते —

(a) लोमशीशिक्षा

(b) नारदीयशिक्षा

(c) माण्डूकीशिक्षा

(d) गौतमीशिक्षा

Answer: b

Explanation: सामवेदस्य शिक्षाग्रन्थाः भवन्ति – गौतमशिक्षा लोमशीशिक्षा । लोमशीशिक्षायाः श्लोकसंख्या ७८ ।

422. अक्षसूक्ते कति मन्त्राः सन्ति —

(a) ११

(b) १४

(c) १६

(d) १७

Answer: b

Explanation: ऋग्वेदस्य दशममण्डले अक्षसूक्तं विद्यते (१०/३४) । अस्य सूक्तस्य अपरं नाम कितवसूक्तम् । अस्मिन् सूक्ते १४ मन्त्राः विद्यन्ते ।

423. वाक्यपदीयस्य द्वितीयकाण्डमस्ति —

(a) पदकाण्डम्

(b) वाक्यकाण्डम्

(c) ब्रह्मकाण्डम्

(d) प्रकीर्णककाण्डम्

Answer: b

Explanation: वाक्यपदीयस्य द्वितीयकाण्डमस्ति – वाक्यकाण्डम् । अत्र काण्डत्रयं विद्यते । प्रथमकाण्डम् – ब्रह्मकाण्डम्, तृतीयकाण्डम् – पदकाण्डं प्रकीर्णककाण्डञ्चेति ।

424. स्फोटमस्ति —
(a) खण्डम्
(b) अखण्डम्
(c) खण्डाखण्डम्
(d) केहिपि न
Answer: b
Explanation: वाक्यपदीये स्फोटमस्ति अखण्डम् । स्फोटस्य व्युत्पत्तिरस्ति 'स्फुटति अर्थोऽस्मादिति स्फोटः' ।

425. 'अस्' धातोः लुङ्लकारे मध्यमपुरुषद्विवचने कः प्रयोगः ?
(a) अभूताम्
(b) अभूतम्
(c) अभूवम्
(d) अभूः
Answer: b
Explanation: 'अस्' धातोः लुङ्-लकारे मध्यमपुरुषद्विवचने 'अभूतम्' प्रयोगो भवति । मध्यमपुरुषे – अभूः अभूतम् अभूत ।

426. 'हु' धातोः लुट्लकारे प्रथमपुरुष द्विवचने कः प्रयोगः ?
(a) होतास्थः
(b) होतास्थ
(c) होतारौ
(d) होतौ
Answer: c
Explanation: 'हु' धातोः लुट्-लकारे प्रथमपुरुषद्विवचने 'होतारौ' प्रयोगो भवति । प्रथमपुरुषे – होता होतारौ होतारः ।

427. 'अर्धपिप्पली' इत्यत्र अलौकिकविग्रह वाक्यमस्ति —
(a) अर्ध सु पिपली ङस्
(b) अर्धं सु पिप्पली सु
(c) अर्धं सु पिपली ङस्
(d) अर्ध सु पिप्पली ङस्
Answer: d
Explanation: 'अर्धपिप्पली' इत्यत्र अलौकिकविग्रहवाक्यमस्ति 'अर्ध सु पिप्पली ङस्' । लौकिकविग्रहवाक्यमस्ति 'अर्धं पिप्पल्याः' । 'अर्धं नपुंसकम्' इति सूत्रेण भवति ।

428. 'तद्धितेष्वचामादेः' इति समासविधायकं सूत्रस्य किमुदाहरणम् अस्ति
(a) अक्षौण्डः
(b) पौर्वशालः
(c) पञ्चगवधनः
(d) सप्तर्षयः
Answer: b
Explanation: 'तद्धितेष्वचामादेः' इति समासविधायकस्य सूत्रस्य उदाहरणमस्ति – पौर्वशालः । लौकिकविग्रहवाक्यमस्ति – पूर्वस्यां शालायां भव ।
अलौकिकविग्रहवाक्यमस्ति – पूर्वा ङि शाला ङि ।

429. 'संस्पृश्य' इत्यत्र कः प्रत्ययः ?
(a) न्यत्
(b) यत्
(c) ल्यप्
(d) क्यप्
Answer: c
Explanation: 'संस्पृश्य' इत्यत्र ल्यप्-प्रत्ययो भवति 'समासेऽनञ्पूर्वे क्त्वो ल्यप्' इति सूत्रेण ।

430. 'योजनं गच्छति यः सः' इति विग्रहे रूपमस्ति —
(a) यजमानः
(b) योजनिकः
(c) यौजनिकः
(d) याजनिकः
Answer: c
Explanation: 'योजनं गच्छति यः सः' इति विग्रहे रूपमस्ति – 'यौजनिकः' ।

431. 'घः" प्रत्ययः भवति —
(a) तरप्-तमपौ
(b) शतृ-शानचौ
(c) क्त-क्तवतू
(d) क्त्वाच्-ल्यपौ
Answer: a
Explanation: 'घः' प्रत्ययो भवति 'तरप्तमपौ' इति सूत्रेण ।

432. 'सार्धायामाङः' इत्यात्मनेपदविधायक सूत्रस्य उदाहरणं नास्ति —
(a) मल्लो मल्लम् आह्वयते
(b) कृष्णः चाणूरम् आह्वयते
(c) पित्रा पुत्रम् आह्वयते
(d) रावणो रामम् आह्वयते
Answer: c
Explanation: 'स्पर्धायामाङः' इत्यात्मनेपदविधायकस्य सूत्रस्य उदाहरणं नास्ति – 'पिता पुत्रम् आह्वयते' । उदाहरणमस्ति – 'मल्लो मल्लम् आह्वयते', 'कृष्णः चाणुरम् आह्वयते', 'रावणो रामम् आह्वयते' ।

433. 'दुद्भ्यो लुङि' इति परस्मैपदविधायकसूत्रस्य उदाहरणमस्ति —
(a) अरोचिष्टः
(b) विवृत्सति
(c) सिस्यन्दिष्यते
(d) चिकल्पिषते
Answer: a
Explanation: 'दयुद्भ्यो लुङि' इति परस्मैपदविधायकसूत्रस्य उदाहरणमस्ति – अरोचिष्ट । अपि च अद्योतिष्ट, अथेदिष्ट, अशोभिष्ट, अस्यदिष्ट, अस्वेदिष्ट, अस्रंसिष्ट इत्यादयः ।

434. 'वनात् कम्पते बालकः' अत्र कारकमस्ति —
(a) भयार्थे
(b) रक्षार्थे
(c) हेत्वर्थे
(d) निषेधार्थे
Answer: c
Explanation: 'बलात् कम्पते बालकः' अत्र कारकमस्ति हेत्वर्थे । अपि च 'गृहात् कम्पते बालकः', 'अन्नात् हेतोः वसति' इत्यादयः ।

435. 'नक्षत्रे च लुपि' — इति सूत्रानुसारं कारकं भवति —
(a) तृतीया-सप्तमौ
(b) द्वितीया-कपञ्चमौ
(c) प्रथमा-पञ्चमौ
(d) षष्ठी-सप्तमौ
Answer: b
Explanation: 'नक्षत्रे च लुपि' इति सूत्रानुसारं 'तृतीयासप्तम्यौ' कारकं भवति । प्रसङ्गेऽस्मिन् दीक्षितेनोक्तम् – 'नक्षत्रे प्रकृत्यर्थे यो लुप् संज्ञया लुप्यमानस्य अर्थः तत्र वर्तमानात् तृतीयासप्तम्यौ स्तः अधिकरणे' ।

436. सवर्णसंज्ञा भवति —
(a) तुल्यास्य प्रयत्नं सवर्णम्
(b) ङ्याप्प्रतिपादिकात्
(c) सुडनपुंसकस्य
(d) अन्तादिवच्च
Answer: a
Explanation: 'सवर्णसंज्ञा' भवति 'तुलास्य प्रयत्नं सवर्णम्' इति सूत्रेण । येषां तालुः प्रभृति उच्चारणस्थानं स्पष्टत्वं प्रभृति प्रयत्नं समानं तेषां सवर्णं वदति । यथा – अ-आ, इ-ई, उ-ऊ, ऋ-ॠ, लृ ।

437.'निम्नाङ्कितेषु 'प्रगृह्यम्' इति संज्ञाविधायकं सूत्रं किमस्ति ?
(a) तृतीयासमासे
(b) आद्यन्तवदेकस्मिन्
(c) ओत्
(d) अ अ
Answer: c
Explanation: निम्नाङ्कितेषु 'प्रगृह्यम्' इति संज्ञाविधायकं सूत्रमस्ति – ओत् । अपि च 'निपात एकाजनाङ्' इति सूत्रेण प्रगृह्यसंज्ञा विधीयते । अपि च प्रगृह्यसंज्ञा भवति – 'ओत्', 'अदसो मात्', 'ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम्' इत्यादयः ।

438. 'अर्थप्रवृत्ति तत्त्वाणां — एव निवन्ध्नम्' भवति —
(a) वाक्यम्
(b) शब्दः
(c) तत्त्वम्
(d) नादः
Answer: b
Explanation: वाक्यपदीये 'अर्थप्रवृत्तितत्त्वानां' एव निवन्धनम् भवति - शब्दः । प्रसङ्गेऽस्मिन् भर्तृहरिः आह – "अर्थप्रवृत्तितत्त्वानां शब्दा एव निवन्धनम् ।
तत्त्वावबोधः शब्दानां नास्ति व्याकरणादृते ॥"

439. व्याकरणस्य गौणप्रयोजनानि कतिविधानि महाभष्यानुसारम् —
(a) सप्तविधः
(b) नवविधः
(c) त्रयोदशविधः
(d) पञ्चदशविधः
Answer: c
Explanation: व्याकरणस्य गौणप्रयोजनानि त्रयोदशविधानि महाभाष्यानुसारम् । महाभाष्यकारेणोक्तं शब्दानुशासनस्य गौणप्रयोजनानि – तेऽसुराः, दुष्टशब्दः, यदधीतम्, यस्तु प्रयुङ्क्ते, अविद्वांसः, विभक्तिं कुर्वन्ति, यो वा इमाम्, चत्वारि, उतत्वः, सक्तुमिव, सारस्वतीम्, दशम्यां पुत्रस्य, सुदेवोऽसि वरुण चेति ।

440. स्वरतो वर्णतो वा हीन: मन्त्र: किम् करोति ?

(a) यजमानं यशं ददाति

(b) यजमानं हिनस्ति

(c) यजमानं धनं ददाति

(d) यजमानम् अलंकरोति

Answer: b

Explanation: महाभाष्यानुसारम् 'स्वरतो वर्णतो वा हीनः मन्त्रः' यजमानं हिनस्ति । प्रसङ्गेऽस्मिन् महाभाष्यकारेणोक्तम् – 'दुष्टः शब्दः स्वरतो वर्णतो वा मिथ्या प्रयुक्तो न तमर्थमाह ।

स वाग्वज्रोः यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोऽपराधात् ॥"

441. 'समीकरणम्' कस्य दिशा वर्तते ?

(a) रूपपरिवर्तनस्य

(b) ध्वनिपरिवर्तनस्य

(c) अर्थपरिवर्तनस्य

(d) वाक्यपरिवर्तनस्य

Answer: b

Explanation: 'समीकरणम्' ध्वनिपरिवर्तनस्य दिशा वर्तते । ध्वनिपरिवर्तनस्य द्विविधं कारणं विद्यते । बहिरङ्गकारणम् अन्तरङ्गकारणम् ।

442. भाषिक: ध्वनिवर्गीकरणस्य आधारा: सन्ति —

(a) कण्ठ-तालु-मूर्धा:

(b) सम-विषम-आगमा:

(c) स्थान-प्रयत्न-करणानि

(d) उदात्त-अनुदात्त-स्वरिता:

Answer: c

Explanation: भाषिकध्वनिवर्गीकरणस्य आधारः त्रिविधः । (i) स्थानम् (ii) प्रयत्नः (iii) कारणम् ।

443. भारोपीयभाषा नास्ति —

(a) संस्कृतम्

(b) मलयालम्

(c) आवेस्ता

(d) अंरेजी

Answer: b

Explanation: 'मालयालम' इति भाषा भारपीयपरिवारे नास्ति । द्राविडपरिवारे तामिल-तेलेगु-कन्नड-मालयालम्-प्रभृतयः भाषाः विद्यन्ते ।

444. अर्थपरिवर्तनस्य कारणं नास्ति —

(a) विषमीकरणम्

(b) सादृश्यम्

(c) साहचर्यम्

(d) वलापसरणम्

Answer: a

Explanation: अर्थपरिवर्तनस्य कारणं न विषमीकरणम् । विषमीकरणं ध्वनिपरिवर्तनस्य दिशा वर्तते । विषमीकरणस्य उदाहरणं भवति पिपीलिका > प्रा. किपिल्लिका ।

445. अर्थसंग्रहे प्रत्ययस्य आख्यातांशेन कीदृशी भावना प्रोक्ता ?

(a) शाब्दी

(b) आर्थी

(c) शाब्दी आर्थी च

(d) स्वर्गभावना

Answer: b

Explanation: अर्थसंग्रहे प्रत्ययस्य आख्यातांशेन आर्थीभावना प्रोक्ता । अस्य लक्षणं भवति – 'प्रयोजनेच्छाजनितक्रियाविषयव्यापार आर्थीभावना' । आर्थीभावना पुरुषस्य प्रवृत्तिरस्ति ।

446. 'अर्थसंग्रहानुसारम्' 'समभिव्याहारो' इत्यनेन कतमं प्रमाणं लक्षितम् ?

(a) श्रुतिः

(b) लिङ्गम्

(c) प्रकरणम्

(d) वाक्यम्

Answer: d

Explanation: अर्थसंग्रहे समभिव्याहारो वाक्यमस्ति । 'वाक्यम्' विनियोगविधेः अन्तर्भुक्तम् ।

447. तर्कसंग्रहदीपिकानुसारं रूपरहितः कः पदार्थः ?

(a) आकाशम्

(b) मनः

(c) वायुः

(d) आत्मा

Answer: c

Explanation: तर्कसंग्रहदीपिकानुसारं रूपरहितः पदार्थः अस्ति वायुः । अन्नंभट्टेनोक्तम् – 'रूपरहितस्पर्शवान् वायुः'। स द्विविधः नित्यः अनित्यश्च । नित्यः परमाणुरूपः । अनित्यः कार्यरूपः ।

448. तर्कसंग्रहानुसारम् आत्मानो विशेषगुणाः सन्ति —

(a) ४

(b) ६

(c) ८

(d) १०

Answer: c

Explanation: तर्कसंग्रहानुसारम् आत्मनो विशेषगुणाः सन्ति अष्टौ । तानि यथा बुद्धिः, सुखम्, दुःखम्, इच्छा, द्वेषः, प्रयत्नः, धर्मः, अधर्मश्च ।

449. तर्कभाषानुसारम् आत्मा कीदृशः ?

(a) विभुरनित्यश्च

(b) प्रतिशरीरं भिन्नो विभुर्नित्यश्च

(c) एकोऽनुश्च

(d) देहेन्द्रियाद्यनतिरिक्तः

Answer: b

Explanation: तर्कभाषानुसारम् आत्मा अस्ति प्रतिशरीरं भिन्नो विभुर्नित्यश्च । आत्मनः लक्षणमस्ति – 'आत्मत्वसामान्यवान्'।

450. सन्निकर्षः कतिविधः ?

(a) २

(b) ३

(c) ६

(d) ७

Answer: c

Explanation: तर्कभाषारीत्या सन्निकर्षः षड्-विधः । ते यथा संयोगसन्निकर्षः, संयुक्तसमवायसन्निकर्षः, संयुक्तसमवेतसमवायसन्निकर्षः, समवायसन्निकर्षः, समवेतसमवाय-सन्निकर्षः, विशेषणविशेष्यभावसन्निकर्षश्चेति ।

451. तर्कभाषारीत्या 'न वेति विचारः' भवति —

(a) उद्देश

(b) लक्षण

(c) परीक्षा

(d) मोक्षः

Answer: c

Explanation: तर्कभाषारीत्या 'न वेति विचारः' भवति परीक्षा । केशवमिश्रेणोक्तम् – 'त्रिविधा चास्य शास्त्रस्य प्रवृत्तिरुद्देशो लक्षणं परीक्षा चेति । परीक्षा खलु 'लक्षितस्य लक्षणमुपपद्यते न वेति विचारः परीक्षा' ।

452. अनुवन्धः कतिविधः ?
(a) २
(b) ३
(c) ४
(d) ५
Answer: c
Explanation: वेदान्तसारानुसारम् अनुबन्धः चतुर्विधः । 'तत्रानुबन्धौ नाम अधिकारी-विषय-सम्बन्ध-प्रयोजनानि च' । अनुबन्धस्य लक्षणं भवति – 'अनु पश्चात् स्वज्ञानोत्तरं बध्नन्ति आसञ्जयति प्रवर्तयति इति अनुबन्धाः' ।

453. वेदान्तसारानुसारम् 'प्रमेयम्' भवति —
(a) अधिकारी
(b) मोक्षः
(c) चतुर्थचैतन्यम्
(d) तितिक्षा
Answer: a
Explanation: वेदान्तसारानुसारं प्रमेयम् भवति – चतुर्थचैतन्यम्, तुरीयचैतन्यम्, शुद्धचैतन्यम् वा । सदानन्दाचार्येणोक्तम् – 'विषयः जीवब्रह्मैक्यं शुद्धचैतन्यं प्रमेयम्, तत्र एव वेदान्तानां तात्पर्यात्' ।

454. अज्ञानस्य कतिविधा शक्तिः ?
(a) २
(b) ३
(c) ४
(d) ५
Answer: a
Explanation: अज्ञानस्य द्विविधा शक्तिः भवति वेदान्तनये । सदानन्दयोगीन्द्रेणोक्तम् – अज्ञानस्य आवरणविक्षेपनामकं शक्तिद्वयमस्ति ।

आवरणशक्तिः – सच्चिदानन्दस्वरूपम् आवृणोति इति आवरणशक्तिः ।
विक्षेपशक्तिः – विक्षेपशक्तिस्तु अखिलब्रह्माण्डसमुत्पादिका अस्ति ।

455. 'वस्तुनि अवस्त्वारोपः' भवति —
(a) विकारः
(b) अध्यारोपः
(c) विवर्तः
(d) शब्दः
Answer: b
Explanation: वेदान्तनये 'वस्तुनि अवस्त्वारोपः' भवति अध्यारोपः । वेदान्तसारे उक्तम् – 'वस्तुनि अवस्त्वारोपः अध्यारोपः' । यथा – असर्पभूतायां रज्जौ सर्पारोपवत् ।

456.'ब्रह्मसूत्रम्' कस्य दरआशनस्य ग्रन्थः अस्ति ?
(a) न्ययदर्शनस्य
(b) वेदान्तदर्शनस्य
(c) मीमांसादर्शनस्य
(d) चार्वाकदर्शनस्य
Answer: b
Explanation: 'ब्रह्मसूत्रम्' वेदान्तदर्शनस्य ग्रन्थः आसीत् । अत्र १६ पादाः, १९१ अधिकरणाः, ५५५ सूत्राणि सन्ति ।

457. ब्रह्मसूत्रस्य रचयिता कोऽस्ति ?
(a) पराशरः
(b) च्यवणः
(c) व्यसदेवः
(d) शङ्कराचार्यः
Answer: c
Explanation: ब्रह्मसूत्रस्य रचयिता व्यासदेवः अस्ति । व्यासदेवस्य नामान्तरं वादरायणः अस्ति ।

458. 'लिङ्गलिङ्गीपूर्वकमनुमानम्' इत्यस्मिन् सांख्यकारिकाप्रयोगे 'लिङ्गी' इत्यस्य पदस्य कोऽर्थः ?
(a) व्याप्तिः
(b) व्याप्यः
(c) व्यापकः
(d) दुःखम्
Answer: c
Explanation: 'लिङ्गलिङ्गीपूर्वकमनुमानम्' इत्यस्मिन् सांख्यकारिकाप्रयोगेन 'लिङ्गी' इत्यस्य पदस्यार्थो भवति व्यापकः । लिङ्गलिङ्गी इत्ययोः ज्ञानजन्यं ज्ञानम् अनुमानम् । 'लिङ्ग' इत्यस्यार्थः व्याप्यम्, 'लिङ्गी' इत्यस्यार्थः व्यापकम् ।

459. प्रकृति-विकृती भवति —
(a) अहंकारः
(b) मूलप्रकृतिः
(c) पुरुषः
(d) मनः
Answer: a
Explanation: प्रकृतिविकृती भवति अहंकारः । प्रकृतिविकृतयः सप्त । यथा – बुद्धिः अहंकारः तन्मात्राणि च ।

460. सांख्यकारिकानुसारं व्यक्ततत्त्वं कतिविधम् ?
(a) २५
(b) १६
(c) २३
(d) ०१
Answer: c
Explanation: सांख्यकारिकानुसारं व्यक्ततत्त्वं त्रयोविंशतिः भवति । यथा – महत् बुद्धिः वा, अहंकारः, एकादशेन्द्रियाणि, पञ्चतन्मात्राणि, पञ्चमहाभूतानि च सन्ति ।

461. संख्यमते 'प्रदीप वच्चार्थतो' — भवति —
(a) ज्ञः
(b) वृत्तिः
(c) प्रकृतिः
(d) सुकुमारः
Answer: b
Explanation: सांख्यमते 'प्रदीपवच्चार्थतो' भवति वृत्तिः । प्रसङ्गेऽस्मिन् सांख्यकारिकाकारेणोक्तम् –
"सत्त्वं लघु प्रकाशकमिष्टमुपष्टम्भकं चलञ्च रजः ।
गुरु वरणकमेव तमः प्रदीपवच्चार्थतो वृत्तिः॥"

462. योगसूत्रानुसारम् 'सार्वभौमा महाव्रतम्' भवति
(a) स्वाध्यायात्
(b) विपर्ययः
(c) स्मृतिः
(d) यमाः
Answer: d
Explanation: योगसूत्रानुसारम् 'सार्वभौमा महाव्रतम्' यमाः भवन्ति ।

463. योगदर्शनानुसारम् 'क्लिष्टकृत्तिः कतिविध ?
(a) १
(b) ५
(c) ६
(d) ७
Answer: b
Explanation: योगदर्शनानुसारम् 'क्लिष्टवृत्तिः' पञ्चविधः । यथा प्रमाणम्, विपर्ययः, विकल्पः, निद्रा, स्मृतयः । क्लिष्टवृत्तेः लक्षणमस्ति – 'क्लेशहेतुकाः कर्माशय प्रचय क्षेत्रीभूताः' ।

464. ईश्वरस्य गुणं नास्ति योगमते —
(a) क्लेशयुक्तः
(b) अक्लेशः
(c) धर्मयुक्तः
(d) अधर्मः
Answer: b
Explanation: ईश्वरस्य गुणं नास्ति योगमते अक्लेशः । योगसूत्रे उक्तम् – 'क्लेशकर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः पुरुषविशेष ईश्वरः'।

465. जैनदर्शने मोक्षमार्गः भवति —
(a) ब्रह्म
(b) त्रिरत्नम्
(c) स्याद्वादः
(d) अनेकान्तवादः
Answer: b
Explanation: जैनदर्शने मोक्षमार्गो भवति त्रिरत्नम् । त्रिरत्नमस्ति – सम्यग्दर्शनम्, सम्यग्ज्ञानम्, सम्यग्चारित्रञ्च ।

466. बौद्धदर्शनानुसारम् 'भावना' कतिविधा ?
(a) द्विविधा
(b) चतुर्विधा
(c) पञ्चविधा
(d) षड्विधा
Answer: b
Explanation: बौद्धदर्शनानुसारम् 'भावना' चतुर्विधा । यथा – सर्वं दुःखं दुःखम्, सर्वं स्वलक्षणं स्वलक्षणम्, सर्वं शून्यं शून्यम्, सर्वम् अनित्यम् अनित्यम् ।

467. 'नागानन्द' इत्यस्मिन् नाटके कति अङ्का सन्ति —
(a) ४
(b) ५
(c) ६
(d) ७
Answer: b
Explanation: श्रीहर्षस्य त्रिषु प्रसिद्धेषु नाटकेषु 'नागानन्दम्' नाटकम् अन्यतमम् । अस्मिन् नाटके पञ्च अङ्काः विद्यन्ते ।

468. अभिज्ञानशकुन्तले धीवरस्य नाम किम् ?
(a) सोमरात:
(b) सुन्दरक:
(c) कुम्भीरक:
(d) वराहक:
Answer: c
Explanation: अभिज्ञानशकुन्तलम् नाटके षष्ठाङ्के धीवरवृत्तान्तः प्राप्यते । तत्र धीवरस्य नाम आसीत् कुम्भीरकः ।

469. 'न प्रभातरलं ज्योतिरुदेति वसुधातलात्' — कस्येयम् उक्ति। अभिज्ञानशकुन्तले —
(a) कन्वस्य
(b) दुष्यन्तस्य
(c) सूत्रधारस्य
(d) वैखानसस्य
Answer: b
Explanation: "न प्रभातरलं ज्योतिरुदेति वसुधातलात्" इति वचनम् 'अभिज्ञानशकुन्तलम्' इति नाटके प्राप्यते । इति नायकस्य दुष्यन्तस्य उक्तिरियम् ।

470. 'रघुवंशम्' महाकाव्ये कति सर्गा: विद्यन्ते —
(a) १७
(b) १६
(c) २१
(d) १९
Answer: d
Explanation: कालिदासस्य अमरकृतिः 'रघुवंशम्' महाकाव्यम् । अस्मिन् महाकाव्ये ऊनविंशतिः सर्गाः विद्यन्ते । अस्य महाकाव्यस्य उपरि मल्लिनाथस्य 'सञ्जीवनी' टीका अस्ति ।

471. 'कृतकलह:' सम्बन्धित: ग्रन्थोऽस्ति —
(a) शिशुपालवधम्
(b) मृच्छकटिकम्
(c) वेणीसंहारम्
(d) मुद्राराक्षसम्
Answer: d
Explanation: विशाखदत्तस्य मुद्राराक्षसे सप्त अङ्कानि विद्यन्ते । प्रथमाङ्कस्य नाम मुद्रालाभः, द्वितीयाङ्कस्य नाम राक्षसविचारः, तृतीयाङ्कस्य नाम कृतकलहः ।

472. 'शारिपुत्रप्रकरणम्' इत्यस्मिन् ग्रन्थे कति अङ्काः सन्ति —
(a) ७
(b) ८
(c) ९
(d) १०
Answer: c
Explanation: 'शारिपुत्रप्रकरणम्' अश्वघोषस्य रचना । प्रकरणमिदम् । अत्र नव अङ्कानि विराजन्ते ।

473. अधुनाप्राप्तः 'बुद्धचरितम्' इत्यस्मिन् महाकाव्ये सर्गाः विद्यन्ते ?
(a) २८
(b) २०
(c) १४
(d) १२
Answer: c
Explanation: अधुनाप्राप्तं 'बुद्धचरितम्' महाकाव्ये चतुर्दश सर्गाः विद्यन्ते । अस्य रचयिता अश्वघोषः । अस्मिन् महाकाव्ये बुद्धस्य जीवनचरितं वर्णितमस्ति ।

474.'किरातार्जुनौ' इत्यस्मिन् समासे 'किरातस्य' पूर्वनिपात विषये सूत्रमस्ति —
(a) द्वन्द्वे घि
(b) अभ्यर्हितञ्च
(c) राजदन्तादिषुपरम्
(d) प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम्
Answer: b
Explanation: 'किरातार्जुनौ' इत्यस्मिन् समासे 'किरातस्य' पूर्वनिपातविधानमस्ति 'अभ्यर्हितञ्च' ।

475. 'घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूतः' कस्मिन् ग्रन्थे विद्यते ?
(a) शिशुपालवधे
(b) रत्नावल्याम्
(c) मुद्राराक्षसे
(d) बुद्धचरिते
Answer: b
Explanation: 'घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूतः' इति "रत्नावली" नाटिकायाः प्रस्तावनायां सूत्रधारेण कथितं नटीं प्रति ।

476. वेणीसंहारनाटके अङ्गीरसः भवति —
(a) हास्यः
(b) शृङ्गारः
(c) वीरः
(d) शान्तः
Answer: c
Explanation: 'वेणीसंहारम्' नाटकम् भट्टनारायणस्य रचना । अस्य नाटकस्य उत्सो भवति महाभारतम् । अत्र नायको भवति भीमसेनः । अस्मिन् नाटके प्रधानः रसो भवति वीरः ।

477.अर्थोपक्षेपकाणां संख्या भवति —
(a) ३
(b) ५
(c) ७
(d) ९
Answer: b
Explanation: धनञ्जयस्य दशरूपके पञ्च अर्थोपक्षेपकाः स्वीकृताः । ते हि भवन्ति – विष्कम्भकः चूलिका अङ्कास्य अङ्कावतारः प्रवेशकः ।

478. हर्षचरिते हर्षवर्धनस्य पिता कः ?
(a) राज्यवर्धनः
(b) प्रभाकर वर्धनः
(c) यशोवर्मनः
(d) शशाङ्कः
Answer: b
Explanation: हर्षचरिते हर्षवर्धनस्य पितुः नाम आसीत् प्रभाकरवर्धनः । प्रभाकरवर्धनस्य द्वाहज्वरेण मृत्युः अभवत् । तस्य राजधानी स्कान्धावारः आसीत् ।

479. लघुत्रय्याम् न गण्यते —
(a) शिशुपालवधम्
(b) कुमारसम्भवम्
(c) मेघदूतम्
(d) रघुवंशम्
Answer: a
Explanation: लघुत्रय्यां गण्यते – कुमारसम्भवम्, मेघदूतम्, रघुवंशम् । शिशुपालबधम् वृहत्रय्यां विद्यते

480. 'वपुषा चतुर्भुजो मुखेन पूर्णेन्दुनिभस्त्रिलोचनः' — इति शिशुपालवधस्य पद्यांशः केन सम्बन्धः ?
(a) नारदेन
(b) रावणेन
(c) रामेन
(d) शिशुपालेन
Answer: d
Explanation: माघस्य 'शिशुपालबधम्' इत्यस्मिन् महाकाव्ये उल्लेखयोग्यं चरित्रमस्ति शिशुपालः । तस्य वाल्यावस्थायाः वर्णना अत्र प्राप्यते – "स बालः आसीद्वपुषा चतुर्भुजो मुखेन पूर्णेन्दुनिभस्त्रिलोचनः।"

481. 'पदसंरचना रीतिः' इति वचनमिदम् भवति —
(a) विश्वनाथस्य
(b) वामनस्य
(c) रुद्रटस्य
(d) वाग्भट्टस्य
Answer: a
Explanation: रीतिसम्प्रदायस्य आचार्यः वामनः । वामनस्य नये रीतिः भवति काव्यस्य आत्मा । तथाहि उच्यते – 'रीतिरात्मा काव्यस्य' । वामनेन उक्तम् – 'विशिष्टा पदसंरचना रीतिः' ।

482. सतमवर्गे का भाषा नास्ति —
(a) ग्रीक्
(b) आर्मानी
(c) अल्वानी
(d) भारत-ईराणी
Answer: a
Explanation: सतमवर्गे प्रधानतः चतस्रः भाषाः विद्यन्ते – i) इन्दो-इरानीय ii) आर्मेनीय iii) आल्वानीय iv) बाल्तोश्लाभिक ।

483. सर्वनामस्थानं कस्य भवति —
(a) औट्
(b) टा
(c) ङस्
(d) आम्
Answer: a
Explanation: सर्वनामस्थानसंज्ञायाः सूत्रद्वयं विद्यते – i) शि सर्वनामस्थानम् ii) सुडनपुंसकस्य ।

484. परार्थानुमाने पञ्चावयववाक्ये 'तथा चायम्' भवति —
(a) प्रतिज्ञा
(b) उदाहरणम्
(c) उपनयः
(d) निगमनम्
Answer: c
Explanation:
परार्थानुमाने पञ्चावयवे – पर्वतो वह्निमान् – प्रतिज्ञा
धूमवत्त्वात् – हेतुः
यो यो धूमवान् स स वह्निमान् – उदाहरणम्
तथा चायम् – उपनयम्
तस्मात्तथा – निगमनम् इति ।

485. 'संक्षित्वम्' कस्य धर्मः ?
(a) प्रकृतेः
(b) गुणत्रयस्य
(c) पुरुषस्य
(d) अध्यारोपस्य
Answer: c
Explanation: साक्षित्वं पुरुषस्य धर्मः ।

486. 'आनन्दतीर्थः' कस्य वेदस्य भाष्यकारः अस्ति —
(a) अथर्ववेदस्य
(b) ऋग्वेदस्य
(c) यजुर्वेदस्य
(d) सामवेदस्य
Answer: b
Explanation: आनन्दतीर्थः ऋग्वेदस्य भाष्यकारः आसीत् । आनन्दतीर्थः ऋग्वेदस्य ४०सूक्तानाम् उपरि भाष्यं चकार ।

487. सामी-हामी परिवारस्य भाषा का भवति —
(a) मिस्त्री
(b) तेलेगु
(c) अर्मानी
(d) अल्वानी
Answer: a
Explanation: अष्टादश भाषापरिवारेषु अन्यतमः परिवारो भवति सामीहामीपरिवारः । अस्मिन् परिवारे अरव, इराक, फिलिस्तीन, सीरिया, मिस्र प्रभृतयः भाषाः विराजन्ते ।

488. 'रुध्' धातोः आत्मनेपदि 'लुङ्' लकारे प्रथमपुरुषस्य रूपं नास्ति –
(a) अरुद्ध
(b) अरुत्साताम्
(c) अरुत्सत्
(d) अरुन्सत्
Answer: d
Explanation: 'रुध्' धातोः आत्मनेपदी लुङ्-लकारे प्रथमपुरुषस्य रूपं नास्ति अरुण्सत् । अस्ति अरुद्ध, अरुत्साताम्, अरुत्सत् ।

489. लुण्ठितं वर्णमस्ति —
(a) ल्
(b) र्
(c) ङ्
(d) व्
Answer: b
Explanation: लुण्ठितवर्णो भवति र । अयं वर्णः जिह्वां वारं वारम् आघातं करोति ।

490. निरवयवः भाषा नास्ति —
(a) चीनी
(b) अनामी
(c) हिन्दी
(d) सुडानी
Answer: c
Explanation: 'चीनी' भाषा भवति निरवयवभाषा । इयं भाषा अयोगात्मकवर्गे विद्यते ।

491. बौद्धमते सत्त्वस्य लक्षणम् भवति —
(a) अर्थकारित्वम्
(b) क्रियाकारित्वम्
(c) अर्थक्रियाकारित्वम्
(d) उत्पादव्ययत्वम्
Answer: c
Explanation: बौद्धमते सत्त्वस्य लक्षणं भवति - अर्थक्रियाकारित्वं सत्त्वम् । जैनमते – उत्पादव्ययध्रौवयुक्तं सत्त्वम् ।

492. मनुमते क्षत्रियस्य अधोवासः भवति —

(a) शणः

(b) रेशमः

(c) पशमः

(d) कार्पासः

Answer: b

Explanation: मनुसंहितायां द्वितीये अध्याये क्षत्रियस्य अधोवासविषये उक्तम् –

"कार्पासमुपवीतं स्याद्विप्रस्योर्द्ध्ववृतं त्रिवृत् ।
शनसूत्रमयं राज्ञो वैश्यस्याविकसौत्रिकम् ॥"

493. मनुसंहितानुसारम् वैश्यानाम् उपनयन संस्कारः कस्मिन् वर्षे भवति —

(a) अष्टमवर्षे

(b) दशमवर्षे

(c) एकादशवर्षे

(d) द्वादशवर्षे

Answer: d

Explanation: उपनयनस्य कालविषये मनुसंहितायाम् उक्तम् – ब्राह्मणस्य अष्टमवत्सरे , क्षत्रियस्य एकादश वत्सरे, वैशस्य द्वादश वत्सरे उपनयनं भवति ।

494. भामहस्य काव्यालङ्कारे अलङ्काराः सन्ति —

(a) ३५

(b) ३९

(c) ४०

(d) ५१

Answer: b

Explanation: अलंकारप्रस्थानस्य प्रधानाचार्यो भवति भामहः । भामहेन पञ्चत्रिंशद् अलंकाराः स्वीकृताः । अस्य ग्रन्थो भवति काव्यालंकारः ।

495. निदर्शनालंकारस्य भेदः नास्ति —

(a) वाक्यार्थः

(b) शब्दार्थः

(c) पदार्थः

(d) मालोरूपार्थः

Answer: b

Explanation: निदर्शनालंकारस्य त्रयः भेदाः सन्ति – i) वाक्यार्थः ii) पदार्थः iii) मालारूपः ।

496. 'अनुमितिवाद:' कस्य सिद्धान्त: ?
(a) भट्टनायकस्य
(b) शङ्कुकस्य
(c) भट्टलोल्लटस्य
(d) अभिनवगुप्तस्य
Answer: b
Explanation: भरतस्य रससूत्रम् अवलम्ब्य चत्वारः मतवादाः प्रचलिताः – उत्पत्तिवादः अनुमितिवादः भुक्तिवादः अभिव्यक्तिवादश्चेति । अत्र अनुमितिवादस्य प्रवक्ता शङ्कुकः ।

497. 'नुन शब्दार्थयो काव्यम्' कस्य काव्यपरिभाषा ?
(a) विश्वनाथस्य
(b) वामनस्य
(c) रुद्रटस्य
(d) उद्भट्टस्य
Answer: c
Explanation: 'ननु शब्दार्थं काव्यम्' इति काव्यलक्षणं रुद्रटस्य । आर्यानुरागी सर्वज्ञः सत्यं रुद्रः स रुद्रटः । रुद्रटस्य ग्रन्थसंख्या ७३४ ।

498. 'दर्पणटीका' कस्य रचना ?
(a) वामनस्य
(b) अन्नंभट्टस्य
(c) विश्वनाथस्य
(d) कुन्तकस्य
Answer: c
Explanation: दर्पणटीका विश्वनाथस्य रचना ।

499. योगदर्शनानुसारम् नियमा: कतिविधा ?
(a) ३
(b) ५
(c) ६
(d) ७
Answer: b
Explanation: योगदर्शनानुसारं नियमाः पञ्चविधाः । ताः यथा – शौचम्, सन्तोषः, तपः, स्वाध्यायः, ईश्वरप्रणिधानश्च ।

500. 'तद् य एषु पदार्थः प्राहुरिमे' इति वचनमिदम् —
(a) गार्ग्यस्य
(b) शाकटायणस्य
(c) यास्कस्य
(d) औदुम्बरायणस्य
Answer: a
Explanation: निरुक्ते आचार्येषु अन्यतमो भवति गार्ग्यः । गार्ग्यः उपसर्गविषये उक्तवान् – तद् य एषु पदार्थः प्राहुरिमे ।

501. सोममण्डलं अस्ति —
(a) प्रथममण्डलम्
(b) तृतीयमण्डलम्
(c) पञ्चममण्डलम्
(d) नवममण्डलम्
Answer: d
Explanation: ऋग्वेदस्य "नवममण्डलम्" भवति सोममण्डलम् । अस्य अपरं नाम पवमानमण्डलम् । अस्मिन् मण्डले ११४ सूक्तेषु सोमदेवस्य स्तुतिः क्रियते ।

502. अस्थिविद्यायाः विवरणं कस्मिन् वेदे अस्ति —
(a) सामवेदः
(b) ऋग्वेदः
(c) अथर्ववेदः
(d) यजुर्वेदः
Answer: c
Explanation: अस्थिविद्यायाः विवरणम् अथर्ववेदे प्राप्यते । अपि च अत्र शल्यविद्या कृषिविद्या चिकित्साविद्या प्रभृतयः विषयाः उल्लिखिताः ।

503. ज्योतिषशास्त्रमवलम्ब्य वेदकालं कः निर्धारयति ?
(a) म्याक्समूलरः
(b) जैकवी
(c) बाल गङ्गाधरः तिलकः
(d) ए. वेवरः
Answer: c
Explanation: वेदस्य कालनिर्णयविषये ज्याकोवि तथा च बालगङ्गाधरः तिलकः इति महोदयौ स्तः । तौ ज्योतिषम् अवलम्ब्य वेदस्य कालनिर्णयं कृतवन्तौ ।

504. 'यम यमी' संवादसूक्ते कति मन्त्राः सन्ति ?
(a) १४
(b) १५
(c) १६
(d) १८
Answer: a
Explanation: ऋग्वेदस्य यमयमीसूक्ते चतुर्दश मन्त्राः विराजन्ते । सूक्तमिदं त्रिष्टुप्-छन्दसा विरचितम् । यमः दिवसस्य प्रतीकः । यमी भवति रात्र्याः प्रतीकः ।

505. 'नाहं तं वेद दभ्यं दभत्स' — कस्मिन् सूक्ते अस्ति ?
(a) पुरुरवा-उर्वशी सूक्ते
(b) यम-यमीसूक्ते
(c) सरमा-पणि सूक्ते
(d) विश्वामित्र-नदी सूक्ते
Answer: c
Explanation: 'नाहं तं वेद दभ्यं दभत्स' इति उक्तिः सरमा-पणिसूक्ते विद्यते । सरमायाः उक्तिरियम् । सरमा देवशुनी आसीत् ।

506. प्रौढ़ ब्राह्मणस्य अपरं नाम किम् ?
(a) जैमिनीयब्राह्मणम्
(b) महाब्राह्मणम्
(c) षड्विंशब्राह्मणम्
(d) वंश ब्राह्मणम्
Answer: b
Explanation: प्रौढब्राह्मणं सामवेदे विद्यते । अस्य अपरं नाम पञ्चविंशब्राह्मणम्, ताण्ड्यब्राह्मणम् महाब्राह्मणम् वा ।

507. 'आरण्यकं च वेदेभ्यः औषधिभ्योऽमृतं यथा' — कस्य उक्तिः ?
(a) व्यासदेवस्य
(b) वाल्मीकेः
(c) कालिदासस्य
(d) सायणाचार्यस्य
Answer: a
Explanation: कर्मज्ञानयोः संमिश्रणात्मको ग्रन्थो भवति आरण्यकम् । कृष्णद्वैपायन-वेदव्यासः आरण्यकस्य परिभाषाविषये उक्तम् – 'आरण्यकं च वेदेभ्यः औषधिभ्योऽमृतं यथा' ।

508. 'आर्यज्योतिष' ग्रन्थस्य प्रणेता कः ?

(a) माधवाचार्यः

(b) लगधाचार्यः

(c) हलायुधः

(d) गोवर्धनाचार्यः

Answer: b

Explanation: आर्यज्योतिषस्य रचयिता लगधाचार्यः । आर्यज्योतिषस्य श्लोकसंख्या ३६ । ऋग्वेदे विद्यते आर्यज्योतिषः ।

509. 'सत्यश्चित्रश्रवस्तमः' कः ?

(a) इन्द्रः

(b) वरुणः

(c) प्रजापतिः

(d) अग्निः

Answer: d

Explanation: सत्यश्चित्रश्रवस्तमो भवति अग्निः । इत्यत्र श्रवः नाम कीर्त्तिः ।

510. 'हिरण्यगर्भ इत्येष मा मा हिंसीत्' कस्मिन् सूक्ते अस्ति ?

(a) वरुणसूक्ते

(b) हिरण्यगर्भसूक्ते

(c) प्रजापतिसूक्ते

(d) सूर्यसूक्ते

Answer: c

Explanation: "हिरण्यगर्भ इत्येष मा मा हिंसीत्" इति मन्त्रः यजुर्वेदे प्रजापतिसूक्ते विद्यते ।

511. हरिश्चन्द्रस्य पुत्रस्य नाम किम् ?

(a) अजीगर्तः

(b) शुनःपुच्छः

(c) रोहितः

(d) विश्वामित्रः

Answer: c

Explanation: ऋग्वेदस्य ऐतरेयब्राह्मणे शुनशेपोपाख्याने हरिश्चन्द्रस्य काहिनी प्राप्यते । हरिश्चन्द्रस्य पुत्रस्य नाम रहितः ।

512. 'ब्रह्मविदाप्नोति परम्' — कस्यामुपनिषदि वर्तते ?

(a) श्वेताश्वतरोपनिषदि

(b) तैत्तरीयोपनिषदि

(c) केनोपनिषदि

(d) बृहदारण्यकोपनिषदि

Answer: b

Explanation: "ब्रह्मविदाप्नोति परम्" इति मन्त्रः कृष्णयजुर्वेदस्य तैत्तिरीयोपनिषदः तृतीये अध्याये प्राप्यते (२/४/४) ।

513. ऋक्-प्रातिशाख्यस्य तृतीयं पटलमस्ति —

(a) संहितापटलम्

(b) स्वरपटलम्

(c) सीमापटलम्

(d) संज्ञा परिभाषा पटलम्

Answer: b

Explanation: ऋक्प्रातिशाख्यस्य प्रणेता शौनकः । अस्मिन् ग्रन्थे अष्टादश पटलाः विद्यन्ते । प्रथमपटलस्य नाम संज्ञापरिभाषापटलः, द्वितीयो भवति संहितापटलः, तृतीयो भवति स्वरपटलः ।

514. ऋक्प्रातिशाख्यमते व्यञ्जनवर्णस्य मात्रा अस्ति —

(a) अर्धमात्रा

(b) एकमात्रा

(c) द्विमात्रा

(d) त्रिमात्रा

Answer: a

Explanation: ऋक्प्रातिशाख्यानुसारेण व्यञ्जनवर्णस्य मात्रा भवति अर्धमात्रा । तथाहि उक्तम् शौनकेन – 'इतरे च' ।

515. 'तत्र चतुष्टं नोपपद्यते' निरुक्तानुसारं कस्य मतमस्ति ?

(a) गार्गस्य

(b) औदुम्वरायणस्य

(c) यास्कस्य

(d) वार्ष्यायणे:

Answer: b

Explanation: "तत्र चतुष्टं नोपपद्यते" इति औदुम्बरायणस्य मतम् । पदचतुष्टयं भवति – नाम आख्यातं निपातः उपसर्गश्च ।

516. सादृश्यार्थे उपसर्ग: अस्ति —

(a) उप

(b) अनु

(c) अधि

(d) परि

Answer: b

Explanation: निरुक्ते सादृश्यार्थे 'अनु' उपसर्गो भवति । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु अनुरूपम् ।

517. सांख्यमते 'सत्त्वरजस्तमसां साम्यावस्था' भवति —
(a) पुरुषस्य
(b) बुद्धेः
(c) सृष्टेः
(d) प्रकृतेः
Answer: d
Explanation: सांख्यमते 'सत्त्वरजस्तमसां साम्यावस्था' प्रकृतिः भवति । प्रकृतिः त्रिगुणात्मिका । त्रिगुणमस्ति – "सत्त्वं लघुप्रकाशकमिष्टमुपष्टम्भकं चलञ्च रजः ।

गुरु वरणकमेव तमः प्रदीपवच्चार्थतो वृत्ति"॥

518. 'षष्ठितन्त्रम्' कस्य रचना अस्ति —
(a) ईश्वरकृष्णस्य
(b) कपिलस्य
(c) पञ्चशिखस्य
(d) असुरेः
Answer: c
Explanation: 'षष्ठितन्त्रम्' पञ्चशिखस्य रचना अस्ति । पञ्चशिखस्य शिष्यं भवति ईश्वरकृष्णः । क्रमेण कपिलः – पञ्चशिखः – आसुरिः – ईश्वरकृष्णः ।

519. 'प्रतिविषयाध्यवसायो' — अत्र 'प्रतिविषयः' अस्ति —
(a) बुद्धिः
(b) इन्द्रियः
(c) पुरुषः
(d) प्रकृति-पुरुषयोः संयोगः
Answer: b
Explanation: 'प्रतिविषयाध्यवसायो' अत्र 'प्रतिविषयः' अस्ति इन्द्रियम् । 'अध्यवसायः' भवति बुद्धिः । यथोक्तम् – 'प्रतिविषयाध्यवसायो दृष्टम्' ।

520. सांख्यकारिकायां कति कारिकाः सन्ति ?
(a) ७८
(b) ७५
(c) ७०
(d) ७३
Answer: c
Explanation: सांख्यकारिकायां सप्ततिः कारिकाः सन्ति । तत्कृते अस्य नामान्तरं सांख्यसप्ततिः । अपि च हिरण्यसप्ततिः सुवर्णसप्ततिः प्रभृतयः ।

521. सच्चिदानन्दानन्ताद्वयं ब्रह्म एव —

(a) अपवाद:

(b) वस्तु:

(c) अवस्तु:

(d) अज्ञानम्

Answer: b

Explanation: वेदान्तासारानुसारं सच्चिदानन्दानन्ताद्वयं ब्रह्म एव भवति वस्तुः । यथोक्तं वेदान्तसारे – 'ब्रह्म एव नित्यं वस्तु' । ततः अन्यत् अखिलं जगतम् अनित्यम् इति विवेचनम्' ।

522. वेदान्तसारानुसारं क्षुत्कार: वायु: क: ?

(a) कूर्म:

(b) कृकल:

(c) धनञ्जय:

(d) देवदत्त:

Answer: b

Explanation: वेदान्तसारानुसारं क्षुत्कारः वायुः अस्ति कृकलः । अपि च नागः उद्गिरणकरः, कूर्मः उन्मीलनकरः, देवदत्तः जृम्भणकरः, धनञ्जयः पोषणकरः ।

523. वेदान्तसारमते कर्माणि कतिविधानि ?

(a) द्विविधानि

(b) पञ्चविधानि

(c) षड्विधानि

(d) अष्टविधानि

Answer: c

Explanation: वेदान्तसारमते कर्माणि षड्-विधानि । यथा काम्यकर्माणि, निषिद्धकर्माणि, नित्यकर्माणि, नैमित्तिककर्माणि, प्रायश्चित्तकर्माणि, उपासनाकर्माणि च ।

524. अर्थसंग्रहस्य आङ्गलानुवादक: क: ?

(a) म्याक्समूलर:

(b) पी. वी. काने

(c) दी. वी. गोखले

(d) ए. जि. रामन्

Answer: c

Explanation: लौगाक्षिभास्करस्य अर्थसंग्रहस्य आङ्गलानुवादकः अस्ति – दी. वी. गोखले ।

525. 'यस्य हेतोः साध्य-विपरीतसाधकं हेत्वन्तरं विद्यते' तर्कभाषामते कः हेत्वाभासः

(a) अनेकान्तिकः हेत्वाभासः

(b) प्रकरणसमः हेत्वाभासः

(c) विरुद्धः हेत्वाभासः

(d) कालात्ययापदिष्टः हेत्वाभासः

Answer: b

Explanation: 'यस्य हेतोः साध्यविपरीतसाधकं हेत्वन्तरं विद्यते' तर्कभाषामते प्रकरणसमहेत्वाभासो भवति । तर्कभाषामते हेत्वाभासः पञ्चविधः – असिद्धः विरुद्धः अनैकान्तिकः प्रकरणसमः कालात्ययापदिष्टश्चेति ।

526. योगसूत्राणुसारं 'साधनपादे' कतिविधानि सूत्राणि सन्ति ?

(a) चतुस्त्रिंशत्

(b) एकपञ्चाशत्

(c) पञ्चपञ्चाशत्

(d) एकोनपञ्चाशत्

Answer: c

Explanation: योगसूत्रानुसारम् 'साधनपादे' एकपञ्चाशत् सूत्राणि सन्ति । अपि च समाधिपादे पञ्चपञ्चाशत्, विभूतिपादे पञ्चपञ्चाशत्, कैवल्यपादे च चतुस्त्रिंशत् सूत्राणि सन्ति ।

527. योगमते 'दृष्टानुश्रविकविषयवितृष्णस्य वशीकारसंज्ञा' अस्ति —

(a) अभ्यासः

(b) वैराग्यः

(c) विकल्पः

(d) अविद्या

Answer: b

Explanation: योगमते 'दृष्टानुश्रविकविषयवितृष्णस्य वशीकरणसंज्ञा' भवति वैराग्यः ।

528. ब्रह्मसूत्रस्य अपरं नाम भवति —

(a) खिलवंशः

(b) भिक्षुसूत्रम्

(c) दर्शनसूत्रम्

(d) अभ्याससूत्रम्

Answer: b

Explanation: ब्रह्मसूत्रस्य अपरं नाम भवति भिक्षुसूत्रम् । अपि च शारीरकसूत्रम् शारीरकभाष्यम् प्रभृतयः ।

529. न्यायसिद्धान्तमुक्तावलीदिशा 'व्याप्तेः' अर्थरस्ति –
(a) विनाभावः
(b) अर्थाभावः
(c) अविनाभावः
(d) अनर्थभावः
Answer: c
Explanation: न्यायसिद्धान्तमुक्तावलीदिशा व्याप्तेः अर्थरस्ति अविनाभावः / साहचर्यनियमः ।

530. योगाचारसम्प्रदायस्य अपरं नाम भवति –
(a) शून्यवादः
(b) विज्ञानवादः
(c) प्रकृतिवादः
(d) वाह्यार्थानुमेयवादः
Answer: b
Explanation: योगाचारसम्प्रदायस्य अपरं नाम भवति विज्ञानवादः । अपि च माध्यमिकाः – शून्यवादी, सोत्रान्तिकाः – वाह्यानुमेयवादी, वैभाषिकाः – वाह्यप्रत्यक्षवादी ।

531. तर्कसंग्रहमते परिमाणस्य कति भेदाः ?
(a) द्विविधः
(b) त्रिविधः
(c) चतुर्विधः
(d) पञ्चविधः
Answer: c
Explanation: तर्कसंग्रहमते परिमाणस्य चत्वारः भेदाः सन्ति । यथा अणु महद् दीर्घः ह्रस्वश्चेति ।

532. 'शोणो धावति' इति कीदृशं लक्षणा ?
(a) जहत्स्वार्था
(b) अजहत्स्वार्था
(c) जहतजहत्स्वार्था
(d) भागलक्षणा
Answer: b
Explanation: 'श्येणो धावति' इति अजहत्स्वार्था लक्षणा भवति ।

533. महाभाष्यानुसारम् व्याकरणशास्त्रस्य अपरं नाम किम् ?
(a) अर्थानुशासनम्
(b) वाक्यानुशासनम्
(c) शब्दानुशासनम्
(d) काव्यानुशासनम्
Answer: c
Explanation: महाभाष्यानुसारं व्याकरणशास्त्रस्य अपरं नाम भवति शब्दानुशासनम् ।

534. वाक्यपदीयस्य प्रतिपाद्यविषयः —
(a) शिक्षाशास्त्रम्
(b) ज्योतिषशास्त्रम्
(c) व्याकरणशास्त्रम्
(d) काव्यशास्त्रम्
Answer: c
Explanation: वाक्यपदीयस्य प्रतिपाद्यविषयः अस्ति व्याकरणशास्त्रम् । वाक्यपदीये काण्डत्रयं वर्तते । यथा – ब्रह्मकाण्डम् वाक्यकाण्डम् पदकाण्डञ्चेति ।

535. कस्य 'घि' संज्ञा नास्ति —
(a) हरिः
(b) अग्निः
(c) सखि
(d) मुनिः
Answer: c
Explanation: 'सखि' इत्यस्य 'घि'संज्ञा न भवति । 'घि'संज्ञा भवति – हरिः, अग्निः, मुनिः इत्यादयः । 'घि'संज्ञाविधायकं सूत्रम् – 'शेषो घ्यसखि' ।

536. 'शिवेहि' — अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति —
(a) अन्तादिवच्च
(b) एङि पररूपम्
(c) उपसर्गादृति धातौ
(d) ओमाङोश्च
Answer: a
Explanation: 'शिवेहि' अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति 'अन्तादिवच्च' । वरदराजेनोक्तम् – 'योऽयमेकादेशः स पूर्वस्यान्तवत् परस्यादिवत्' । शिव + एहि = शिवेहि ।

537. 'रामश्चिनोति' – शुद्धरूपं ददातु —
(a) रामस + चिनोति
(b) रामस् + चिनोति
(c) रामश् + चिनोति
(d) रामष् + चिनोति
Answer: b
Explanation: 'रामश्चिनोति' अत्र शुद्धरूपं भवति – रामस् + चिनोति । अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति – 'स्तोः श्चुना श्चुः'। वरदराजेनोक्तम् – 'सकारतवर्गयोः शकारचवर्गाभ्यां योगे शकारचवर्गो स्तः' ।

538. 'त्रि' शब्दस्य सप्तम्यैक वचने रूपम् अस्ति —
(a) त्रीन्
(b) तसृणाम्
(c) त्रिषु
(d) त्रीणि
Answer: c
Explanation: 'त्रि' शब्दस्य सप्तम्यैकवचने रूपमस्ति त्रिषु । सप्तम्यर्थे त्रिषु, तिसृषु, त्रिषु ।

539. 'भूतपूर्वः' अस्मिन् समासस्य अलौकिकविग्रहवाक्यमस्ति —
(a) पूर्व अम् भूत सु
(b) पूर्व अम भूत जस्
(c) पूव् अम् भूत सु
(d) पूर्व अम् भूत औ
Answer: a
Explanation: 'भूतपूर्वः' अस्य समासस्य अलौकिकविग्रहवाक्यमस्ति 'पूर्व अम् भूत सु' । लौकिकविग्रहवाक्यमस्ति 'पूर्वं भूत' । 'सह सुपा' इति सूत्रेण ।

540. 'द्वियमुनम्' — कस्य समासस्य उदाहरणम् अस्ति ? ए
(a) समाहारद्विगुः
(b) समाहारद्वन्द्वः
(c) अव्ययीभावः
(d) तत्पुरुषः
Answer: c
Explanation: 'द्वियमुनम्' इति अव्ययीभावसमासस्य उदाहरणमस्ति । 'नदीभिश्च' इति सूत्रस्य उदाहरणम् । लौकिकविग्रहवाक्यम् – द्वयोः यमुनयोः समाहारः । अलौकिकविग्रह-वाक्यमस्ति – द्वि औ यमुना औ ।

541. 'कापिञ्जलः' अत्र प्रत्ययं भवति —
(a) ढक्
(b) इञ्
(c) अण्
(d) ठक्
Answer: c
Explanation: 'कपिञ्जलः' अत्र 'अण्' प्रत्ययो भवति ।

542. हन् + ण्यत् = घ्यात्य अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति: —
(a) वह्यं करणम्
(b) ओरावश्यके
(c) ण्य आवश्यके
(d) ऋहलोर्ण्यत्
Answer: d
Explanation: 'हन् + ण्यत्' = घात्य । अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति 'ऋहलोर्ण्यत्' । अपि च युज् + ण्यत् = योज्य, मन् + ण्यत् = मान्य, पूज् + ण्यत् = पूज्य इत्यादयः ।

543. 'भवन्ती' — अत्र स्त्री प्रत्ययो भवति —
(a) ङीष्
(b) टाप्
(c) ङीप्
(d) चाप्
Answer: c
Explanation: 'भवन्ती' अत्र स्त्रीप्रत्ययो भवति 'ङीप्' इति प्रत्यययोगेन । 'भवत + ङीप्' = भवन्ती । 'उगितश्च' इति सूत्रानुसारेण ।

544. आत्मनेपदविधायकं सूत्रमस्ति —
(a) अकर्मकाच्च
(b) प्राद्वह:
(c) परेर्मृष:
(d) वाक्यष:
Answer: a
Explanation: आत्मनेपदविधायकं सूत्रमस्ति 'अकर्मकाच्च' । अपि च 'उद्विभ्यां तपः', 'विपराभ्यां जेः', 'नेर्विशः' इत्यादयः ।

545. परस्मैपदविधायकं सूत्रं नास्ति —
(a) अदे: प्रतिषेध:
(b) नेर्विश:
(c) द्युद्भ्यो लुङि
(d) वृद्भ्य: स्य-सना:
Answer: b
Explanation: परस्मैपदविधायकं सूत्रं नास्ति 'नेर्विशः' । अस्ति 'अनुपराभ्यां कृञः', 'प्राद्वहः', 'उपाच्च', 'द्युद्भ्यो लुङि' प्रभृतयः ।

546. 'अध्यागच्छति' — अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति —
(a) अधिपरी अनर्थकौ
(b) अभिरभागे
(c) सुः पूजायाम्
(d) अनुर्लक्षणे
Answer: a
Explanation: 'अध्यागच्छति' अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति 'अधिपरी अनर्थकौ' इति । अपि च पर्यागच्छति प्रभृति ।

547. 'कर्तृकर्मणोः कृति' — सूत्रस्य उदाहरणमस्ति —
(a) राज्ञां मतः
(b) दुग्धस्य पानं शिशुना
(c) दुःखस्य भोगः
(d) तैले हविषः
Answer: c
Explanation: 'कर्तृकर्मणोः कृतिः' इत्यस्य सूत्रस्य उदाहरणमस्ति – 'दुग्धस्य पानं शिशुना' । दीक्षितेनोक्तम् – 'कृद्योगे कर्तरि कर्मणि च षष्ठी स्यात्' ।

548. रघुवंशमिति महाकाव्यस्य प्रथमे सर्गे कति श्लोकाः सन्ति
(a) ५५
(b) ७५
(c) ८५
(d) ९५
Answer: d
Explanation: कालिदासस्य अपरकृतिः 'रघुवंशम्' इति महाकाव्यम् । अस्मिन् महाकाव्ये १९ सर्गाः सन्ति । अस्य महाकाव्यस्य प्रथमे सर्गे ९५ श्लोकाः विद्यन्ते ।

549. किरातार्जुनीयमिति महाकाव्यस्य प्रथमे सर्गे अलंकारः अस्ति —
(a) निदर्शना
(b) अर्थान्तरन्यासः
(c) समासोक्तिः
(d) उपमा
Answer: b
Explanation: किरातार्जुनीयस्य प्रथमे सर्गे प्रधानतः 'अर्थान्तरन्यासः' अलंकारस्य झंकारः परिलक्ष्यते ।

550. ''ऋषीणां पुनराद्यानां वाचमर्थोऽनुधावति'' — कुत्रास्ति ?
(a) वेणीसंहारे
(b) मुद्राराक्षसे
(c) उत्तररामचरिते
(d) रत्नावल्याम्
Answer: c
Explanation: उत्तररामचरितस्य प्रथमे अङ्के अष्टावक्रस्य वाक्यं श्रुत्वा रामेण उक्तम् –

"लौकिकानां हि साधूनामर्थं वागनुवर्तते ।
ऋषीनां पुनराद्यानां वाचमर्थोऽनुधावति ॥"

551. ''कः कं शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले'' — कस्याः उक्तिरियम् ?
(a) वासवदत्तायाः
(b) सागरिकायाः
(c) कञ्चुक्याः
(d) अवन्तीकायाः
Answer: c
Explanation: "कः कं शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले" इति वचनं 'स्वप्नवासवदत्तम्' इति नाटकस्य षष्ठाङ्के कञ्चुकीयस्य । वासवदत्ताशोकेन मुह्यमानम् उदयनं सान्त्वयित्वा कञ्चुकीय वचनमिदं उक्तवान् ।

552. 'दशकुमारचरितम्' इति गद्यकाव्यस्य अष्टम उच्छ्वासस्य नाम किम् ?
(a) राजवाहनचरितम्
(b) अर्थपालचरितम्
(c) विश्रुतचरितम्
(d) उपहारवर्माचरितम्
Answer: c
Explanation: दण्डिना 'दशकुमारचरितम्' इति गद्यकाव्यं विरचितम् । गद्यकाव्यमिदं अष्टाच्छ्वासेषु विभक्तम् । प्रथमोच्छ्वासस्य नाम राजवाहनचरितम् । अष्टमोच्छ्वासस्य नाम विश्रुतचरितम् ।

553. ''लोके हि लोहेभ्यः कठिनतरा खलु'' — कस्मिन् काव्ये अस्ति ?
(a) दशकुमारचरिते
(b) हर्षचरिते
(c) कादम्बर्य्याम्
(d) मृच्छकटिके
Answer: b
Explanation: हर्षचरिते हर्षवर्धनं प्राक् केसरिणं दृष्ट्वा वचनमिदम् उक्तवान् – 'लोहेभ्यः कठिनतरा खलु स्नेहमयाः' इति ।

554. 'लक्षणलक्षणा' इत्यस्य नामान्तरमस्ति —
(a) जहत्स्वार्थालक्षणा
(b) अजहत्स्वार्थालक्षणा
(c) भागलक्षणा
(d) जहत्-अहत् स्वार्था लक्षणा
Answer: a
Explanation: लक्षणलक्षणायाः नामान्तरं भवति जहत्स्वार्थालक्षणा । अस्य लक्षणं भवति मम्मटनये – 'परार्थं स्वसमर्पणम्' ।

555. 'मधुनामत्त: कोकिल:' — इति उदाहरणमस्ति —
(a) औचित्यस्य
(b) व्यक्ते:
(c) सामर्थ्यस्य
(d) कालस्य
Answer: c
Explanation: "मधुनामत्तः कोकिलः" इति च औचित्यस्य उदाहरणम् । औचित्यसम्प्रदायस्य आचार्यो भवति क्षेमेन्द्रः । अस्य ग्रन्थस्य नाम "औचित्यविचारचर्चा" ।

556. अलंकारसम्प्रदायस्य प्रवर्त्तक: क: ?
(a) वामनाचार्य:
(b) कुन्तकाचार्य:
(c) भामहाचार्य:
(d) मम्मटाचार्य:
Answer: c
Explanation: अलंकारसम्प्रदायस्य प्रवर्तकः आचार्यः भामहः । भामहनये प्रायः ३५ अलंकाराः समुपलभ्यन्ते । भामहस्य मतानुसारेण अलंकारं विना काव्यं न शोभते ।

557. ''शब्दार्थयोर्य्यथावत्सहभावेन् विद्या साहित्यविद्या'' कस्य काव्यलक्षणम् —
(a) कुन्तकाचार्यस्य
(b) रुद्रटाचार्यस्य
(c) राजशेखरस्य
(d) दण्डिण:
Answer: c
Explanation: 'शब्दार्थयोर्यथावत् सहभावेन विद्या साहित्यविद्या' इति राजशेखरस्य काव्यलक्षणम् । राजशेखरस्य प्रसिद्धो ग्रन्थो भवति काव्यमीमांसा ।

558. ''क्व सूर्यप्रभवो वंश: क्व चाल्पविषया मति:'' — अत्र क: अलंकार: ?
(a) अपह्नुति:
(b) समासोक्ति:
(c) निदर्शना
(d) संसृष्टि:
Answer: c
Explanation: "क्व सूर्यप्रभवो वंशः क्व चाल्पविषया मतिः" इत्यत्र निदर्शना अलंकारो भवति । अस्य लक्षणं भवति – 'अभवन् वस्तुसम्बन्ध उपमापरिकल्पकः ।'

559. ''सुवर्णपुष्पां पृथिवीं चिन्वन्ति पुरुषास्त्रय:'' इति उदाहरणमस्ति —
(a) विवक्षितान्यपरवाच्यध्वने:
(b) अविवक्षितवाच्यध्वने:
(c) विवक्षितान्य परवाच्य ध्वने:
(d) अविवक्षितान्य परवाच्य ध्वने:
Answer: b
Explanation: आनन्दवर्धनस्य मतानुसारेण ध्वनिः प्रधानतः द्विविधः – अविवक्षितवाच्यध्वनिः विवक्षितवाच्यध्वनिश्च । अविवक्षितवाच्यध्वनेः उदाहरणं भवति –

"सुवर्णपुष्पां पृथिवीं चिन्वन्ति पुरुषास्त्रयः।"

560. पदपूर्वार्द्धवक्रताया: कति भेदा: सन्ति ?
(a) ५
(b) ७
(c) ९
(d) ११
Answer: c
Explanation: पदपूर्वार्द्धवक्रता वक्रोक्तेः अन्यतमो विभागः । कुन्तकाचार्यस्य मतानुसारेण पदपूर्वार्धवक्रता नवविधा ।

561. नाट्यशास्त्रानुसारेण सात्त्विकभावा: सन्ति —
(a) १०
(b) १२
(c) ८
(d) ६
Answer: c
Explanation: भरतमुनेः नाट्यशास्त्रानुसारेण सात्त्विकभावा भवन्ति अष्टौ । ते हि भवन्ति – स्तम्भः स्वेदः वोमः स्वरभङ्गः वेपथुः वैवर्ण्यम् अश्रु प्रलयश्च ।

562. नाट्यशास्त्रानुसारं प्रेक्षागृहं कतिविधम् ?
(a) द्विविधम्
(b) त्रिविधम्
(c) चतुर्विधम्
(d) पञ्चविधम्
Answer: b
Explanation: नाट्यशास्त्रानुसारं प्रेक्षागृहं त्रिविधम् । तानि भवन्ति – i) विकृष्टप्रेक्षागृहम्
ii) चतुरस्रप्रेक्षागृहम्
iii) त्र्यस्रप्रेक्षागृहम् ।

563. दशरूपकानुसारेण उन्मुखीकरणं —
(a) वीथी
(b) प्ररोचना
(c) नाटिका
(d) त्रोटकम्
Answer: b
Explanation: दशरूपनुसारं प्ररोचनायाः लक्षणं भवति – "उन्मुखीकरणं तत्र प्रशंसात प्ररोचना" । रत्नावल्याम् – "श्रीहर्षो निपुणः कविः परिषदप्योषा....."।

564. 'चतुर्दशाक्षरा' छन्दमस्ति —
(a) उपजातिः
(b) वसन्ततिलकम्
(c) मालिनी
(d) स्रग्धरा
Answer: b
Explanation: गङ्गादासस्य 'छन्दोमञ्जरी' ग्रन्थे 'वसन्ततिलकम्' इति छन्दसः परिचयः प्राप्यते । इयं छन्दः चतुर्दशाक्षरा । अस्मिन् वृत्ते – त, भ, ज, ज, ग, ग गणाः विद्यन्ते ।

565. रामायणे सागरराक्षसी अस्ति —
(a) ताड़का
(b) कवन्धः
(c) सिंहिका
(d) कैकसी
Answer: c
Explanation: रामायणे सागरराक्षसी अस्ति सिंहिका ।

566. 'अहल्याशापविमोचनम्' रामायणस्य कस्मिन्काण्डे अस्ति
(a) अयोध्याकाण्डे
(b) वालकाण्डे
(c) अरण्यकाण्डे
(d) किस्किन्ध्याकाण्डे
Answer: b
Explanation: रामायणस्य बालकाण्डस्य ४९ तमे सर्गे अहल्याशापविमोचनं प्राप्यते । अत्र भगवान् रामः शापग्रस्तां महर्षिगौतमस्य पत्नीं अहल्याम् उद्धरति ।

567.रामायणे 'कमललोचनमस्ति' —
(a) लक्षण:
(b) राम:
(c) भीषण:
(d) रावण:
Answer: b
Explanation: रामायणे कमललोचनमस्ति रामः ।

568. 'भारत' इति आख्यानम् वर्तते —
(a) रामायणे
(b) महाभारते
(c) पुराणे
(d) गीतायाम्
Answer: b
Explanation: 'भारत' इति आख्यानं व्यासदेवस्य महाभारते विद्यते ।

569. महाभारतस्य 'सप्तमाध्यायस्य' नाम किम्?
(a) अक्षरब्रह्मयोग:
(b) ज्ञान-विज्ञानयोग:
(c) भ़क्तियोग:
(d) विभूतियोग:
Answer: b
Explanation: महाभारतस्य भीष्मपर्वणः २५ -४५ अध्यायाः 'श्रीमद्भगवद्गीता' नाम्ना परिचीयते । गीतायाम् अष्टादश अध्यायाः विद्यन्ते । अस्याः सप्तमाध्यायस्य नाम ज्ञानविज्ञानयोगः ।

570. 'यक्षोपाख्यानम्' कुत्र वर्तते।
(a) रामायणे
(b) महाभारते
(c) वृहदारण्यकोपनिषदे
(d) तैत्तीरियपोनिषदि
Answer: b
Explanation: 'यक्षोपाख्यानम्' महाभारते विद्यते । अस्मिन् उपाख्याने यक्षेण युधिष्ठिरं विना सर्वे भ्रातरः हता अभवन् । युधिष्ठिरस्य श्रेष्ठत्वम् अत्र प्रकाशितम् ।

571. पद्मपुराणे खण्डं नास्ति —
(a) स्वर्गखण्डः
(b) पातालखण्डः
(c) वराहखण्डः
(d) भूमिखण्डः
Answer: c
Explanation: महापुराणेषु अन्यतमं पुराणं भवति पद्मपुराणम् । पद्मपुराणं पञ्चखण्डेषु विभक्तम् । यथा – सृष्टिखण्डः भूमिखण्डः स्वर्गखण्डः पातालखण्डः उत्तरखण्डश्च ।

572. ब्रह्मपुराणस्य प्रवक्ता अस्ति —
(a) लोमहर्षणः
(b) उग्रश्रवा
(c) नारदः
(d) ब्रह्म
Answer: a
Explanation: अष्टादशपुराणेषु आदिपुराणं भवति ब्रह्मपुराणम् । अस्य प्रवक्ता लोमहर्षणः । अत्र जगतः सृष्टिप्रलयवर्णनमस्ति ।

573. मत्स्यपुराणे कति श्लोकाः सन्ति ?
(a) १५०००
(b) १४०००
(c) १६०००
(d) १८०००
Answer: b
Explanation: महापुराणेषु अन्यतमं पुराणं भवति मत्स्यपुराणम् । अस्मिन् पुराणे १४००० श्लोकाः विद्यन्ते । पुराणमिदं 'पोराणिकविश्वकोषः' नाम्ना परिचीयते ।

574. 'वेदाध्ययनम्' कस्य स्वधर्मः ?
(a) शूद्रस्य
(b) ब्रह्मचारिणः
(c) ब्राह्मणस्य
(d) वाणप्रस्थस्य
Answer: b
Explanation: कौटिलियार्थशास्त्रे उक्तम् – वेदाध्ययनं ब्राह्मणस्य स्वधर्मः ।

575. 'श्रीमूला' टीका कस्य रचना ?
(a) गणपतिशास्त्रेः
(b) राजेश्वरशास्त्रेः
(c) योगमाचार्यस्य
(d) शुक्राचार्यस्य
Answer: a
Explanation: स्मृतिशास्त्रेषु अन्यतमं हि अर्थशास्त्रम् । अस्य ग्रन्थस्य उपरि गणपतिशास्त्रिणः 'श्रीमूला' टीका सुप्रसिद्धा ।

576. क्षत्रियस्य उपनयनकालः भवति —
(a) अष्टम-वत्सरे
(b) दशम-वत्सरे
(c) एकादश वत्सरे
(d) द्वादश वत्सरे
Answer: c
Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीयाध्याये उपनयनस्य कालविषये उक्तम् – ब्राह्मणस्य अष्टमवत्सरे, क्षत्रियस्य एकादशवत्सरे, वैशस्य द्वादशवत्सरे ।

577. मनुसंहितायाः अर्वाचीन टिका अस्ति —
(a) कामधेनुः
(b) नन्दिनी
(c) मन्वर्थचन्द्रिका
(d) मन्वर्थविवृतिः
Answer: b
Explanation: मनुसंहितायाः उपरि अनेकाः टीकाः विरचिताः । तासु प्राचीनतमा टीका भवति मेधातिथेः 'मनुभाष्यम्' । एवम् अर्वाचीनटीका भवति – नन्दनस्य 'नन्दिनी' टीका ।

578. ''सर्वतेजोमय: हि स:'' — अत्र 'स:' की ?
(a) देवता
(b) वालक:
(c) राजा
(d) अमात्य:
Answer: c
Explanation: 'सर्वतेजोमयो हि सः' इति श्लोकांशः मनुसंहितायां प्राप्यते । अत्र 'सः' पदेन राजा बोध्यते । कारणं राज्ञे सर्वेषां देवानां शक्तिः विद्यते ।

579. ''अप्राप्तस्य प्रापणं योग:, प्राप्तस्य रक्षणं क्षेम:'' कस्य वचनमिदम् ?
(a) कुल्लुकभट्टस्य
(b) माधवाचार्यस्य
(c) सायनाचार्यस्य
(d) पराशरस्य
Answer: a
Explanation: "अप्राप्तस्य प्रापणं योगः,प्राप्तस्य रक्षणं क्षेमः" इति कुल्लुकभट्टस्य वचनमिदम् ।

580. याज्ञवल्क्यमतानुसारम् व्यवहारस्य कतिपादा: विद्यन्ते ?
(a) द्विविध:
(b) त्रिविध:
(c) चतुर्विध:
(d) पञ्चविध:
Answer: c
Explanation: याज्ञवल्क्यमतानुसारं व्यवहारस्य चत्वारः पादाः विद्यन्ते । (क) भाषापादः (ख) उत्तरपादः (ग) क्रियापादः (घ) साध्यसिद्धिपादश्च ।

581. याज्ञवल्क्यमते मनुष्यकप्रमाणं नास्ति —
(a) लिखित:
(b) मौखिक:
(c) भुक्ति:
(d) साक्षी
Answer: b
Explanation: याज्ञवल्क्यनये मनुष्यप्रमाणं प्रधानतः त्रिविधम् । लिखितः भुक्तिः साक्षी च ।

582. ''—प्रसादे पद्मा श्रीर्विजयस्य पराक्रमे'' — शून्यस्थानं पूरयत:
(a) तस्य
(b) कस्य
(c) यस्य
(d) यस्या:
Answer: c
Explanation: 'यस्य प्रसादे पद्मा श्रीर्विजयस्य पराक्रमे' वचनमिदं मनुसंहितायां विद्यते ।

583. विवृतस्वरस्य कति मात्रा भवति ?

(a) अर्धमात्रा

(b) एकमात्रा

(c) द्विमात्रा

(d) त्रिमात्रा

Answer: c

Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारं संवृतं भवति एकमात्रा, विवृतं भवति द्विमात्रा । तथाहि उच्यते – संवृतं मात्रिकं ज्ञेयं विवृतं तु द्विमात्रिकम् ।

584. सांताली भाषा भवति —

(a) अन्त:योगात्मकम्

(b) मध्ययोगात्मकम्

(c) पूर्वयोगात्मकम्

(d) सृष्टयोगात्मकम्

Answer: b

Explanation: अशिष्टयोगात्मकेषु अन्यतमो हि मध्ययोगात्मकः । अस्य प्रतिनिधिभाषा सांस्थाली भाषा । उदाहरणं यथा मंझि ।

585. 'अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि' — कुत्र विद्यते

(a) तैत्तरीयोपनिषदि

(b) वृहदारण्यकोपनिषदि

(c) पाणिनीयक्षिक्षायाम्

(d) ऋक्प्रातिशाख्ये

Answer: c

Explanation: शिक्षाग्रन्थेषु अन्यतमो हि पाणिनीयशिक्षा । अस्य रचयिता पिङ्गलाचार्यः । अस्य ग्रन्थस्य प्रारम्भे उक्तम् – "अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि पाणिनीयं मतं यथा ।"

586. — ख्रीष्टपूर्वाव्दे ग्रीम् ध्वनितत्त्वम् पूर्णरूपेण प्रकाशितम् —

(a) १८२०

(b) १८२२

(c) १८२३

(d) १८२५

Answer: b

Explanation: ग्रिमध्वनिसूत्रं प्रथमं प्रकाशितम् १८१८ ईशवीयाव्दे रास्मुन् रास्क इति महोदयेन । इतः परं १८२२ ईशवीयाव्दे ग्रीमध्वनितत्त्वं सम्पूर्णरूपेण प्रकाशितम् ।

587. पाणिनीयशिक्षाया: रचयिता क: ?
(a) महर्षि पाणिनि:
(b) पिङ्गलाचार्य:
(c) मगधाचार्य:
(d) व्यासदेव:
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षायाः रचयिता पिङ्गलाचार्यः । पिङ्गलाचार्येण पाणिनीयशिक्षायाः उपरि एका टीका रचिता । तस्याः नाम 'शिक्षाप्रकाशः' ।

588.हन्- इत्यत: 'जघान' इति उदाहरणम् कस्य ध्वनिसूत्रे परिलक्ष्यते ?
(a) ग्रीम्
(b) ग्रासमान
(c) भर्नर
(d) कलित्स्
Answer: b
Explanation: हन् – इत्यतः जघान् इति नियमः ग्रासमान-ध्वनिसूत्रे प्राप्यते । अपि च अत्र द्विरुक्तिविषये आलोचना दृश्यते ।

589. 'पाणिनीयशिक्षायाम्' तारस्वरस्य उत्पत्ति: कुत्र ?
(a) उरसि
(b) कण्ठे
(c) मस्तके
(d) नासिकायाम्
Answer: c
Explanation: पिङ्गलाचार्यस्य मतानुसारं मस्तके तारस्वरस्य उत्पत्तिर्भवति । तृतीयसवने तारस्वरस्य व्यवहारो भवति ।

590.काल्पनिकभाषाया: उदाहरणम् —
(a) जार्मान
(b) इंराजी
(c) संस्कृत
(d) इन्दो-इउरोपीय
Answer: d
Explanation: काल्पनिकभाषायाः उदाहरणम् इन्दो-इउरोपीयभाषा ।

591. भारोपीय-परिवारस्य भाषा नास्ति —
(a) ग्रीक्
(b) तेलेगु
(c) संस्कृत
(d) हिन्दी
Answer: b
Explanation: अत्र भारोपीयपरिवारस्य भाषा नास्ति तेलेगुभाषा । कारणं तेलेगुभाषा द्राविडपरिवारस्य ।

592.क: भाषा विज्ञानी ध्वनिसूत्रस्य संज्ञाम् निर्देशितवान्?
(a) Tukar
(b) Rusk
(c) Grimm
(d) Verner
Answer: a
Explanation: भाषाविज्ञानी Tuker ध्वनिसूत्रस्य संज्ञां निर्देशितवान् "A phonetic law of language is a statement of the regular practice of that language at a particular……."

593. तालव्यीभवनस्य प्रथमसूत्रानुसारेण 'श' वर्णस्य उत्स: —
(a) र्च्
(b) र्क्
(c) र्श्
(d) र्क्
Answer: b
Explanation: तालव्यीभवनस्य सूत्रस्य प्रवक्ता कोलित्सः । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – IE* kuqis (कुक्विस्) > OIA śucih (शुचिः) ।

594. अशोकस्य 'शाहवाजगति' इति शिलालेखस्य लिपि अस्ति —
(a) ब्राह्मी
(b) खरोष्ठी
(c) देवनागरी
(d) असमीया
Answer: b
Explanation: अशोकस्य 'शाहवाजगढी' शिलालेखस्य लिपिः अस्ति खरोष्ठी । 'शाहवाजगढी' पाकिस्तानप्रदेशे विद्यते ।

595. दामोदर ताम्रपत्र अभिलेखस्य सम्वन्धोऽस्ति —
(a) अशोक:
(b) प्रथमकुमारगुकप्त:
(c) द्वितीय पुलकेशिन
(d) रविकीर्ति
Answer: b
Explanation: "दामोदर ताम्रपत्राभिलेखः" सम्बन्धोऽस्ति प्रथमकुमारगुप्तस्य । इदानीं वांलादेशस्य "वगुडा" मण्डलस्य "दामदरपुर" इति ग्रामे अभिलेखोऽयं रचितः । अस्य भाषा संस्कृतं लिपिः च ब्राह्मी ।

596. अशोकस्य पञ्चमशिलालेखस्य स्थानमस्ति —
(a) गिरनार:
(b) मानसेहरा
(c) पाकिस्तान
(d) नेपाल
Answer: b
Explanation: अशोकस्य पञ्चमशिलालेखस्य स्थानमस्ति मानसेहरा । लिपिः अस्ति खरोष्ठी, विषयो भवति – धर्मोपदेशः, अहिंसा, जनकल्याणञ्च ।

597. रुद्रदाम्न: शिलालेखे रुद्रदाम्न: पितामहस्य नाम —
(a) जयदामन्
(b) चष्टन्
(c) पुष्पगुप्त:
(d) सुविशाख:
Answer: b
Explanation: रुद्रदाम्नः पितामहस्य नाम चष्टनः, पितुः नाम जयदामन्, रुद्रदामन् कर्दमवंशीयः आसीत् ।

598. विरुदश्रेण्या: काव्यं भवति —
(a) हातीगुम्फा
(b) इलाहावाद स्तम्भलेख:
(c) वाँशखेड़ा
(d) गिरनार शिलालेख:
Answer: b
Explanation: विरुदश्रेण्याः काव्यमस्ति एलाहावादस्तम्भलेखः । चम्पूकाव्यस्य विभागो भवति विरुदः । विरुदस्य लक्षणं भवति – 'गद्यपद्यमयीराजस्तुतिर्विरुदमुच्यते' ।

599. ऐहोलशिलालेखस्य लिपि अस्ति —
(a) दक्षिणब्राह्मीलिपि
(b) उत्तरीब्राह्मीलिपि
(c) खरोष्ठीलिपि
(d) ब्राह्मीलिपि
Answer: a
Explanation: ऐहलशिलालेखस्य लिपिः अस्ति दक्षिणीब्राह्मीलिपिः । भाषा भवति संस्कृतम् । स्थानमस्ति बीजापुरस्य ऐहोलग्रामः ।

600. 'वाँशखेड़ा' ताम्रपत्राभिलेखस्य विषयाऽस्ति —
(a) हर्षवृत्तान्त:
(b) पुलकेशिवृत्तान्त:
(c) खारवेलवृत्तान्त:
(d) गुप्तवृत्तान्त:
Answer: a
Explanation: 'वाँशखेडा' ताम्रपत्राभिलेखस्य विषयाऽस्ति हर्षवृत्तान्तः ।

601. अथर्ववेदस्य गृह्यसूत्रमस्ति —
(a) गौतमगृह्यसूत्रम्
(b) गोभिलगृह्यसूत्रम्
(c) कौशिकगृह्यसूत्रम्
(d) शाम्वव्यगृह्यसूत्रम्
Answer: c
Explanation: अथर्ववेदस्य गृह्यसूत्रमस्ति कौशिकगृह्यसूत्रम् ।

602. ऋग्वेदस्य प्राचीनतम: विभागो भवति —
(a) अध्यायविभाग:
(b) अष्टकविभाग:
(c) वर्गविभाग:
(d) मन्त्रविभाग:
Answer: b
Explanation: ऋग्वेदस्य प्राचीनतमः विभागो वर्तते मण्डलविभागः ।

603.षड्मन्त्रात्मकं शिवसंकल्पसूक्तम् वाजसनेयिसंहिताया: कस्मिन् अध्याये प्राप्यते ?
(a) १६
(b) ३०
(c) ३२
(d) ३४
Answer: d
Explanation: षड्मन्त्रात्मकं 'शिवसंकल्पसूक्तम्' वाजसनेयिसंहितायाः ३४ अध्याये प्राप्यते । अत्र ऋषिः याज्ञवल्क्यः, छन्दः त्रिष्टुप्, देवता मनश्च ।

604. ज्योतिषशास्त्रमवलम्ब्य क: ऋग्वैदिककाल: निर्धारयति ?
(a) ज्याकोवी
(b) म्याकडोनेल:
(c) म्याक्समूलर:
(d) भिन्टारनित्स:
Answer: a
Explanation: ज्योतिषशास्त्रमवलम्ब्य ऋग्वैदिककालः निर्धारयति ज्याकोवी । अस्य मतानुसारेण वेदस्य रचनाकालः ख्रीष्टपूर्वः ४५०० – २५०० इति ।

605. 'एतद्वचो जरितर्मापि मृष्ठा' — कस्मिन् सूक्ते वर्तते ?
(a) सरमा-पणिसूक्ते
(b) विश्वामित्र-नदीसूक्ते
(c) यम-यमीसूक्ते
(d) पुरुरवा-उर्वशीसूक्ते
Answer: b
Explanation: 'एतद्वचो जरितर्मापि मृष्ठा' इति विश्वामित्रनदीसूक्ते वर्तते । अत्र ऋषिः विश्वामित्रः, देवता नदी, छन्दः त्रिष्टुप् अनुष्टुप् वा, स्वरः धैवतः ऋषभश्च । मन्त्रसंख्या त्रयोदश ।

606. 'बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आहो वीच्या नृन' कस्मिन् सूक्ते वर्तते ?
(a) विश्वामित्र-नदीसूक्ते
(b) सरमा-पणिसूक्ते
(c) यम-यमीसूक्ते
(d) पुरुरवा-उर्वशीसूक्ते
Answer: c
Explanation: 'वृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आहो वीच्या नृन' इति यमयमीसंवादसूक्ते वर्तते । अत्र ऋषिः यमवैवस्वतः, देवता यमीवैवस्वती, छन्दः त्रिष्टुप्, स्वरः धैवतः, मन्त्राः १४ ।

607. काण्वशाखायाः शतपथब्राह्मणस्य कति काण्डानि सन्ति ?
(a) ७
(b) १७
(c) २५
(d) २७
Answer: b
Explanation: काण्वशाखायाः शतपथब्राह्मणस्य सप्तदश काण्डानि सन्ति । माध्यन्दिनशाखायाः शतपथब्राह्मणस्य चतुर्दश काण्डानि सन्ति ।

608. माण्डव्यशिक्षायाः श्लोकसंख्या अस्ति —
(a) २०
(b) ४०
(c) ४४
(d) ४८
Answer: b
Explanation: माण्डव्यशिक्षायाः श्लोकसंख्या अस्ति चत्वारिंशत् ।

609. शिवसङ्कल्पसूक्तस्य देवता का ?
(a) याज्ञवल्क्यः
(b) मनः
(c) परमात्मा
(d) प्रजापतिः
Answer: b
Explanation: षड्मन्त्रात्मकं 'शिवसंकल्पसूक्तम्' वाजसनेयिसंहितायाः ३४ अध्याये प्राप्यते । अत्र ऋषिः याज्ञवल्क्यः, छन्दः त्रिष्टुप्, देवता मनश्च ।

610. ''माता पुत्राय मे पयः'' — कस्मिन् सूक्ते प्राप्यते ?
(a) प्रजापतिः
(b) भूमिः
(c) वाक्सूक्ते
(d) पर्जन्यः
Answer: b
Explanation: 'माता पुत्राय षे पयः' भूमिसूक्ते प्राप्यते ।

611. ''जातमग्रत:'' क: ?
(a) इन्द्र:
(b) पुरुष:
(c) वरुण:
(d) अग्नि:
Answer: b
Explanation: 'जातमग्रतः' पुरुषोऽस्ति । पुरुषसूक्ते ऋषिः नारायणः, छन्दः अनुष्टुप् त्रिष्टुप् च, देवता पुरुषः, मन्त्राः १६, ऋग्वेदस्य १०/९० ।

612. अश्वस्य मेध्यस्य लोमाणि कानि उब्यन्ते ?
(a) ऋतव:
(b) दिश:
(c) नक्षत्राणि
(d) ओषधयश्च नवस्पतयश्च
Answer: d
Explanation: अश्वस्य मेध्यस्य लोमानि ओषधयश्च वनस्पतयश्च उच्यन्ते ।

613. ''अनन्त वै ब्रह्म'' — कस्यामुपनिषदि वर्तते ?
(a) केनोपनिषदि
(b) तैत्तिरीयोपनिषदि
(c) श्वेताश्वतरोपनिषदि
(d) बृहदारण्यकोपनिषदि
Answer: d
Explanation: 'अनन्त वै ब्रह्म' तैत्तिरीयोपनिषदि वर्तते ।

614. ऋक्प्रातिशाख्यानुसारं सन्ध्यक्षराणि कतिविधानि ?
(a) २
(b) ४
(c) ६
(d) ८
Answer: b
Explanation: ऋक्प्रातिशाख्यानुसारं सन्ध्यक्षरानि चतुर्विधानि । यथा ए, ओ, ऐ, औ ।

615. ऋक्प्रातिशाख्यमते कण्ठवर्णमस्ति —
(a) आ
(b) इ
(c) क
(d) ऋ
Answer: a
Explanation: ऋक्प्रातिशाख्यमते कण्ठ्यवर्णमस्ति क, यथोक्तम् – 'अकुहविसर्जनीयानां कण्ठः' ।

616. ''भवतेः स्वपदार्थे भवनं भावः'' — कस्य वचनमिदम् ?
(a) यास्कस्य
(b) दुर्गाचार्यस्य
(c) गार्ग्यस्य
(d) शाकटायनस्य
Answer: b
Explanation: 'भवतेः स्वपदार्थे भवनं भावः' दुर्गाचार्यस्य वचनमिदम् ।

617. 'तत्त्वा यामि' कस्योदाहरणं भवति ?
(a) विकारस्य
(b) विपर्ययस्य
(c) लोपस्य
(d) आगमस्य
Answer: c
Explanation: 'तत्त्वा यामि' लोपस्य उदाहरणं भवति ।

618. 'प्रसवधर्मि' कस्य गुणमस्ति ?
(a) प्रकृतेः
(b) गुणत्रयस्य
(c) बुद्धेः
(d) पुरुषस्य
Answer: a
Explanation: 'प्रसवधर्मि' प्रकृतेः गुणमस्ति । प्रसङ्गेऽस्मिन् ईश्वरकृष्णमस्ति –

"त्रिगुणमविवेकिविषयः सामान्यमचेतनं प्रसवधर्मि ।
व्यक्तं तथा प्रधानं तद्विपरीतस्तथा च पुमान् ॥"

619. अज्ञानस्वरूपमस्ति —
(a) अभावरूपम्
(b) निर्वचनीयम्
(c) भावरूपम्
(d) निराकारम्
Answer: c
Explanation: अज्ञानस्वरूपमस्ति भावरूपम् । वेदान्तसारे उक्तम् – 'अज्ञानं तु सदसद्भ्याम् अनिर्वचनीयं त्रिगुणात्मकं ज्ञानविरोधि भावरूपम्' ।

620. अज्ञानस्य अन्तर्भाव: कस्मिन् भवति ?
(a) तुष्टौ
(b) अशक्तौ
(c) विपर्यये
(d) सिद्धौ
Answer: c
Explanation: अज्ञानस्य अन्तर्भावः विपर्यये भवति । सांख्यकारिकानये उक्तम् – विपर्ययो मिथ्याज्ञानम् । अतस्मिन् तद्बुद्धिः । पञ्चप्रकारकोऽयं विपर्ययः – 'अविद्या-अस्मिता-राग-द्वेष-अभिनिवेशः' ।

621. सांख्यमते दु:खानि कतिविधानि ?
(a) द्विविधं
(b) त्रिविधं
(c) चतुर्विधं
(d) पञ्चविधम्
Answer: b
Explanation: सांख्यमते दुःखानि त्रिविधानि । यथोक्तम् –

"दुःखत्रयाभिघाताज्जिज्ञासा तदभिघातके हेतौ ।
दृष्टे साऽपार्था चेन्नैकान्तात्यन्ततोऽभावात् ॥"

622. वेदान्तसारे शरीरानि कतिविधानि ?
(a) ४
(b) ५
(c) १७
(d) १८
Answer: a
Explanation: वेदान्तसारे शरीराणि चतुर्विधानि भवन्ति । यथोक्तम् – 'स्थूलशरीराणां जरायुज-अण्डज-उद्भिज्ज-स्वेदजानां तद्योग्यान्नपानादीनां च उत्पत्तिर्भवति ।

623. ''कअतत्त्वतोऽन्यथाप्रथा'' — उच्यते —
(a) विकार:
(b) विवर्त:
(c) आवर्त:
(d) विकार:
Answer: b
Explanation: 'अतत्त्वतोऽन्यथा विवर्तः उच्यते । विकारो भवति – 'सतत्त्वतोऽन्यथाप्रथा' ।

624. 'आसुरिः' कस्य शिस्यासीत्?
(a) पञ्चशिखस्य
(b) कपिलस्य
(c) ईश्वकृष्णस्य
(d) केशवमिश्रस्य
Answer: b
Explanation: 'आसुरिः' पञ्चशिखस्य शिष्यः आसीत् । यथाक्रमेण कपिलः-पञ्चशिखः-आसुरिः-ईश्वरकृष्णः ।

625. क्रियाशक्तिमान्कार्यरूप: कोश: भवति —
(a) प्राणमयकेश:
(b) मनोमयकोश:
(c) अन्नमयकोश:
(d) आनन्दमयकोश:
Answer: a
Explanation: क्रियाशक्तिमान् कार्यरूपः कोशो भवति – प्राणमयकोशः । विज्ञानमयकोशः ज्ञानशक्तिमान् कर्तृरूपः, मनोमयकोश इच्छाशक्तिमान् करणरूपः ।

626. निर्विकल्पकसमाधे: कति विघ्ना: भवति?
(a) २
(b) ३
(c) ४
(d) ८
Answer: c
Explanation: निर्विकल्पकसमाधेः चत्वारः विघ्नाः भवति । यथा – लयः विक्षेपः कषायः रसास्वादश्चेति ।

627. योगमते गुप्तेन्द्रियस्योपस्थस्य संयम: भवति —
(a) शौचम्
(b) ध्यानम्
(c) अस्तेयम्
(d) ब्रह्मचर्यम्
Answer: d
Explanation: योगमते गुप्तेन्द्रियस्योपस्थस्य संयमो भवति ब्रह्मचर्यम् । ब्रह्मचर्यं नाम इन्द्रियसंयमः ।

628. योगसूत्रे कति पादा: सन्ति?
(a) २
(b) ३
(c) ४
(d) ५
Answer: c
Explanation: योगसूत्रे चत्वारः पादाः सन्ति । यथा साधनपादः समाधिपादः विभूतिपादः कैवल्यपादश्चेति ।

629. न्यायसिद्धान्तमुक्तावलीदिशा व्याप्यस्य पक्षधर्मत्वधी: ———— उच्यते ?

(a) पक्षता

(b) परामर्श:

(c) व्याप्ति:

(d) निगमनम्

Answer: b

Explanation: न्यायसिद्धान्तमुक्तावलीदिशा व्याप्यस्य पक्षवृत्तित्वधीः परामर्शः उच्यते । अर्थात् व्याप्तिविशिष्टस्य पक्षेण सह वैशिष्ट्यावगाहिज्ञानं परामर्शः ।

630. बौद्धदर्शने 'स्कन्ध:' कतिविधा: ?

(a) ३

(b) ५

(c) ४

(d) ६

Answer: b

Explanation: बौद्धदर्शने 'स्कन्धः' पञ्चविधः । यथा रूपस्कन्धः विज्ञानस्कन्धः वेदनास्कन्धः संज्ञास्कन्धः संस्कारस्कन्धश्चेति ।

631.सम्यग् ज्ञानम् नास्ति —

(a) अवधि:

(b) केवलम्

(c) उदाहरणम्

(d) श्रुति:

Answer: c

Explanation: सम्यग्ज्ञानं नास्ति उदाहरणम् । सम्यग्ज्ञानम् – मतिः श्रुतिः अवधिः मनःपर्यायः केवलञ्च ।

632. अर्थसंग्रहे 'सव्रीहीन् वहन्ति' उदाहरणमस्ति —

(a) अपूर्वविधे:

(b) परिसंख्याविधे:

(c) नियमविधे:

(d) अधिकारविधे:

Answer: c

Explanation: अर्थसंग्रहे 'व्रीहिन वहन्ति' उदाहरणमस्ति नियमविधेः । अस्य लक्षणं भवति – 'पक्षेऽप्राप्तस्य प्रापको विधिः नियमविधिः' ।

633. 'चोदनलक्षणोऽर्थोधर्मः' कस्य सिद्धान्तः ?
(a) लौगाक्षिभास्करस्य
(b) जैमिनेः
(c) केशवमिश्रस्य
(d) विश्वनाथस्य
Answer: b
Explanation: 'चोदनालक्षणोऽर्थो धर्मः' इति जैमिनेः सिद्धान्तः । लौगाक्षिभास्करस्य – 'यागादिरेव धर्मः'।

634. प्रयोगविधेः सहकारिभूतानि कति प्रमाणानि ?
(a) ५
(b) ६
(c) ८
(d) ९
Answer: b
Explanation: प्रयोगविधेः सहकारिभूतानि षट्प्रमाणानि । यथा श्रुतिः अर्थः पाठः स्थानं मुख्यं प्रवृत्तिश्चेति ।

635. वाक्यपदीय कति काण्डानि सन्ति ?
(a) द्विविधः
(b) त्रिविधः
(c) चतुर्विधः
(d) पञ्चविधः
Answer: b
Explanation: वाक्यपदीयस्य प्रतिपाद्यविषयः अस्ति व्याकरणशास्त्रम् । वाक्यपदीये काण्डत्रयं वर्तते । यथा – ब्रह्मकाण्डम् वाक्यकाण्डम् पदकाण्डञ्चेति ।

636. ''रक्षोहागमलम्वसन्देहा'' — कस्य प्रयोजनम् ?
(a) शिक्षयाः
(b) निरुक्तस्य
(c) व्याकरणस्य
(d) छन्दसः
Answer: c
Explanation: रक्षोहागमलघ्वसन्देहाः व्याकरणस्य मुख्यप्रयोजनम् ।

637. प्रातिपदिकसंज्ञाविधायकं कतिसूत्राणि सन्ति ?
(a) एकविधः
(b) द्विविधः
(c) त्रिविधः
(d) चतुर्विधः
Answer: b
Explanation: प्रातिपदिकसंज्ञाविधायकं सूत्रद्वयम् अस्ति । यथा – 'अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम्', 'कृत्तद्धितसमासश्च' इति ।

638. ''वधूः'' इत्यस्य संज्ञा भवति —
(a) उपधा
(b) सवर्णम्
(c) नदी
(d) अपृक्तम्
Answer: c
Explanation: 'बधू' इत्यस्य 'नदी'संज्ञा भवति । नदीसंज्ञा – 'यूस्त्राख्यौ नदी' । अर्थात् ईकारान्तः ऊकारान्तश्च नित्यस्त्रीलिङ्गः शब्दः नदीसंज्ञको भवति ।

639. 'शिवच्छाया' विषयेऽस्मिन् सूत्रमस्ति —
(a) पदान्ताद्वा
(b) छे च
(c) कानाम्रेड़िते
(d) समः सुटि
Answer: b
Explanation: 'शिवच्छाया' विषयेऽस्मिन् सूत्रमस्ति 'छे च' । वरदराजेनोक्तम् – 'ह्रस्वस्य छे तुक्' । शिव + छाया = शिवच्छाया ।

640. 'प्राच्छति' — शुद्धरूपं ददातु
(a) प्र + इच्छति
(b) प्र + रीच्छति
(c) प्र + ऋच्छति
(d) प्र + ईच्छति
Answer: c
Explanation: 'प्राच्छति' इत्यस्य पदस्य शुद्धरूपं भवति – प्र + ऋच्छति । 'उपसर्गादृति धातौ' इति सूत्रेण । वरदराजेनोक्तम् – 'अवर्णान्तादुपसर्गादृकारादौ धातौ परे वृद्धिरेकादेशः स्यात्' ।

641.उपसर्जन संज्ञा भवति —
(a) प्रथमा
(b) द्वितीया
(c) तृतीया
(d) चतुर्थी
Answer: a
Explanation: उपसर्जनसंज्ञा भवति प्रथमया । यथोक्तम् – 'प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम्'। वरदराजेनोक्तम् – 'समासशास्त्रे प्रथमानिर्दिष्टमुपसर्जनसंज्ञं स्यात्' ।

642. अव्ययीभावसमास्य फलं भवति —
(a) टच्लोपः
(b) सुव्लुकिः
(c) अमभावः
(d) अम्अभावः
Answer: b
Explanation: अव्ययीभावसमासस्य फलं भवति सुब्लुकि ।

643. 'भारद्वाजः' अत्र तद्धितप्रत्ययमस्ति —
(a) इञ्
(b) अन्
(c) अञ्
(d) फक्
Answer: c
Explanation: 'भारद्वाजः' अत्र तद्धितप्रत्ययो भवति अण् । 'ऋष्यन्धक-वृष्णि-कुरुभ्यश्च' इति सूत्रेण ।

644. 'वह्यं करणम्' — सूत्रस्युदाहरणमस्ति —
(a) आर्यःब्राह्मणः
(b) वह्यं शकटम्
(c) वह्यं ब्राह्मणः
(d) वह्यं कुसङ्गः
Answer: b
Explanation: 'वह्यं करणम्' सूत्रस्य उदाहरणमस्ति वह्यं शकटम् । अपि च अन्यत्र वाहः भारः ।

645. परस्मैपदविधायकं सूत्रमस्ति —
(a) भावकर्मणोः
(b) निचश्च
(c) शेषात् कर्तरि परस्मैपदम्
(d) अनुदात्त-भित आत्मनेपदम्
Answer: c
Explanation: परस्मैपदविधायकं सूत्रमस्ति – 'शेषात् कर्तरि परस्मैपदम्' ।

646. 'भोजनकाले उपतिष्ठते' — आत्मनेपदविधायकं सूत्रमस्ति
(a) उद्विभ्यां तपः
(b) अकर्मकाच्च
(c) शप-उपालम्भे
(d) आगमेः क्षमायाम्
Answer: b
Explanation: 'भोजनकाले उपतिष्ठते' इत्यत्र आत्मनेपदविधायकं सूत्रमस्ति 'अकर्मकाच्च' । यथोक्तम् – 'उपत्तिष्ठरकणकादात्मनेपदं स्यात्' ।

647. 'स भोजनात् उपरमति' परस्मैपदविधायकं सूत्रमस्ति —
(a) उपाच्च
(b) वा क्यषः
(c) विभाषाऽकर्मकात्
(d) अनुपराभ्यां कृञः
Answer: c
Explanation: 'स भोजनात् उपरमति' इत्यत्र परस्मैपदविधायकं सूत्रमस्ति 'विभाषाऽकर्मकात्' इति । यथोक्तम् – 'अकर्मक-उपपूर्वकं रम्-धातोरुत्तरं विकल्पे परस्मैपदं भवति' ।

648. 'वेदार्थं स्वाणवेदयत्' — भवति —
(a) गत्यर्थक
(b) बुद्ध्यर्थक
(c) प्रत्यवमानार्थक
(d) शब्दार्थक
Answer: b
Explanation: 'वेदार्थं स्वानवेदयत्' भवति बुद्ध्यर्थकः । 'गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्मा-कर्मकाणामणिकर्ता स णौ' इति सूत्रेण ।

649. 'अनु हरिं सुराः' — अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति —
(a) उपोऽधिके
(b) हीने
(c) तृतीयार्थे
(d) अभिरभागे
Answer: b
Explanation: 'अनु हरिं सुराः' अस्मिन् विषये सूत्रमस्ति 'हीने' । यथोक्तम् – 'हीने द्योत्ये अनुः प्राग्वत्' ।

650. स्पृहधातो: प्रयोगे का विभक्ति: भवति ?
(a) प्रथमा
(b) द्वितीया
(c) चतुर्थी
(d) सप्तमी
Answer: c
Explanation: स्पृह्-धातोः प्रयोगे चतुर्थीविभक्तिः भवति । 'स्पृहेरीप्सितः' इति सूत्रेण । यथोक्तं दीक्षितेन – 'स्पृहयतेः प्रयोगे इष्टः सम्प्रदानं स्यात्' ।

651. शिशुपालवधमहाकाव्यस्य कति सर्गा: विद्यन्ते ?
(a) १८
(b) २०
(c) २२
(d) २४
Answer: b
Explanation: शिशुपालबधमहाकाव्यस्य विंशतिः सर्गाः विद्यन्ते । वृहत्रय्याम् अस्य गणना क्रियते । सर्गशेषे 'श्री' इति शब्दः व्यवह्रियते ।

652. 'वेणीसंहारम्' इति नाटके कति आङ्कसंख्या ?
(a) ५
(b) ६
(c) ७
(d) ८
Answer: b
Explanation: 'वेणीसंहारम्' इति नाटके अङ्कसंख्या षट् । भीमकर्तृकेन द्रौपद्याः वेणीसंहारः तत्कृते ईदृशः नामकरणः । रचना काव्यधर्मी अस्ति ।

653. 'अभिव्यञ्जनावाद' कस्य सिद्धान्त ?
(a) राघवन्
(b) अरस्तु
(c) क्रोचे
(d) लंजाइनस
Answer: c
Explanation: 'अभिव्यञ्जनावादः' क्रोचे महोदयस्य सिद्धान्तः । 'अभिव्यञ्जना' इत्यस्यार्थः प्रकटितः रूपदानं वा । अभिव्यञ्जनायाः प्रक्रिया – अन्तःसंस्कारः आत्मसंवेदनं वा, अभिव्यञ्जना, आनुषङ्गिकः आनन्दः, अभिव्यक्तिः ।

654. 'चन्द्रालोकः' कस्य ग्रन्थोऽस्ति ?
(a) भानुदत्तः
(b) वाग् भट्टः
(c) विश्वनाथः
(d) जयदेवः
Answer: d
Explanation: 'चन्द्रालोकः' जयदेवस्य ग्रन्थोऽस्ति । ग्रन्थेऽस्मिन् शतमलंकाराः सन्ति ।

655.'भारतरत्नशतकम्' कस्य पुस्तकम् ?
(a) वर्णेकरस्य
(b) अम्विकादत्तव्यासस्य
(c) क्षमारावस्य
(d) राघवनस्य।
Answer: a
Explanation: 'भारतरत्नशतकम्' वर्णेकरमहोदयस्य पुस्तकम् अस्ति । अपि च श्रीशिवपराज्योदयम्, वाङ्मयकोषः, स्वातन्त्रवीरशतकम् प्रभृतयः ।

656. 'प्रतापरुद्रीयः' इति काव्यं भवति —
(a) अलंकारशास्त्रम्
(b) महाकाव्यम्
(c) श्तोत्रकाव्यम्
(d) दूतकाव्यम्
Answer: a
Explanation: 'प्रतापरुद्रीयः' इति काव्यं भवति वी. राघवन् महोदयस्य अलंकारशास्त्रम् । अपि च 'मानाक्षी सुप्रभातम्' (स्तोत्रकाव्यम्), 'नरेन्द्रोविवेकानन्दः' प्रभृतयः ।

657. ''तवाभिधानं व्यथते नतानतः''— कस्मिन् काव्ये वर्तते ?
(a) बुद्धचरिते
(b) किरातार्जुनीये
(c) नैषधचरिते
(d) शिशुपालवधे
Answer: b
Explanation: 'तवाभिधानं व्यथते नताननः' सूक्तिरियम् 'किरातार्जुनीयम्' महाकाव्ये वर्तते । अपि च "हितं मनोहारि च दुर्लभं वचः"; "व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवम्" इत्यादयः ।

658. ''पुर: प्रतिहतं शैले स्रोत: स्रतोवहो यथा'' कस्य वचनमिदम्
(a) वैखानस:
(b) दुष्यन्त:
(c) सूत्रधार:
(d) विदूषक:
Answer: b
Explanation: "पुरः प्रतिहतं शैले स्रोतः स्रोतवहो यथा" इति अभिज्ञानशाकुन्तले दुष्यन्तस्य वचनमिदम् ।

659. कादम्बरी शब्दस्यार्थ: —
(a) दारु:
(b) मदिर
(c) वरारोह:
(d) लक्ष्मी:
Answer: b
Explanation: "कादम्बरी" इत्यस्य शब्दस्यार्थः मदिरा । बाणभट्टस्य कथाजातीयकाव्यमस्ति कादम्बरी ।

660. इहामृगस्य उदाहरणं भवति —
(a) त्रिपुरदाह:
(b) मालविका
(c) कुसुमशेखरविजय:
(d) लीलामधुकरम्
Answer: c
Explanation: ईहामृगस्य उदाहरणं भवति – "कुसुमशेखरविजयम्" । ईहामृगे चत्वारः अङ्काः सन्ति । अस्य कथावस्तु मिश्रितोऽस्ति । नायकः अस्ति धीरोद्धतप्रकृतेः ।

661. नलस्य मन्त्री: आसीत्
(a) सालङ्करण
(b) श्रूतशील
(c) शिखण्डी
(d) धर्मशील:
Answer: b
Explanation: नैषधचरितमहाकाव्यानुसारं नलस्य मन्त्री (अमात्यः) आसीत् श्रुतशीलः ।

662. 'श्वेतो धावति' — उदाहरणं भवति —
(a) रूढ़िमतीलक्षणाया:
(b) प्रयोजनवतीलक्षणाया:
(c) रूढ़ि उपादानलक्षणाया:
(d) रूढ़िलक्षणलक्षणाया:
Answer: c
Explanation: 'श्वेतो धावति' इति उदाहरणं भवति – रूढि उपादानलक्षणायाः ।

663. ध्वनिविरोधीमतवादमस्ति —
(a) अनिर्वचनीयवाद:
(b) निर्वचनीयवाद:
(c) भाववाद:
(d) रसवाद:
Answer: a
Explanation: ध्वनिविरोधीमतवादम् अस्ति अनिर्वचनीयतावादः । यथाक्रमेण – अभाववादी, लक्षणावादी (भाक्तवादी), अनिर्वचनीयतावादी ।

664.दशरूपकानुसारेण अर्थप्रकृतय: कति ?
(a) ३
(b) ४
(c) ५
(d) ६
Answer: c
Explanation: दशरूपकानुसारेण अर्थप्रकृतयः पञ्च । यथा – बीजम्, विन्दुः, पताका, प्रकरी, कार्यञ्चेति ।

665. भरतमुने: नाट्यशास्त्रे कति रसदोषा: प्रदर्शिता: ?
(a) १०
(b) १३
(c) १७
(d) २१
Answer: b
Explanation: भरतमुनेः नाट्यशास्त्रे सप्तदश रसदोषाः प्रदर्शिताः ।

666. नाट्ये कति वृत्तय: भवन्ति ?
(a) २
(b) ४
(c) ६
(d) ८
Answer: b
Explanation: नाट्ये चतस्र वृत्तयः भवन्ति । यथा – भारतीवृत्तिः, सात्त्वतीवृत्तिः, कैशिकीवृत्तिः, आरभटीवृत्तिश्चेति ।

667. कस्योपजीव्यम् महाभारतमस्ति ?
(a) कुन्दमाला
(b) भट्टिकाव्यम्
(c) आश्चर्यचूड़ामणि:
(d) पञ्चरात्रम्
Answer: d
Explanation: "पञ्चरात्रम्' इत्यस्य उपजीव्यं महाभारतम् अस्ति । पञ्चरात्र्यां पाण्डवानाम् अन्वेषणं भविष्यति तत्कृते ईदृशं नामकरणम् । अङ्कसंख्या त्रयः । समवकारश्रेण्याः ।

668. पाण्डवानाम् अज्ञातवास: महाभारतस्य कस्मिन् पर्वणि मिलति ?
(a) आदिपर्वणि
(b) वनपर्वणि
(c) विराटपर्वणि
(d) मौषलपर्वणि
Answer: c
Explanation: "पाण्डवानाम् अज्ञातवासः" महाभारतस्य विराटपर्वणि प्राप्यते । अस्मिन् पर्वणि ७२ अधायाः सन्ति । छद्मवेशेन विराटराज्यं प्रवेशम्, भीमेन कीचकबधम्, उत्तरायाः नृत्यशिक्षा प्रभृतयः घटना अस्ति ।

669. महाभारतशान्तिपर्वस्य प्रतिपादविषय:
(a) द्रोणाचार्यवध:
(b) पाण्डवानां हिमालय यात्रा
(c) स्त्रीणाम् विलाप:
(d) मोक्षोपयोगी उपदेश:
Answer: d
Explanation: महाभारतस्य शान्तिपर्वणः प्रतिपाद्यविषयोऽस्ति मोक्षोपयोगी उपदेशः । अत्र ३५६ अध्यायाः सन्ति । वृहत्तमपर्व इदम् ।

670. सुग्रीवस्य पत्नी का ?
(a) तारा
(b) रुमा
(c) सरमा
(d) श्रूतकीर्ति
Answer: b
Explanation: सुग्रीवस्य पत्नी रुमा आसीत् ।

671. रामायणस्य क्षुद्रतमकाण्डमस्ति ?

(a) वालकाण्डम्

(b) उत्तरकाण्डम्

(c) किष्किन्ध्याकाण्डम्

(d) सुन्दरकाण्डम्

Answer: c

Explanation: रामायणस्य क्षुद्रतमं काण्डमस्ति किष्किन्ध्याकाण्डम् । अत्र ६७ सर्गाः सन्ति । रामायणस्य वृहत्तमकाण्डमस्ति युद्धकाण्डम् । अत्र १३० सर्गाः विद्यन्ते ।

672. रामायणाश्रितः व्याकरणकाव्यमस्ति —

(a) जानकी हरणम्

(b) भट्टिकाव्यम्

(c) रघुवंशम्

(d) रामायणमञ्जरी

Answer: b

Explanation: रामायणाश्रितं व्याकरणकाव्यमस्ति भट्टिना विरचितं भट्टिकाव्यम् । अस्य अपरं नाम रावणबधकाव्यम् । अत्र चतुर्विधानि काण्डानि सन्ति । यथा प्रकीर्णकाण्डम् अधिकारकाण्डम् प्रसन्नकाण्डम् तिङन्तकाण्डञ्चेति ।

673. हनुमानास्य पितुर्नाम किम् ?

(a) विश्वकर्मा

(b) अञ्जन

(c) केशरी

(d) मारुति

Answer: c

Explanation: हनुमतः पितुर्नाम केशरी अस्ति । माता च अञ्जना ।

674. 'पुरानवं भवति इतिपुराणम्" — कस्य मतम् ?

(a) सायनाचार्यस्य

(b) हलायुधस्य

(c) यास्काचार्यस्य

(d) माधवाचार्यस्य

Answer: c

Explanation: "पुरानवं भवति इति पुराणम्" इति यास्काचार्येण ईरीतम् । पुराणस्य लक्षणमस्ति –

"सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च ।
वंशानुचरितं चैव पुराणं पञ्चलक्षणम् ॥"

675.महापुराणं नास्ति —
(a) शैव
(b) वराह
(c) नृसिंह
(d) वामन
Answer: c
Explanation: महापुराणं नास्ति नृसिंहपुराणम् । महापुराणं भवति – ब्रह्मपुराणम्, पद्मपुराणम्, वैष्णवपुराणम्, शैवपुराणम् / वायुपुराणम्, भागवतपुराणम्, नारदीयपुराणम्, मार्कण्डेयपुराणम्, अग्निपुराणम्, भविष्यपुराणम्, ब्रह्मवैवर्तपुराणम्, लिङ्गपुराणम्, वराहपुराणम्, स्कन्दपुराणम्, वामणपुराणम्, कूर्मपुराणम्, मत्स्यपुराणम्, गरुडपुराणम्, ब्रह्माण्डपुराणम् चेति ।

676. कस्मिन् पुराणस्य नामान्तरं पञ्चमवेद: ?
(a) ब्रह्मपुराणम्
(b) भविष्यपुराणम्
(c) भागवतपुराणम
(d) अग्निपुराणम्
Answer: c
Explanation: भागवतपुराणस्य नामान्तरं पञ्चमवेदः । अस्य पुराणस्य श्लोकसंख्या १८००० । पुराणमिदं द्वादशस्कन्देषु वर्णितम् ।

677. कौटिल्य-अर्थशास्त्रम् कति अधिकरणेषु विभक्तमस्ति ?
(a) ५
(b) १०
(c) १५
(d) २०
Answer: c
Explanation: "कौटिलीयार्थशास्त्रम्" पञ्चदशाधिकरणेषु विभक्तमस्ति । अध्यायाः १५०, प्रकरणानि विषयाः वा १८०, श्लोकसंख्याः ६००० सन्ति ।

678. द्विजातिशुश्रूषा वार्ता च कस्य धर्मौ स्त: ?
(a) वैश्यस्य
(b) ब्राह्मणस्य
(c) शूद्रस्य
(d) क्षत्रियस्य
Answer: c
Explanation: द्विजातिशुश्रूषा वार्ता च शूद्रस्य स्वधर्मः । यथोक्तम् – "द्विजातिशुश्रूषा वार्ता कारुकुशीलवकर्म च शूद्रस्य स्वधर्मः।"

679. मनु मते अग्नि: कस्मात् उद्भवति ?
(a) आकाशात्
(b) मनस:
(c) जलात्
(d) वारो:
Answer: d
Explanation: मनुमते अग्निः वायोः उद्भवति । यथोक्तम् – "वायोरपि विकुर्वाणात् विरोचिष्णु तमोनुदम् । ज्योतिरुत्पद्यते भास्वत्तद्रपगुणमुच्यते ॥"

680. मनुमते साक्षात् धर्मस्य लक्षणं कतिविधम्
(a) २
(b) ३
(c) ४
(d) ५
Answer: c
Explanation: मनुमते साक्षाद्धर्मस्य लक्षणं चतुर्विधम् । यथोक्तम् – "वेदः स्मृतिः सदाचारः स्वस्य च प्रियमात्मनः । एतच्चतुर्विधं प्राहुः साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् ॥"

681. मनुस्मृतौ कस्य उल्लेख: नास्ति ?
(a) धन्वदुर्ग
(b) वारुदुर्ग
(c) महीदुर्ग
(d) जलदुर्ग
Answer: b
Explanation: मनुस्मृतौ वारुदुर्गस्योल्लेखो नास्ति । यथोक्तम् – "धन्वदुर्गं महीदुर्गमब्दुर्गं वार्क्ष्यमेव वा । नृदुर्गं गिरिदुर्गं वा समाश्रित्य वसेत पुरम् ॥"

682. धर्मपत्नीज: पुत्र: भवति याज्ञवल्क्यमते —
(a) पुत्र:
(b) पुत्रिका
(c) क्षेत्रज:
(d) औरस:
Answer: d
Explanation: याज्ञवल्क्यमतानुसारं द्वादशपुत्राः स्वीकृताः । तेषु धर्मपत्नीजः पुत्रो भवति औरसपुत्रः ।

683.याज्ञवल्क्यस्मृतौ दिव्यप्रयोगेषु परिगणितं नास्ति —
(a) विषप्रयोग:
(b) अग्निप्रयोग:
(c) वायुप्रयोग:
(d) तुलाप्रयोग:
Answer: c
Explanation: याज्ञवल्क्यमतानुसारं प्रमाणं द्विविधम् – मनुष्यप्रमाणं दैवप्रमाणञ्च । अत्र दैवप्रमाणं पञ्चविधम् – तुला, आपः, अग्निः, विषम्, कोषः च ।

684. कस्य मते सहाध्यायिनोऽमात्यान् कुर्वीत्?
(a) पराशर:
(b) भरद्वाज:
(c) विशालाक्ष:
(d) पिशुन:
Answer: b
Explanation: अर्थशास्त्रे अमात्यनियुक्तिविषये भिन्नानि मतानि उल्लिखितानि । तेषु भारद्वाजेन उक्तम् – "सहाध्यायिनोऽमात्यान् कुर्वीत ।"

685. पाणिनीयशिक्षायाम् आदिव्याकरणस्य प्रणेता क: ?
(a) इन्द्र:
(b) ब्रह्म
(c) बृहस्पति:
(d) महेश्वर:
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षायाम् आदिव्याकरणस्य प्रणेता ब्रह्मास्ति ।

686. शम्भुमते वर्णा: सन्ति पाणिनीय शिक्षायाम्?
(a) ६०-६१
(b) ६३-६४
(c) ६४-६५
(d) ६२-६३
Answer: b
Explanation: शम्भुमते वर्णाः सन्ति पाणिनीयशिक्षायां त्रिषष्टिः चतुःषष्टिर्वा । यथोक्तम् –

"त्रिषष्टिचतुःषष्टिर्वा वर्णाः शम्भुमते मताः ।
प्राकृते संस्कृते चापि स्वयं प्रोक्ताः स्वयम्भुवा ॥"

687.'निषाद-गान्धरयो:' भवति —
(a) उदात्तस्वरे
(b) अनुदात्तस्वरे
(c) स्वरितस्वरे
(d) प्रचयस्वरे
Answer: a
Explanation: 'निषाद-गान्धारयोः' भवति उदात्तस्वरे । यथोक्तम् – "उदात्ते निषादगान्धारावानुदात्त ऋषभधैवतौ ।स्वरितप्रभवा ह्येतो षडजमध्यमपञ्चमाः ॥"

688. पाणिनीयशिक्षायाम् आश्रयस्थानभागी वर्ण: अस्ति ?
(a) यमवर्ण:
(b) अनुस्वार:
(c) अघोषवर्ण:
(d) अल्पप्राणवर्ण:
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षायाम् आश्रयस्थानभागी वर्णः अस्ति अनुस्वारः । अयोगवाहाः वर्णाः अनुस्वारः विसर्गश्च । अनुस्वारयमानां च नासिकास्थानम् उच्यते । अयोगवाहाः विज्ञेयाः आश्रयस्थानभागिनः ।

689. अरवदेशे मुख्यरूपेण का भाषा भाषते ?
(a) सामी
(b) हामी
(c) चीनी
(d) चुकची
Answer: a
Explanation: अरवदेशे मुख्यरूपेण सामीभाषा (सेमेटिकभाषा) भासते ।

690. सहस्रभाषात्मक: भाषापरिवार: क: ?
(a) चीनीपरिवार:
(b) अमरीकीपरिवार:
(c) वाण्टुपरिवार:
(d) भारोपीयपरिवार:
Answer: b
Explanation: सहस्रभाषात्मकः भाषापरिवारोऽस्ति अमरीकीपरिवारः । परिवारोऽयं त्रिषु वर्गेषु विभक्तः – कानाडा-संयुक्तराष्ट्रौ, मैक्सिको-मध्यामेरिके, दक्षिणामेरिका च ।

691. 'धर्म' इति शब्दस्य 'धरम' इति उच्चारणे किं कारणम्?
(a) स्वरभक्तिः
(b) समीकरणः
(c) विषमीकरणः
(d) आगमः
Answer: a
Explanation: "धर्म" इति शब्दस्य "धरम" इति उच्चारणे कारणमस्ति स्वरभक्तिः विप्रकर्षः वा ।

692. अर्धविवृतस्वराः सन्ति —
(a) ए
(b) ऐ
(c) ओ
(d) इ
Answer: b
Explanation: अर्धविवृतस्वरौ स्तः ऐ औ च ।

693. भर्तृहरिमतानुसारं 'वाक्' अस्ति —
(a) स्फोटः
(b) नादः
(c) अनिर्वचनीयः
(d) वाणी
Answer: b
Explanation: भर्तृहरिमतानुसारं 'वाक्' अस्ति स्फोटः ।

694. पञ्चस्वराः सन्ति —
(a) इ
(b) अ
(c) उ
(d) ए
Answer: c
Explanation: पञ्चस्वराः सन्ति उ, ओ/ ओ, आ इति ।

695.गिरनारशिलालेखस्य लिपिरस्ति —
(a) खरोष्टी
(b) ब्राह्मी
(c) संस्कृत
(d) दक्षिणीब्राह्मी
Answer: b
Explanation: गिरनारशिलालेखस्य लिपिः आसीत् ब्राह्मीलिपिः । अस्य भाषा संस्कृतम् । तथा च अस्य स्थानं भवति गिरनारः (जुनागडः) ।

696.'राज्यवर्धनस्य प्राणत्यागं कस्मिन् शिलालेखे वर्तते ?

(a) गिरनार:

(b) हाथीगुम्फा

(c) वाँशखेड़ा

(d) एलाहावाद:

Answer: c

Explanation: हर्षवर्धनस्य वाँशखेडाताम्रपत्राभिलेखे राज्यवर्धनस्य नाम प्राप्यते । तत्रोक्तम् – राज्यवर्धनः अरातिभवने प्राणत्यागं कृतवान् ।

697. अशोकस्य प्रथम-शिलालेखस्य विषयवस्तु भवति —

(a) अहिंसा

(b) सदाचार:

(c) वुद्धवर्णना

(d) राज्यवर्णना

Answer: a

Explanation: अशोकस्य चतुर्दशशिलालेखाः विद्यन्ते । तेषु प्रथमशिलालेखस्य विषयवस्तु अहिंसा । अस्य शिलालेखस्य भाषा प्राकृतम् (पालिः) । तथा च लिपिः ब्राह्मीलिपिः ।

698. अशोकस्य तृतीयशिलालेखस्य भाषास्ति —

(a) संस्कृत

(b) प्राकृत

(c) आर्माणीक

(d) ग्रीक:

Answer: b

Explanation: अशोकस्य तृतीयशिलालेखस्य भाषा अस्ति प्राकृतम् । अस्य स्थानं गिरनारः । अस्य लिपिः भवति ब्राह्मीलिपिः ।

699. 'देवानं प्रिये प्रियदशी लाज हेवम् आहा' — इति वचनम् अशोकस्य कस्मिन् स्तम्भलेखे विद्यते ?

(a) प्रथमे

(b) द्वितीये

(c) तृतीये

(d) चतुर्थे

Answer: a

Explanation: "देवानं पिये पियदसी लाज हेवं आहा' इति वचनम् अशोकस्य प्रथमे स्तम्भलेखे विद्यते । अशोकस्य प्रथमस्तम्भलेखस्य स्थानं दिल्लीप्रदेशः । भाषा प्राकृतम्, लिपिः च ब्राह्मीलिपिः । अस्य स्तम्भलेखस्य कालः ख्रीष्टपूर्वाब्दः २४४ । विषयः – धर्मशिक्षा तस्य महिमा च । संस्कृतानुवादः – "देवानां प्रियः प्रियदर्शी राजा एवमाह" ।

700. आरमाइक भाषा कस्मिन् अभिलेखे विद्यते ?

(a) कान्धारस्थ

(b) रुम्मिनदेहि

(c) मास्की

(d) गिरनार

Answer: a

Explanation: अशोकस्य कान्धारस्थः अभिलेखः द्विभाषिकोऽस्ति । कान्धारः वर्तमाने आफगानिस्थानप्रदेशे विद्यते । अशोकस्य कान्धारस्थशिलालेखस्य भाषा ग्रीक आरमाइक च । लिपिः ग्रीकः, कालः ख्रीष्टपूर्वाब्दः २६० । अस्य शिलालेखस्य विषयोऽस्ति अहिंसा ।

701. जर्मन् भाषायाम् ऋग्वेदस्य अनुवाद: क: करोति ?

(a) Hermann Grassmann

(b) Alfred Ludwig

(c) Max Muller

(d) Alenandre Langlois

Answer: b

Explanation: Alfred Ludwig महोदयेन जार्मान्-भाषायाम् ऋग्वेदस्य अनुवादः कृतः ।

702. यजुर्वेदस्य मुख्याचार्य: क: ?

(a) पैल:

(b) जैमिनि:

(c) वैशम्पायन:

(d) सुमन्त

Answer: c

Explanation: यजुर्वेदस्य मुख्याचार्यः वैशम्पायनः । व्यासदेवः वैशम्पायनाय यजुर्वेदशिक्षां ददौ ।

703. कस्मिन् वेदस्य आरण्यकं नास्ति —

(a) ऋग्वेदस्य

(b) यजुर्वेदस्य

(c) सामवेदस्य

(d) अथर्ववेदस्य

Answer: d

Explanation: वेदस्य तृतीयभागः तथा ब्राह्मणस्य परिशिष्टभूतानि सन्ति आरण्यकानि । कर्मापेक्षया ज्ञानस्य आध्यात्मिकालोचना यस्मिन् ब्राह्मणभागे विद्यते तदेव आरण्यकम् । अथर्ववेदस्य किमपि आरण्यकं नास्ति ।

704. पुरुरवोर्राशीसूक्ते वाति मन्त्राः सन्ति ?

(a) १४

(b) १८

(c) ११

(d) १२

Answer: b

Explanation: 'पुरुरवा-ऊर्वशीसंवादसूक्तम्' ऋग्वेदस्य दशममण्डलस्य पञ्चनवतिसंख्यकं सूक्तमस्ति । ऋषिः पुरुरवा, ऋषिका ऊर्वशी, छन्दः त्रिष्टुप्, देवता पुरुरवा-ऊर्वशी, स्वरश्च धैवतः । अस्मिन् सूक्ते अष्टादश मन्त्राः सन्ति ।

705. 'सोनो ग्रावाण ऋषयश्च विप्राः' — कस्मिन् सूक्ते पठ्यते ?

(a) यम-यमीसूक्ते

(b) सरमा-पणिसूक्ते

(c) पुरुरवा-उर्वशीसूक्ते

(d) विश्वामित्र-नदीसूक्ते

Answer: b

Explanation: "वृहस्पतिर्या अविन्दन्निगुकहाः,

सोमो ग्रावाण ऋषयश्च विप्राः ।" इति मन्त्रः सरमापणिसंवादसूक्ते समुपलभ्यते । सरमापणिसंवादसूक्तम् ऋग्वेदस्य दशममण्डलस्य १०८ संख्यकसूक्तमस्ति । अस्मिन् सूक्ते एकादश मन्त्राः सन्ति ।

706.सायणाचार्यस्य मतानुसारं ब्राह्मणस्य प्रतिपाद्यविषयं भवति —

(a) एकविधः

(b) द्विविधः

(c) चतुर्विधः

(d) षड्विधः

Answer: b

Explanation: ब्राह्मणस्य प्रतिपाद्यविषयाः षट् इति प्रतिपादिता – विधिः अर्थवादः निन्दा प्रशंसा पुराकल्पः परकृतिश्चेति । परन्तु सायणाचार्येन ब्राह्मणस्य द्विविधो भागः उक्तः । तथाहि उच्यते ऋग्वेदभाष्यभूमिकायाम् – "द्विविधं ब्राह्मणं विधिरर्थवादश्चेति" ।

707. 'दशसहस्रवत्सरव्यापी' यागस्य विवरणं कस्मिन् ब्राह्मणे दृश्यते ?

(a) शतपथब्राह्मणे

(b) पञ्चविंशब्राह्मणे

(c) ऐतरेयब्राह्मणे

(d) गोपथब्राह्मणे

Answer: b

Explanation: प्रौढब्राह्मणस्य नामान्तरं भवति पञ्चविंशब्राह्मणम् ताण्ड्यब्राह्मणं महाब्राह्मणम् वा । अस्मिन् ब्राह्मणग्रन्थे पञ्चविंशतिः अध्यायाः विद्यन्ते । अस्य ब्राह्मणस्य आदिप्रवर्तकः ए.सि.वेदान्तवागीशः (१८७४ ख्रीष्टाब्दः) । अस्मिन् ग्रन्थे मूलतः सोमयागस्य वर्णना परिलक्ष्यते । अपि च ब्राह्मणस्य प्रायश्चित्तविधिः भिन्नानां यज्ञानां विवरणं दशसहस्यव्यापीयागस्य विवरणं वत्समेधातिथ्याख्यानं प्रभृतयः ब्राह्मणेऽस्मिन् प्राप्यन्ते ।

708. आरण्यकाणां नामान्तरम् अस्ति —

(a) ज्ञानम्

(b) धर्मम्

(c) वनम्

(d) रहस्यम्

Answer: d

Explanation: वेदस्य ब्राह्मणभागस्य परिशिष्टभूतानि सन्ति आरण्यकानि । आरण्यकम् इति परिभाषा शतपथब्राह्मणस्य वृहदारण्यके प्राप्यते । आरण्यके रहस्यविद्या वर्णिताऽस्ति । अतः आरण्यकानां नामान्तरमस्ति रहस्यम् । आरण्यकस्य मूलप्रतिपाद्यविषयाः सन्ति अध्यात्मविद्या, आत्मतत्त्वम्, ब्रह्मतत्त्वम्, सृष्टिरहस्यञ्चेति ।

709. श्रौत्ररूपेण प्रतिष्ठितं वेदाङ्गम्—

(a) निरुक्तम्

(b) व्याकरणम्

(c) शिक्षा

(d) कल्पसूत्रम्

Answer: a

Explanation: 'शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं छन्दो ज्योतिषम्' इति षट्वेदाङ्गेषु निरुक्तम् वेदपुरुषस्य श्रोत्ररूपेण कल्पितम् । निरुक्तं नाम वैदिकशब्दाभिधानम् । तथाहि पाणिनीयशिक्षायाम् उक्तम् –

"छन्दः पादौ तु वेदस्य हस्तौ कल्पोऽथ पठ्यते
ज्योतिषामयनं चक्षुर्निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते ।
शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृतम्
तस्मात्साङ्गं अधीत्यैव ब्रह्मलोके महीयते ॥"

710. प्रतिपदं १०० अक्षराणि कुत्र समुपलभ्यते ?
(a) अभिकृतौ
(b) विकृतौ
(c) उत्कृतौ
(d) संस्कृतौ
Answer: a
Explanation: वैदिकसाहित्ये 'अभिकृतिः' इत्यस्य वृत्तस्य अक्षरसंख्या १०० । इति विषयः पिङ्गलाचार्यस्य 'छन्दोसूत्रम्' ग्रन्थे प्राप्यते ।

711. 'धूम्रकेतुः' कस्य विशेषणम् ?
(a) इन्द्रः
(b) वरुणः
(c) सूर्यः
(d) अग्निः
Answer: d
Explanation: अग्निः पृथिवीस्थानीयः देवताऽस्ति । पृथिव्यां तु गृहे गृहे अग्नेः निवासमस्ति । अग्निविषये २०० सूक्तानि प्रचलितानि सन्ति । अग्निदेवतायाः बहुविधानि विशेषणानि सन्ति । तानि भवन्ति ऋत्विक्, होता, पुरोहितः, रत्नधातमः, कविक्रतुः, धूम्रकेतुः, गृहपतिः, दमूनस्, अंगिरस्, अपांनपात्, कविः प्रभृतयः ।

712. 'राष्ट्राभिवर्धनसूक्तम्' अथर्ववेदस्य कस्मिन् काण्डे दृश्यते ?
(a) प्रथमे
(b) तृतीये
(c) एकादशे
(d) षोड़शे
Answer: a
Explanation: 'राष्ट्राभिबर्धनसूक्तम्' अथर्ववेदस्य विंशतिः काण्डेषु प्रथमकाण्डे २९ सूक्ते समुपलभ्यते । अस्य सूक्तस्य ऋषिः वशिष्ठः, देवता अभीवर्त्मनि ब्रह्मणस्पति वा, छन्दः अनुष्टुप् । अस्मिन् सूक्ते षट्मन्त्राः सन्ति ।

713. 'अग्निहोत्रयागे' प्रथमाहुतिः कदा दीयते ?
(a) प्रातः
(b) अपराह्णे
(c) सायाह्णे
(d) रात्रौ
Answer: c
Explanation: होमयागस्य प्रकृतिः अग्निहोत्रः नाम्ना परिचीयते । अग्निहोत्रस्य अपरं नाम दर्वीहोमः जरामर्यः वा । अग्निहोत्रस्य सायंकाले प्रारम्भो भवति । अस्मिन् यज्ञे सायंकाले अग्निं प्रति आहुतिप्रदानं क्रियते । अग्निहोत्रम् प्रतिदिनं अनुष्ठीयते ।

714. 'यदि मन्यसे सुवेदेति दभ्रम्' कस्यामुपनिषदि वर्तते ?
(a) ईशोपनिषदि
(b) केनोपनिषदि
(c) श्वेताश्वतरोपनिषदि
(d) बृहदारण्यकोपनिषदि
Answer: b
Explanation: केनोपनिषद् सामवेदस्य जैमिनीयशाखायां विद्यते । अस्याः उपनिषदः अपरं नाम ब्राह्मणोपनिषद् जैमिनीयोपनिषद् च । केनोपनिषदि चत्वारः खण्डाः, ३४ मन्त्राः विद्यन्ते । 'यदि मन्यसे सवेदेति दभ्रम्' इति मन्त्रोऽयं केनोपनिषदः द्वितीयखण्डस्य प्रथमः मन्त्रः अस्ति ।

715.ऋक्प्रातिशाख्यानुसारं ह्रस्वस्वराः सन्ति —
(a) ३
(b) ४
(c) ६
(d) ७
Answer: b
Explanation: शौनकस्य ऋक्प्रातिशाख्ये ह्रस्वस्वरा भवन्ति – अ, ऋ, इ, उ । तथाहि उक्तम् – 'ओजाः ह्रस्वाः सप्तमान्तां स्वराणाम्' ।

716. ऋक्प्रातिशाख्यस्य प्रणेता कः ?
(a) हलायुधः
(b) पिङ्गलाचार्यः
(c) शौनकः
(d) उवटः
Answer: c
Explanation: ऋक्प्रातिशाख्यस्य रचयिता आचार्यः शौनकः । प्रातिशाख्यग्रन्थेषु ऋक्प्रातिशाख्यं सर्वप्राचीनम् । रचनाकालः प्रायः ६०० – २०० B. C. । ऋक्प्रातिशाख्यस्य अपरं नाम शाकलप्रातिशाख्यम्, पार्षदसूत्रम्, परिषदसूत्रम् इत्यादीनि ।

717. निरुक्तानुसारम् 'अपरभावस्यादिमाचष्टे' भवति —
(a) विपरिणमते
(b) अस्ति
(c) जायते
(d) विनश्यति
Answer: d
Explanation: षड्वेदाङ्गेषु निरुक्तस्य स्थानं चतुर्थम् । रचयिता यास्काचार्यः । निरुक्तकारस्य मतानुसारेण चत्वारि पदानि सन्ति – नामानि आख्यातम्, उपसर्गाः निपाताश्च । वार्षायणे मतानुसारेण षड्-भावविकाराः सन्ति । तानि भवन्ति – जायते-अस्ति-विपरिणमते-बर्धते-अपक्षीयते-विनश्यति इति ।

718. 'उनत्तीति सतः' भवति —
(a) समुद्रः
(b) उदक्
(c) अश्वः
(d) उषा
Answer: b
Explanation: यास्कप्रणीतः निरुक्तग्रन्थे बहुविधशब्दानां व्युत्पत्तयः समुपलभ्यन्ते । तेषु 'उदक्' शब्दस्य व्युत्पत्तिरस्ति 'उनत्तीति सतः' इति । अर्थात् यदाद्रं करोति । उन्द् (क्लेदनार्थकः) + क्कुन् (कर्तृवाच्ये) = उदक् । 'उनत्तीत्युदकम्' – अनया व्युत्पत्त्या उन्द् + अक् = उदक् ।

719. सांख्यकारिकायाः नामान्तरं नास्ति —
(a) कनकसप्तति
(b) रजतसप्तति
(c) हिरण्यसप्तति
(d) सुवर्णसप्तति
Answer: b
Explanation: भारतीयास्तिकदर्शनसम्प्रदायेषु अन्यतमं महामुनिः कपिलः । तेन विरचितं 'सांख्यदर्शनम्' । सांख्यदर्शनस्य अतीव लोकप्रियः ग्रन्थोऽस्ति 'सांख्यकारिका' । अस्य रचयिता ईश्वरकृष्णः । सांख्यकारिकायाः नामान्तरम् अस्ति – सुवर्णसप्ततिः, कनकसप्ततिः, हिरण्यसप्ततिः प्रभृतयः ।

720. 'त्रिगुणादि विपर्ययात्' भवति —
(a) पुरुषस्वरूपम्
(b) गुणस्वरूपम्
(c) पुरुषबहुत्वम्
(d) अहंकार स्वरूपम्
Answer: a
Explanation: सांख्यकारिकायां पुरुषस्य स्वरूपप्रसङ्गे ईश्वरकृष्णेन उक्तम् –

"संघातपरार्थत्वात् त्रिगुणादिविपर्ययादधिष्ठानात् ।
पुरुषोऽस्ति भोक्तृभावात् कैवल्यार्थं प्रवृत्तेश्च ॥"

अर्थात् – i) संघातपरार्थत्वात् ii) त्रिगुणादिविपर्ययात् iii) अधिष्ठानात् iv) भोक्तृभावात् v) कैवल्यार्थं प्रवृत्तेः इति भवन्ति पुरुषस्य स्वरूपाणि ।

721. सांख्यदर्शने सर्वाधिकः सुकुमारतरम् अस्ति —

(a) प्रकृतिः

(b) पुरुषः

(c) बुद्धिः

(d) अहंकारः

Answer: a

Explanation: सांखदर्शने सर्वाधिकः सुकुमारतरम् अस्ति प्रकृतिः । सांख्यकारिकाकारः ईश्वरकृष्णः कथयति यत् प्रकृति इव सुकोमलः लज्जाशीलश्च कोऽपि न दृश्यते । तथाहि उच्यते – "प्रकृतेः सुकुमारतरं न किञ्चितस्तीति मे मतिर्भवति।"

722. शाण्डिल्यविद्यादीनि …

(a) नैमित्तिकानि

(b) उपासनानि

(c) निषिदआधानि

(d) काम्यानि

Answer: b

Explanation: श्रीसदानन्दयोगीन्द्रः प्रणीतः वेदान्तसारग्रन्थे उपासनानि भवन्ति – 'सगुणब्रह्मविषयमानसव्यापाररूपाणि शाण्डिल्यविद्यादीनि' अर्थात् सगुणब्रह्मणि मनसः स्थिरीकरणाय यानि मानसिकव्यापाररूपाणि कर्माणि उक्तानि तानि कर्माणि उपासनानि, इदमुपासनकर्म एव शाण्डिल्यविद्याभिधानेन ज्ञायते ।

723. वेदान्तमते लिङ्गशरीरे अवयवानि नास्ति —

(a) अहंकारः

(b) बुद्धिः

(c) अप्राणः

(d) श्रोत्रम्

Answer: a

Explanation: वेदान्तमते सूक्ष्मशरीरेषु सप्तदशावयवाः भवन्ति । सूक्षशरीराणि एव लिङ्गशरीराणि उच्यन्ते । सप्तदशावयवाः भवन्ति चक्षु-कर्ण-नासिका-जिह्वा-त्वक्-वाक्-पाणि-पाद-पायु-उपस्थानि इन्द्रियानि मनोबुद्धियुताः पञ्चावयवाः प्राण-अपान-व्यान-उदान-समानाः सन्ति । इमानि सप्तदशावयवानि एव सप्तदशलिङ्गानि भवन्ति । तानि लिङ्गानि एव लिङ्गशरीराणि ।

724. केषाम् वेदान्तसंज्ञा ?
(a) वेदानाम्
(b) वेदान्तसाराणाम्
(c) उपनिषदाम्
(d) सर्वेषाम्
Answer: c
Explanation: ग्रन्थकारेण सदानन्दयोगीन्द्रेण वेदान्तलक्षणम् उक्तम् – 'वेदान्तो नाम उपनिषत्प्रमाणं तदुपकारीनि शारीरिकसूत्रादीनि च ।' वेदान्तः शब्दः तु उपनिषद्-शब्देन पराविद्याशब्देन वा अभिधीयते ।

725. 'तन्तवः' पटस्य किं कारणम् ?
(a) समवायिकारणम्
(b) असमवायिकारणम्
(c) निमित्तकारणम्
(d) उपादानकारणम्
Answer: a
Explanation: तर्कसंग्रहग्रन्थे कारणं त्रिविधम् समवायिकारणम् असमवायिकारणम् निमित्तकारणञ्चेति । अन्नंभट्टेन समवायिकारणस्य लक्षणम् उच्यते – यत् समवेतं कार्यमुत्पद्यते तत् समवायिकारणम् । उदाहरणं यथा – तन्तवः पटस्य पटश्च स्वगतरूपादेः ।

726. तर्कसंग्रहानुसारम् 'सर्वसपक्ष-विपक्षव्यावृत्तः पक्षमात्रवृत्तिः भवति —
(a) अनुपसंहारी
(b) साधारणः
(c) असाधारणः
(d) विरुद्धः
Answer: c
Explanation: सव्यभिचारः हेत्वाभासः त्रिविधः – साधारणः असाधारणः अनुपसंहारी च । तत्र असाधारणसव्यभिचारो भवति – सर्वसपक्षविपक्षव्यावृत्तः पक्षमात्रवृत्तिः असाधारणः । यथा शब्दः नित्यः शब्दत्वाद् इति ।

727. तर्कभाषामतानुसारम् 'असाधारणधर्मवचनम्' भवति —
(a) परीक्षा
(b) उद्देश
(c) लक्षण
(d) व्यापारः
Answer: c
Explanation: तर्कभाषाकारेण केशवमिश्रेण लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – 'लक्षणं तु असाधारणधर्मवचनम्।' यथा – गो सास्नादिमत्त्वम् ।

728. 'साक्षात्कारिणी च प्रमा सैवोच्यते सा ——— भवति –
(a) ज्ञानजा
(b) इन्द्रियजा
(c) प्रत्यक्षजा
(d) बुद्धिजा

Answer: b

Explanation: तर्कभाषानुसारं प्रमाणं चतुर्विधम् । तानि भवन्ति 'प्रत्यक्षानुमानोपमानशब्दाः प्रमाणानि ।' तत्र प्रत्यक्षं भवति साक्षात्कारिप्रमाकरणं प्रत्यक्षम् । साक्षात्कारिणी च प्रमा सैवोच्यते या इन्द्रियजा ।

729.'जीवच्छरीरंसात्मकम्' इति उदाहरणमस्ति —
(a) केवलान्वयिहेतोः
(b) अन्वय-व्यतिरेकीहेतोः
(c) केवलव्यरिरेकीहेतोः
(d) निर्विकल्पकज्ञानस्य

Answer: c

Explanation: तर्कभाषामतानुसारम् यत्र हेतुना सह व्यतिरेकव्याप्तिः भवति अन्वयव्याप्तिर्न भवति स केवलव्यतिरेकीहेतुः इति वक्ष्यते । यथा 'जीवच्छरीरं सात्मकं प्राणादिमत्वात्' । अत्र हि जीवच्छरीरस्य सात्मकत्वं साध्यं, प्राणादिमत्वं हेतुः । यत् सात्मकं न भवति प्राणादिमन्न भवति । यथा घटः ।

730. योगदर्शनानुसारम् 'तदेवार्थमात्रनिर्भासं स्वरूपशून्यमिव' भवति —
(a) धारणा
(b) ब्रह्मचर्यम्
(c) समाधिः
(d) ध्यानम्

Answer: c

Explanation: पातञ्जलयोगसूत्रानुसारम् अष्टयोगाङ्गानि भवन्ति – "यम-नियम-आसन-प्राणायाम-प्रत्याहार-धारणा-ध्यान-समाधयोऽष्टवङ्गानि।" अष्टाङ्गयोगस्य अन्तिमोऽङ्ग अयं समाधिः । समाधेः लक्षणमुच्यते – 'तदेवार्थमात्रनिर्भासं स्वरूपशून्यमिव समाधिः' ।

731. जैनदर्शनानुसारम् 'तत्त्वार्थे श्रद्धानम्' भवति —
(a) सम्यग्ज्ञानम्
(b) सम्यग्दर्शनम्
(c) सम्यग्चारित्रम्
(d) सम्यग्वाक्यम्

Answer: b

Explanation: जैनदर्शनस्य रत्नत्रयं भवन्ति सम्यग्दर्शनम्, सम्यग्ज्ञानम्, सम्यक्चरित्रं चेति । तत्र सम्यग्दर्शनस्य लक्षणमस्ति – "तत्त्वार्थे श्रद्धानं सम्यग्दर्शनमिति" ।

732. 'सर्वदर्शनसंग्रह:' ग्रन्थस्य रचयिता क: ?

(a) वल्लभाचार्य:

(b) माधवाचार्य:

(c) वास्काचार्य:

(d) उवटाचार्य:

Answer: b

Explanation: सर्वदर्शनसंग्रहः एकः संग्रहः ग्रन्थः । भारतीयदर्शनसंग्रहेषु सर्वदर्शनसंग्रहः अन्यतमः सार्थकः ग्रन्थविशेषः । अस्य रचनाकारः माधवाचार्यः । माधवाचार्यः सायणवंशीयरासीत् ।

733. 'तत्र निरपेक्ष: रव:' भवति —

(a) लिङ्गम्

(b) वाक्यम्

(c) श्रुति:

(d) स्थानम्

Answer: c

Explanation: अर्थसंग्रहे विनियोगविधेः षट् सहायकानि प्रमाणानि सन्ति, तानि भवन्ति – श्रुतिः लिङ्गम् वाक्यम् प्रकरणम् स्थानम् समाख्या चेति । "तत्र निरपेक्षा रवः" भवति श्रुतिः । श्रुतिः द्विविधा विधात्री अभिधात्री विनियोक्त्री च ।

734. 'उद्भिदा यजेत पशुकाम:' इति उदाहरणम् भवति —

(a) तत्प्रख्यशास्त्रात्

(b) वाक्यभेदभयात्

(c) मत्वर्थलक्षणाभयात्

(d) तद्व्यपदेशात्

Answer: c

Explanation: अर्थसंग्रहकारमते वेदः पञ्चविधः । तत्र नामधेयत्वम् अन्यतमम् । नामधेयत्वं तु निमित्तचतुष्टयम् । तानि भवन्ति –

(क) मत्वर्थलक्षणीभयात् । यथा – उद्भिदा यजेत पशुकामः ।

(ख) वाक्यभेदात् । यथा – चित्रया यजेत पशुकामः ।

(ग) तत्प्रथ्यशास्त्रात् । यथा – अग्निहोत्रं जुहोति ।

(घ) तद्व्यपदेशात् । यथा – श्येनेनाभिचरण् यजेत ।

735. 'उभयोश्च युगपत्प्राप्तावितरव्यावृत्तिपरो विधिः' भवति —
(a) परिसंख्याविधिः
(b) नियमविधिः
(c) अपूर्वविधिः
(d) उत्पत्तिविधिः
Answer: a
Explanation: लोगाक्षिभास्करमतानुसारं परिसंख्याविधेः लक्षणं भवति – "उभयोश्च युगपत्प्राप्तावितरव्यावृत्तिपरो विधिः परिसंख्याविधिः ।" विधिरयं द्विविधः । यथा – श्रौती – अत्र ह्येवापवन्ति । लाक्षणिकी – पञ्च पञ्चनखा भक्ष्याः ।

736. 'पस्पशा' शब्दस्यार्थः —
(a) आरम्भः
(b) प्रस्तावना
(c) पशुपतिः
(d) पदशास्त्रम्
Answer: b
Explanation: पातञ्जलमहाभाष्ये 'पस्पशा' शब्दस्य अर्थो भवति प्रस्तावना ।

737. येन विना स्फोटरूपमनभिव्यक्तं न परिच्छिद्यते तत्तु —
(a) प्राकृतो नाम
(b) वैकृतो नाम
(c) प्राकृतवैकृतः
(d) अप्राकृतो नाम
Answer: a
Explanation: भर्तृहरेः वाक्यपदीये द्विविधः ध्वनिः प्राप्यते । प्राकृतध्वनिः वैकृतध्वनिश्च । अत्र प्राकृतध्वनिना स्फोटरूपमनभिव्यक्तं न परिच्छिद्यते ।

738. भर्तृहरिमते अर्थस्य कारणं किम्?
(a) बुद्धिः
(b) मनः
(c) व्याकरणम्
(d) शब्दः
Answer: d
Explanation: वाक्यपदीये भर्तृहरिमते अर्थस्य कारणं भवति शब्दः ।

739. 'ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षड्ङ्गो वेदोऽध्येयो ज्ञेयश्च' इति भवति —
(a) रक्षा
(b) ऊहः
(c) आगमः
(d) असन्देहः
Answer: c
Explanation: महाभाष्यकारेण पतञ्जलिना व्याकरणस्य पञ्च मुख्यानि प्रयोजनानि उक्तानि । तानि भवन्ति रक्षा, ऊहः, आगमः, लघुः, असन्देहश्च । तत्र आगमस्य लक्षणमस्ति – 'ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षडङ्गो वेदोऽध्येयोः ज्ञेयश्च' इति ।

740. सर्वनामस्थानम्' संज्ञा भवति —
(a) सर्वादीनि सर्वनामानि
(b) सुडनपुंसकस्य
(c) सि सर्वनामस्थानम्
(d) न वेति विभाषा
Answer: b
Explanation: सर्वनामस्थानसंज्ञायाः परिभाषा अस्ति – i) शि सर्वनामस्थानम् ii) सुडनपुंसकस्य ।

741. 'उरण् रपरः' इति सूत्रस्योदाहरणं भवति —
(a) उपेन्द्रः
(b) उपैति
(c) प्रेजते
(d) कृष्णर्द्धिः
Answer: d
Explanation: 'उरण् रपरः' सूत्रस्यार्थो भवति 'ऋ' इति त्रिंशतः संज्ञा इत्युक्तम् । तत्स्थाने योऽण स रपरः सन्नेव प्रवर्तते । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु कृष्णर्धिः ।

742. 'विद्वाल्लिँखति' — अत्र शुद्धरूपं भवति —
(a) विद्वाँ + ल्लिखति
(b) विद्वान् + ल्लिखति
(c) विद्वान् + लिखति
(d) विद्वान् + ल्लिँखति
Answer: c
Explanation: हल्सन्धिप्रकरणे 'तोर्लिः' इति एकं सूत्रमस्ति । तवर्गस्य लकारे परे परसवर्णः स्यात् । यथा – विद्वान् + लिखति = विद्वाल्लिँखति ।

743. रुध्धातोः लिट् मध्यमपुरुषस्य रूपं नास्ति —
(a) रुरुधाथै
(b) रुरुधिरे
(c) रुरुधिषे
(d) रुरुधिध्वे
Answer: b
Explanation: 'रुध्'-धातोः (आत्मनेपदी) लिट्-लकारस्य मध्यमपुरुषस्य रूपाणि – रुरुधिषे, रुरुधीथै, रुरुधिध्वे ।

744. 'एधाञ्चकृत्वे' — कस्य लकारस्य रूपमस्ति —
(a) लोट्
(b) लिट्
(c) लट्
(d) लेट्
Answer: b
Explanation: एध्-धातोः लिट् मध्यमपुरुषस्य रूपमस्ति – एकवचनम् – एधाञ्चकृषे
द्विवचनम् – एधाञ्चक्राथे
बहुवचनम् – एधाञ्चकृढ्वे ।

745. 'आङ् उत्तमस्य पिच्च' इति सूत्रेण निष्पद्यते —
(a) भवामः
(b) भविता
(c) भवाव
(d) भवन्ति
Answer: a
Explanation: भू-धातोः लट् उत्तमपुरुषस्य रूपमस्ति – एकवचनम् – भवामि
द्विवचनम् – भवावः
बहुवचनम् – भवामः ।

'आङ् उत्तमस्य पिच्च' इति सूत्रसंयोगेन भू + शप् + आट् + मस् इत्यनेन 'भवामः' इति पदं निष्पद्यते ।

746. 'महायशाः' इत्यस्य अलौकिकविग्रहवाक्यमस्ति —
(a) महा सु यशस् सु
(b) महत् सु यश सु
(c) महत् सु यश जस्
(d) महा सु यशस् जस्
Answer: b
Explanation: 'महायशाः' इत्यस्य अलौकिकविग्रहवाक्यमस्ति महत् सु यशस् जस् ।

747. 'द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम्' — सूत्रस्योदाहरणं भवति —
(a) छत्रोपानहम्
(b) त्वक्सृजम्
(c) रथिकाश्वारोहम्
(d) शिवकेशवौ
Answer: c
Explanation: 'द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम्' इत्यस्य अर्थप्रसङ्गे वरदराजेन उक्तम् – "एषां द्वन्द्व एकवत् ।" अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – पाणिपादम्, रथिकाश्वारोहम् ।

748. 'भावकर्मणोः' सूत्रस्योदाहरणं भवति —
(a) शिशुना चन्द्रो दृश्यते
(b) ब्राह्मणः यजते
(c) आगमयस्व तावत् माणवकम्
(d) शृगालः आनुते
Answer: a
Explanation: 'भावकर्मणोः' सूत्रस्य अर्थो भवति – भाववाच्ये कर्मवाच्ये च धातोः आत्मनेपदं स्यात् । यथा बालकेन गम्यते, शिशुना चन्द्रं दृश्यते ।

749. 'परेर्मृषः' इति सूत्रं भवति —
(a) तद्धितप्रत्ययविधायकम्
(b) कृत्प्रत्ययविधायकम्
(c) परस्मैपदविधायकम्
(d) आत्मनेपदविधायकम्
Answer: c
Explanation: 'परेर्मृषः' सूत्रमिदं परस्मैपदविधायकम् । परि-पूर्वकात् मृष्-धातोः परस्मैपदं स्यात् । यथा – परिमृष्यति पुत्राय ।

750. 'उच्चैः' भवति —
(a) अलिङ्गम्
(b) नियतलिङ्गम्
(c) अनियतलिङ्गम्
(d) नियतानियतलिङ्गम्
Answer: a
Explanation: कारकप्रकरणे उक्तम् अलिंगानियतलिंगाश्च प्रातिपदिकार्थमात्रे इत्यस्योदाहरणम् । अलिंगस्य उदाहरणं – उच्चैः नीचैः ।

751.'मनसा हरिं व्रजति' — इति उदाहरणमस्ति —
(a) परिक्रयणे सम्प्रदानमन्यतरस्याम्
(b) क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिन:
(c) गत्यर्थकर्मणि द्वितीया-चतुर्थ्यौ चेष्टायामनध्वनि
(d) श्लाघ-ह्नुङ्-स्था-शपां ज्ञीप्स्यमान:
Answer: c
Explanation: "गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ चेष्टायामनध्वनिः" अस्यार्थो भवति – अध्वभिन्ने गत्यर्थानां कर्मणि एते स्तः, चेष्टायाम् । यथा – मनसा हरिं व्रजति ।

752. 'दूतघटोत्कचम्' इति नाटकम् महाभारतस्य कस्मिन् पर्वणि वर्तते —
(a) भीष्मपर्वणि
(b) शल्यपर्वणि
(c) द्रोणपर्वणि
(d) वनपर्वणि
Answer: c
Explanation: महर्षिणा वेदव्यासेन विरचितम् 'महाभारतम्' इति महाकाव्यस्य अष्टादशपर्वसु सप्तम पर्व अस्ति द्रोणपर्व । अस्मिन् पर्वणि २०३ अध्यायाः विद्यन्ते । अस्मिन् पर्वणि द्रोणस्य सेनापतित्ववरणम्, अभिमन्युबधम्, जयद्रथबधम्, निशायुद्धम्, घटोत्कचबधम्, द्रोणबधम् प्रभृतीनि वर्णितानि सन्ति ।

753. 'मालविकाग्निमित्रम्' नाटके विदूषक: क: ?
(a) माणवक:
(b) गौतम:
(c) मैत्रेय:
(d) आत्रेय:
Answer: b
Explanation: महाकविना कालिदासेन विरचितं मालविकाग्निमित्रम् इति नाटकस्य विदूषकोऽस्ति गौतमः ।

754. 'अनुकरणसिद्धान्त:' कस्य सिद्धान्त: ?
(a) क्रोचे
(b) लाँङ्गाइन्स:
(c) अरस्तू:
(d) म्याकडोनेल:
Answer: c
Explanation: पाश्चात्यकाव्यशास्त्रेषु अन्यतमकविरूपेण अरस्तु विराजितः । अरिस्टटलस्य काव्यविषयकमूलतत्त्वं भवति अनुकरणसिद्धान्तः ।

755. 'काव्यालंकारसारसंग्रहः' कस्य रचना ?
(a) रुय्यकः
(b) रूद्रटः
(c) उद्भट्टः
(d) वाग्भट्टः
Answer: c
Explanation: अलंकारविषये उद्भटस्य ग्रन्थोऽस्ति 'काव्यालंकारसारसंग्रहः' । तत्र चत्वारिंशत् अलंकाराः सन्ति ।

756. दण्डिनः काव्यादर्शे कति अलंकाराः सन्ति ?
(a) ३३
(b) ३५
(c) ४०
(d) ४४
Answer: b
Explanation: दण्डिणा विरचिते काव्यादर्शे ३५ अलंकाराः सन्ति ।

757. 'भारतरत्नशतकम्' कस्य कृतिः ?
(a) वर्णेकरः
(b) राघवन्
(c) क्षमारावः
(d) अम्बिकादत्तव्यासः
Answer: a
Explanation: श्रीधरभास्करवर्णेकरः भारतीयः अर्वाचीनसाहित्यस्य अन्यतमोऽस्ति । तस्य समयकालः १९१८ – २००० ख्रीष्टाब्दः । तस्य कविकृतिः – श्रीशिवराज्योदयम् (६८ सर्गात्मकं महाकाव्यम्), संस्कृतः वङ्गीयकोषः, भारतरत्नशतकम्, स्वातन्त्रवीरशतकम् ।

758. काव्यप्रकाशस्य मङ्गलाचरणे कस्याः स्तुतिः क्रियते ?
(a) सरस्वत्याः
(b) कविभारत्याः
(c) लक्ष्म्याः
(d) उषायाः
Answer: b
Explanation: आचार्यमम्मटः 'काव्यप्रकाशः' इति ग्रन्थस्य प्रथमे उल्लासे विघ्नविघाताय समुचितेष्टदेवतां परामृशति –

"नियतिकृतनियमरहितां ह्लादैकमयीमनन्यपरतन्त्राम् ।
नवरसरुचिरां निर्मितमादधती भारती कवेर्जयति ॥"

759. 'धर्मादिसाधनोपायः सुकुमारक्रमोदितः' कस्य काव्य प्रयोजनम् ?
(a) धनञ्जयस्य
(b) मम्मटस्य
(c) कुन्तकस्य
(d) वामनस्य
Answer: c
Explanation: आचार्यकुन्तकेन विरचितं वक्रोक्तिजीवितम् इति ग्रन्थस्य प्रारम्भे वाग्देवीं प्रति वन्दना क्रियते । इतः परं ग्रन्थकारः शास्त्रीयप्रयोजनं तथा लौकिकप्रयोजनम् उक्तवान् । तत्र ग्रन्थस्य शास्त्रीयप्रयोजनमस्ति –

"धर्मादिसाधनोपायः सुकुमारक्रमोदितः ।
काव्यवन्धोऽभिजातानां हृदयाह्लादकारकः ॥"

760. साहित्यदर्पणानुसारम् अर्थस्य कति भेदाः ?
(a) २
(b) ३
(c) ५
(d) ४
Answer: b
Explanation: आचार्येण विश्वनाथकविराजेन विरचितं साहित्यदर्पणानुसारम् अर्थस्य भेदाः त्रिधाः । वाच्यः लक्ष्यः व्यङ्ग्यश्चेति । एषां स्वरूपमाह –

"वाच्योऽर्थोऽभिधया बोध्यो लक्ष्यो लक्षणया मतः ।
व्यङ्ग्यो व्यञ्जनया ताः सुस्तिस्र शब्दस्य शक्तः ॥"

761. आनन्दवर्धनमतानुसारं ध्वनेः भेदाः सन्ति —
(a) ८
(b) १४
(c) १८
(d) २२
Answer: c
Explanation: आनन्दवर्धनस्य मतानुसारं ध्वनेः भेदाः सन्ति अष्टादश ।

762. 'उत्पत्तिवादः' कस्य सिद्धान्तः ?
(a) शङ्कुकस्य
(b) भट्टनायकस्य
(c) भट्टलोल्लटस्य
(d) अभिनवगुप्तस्य
Answer: c
Explanation: भट्टलोल्लटसम्मतरससिद्धान्तोऽस्ति उत्पत्तिवादः ।

763. रत्नावलीनाटकस्य द्वितीयाङ्कस्य नाम किम् ?
(a) कदलीगृहम्
(b) प्रणयवृत्तान्तम्
(c) वसन्तोत्सवः
(d) माधवीकुञ्जः
Answer: c
Explanation: 'रत्नावली' इति नाट्यग्रन्थस्य रचयिता श्रीहर्षदेवः । नाटकस्य अङ्कसंख्याः चत्वारः । तानि भवन्ति – मदनमहोत्सवः (प्रथमाङ्कः), कदलीगृहः (द्वितीयाङ्कः), संकेतकः (तृतीयाङ्कः), इन्द्रजालिकश्चेति (चतुर्थाङ्कः) ।

764. दुष्यन्तपुरोहितः कः ?
(a) आत्रेयः
(b) कुम्भीरकः
(c) सोमरातः
(d) शार्ङ्गरवः
Answer: c
Explanation: कालिदासेन विरचितम् 'अभिज्ञानशकुन्तलम्' इति नाटके दुष्यन्तस्य पुरोहितः आसीत् सोमरातः ।

765. सप्तदशाक्षरा छन्दः अस्ति —
(a) मन्दाक्रान्ता
(b) मालिनी
(c) स्रग्धरा
(d) शार्दूलविक्रीड़तिम्
Answer: a
Explanation: सप्तदशाक्षरा छन्दः अस्ति मन्दाक्रान्ता । आचार्येण गङ्गादासेन तस्य 'छन्दोमञ्जरी' इति ग्रन्थे मन्दाक्रान्ताछन्दसः लक्षणप्रसङ्गे अवदत् – "मन्दाक्रान्ताम्बुधिरसनगैर्मो भनौ तौ गयुग्मम्" । (म भ न त त ग ग)

766. 'विश्रामजननं लोके ——— भविष्यति' — नाट्यशास्त्रानुसारं शून्यस्थानं पूरयत —
(a) काव्यमेतत्
(b) नाट्यमेतत्
(c) वाक्यमेतत्
(d) शब्दमेतत्
Answer: b
Explanation: 'विश्रामजननं लोके नाट्यमेतत् भविष्यति' इति कथनं भरतस्य नाट्यशास्त्रे प्राप्यते ।

767. 'परशुरामस्य दर्पचूर्णः' रामायणस्य कस्मिन् काण्डे प्राप्यते —
(a) अरण्यकाण्डे
(b) सुन्दरकाण्डे
(c) वालकाण्डे
(d) उत्तरकाण्डे
Answer: c
Explanation: महाकविना महर्षिणा वाल्मीकिना विरचितस्य रामायणस्य सप्तमकाण्डेषु अन्यतमकाण्डमस्ति बालकाण्डम् । अस्मिन् काण्डे रामायणरचनायाः सूचना, दशरथेन सिन्धुबधम्, अन्धमुनिना शापप्रदानम्, रामादीनां जन्मवृत्तान्तम्, ताडकाबधम्, रामादीनां विवाहः, परशुरामस्य दर्पचूर्णम् इत्यादयः विषयाः समुपलभ्यन्ते ।

768. भरतस्य पत्नी का ?
(a) श्रुतकीर्तिः
(b) माण्डवी
(c) सरमा
(d) कैकसी
Answer: b
Explanation: दशरथस्य चतस्रः पुत्रवध्वः – सीता, माण्डवी, ऊर्मिला, श्रुतकीर्तिः च । तन्मध्ये भरतस्य पत्नी आसीत् माण्डवी । माण्डवी कुशध्वजस्य कन्या अक्षपुष्कलयोः माता च आसीत् ।

769. 'रामायण दीपिका' कस्य टीकाग्रन्थः ?
(a) ईश्वरदीक्षितः
(b) विद्यानाथदीक्षितः
(c) गोविन्दराजः
(d) नागेशभट्टः
Answer: b
Explanation: रामायणस्य उपरि बहुविधानि टीकाग्रन्थानि रचितानि भवन्ति । तानि च रामानुजस्य रामानुजीयम् (चतुर्दशशतकम्), विद्यानाथदीक्षितस्य रामायणदीपिका (पञ्चदशशतकम्), वेङ्कटकृष्णाधरेः सर्वार्थसारः (पञ्चदशशतकम्), नागेशभट्टस्य तिलकटीका (सर्वश्रेष्ठा अष्टादशशतकम्) प्रभृतीनि ।

770. रामायणस्य छन्दः भवति —
(a) जगती
(b) त्रिष्टुप्
(c) अनुष्टुप्
(d) गायत्री
Answer: c
Explanation: महर्षिः वाल्मीकिः अनुष्टुप्-छन्दसा सप्तमकाण्डसहयोगेन चतुर्विंशतिसाहस्रीसंहिता अथवा 'रामायणम्' इति महाकाव्यं रचितवान् ।

771. 'सप्तसती' भवति —
(a) रामायणम्
(b) महाभारतम्
(c) पुराणम्
(d) भगवद्गीता
Answer: d
Explanation: सप्तशती भवति भगवद्गीता । महर्षिणा व्यासदेवेन विरचितस्य 'महाभारतम्' इति महाकाव्यस्य भीष्मपर्वणः पञ्चविंशत्यध्यातः द्विचत्वारिंशदध्यायपर्यन्तं 'श्रीमद्भगवद्गीता' नाम्ना परिचीयते । अस्य ग्रन्थस्य अध्यायसंख्या – १८, श्लोकसंख्या च ७०० ।

772. 'व्यासकूटे' कति श्लोका: सन्ति —
(a) ८०००
(b) ८८००
(c) २४०००
(d) १००००००
Answer: b
Explanation: महाभारतस्य व्यासकूटे ८८०० श्लोकाः विद्यन्ते । व्यासकूटो भवति व्यासदेवेन रचितः कठिनः द्व्यर्थकः शब्दश्च ।

773. 'यदुवंश ध्वंस:' महाभारतस्य कस्मिन् पर्वणि विद्यते ?
(a) अनुशासनपर्वणि
(b) मौषलपर्वणि
(c) शान्तिपर्वणि
(d) सौप्तिकपर्वणि
Answer: b
Explanation: महाभारतस्य अष्टादशपर्वसु अन्यतमं मौषलपर्व । अस्मिन् पर्वणि ३ अध्यायाः सन्ति । मौषलपर्वणि यदुवंशस्य ध्वंसवृत्तान्तम्, कृष्णबलरामयोः देहत्यागः प्रभृतिविषयाः उपलभ्यन्ते ।

774. महाभारतानुसारं पञ्चग्रामं नास्ति —
(a) सोनप्रस्थ:
(b) इन्द्रप्रस्थ:
(c) तिलप्रस्थ:
(d) विष्णुप्रस्थ:
Answer: d
Explanation: महाभारते उल्लिखिताः पञ्चग्रामाः भवन्ति – पाणिप्रस्थः सोनप्रस्थः इन्द्रप्रस्थः तिलप्रस्थः भागप्रस्थश्चेति ।

775. राजसिकपुराणमस्ति —
(a) भागवतपुराणम्
(b) गरुड़पुराणम्
(c) भविष्यपुराणम्
(d) लिङ्गपुराणम्
Answer: c
Explanation: रजोगुणप्रधानं राजसिकपुराणम् । राजसिकपुराणानि भवन्ति – ब्रह्म-ब्रह्माण्ड-ब्रह्मवैवर्त-मार्कण्डेय-भविष्य-वामनानि इति ।

776. पुराणम् कतिविधम् ?
(a) २
(b) ४
(c) १८
(d) ३६
Answer: a
Explanation: पुराणं द्विविधम् – महापुराणम् उपपुराणञ्च ।

777. उत्तररामचरितनाटके कस्मिन् पुराणस्य प्रभाव: दृश्यते ?
(a) ब्रह्मपुराणस्य
(b) वायुपुराणस्य
(c) पद्मपुराणस्य
(d) अग्निपुराणस्य
Answer: c
Explanation: सत्त्वगुणप्रधानस्य सात्त्विकपुराणस्य अन्यतमं पद्मपुराणम् । अस्मिन् पुराणे शकुन्तलोपाख्यानम्, उत्तररामचरितस्य वर्णना, सृष्टितत्त्वम् इत्यादीनि वृत्तान्तानि उपलभ्यन्ते ।

778. अर्थशास्त्रे प्रकरणमस्ति —
(a) १५
(b) १८०
(c) १५०
(d) १४०
Answer: b
Explanation: प्राचीनभारतस्य राजनीतिविषयकः एकः महत्त्वपूर्णग्रन्थोऽस्ति कौटिल्यप्रणीतम् अर्थशास्त्रम् । ग्रन्थमिदं १५ अधिकरणेषु, १५० अध्यायेषु, १८० प्रकरणेषु च विभक्तमस्ति ।

779. मनुमते विद्या कतिविधा ?
(a) एकविधा
(b) द्विविधा
(c) त्रिविधा
(d) चतुर्विधा
Answer: c
Explanation: मनुमते विद्या त्रिविधा – त्रयी वार्ता दण्डनीतिश्चेति ।

780. 'अमात्यसम्पदोपेतो' भवति —
(a) परिमितार्थदूतः
(b) निसृष्टार्थदूतः
(c) शासनहरदूतः
(d) कोऽपि नास्ति
Answer: b
Explanation: कौटिल्यमते दूतः त्रिविधः – निसृष्टार्थः परिमितार्थः शासनहरः । निसृष्टार्थो भवति- अमात्यसम्पदोपेतो निसृष्टार्थः, पादगुणहीनः परिमितार्थः, अर्धगुणहीनः शासनहरः ।

781. वाहुदन्तीपुत्रः भवति अर्थशास्त्रमते —
(a) भीष्मः
(b) इन्द्रः
(c) नारदः
(d) विशालाक्षः
Answer: b
Explanation: अर्थशास्त्रमते कौटिल्यस्य पूर्वसूरिणः भवन्ति – भारद्वाजः, विशालाक्षः, पराशरः, पिशुनः नारदः, कौणपदन्तः भीष्मः, वातव्याधिः उद्धवः, बाहुदन्तीपुत्रः इन्द्रश्चेति ।

782. मनुसंहितायाः द्वितीयाध्यायस्य नाम किम् ?
(a) धर्मानुष्ठानम्
(b) आश्रमधर्मः
(c) समाजनीतिः
(d) धर्मसंस्कारः
Answer: d
Explanation: मनुसंहितायाः द्वादश अध्यायेषु द्वितीयाध्यायस्य नाम धर्मानुष्ठानम् ।

783. मनुमते क्रोधज व्यसनानि कतिविधानि ?
(a) २
(b) ६
(c) ८
(d) १०
Answer: c
Explanation: मनुमते व्यसनः प्रधानतः द्विविधः – कामजः क्रोधजश्चेति । कामजव्यसनानि दशविधानि । क्रोधजव्यसनानि अष्टविधानि – पैशुन्यम् साहसम् द्रोहः ईर्षा असूया अर्थदूषणम् वाक्पारुष्यम् दण्डपारुष्यम् चेति ।

784. मनुमते कर्माणि कतिविधानि ?
(a) ६
(b) ८
(c) १२
(d) १६
Answer: b
Explanation: मनुमते कर्माणि अष्टविधानि – आदानः विसर्गः प्रैषः निषेधः अर्थवचनम् व्यवहारेक्षण दण्डम् शुद्धिश्चेति ।

785. मनुसंहितानुसारम् '—— धर्मं विदुर्बुधाः'।
(a) ज्ञानम्
(b) दण्डम्
(c) मानम्
(d) दानम्
Answer: b
Explanation: आचार्यः मनु दण्डस्य गुरुत्वप्रसङ्गे लिखति यत् –

"दण्डः शास्ति प्रजाः सर्वा दण्ड एवाभिरक्षति ।
दण्ड सुप्तेषु जागर्ति दण्डं धर्मं विदुर्बुधाः ॥"

786. 'जुलु' भाषा अस्ति —
(a) पूर्वयोगात्मकम्
(b) मध्ययोगात्मकम्
(c) अन्तयोगात्मकम्
(d) पूर्वान्तयोगात्मकम्
Answer: a
Explanation: अश्लिष्टो योगात्मिका भाषा चतुर्षु विभागेषु विभक्तमस्ति – i) पूर्वयोगात्मकम् ii) मध्ययोगात्मकम् iii) अन्तःयोगात्मकम् iv) पूर्वान्तयोगात्मकञ्चेति । तत्र वान्तुपरिवारस्यान्तर्गतः काफिरी जुलु भाषाश्च भवन्ति पूर्वयोगात्मकम् ।

787. वियोगात्मकवहिर्मुखीश्लिष्टभाषा अस्ति —
(a) संस्कृतभाषा
(b) हिन्दीभाषा
(c) हिब्रूभाषा
(d) अरवीभाषा
Answer: b
Explanation: श्लिष्टयोगात्मकं भाषा द्विविधं भवति – अन्तर्मुखीश्लिष्टयोगात्मकं बहिर्मुखीश्लिष्टयोगात्मकञ्चेति । बहिर्मुखीश्लिष्टयोगात्मकमपि पुनः द्विविधं भवति – i) संयोगात्मकबहिर्मुखीश्लिष्टयोगात्मकम् ii) वियोगात्मकबहिर्मुखीश्लिष्टभाषा । यथा – हिन्दी ।

788. पारिवारिकं वर्गीकरणे कति परिवार: भवति —
(a) १६
(b) १७
(c) १८
(d) २०
Answer: c
Explanation: डा. देवेन्द्रनाथशर्मा महोदयः पारिवारिकवर्गीकरणे अष्टादश भाषापरिवाराणां नामानि निर्दिशति । तानि भवन्ति – १) भारोपीयः २) द्राविडः ३) वुरुशस्की ४) काकेली ५) युराल-अल्टाइ ६) चीनी ७) जापानी-कोरियाइ ८) अत्तुत्तरी (हाइपरवरी) ९) वास्कः १०) सामी-हामी ११) सुडानी १२) वान्तु १३) होतोन्तात्-बुशमैनी १४) मलय-पोलिनशीयाइ १५) पापुइ १६) अस्ट्रेलियन् १७) दक्षिणपूर्व-एशियाइ १८) आमरीकीपरिवारः चेति ।

789. भारोपीयपरिवारस्य प्राचीना भाषा भवति —
(a) हिन्दी
(b) माराठी
(c) अपभ्रंश:
(d) रुसी
Answer: c
Explanation: भारोपीयपरिवारस्य प्राचीनभाषा भवन्ति संस्कृतम् पाली प्राकृतम् अपभ्रंशः जार्मान् प्रभृतयः । अपि च अस्य परिवारस्य आधुनिकभाषाः सन्ति – आङ्गलभाषा, रुसी, स्पेनीयः, हिन्दी, माराठी प्रभृतयः ।

790. केन्तुमवर्गस्य भाषा नास्ति —
(a) ल्याटिनभाषा
(b) ग्रीक्भाषा
(c) जर्मनभाषा
(d) वाल्टिक्भाषा
Answer: d
Explanation: भारोपीयभाषापरिवारस्य केन्तुम्वर्गस्य भाषाः सन्ति – ल्याटिन ग्रीक केल्टिक तोखारीय इटालियन फ्रेञ्च जार्मान गथिक आङ्गलभाषा च ।

791. वन्तुपरिवारस्य भाषा अस्ति —
(a) ल्याटिनभाषा
(b) ग्रीक्भाषा
(c) जर्मनभाषा
(d) वाल्टिकभाषा
Answer: a
Explanation: अश्लिष्टो योगात्मिका भाषा चतुर्षु विभागेषु विभक्तमस्ति – i) पूर्वयोगात्मकम् ii) मध्ययोगात्मकम् iii) अन्तःयोगात्मकम् iv) पूर्वान्तयोगात्मकञ्चेति । तत्र वान्तुपरिवारस्यान्तर्गतः काफिरी जुलु भाषाश्च भवन्ति पूर्वयोगात्मकम् । अपि च वाल्टिकभाषा ।

792. पाणिनीयशिक्षानुसारम् उत्तमपाठकाः सन्ति —
(a) त्रिविधा
(b) चतुर्विधा
(c) षड्विधा
(d) नवविधा
Answer: c
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारेण उत्तमपाठकस्य संख्याः षड्विधाः । तथाहि उच्यते –

"माधुर्यमक्षरव्यक्तिः पदच्छेदस्तु सुस्वरः ।
धैर्यं लयसमर्थं च षडेते पाठकगुणाः ॥"

793. अनुदात्तस्वरस्य स्थानं भवति पाणिनीयशिक्षायाम् —
(a) मूर्धनि
(b) हृदये
(c) कर्णमूले
(d) कण्ठे
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारम् उदात्तादिस्वराणाम् उत्पत्तिस्थलानि भवन्ति – अनुदात्तस्य – वक्षःस्थले, उदात्तस्य मस्तके, स्वरितस्य कर्णमूले, प्रचयस्य सर्वशरीरे । तथाहि उच्यते –

"अनुदात्तो हृदि ज्ञेयो मूर्ध्निर्युदत्त उदाहृतः ।
स्वरितः कर्णमूलीयः सर्वस्य प्रचयः स्मृतः ॥"

794. 'अ' वर्णमस्ति —
(a) तालुः
(b) कण्ठः
(c) दन्तः
(d) ओष्ठः
Answer: b
Explanation: 'अ' वर्णमस्ति कण्ठवर्णः । कण्ठवर्णमस्ति – 'अकुहविसर्जनीयानां कण्ठः' अर्थात् अ-वर्णस्य, क-वर्णस्य, ह-वर्णस्य तथा च विसर्गस्य उच्चारणस्थानं कण्ठः ।

795. पाणिनीयशिक्षानुसारं वेदपुरषस्य मुखमस्ति —
(a) शिक्षा
(b) व्याकरणम्
(c) ज्योतिषम्
(d) कल्पम्
Answer: b
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारं वेदपुरुषस्य मुखमस्ति व्याकरणम् । वेदपुरुषस्य अङ्गानि प्रदीयन्ते – "छन्दः पादौ तु वेदस्य हस्तौ कल्पोऽथ पठ्यते

ज्योतिषामयनं चक्षुर्निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते ।
शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृतं
तस्मात् साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोके महीयते ॥

796. वेदस्य उपाङ्गं नास्ति —
(a) पुराणम्
(b) धर्मशास्त्रम्
(c) भगवद्गीता
(d) न्यायशास्त्रम्
Answer: c
Explanation: वेदस्य उपाङ्गं नास्ति भगवद्गीता । वेदस्य उपाङ्गानि भवन्ति – पुराणम्, स्मृतिशास्त्रम्, न्यायशास्त्रम्, मीमांसाशास्त्रञ्च ।

797. अशोकस्य कान्धरस्थः द्विभाषीशिलालेखस्य विषयोऽस्ति —
(a) धर्मः
(b) अधर्मः
(c) हिंसा
(d) अहिंसा
Answer: d
Explanation: अशोकस्य कान्धारस्थः अभिलेखः द्विभाषिकोऽस्ति । कान्धारः वर्तमाने आफगानिस्थानप्रदेशे विद्यते । अशोकस्य कान्धारस्थशिलालेखस्य भाषा ग्रीक आरमाइक च । लिपिः ग्रीकः, कालः ख्रीष्टपूर्वाब्दः २६० । अस्य शिलालेखस्य विषयोऽस्ति अहिंसा ।

798. गुर्जराशिलालेखस्य प्राप्तिस्थानं भवति —
(a) अन्ध्रप्रदेशः
(b) मध्यप्रदेशः
(c) राजस्थानः
(d) कर्णाटकः
Answer: b
Explanation: अशोकस्य गुर्जरशिलालेखस्य प्राप्तिस्थानं भवति मध्यप्रदेशस्य गुर्जरा (दतिया) इति स्थानम् । अस्य शिलालेखस्य भाषा प्राकृतम् लिपि च ब्राह्मी । गुर्जरा शिलालेखस्य कालोऽस्ति २७० – २३२ ई. पू. । विषयोऽस्ति धर्मोपदेशः ।

799. तर्कसंग्रहानुसारं गुणाः सन्ति —
(a) १४
(b) २०
(c) २४
(d) २५
Answer: c
Explanation: तर्कसंग्रहानुसारं गुणाः चतुर्विंशतिप्रकारकाः – रूप-रस-गन्ध-स्पर्श-संख्या-परिमाण-पृथक्त्व-संयोग-विभाग-परत्व-अपरत्व-गुरुत्व-द्रवत्व-स्नेह-शब्द-बुद्धि-सुख-दुःख-इच्छा-द्वेष-प्रयत्न-धर्म-अधर्म-संस्कारश्चेति ।

800. 'अप्रियस्य च पथस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः' कुत्र प्राप्यते —
(a) रामायणे
(b) महाभारते
(c) गीतायाम्
(d) शिशुपालवधे
Answer: a
Explanation: अप्रियस्य च पथस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः - इति मारीचस्य वचनं रामायणस्य अरण्यकाण्डे (३.३७.२) प्राप्यते ।

801. 'सर्वानुक्रमणी' कस्य रचना —
(a) शौनकस्य
(b) कात्यायणस्य
(c) यास्काचार्यस्य
(d) सायणाचार्यस्य
Answer: b
Explanation: सर्वाणुक्रमणी इति ग्रन्थस्य रचयिता कात्यायनः ।

802. 'अग्नीध्र' इति पुरोहितः कस्मिन् गणे विद्यते —
(a) होतृगणे
(b) उद्गातृगणे
(c) अध्वर्जुगणे
(d) ब्रह्मगणे
Answer: d
Explanation: अथर्ववेदस्य प्रधानः पुरोहितः ब्रह्मा (ब्रह्मगणः) । ब्रह्मगणस्य सहकारिणः पुरोहिताः भवन्ति – ब्रह्मणाच्छंसी, अग्नीध्रः, पोता ।

803. सोमयागः प्रधानतः कतिविधः ?
(a) द्विविधः
(b) त्रिविधः
(c) चतुर्विधः
(d) पञ्चविधः
Answer: b
Explanation:
सोमयागः प्रधानतः त्रिविधः – एकाहः अहीनः सत्रश्च ।

i) एकाहः – एकदिनयावत् अनुष्ठितः यज्ञः एकाहः नाम्ना परिचीयते ।
ii) अहीनः – द्वादशदिनयावत् अनुष्ठितः सोमयागः अहीनः ।
iii) सत्रः – एकवत्सराधिकं यावत् अनुष्ठितः सोमयागः सत्रः नाम्नाभिधीयते ।

804. ''History of vedic Mithology'' — कस्य रचना ?
(a) Griffith
(b) Macdonell
(c) Roson
(d) Max Muller
Answer: b
Explanation: 'History of Vedic Mithology' इति ग्रन्थस्य रचनाकारः Anthony Macdonell महोदयः । अनेन महोदयेन वेदस्य रचनाकालः निर्णीतः । तस्य नये वेदस्य रचनाकालः १५०० – १३०० B.C. तस्य एकः प्रसिद्धो ग्रन्थोऽस्ति - A History of Sanskrit Literature.

805. ऐतरेयब्रह्मणस्य आङ्गलानुवादकः कः ?
(a) Macdonell
(b) Colebrooke
(c) Roson
(d) Keith
Answer: d
Explanation: ऋग्वेदस्य ऐतरेयब्राह्मणस्य आङ्गलानुवादकः अस्ति Arthur Berriedale Keith इति महोदयः । अपि च तस्य तैत्तिरीयसंहितायाः उपरि आङ्गलानुवादः अस्ति ।

806. 'अस्यवामीयसूक्तम्' ऋग्वेदस्य कस्मिन् मण्डले विद्यते —
(a) ४/१६५
(b) १/१६४
(c) १/१७०
(d) १/१५०
Answer: b
Explanation: ऋग्वेदस्य प्रथमे मण्डले "अस्यावामीयसूक्तम् (१/१६८)" विराजते । अस्य सूक्तस्य ऋषिः दीर्घतमा । अत्र मन्त्रसंख्या ५२ । सूत्रमिदं प्रहेलिकाजातीयः अस्ति ।

807. 'ऋगर्थदीपिका' कस्य रचना —
(a) सायणस्य
(b) वेङ्कटमाधवस्य
(c) नारायणस्य
(d) माधवस्य
Answer: b
Explanation: 'ऋगर्थदीपिका' इति ग्रन्थस्य रचयिता वेङ्कटमाधवः । अस्य आविर्भावकालः ख्रीष्टिय एकादश शतकः । तस्य पितुः माधवः माता च सुन्दरीदेवी । दक्षिणापथस्य चोलदेशे स अवसत् ।

808. 'वि पाशं मध्यमं चृत' इति कस्मिन् सूक्ते प्राप्यते —

(a) इन्द्रसूक्ते

(b) वरुणसूक्ते

(c) सूर्यसूक्ते

(d) पुरुषसूक्ते

Answer: b

Explanation: ऋग्वेदस्य प्रथममण्डलस्य पञ्चविंशतिसूक्तमस्ति वरुणसूक्तम् । सूक्तस्यास्य ऋषिः शुनःशेपः, छन्दः गायत्री तथा च देवता वरुणः । वरुणविषये १२ सूक्तानि प्रसिद्धानि । अस्य सूक्तस्य मन्त्रसंख्याः एकविंशतिः । तत्र एकविंशतिसंख्यकः मन्त्रो भवति –

"उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं कृत ।
अबाधमानि जीवसे ॥"

809. 'यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो' — वचनमिदं कस्मिन् सूक्ते विद्यते —

(a) इन्द्रसूक्ते

(b) अग्निसूक्ते

(c) ज्ञानसूक्ते

(d) पृथिवीसूक्ते

Answer: a

Explanation: ऋग्वेदस्य द्वितीयमण्डलस्य द्वादश सूक्तमस्ति इन्द्रसूक्तम् । अस्य सूक्तस्य ऋषिः गृत्समदः, छन्दः त्रिष्टुप्, देवता च इन्द्रः । मन्त्रसंख्या पञ्चदश । इन्द्रदेवः २५० सूक्तेषु स्तूतः । इन्द्रसूक्तस्य चतुर्दशसंख्यकः मन्त्रोऽस्ति –

"यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तः यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।
यस्य ब्रह्मवर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनास इन्द्रः ॥"

810. ''वाममेषि द्रविणं भिक्षमाण:'' कस्मिन् सूक्ते विद्यते —

(a) पर्जन्यसूक्ते

(b) उषासूक्ते

(c) ज्ञानसूक्ते

(d) भूमिसूक्ते

Answer: b

Explanation: ऋग्वेदस्य तृतीयमण्डलस्य ६१ संख्यकं सूक्तमस्ति ऊषासूक्तम् । ऊषासूक्तस्य ऋषिः विश्वामित्रः, देवता ऊषा, छन्दश्च त्रिष्टुप् । मन्त्रसंख्या ७, ऊषादेवी २० सूक्तेषु प्रसिद्धा । ऊषा भवति सूर्यस्य केतुस्वरूपा । ऊषासूक्तस्य षष्ठसंख्यकः मन्त्रोऽस्ति –

"ऋतावरी दिवो अर्कैरबोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात् ।
आरतीमग्न ऊषसं विभातीं वाममेषि द्रविणं भिक्षमानः ॥"

811. ''स्वसारं त्वा कृणवै मा पुनर्गा'' — कस्मिन् संवादसूक्ते विद्यते —

(a) विश्वामित्रनदी

(b) पुरुरवा-ऊर्पशी

(c) यम-यमी

(d) सरमा-पणि:

Answer: d

Explanation: ऋग्वेदस्य दशममण्डलस्य १०८ सूक्तमस्ति सरमा-पणिसंवादसूक्तम् । सूक्तस्य छन्दः त्रिष्टुप्, देवता धैवतश्च । अस्मिन् सूक्ते एकादश मन्त्राः सन्ति । तत्र सरमां प्रति पणिनाम् उक्तिरस्ति यत् –

"एवा च त्व सरम आजगन्थ प्रबाधिता सहमा हैव्येन ।
स्वसारं त्वा कृणवै मा पुनर्गा अप ते गवां सुभगे भजाम् ॥"

812. 'वेदानां सामवेदोऽस्मि' कस्य वाणी अस्ति —

(a) सायणाचार्यस्य

(b) श्रीकृष्णस्य

(c) जैमिने:

(d) शवरस्वामिन:

Answer: b

Explanation: व्यासदेवविरचितायां गीतायां सामवेदस्य श्रेष्ठत्वं स्वीकृतमस्ति । अस्मिन् प्रसङ्गे श्रीकृष्णेन उक्तम् – "वेदानां सामवेदोऽस्मि ।"

813. पतञ्जलिनये यजुर्वेदस्य कियन्ती शाखा: विद्यन्ते ?

(a) १०२

(b) १००

(c) १०७

(d) १०४

Answer: b

Explanation: महर्षिः पतञ्जलिः तस्य महाभाष्यग्रन्थे यजुर्वेदस्य १०० शाखाः स्वीकृतवन्तः ।

814. कृष्णयजुर्वेदस्य प्राचीनतम: भाष्यकार: आसीत् —

(a) शवरस्वामी

(b) भवस्वामी

(c) भट्टभास्कर:

(d) क्षुर:

Answer: b

Explanation: कृष्णयजुर्वेदस्य अष्टभाष्यकाराणां नामानि प्राप्यन्ते । एतेषु प्राचीनतमः भाष्यकारः भवस्वामी । सायणाचार्यः यजुर्वेदस्य भाष्यं चकार । अपि च भट्टभास्करः, आनन्दबोधः, हलायुधः, अनन्ताचार्यः, गौरधरः प्रभृतीनां भाष्यकाराणां नामानि प्राप्यन्ते ।

815. ''न कञ्चन वसतौ प्रत्याचक्षीत'' कस्याम् उपनिषदि प्राप्यते ?
(a) कठोपनिषदि
(b) केनोपनिषदि
(c) तैत्रिरीयोपनिषदि
(d) श्वेताश्वतरोपनिषदि
Answer: c
Explanation: तैत्तिरीयोपनिषदः कृष्णयजुर्वेदस्य तैत्तिरीयशाखायां विद्यते । तैत्तिरीयोपनिषदि ३ अध्यायाः विराजन्ते । ते अध्यायाः वल्ली नाम्नाभिधीयन्ते । यथा – शिक्षावल्ली, ब्रह्मानन्दवल्ली, भृगुवल्ली च । अस्याम् उपनिषदि ३१ अनुवाकाः विद्यन्ते, तथा च ६८ मन्त्राः विद्यन्ते ।

816. ऋक्प्रातिशाख्यानुसारेण स्वरभक्तिः कतिमात्राविशिष्टा ?
(a) एकमात्रा
(b) द्विमात्रा
(c) अर्धमात्रा
(d) मात्रा नास्ति
Answer: c
Explanation: स्वरभक्तेः मात्रा भवति अर्धमात्रा (इतरे च) । सा द्विविधा – (क) दीर्घस्वरभक्तिः (ख) ह्रस्वस्वरभक्तिश्च । स्वरभक्तेः लक्षणप्रसङ्गे शौनकमहोदयेन उक्तम् – "स्वरभक्तिः पूर्वभागमक्षराङ्गम्" ।

817. यास्कनये ''अप्रच्यवमानस्य तत्त्वाद्विकारम्'' —
(a) जयते
(b) अस्ति
(c) विपरिणमते
(d) विनश्यति
Answer: c
Explanation: यास्कप्रणीते निरुक्ते भावविकाराः षट्प्रकारकाः सन्ति । तानि भवन्ति – "जायतेऽस्ति विपरिणमते बर्धतेऽपक्षीयते विनश्यति ।" तत्र विपरिणमते इति भावविकारस्य लक्षणमस्ति – "अपच्यमानस्य तत्त्वादभ्रश्यमानस्य विकारः विक्रियमात्रं विपरिणमत इति ।"

818. ''तद् य एषु पदार्थः प्राहुरिमे'' कस्य उक्तिरियम्?
(a) शाकटायनस्य
(b) गार्ग्यस्य
(c) यास्कस्य
(d) वार्ष्यायणे:
Answer: b
Explanation: निरुक्ते उपसर्गविषये विभिन्नानि मतानि सन्ति । उपसर्गविषये गार्गस्य मतानि भवन्ति –
प्रथमः – नामाख्याताभ्यां वियुक्तानामपि उपसर्गानम् ।
द्वितीयः – उच्यावचा पदार्थाः भवन्ति ।
तृतीयः – तद् य एषु पदार्थः प्राहुरिमे ।
चतुर्थः – तं नामाख्यातयोरर्थविकारम् ।

819. दुर्गसिंहस्य मतानुसारं निरुक्तस्य कति अध्याया: —
(a) १०
(b) १२
(c) १४
(d) ११
Answer: b
Explanation: षड्वेदाङ्गेषु निरुक्तस्य स्थानं चतुर्थम् । निरुक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्रमिति उच्यते । यास्ककृते निरुक्ते चतुर्दश अध्यायाः विद्यन्ते । परन्तु दुर्गसिंहस्य मतानुसारेण निरुक्ते द्वादश अध्यायाः सन्ति । तस्मात् निरुक्तं 'द्वादशाध्यायी' इति नाम्ना परिचीयते ।

820. एकीभवनार्थे क: उपसर्ग: प्रयुज्यते —
(a) अति
(b) सु
(c) अनु
(d) सम्
Answer: d
Explanation: यास्कप्रणीते निरुक्ते उपसर्गाः भिन्नार्थे प्रयुज्यन्ते । यथा – अर्वागर्थे, विप्रकृष्टार्थे, अभिमुख्यार्थे, अभिपूजितार्थे, विनिग्रहार्थे, एकीभवनार्थे, सादृश्यार्थे इत्यादयः । तत्र एकीभवनार्थे 'सम्' उपसर्गः प्रयुज्यते, यथा – सग्रहः ।

821. 'गत्वा गतमिति' कस्य उदाहरणं खलु —
(a) वर्णलोपस्य
(b) अन्तवर्णलोपस्य
(c) वर्णागमस्य
(d) उपधालोपस्य
Answer: b
Explanation: 'गत्वा गतमिति' इति वर्णलोपस्य उदाहरणं भवति ।

822. सांख्यनये विकृतयः —
(a) ७
(b) १६
(c) १७
(d) २१
Answer: b
Explanation: श्रीमदीश्वरकृष्णेन प्रणीतायां सांख्यकारिकायां पञ्चविंशतितत्त्वानि भवन्ति । तेषु विकाराः षोडश – पञ्चज्ञानेन्द्रियाणि, पञ्चकर्मेन्द्रियाणि, पञ्चमहाभूतानि, मनश्च ।

823. सत्कार्यवादस्य हेतवः सन्ति —
(a) पञ्च
(b) षट्
(c) सप्त
(d) अष्ट
Answer: a
Explanation: सांख्यसम्मतस्य सत्कार्यवादस्य पञ्चहेतवः विद्यन्ते । ते भवन्ति – (क) असदकरणात् (ख) उपादानग्रहणात् (ग) सर्वसम्भवभावात् (घ) शक्तस्य शक्यकरणात् (ङ) कारणभावाच्च ।

824. आध्यात्मिक-तुष्टिषु न गण्यते —
(a) कृतिः
(b) उपादानः
(c) भाग्यः
(d) सुपारः
Answer: d
Explanation: सांख्यकारिकायां सत्त्वरजस्तमसां गुणानां न्युनाधिक्यात् प्रत्ययसर्गः पञ्चाशत् भेदवान् भवन्ति । मुख्यरूपेण सः चतुर्विधः एव – i) विपर्ययः ii) अशक्तिः iii) तुष्टिः iv) सिद्धिश्च । तत्र तुष्टि नवधा । तेषु आध्यात्मिकतुष्टिः चतुर्विधाः – प्रकृति-उपादान-काल-भाग्याः । बाह्यतुष्टिः पञ्चविधाः – पार-सुपार-पारापार-उत्तमाम्भ-अनुत्तमाम्भरूपाश्च ।

825. वक्षोजातवर्णस्य मात्रा —
(a) एकमात्रा
(b) अर्धमात्रा
(c) द्विमात्रा
(d) पञ्चमात्रा
Answer: a
Explanation: पाणिनीयशिक्षाग्रन्थे रङ्गवर्णानां द्विमात्रिकता उच्चारणप्रसङ्गे पाणिनिना उक्तम् – वक्षोजातवर्णः एकमात्रा, मस्तकजातवर्णः अर्धमात्रा, नासिक्यवर्णः अर्धमात्रा, अनुनासिकवर्णः द्विमात्रा ।

826. पाणिनीयशिक्षानुसारेण पाठकस्य दोषाः —
(a) १८
(b) १७
(c) २०
(d) २२
Answer: a
Explanation: पाणिनीयशिक्षानुसारेण पाठकस्य अष्टादश दोषाः विद्यन्ते –

"शङ्कितं भीतम् उद्घष्टुम् अव्यक्तम् अनुनासिकम्
काकस्वरं शिरोगतं तथा स्थानविवर्जितम्
उपांशु दष्टं त्वरितं निरस्तं विलम्बितं गद्गदितं
निष्पीडितं ग्रस्तपदाक्षरं च वदेन्नदीनं न तु सानुनास्यम् ॥"

827. सांख्यमतेन प्रधानं कारणं भवति —
(a) विवर्त
(b) परिणामः
(c) साक्षित्वात्
(d) स्रष्टत्वात्
Answer: b
Explanation: प्रकृतेः अस्तित्वसाधकत्वं स्वतन्त्रसिद्धत्वं वा पञ्चहेतुतत्त्वानि सन्ति । यानि तत्त्वानि जगदुत्पत्तौ कारणत्वेन स्वीकृतानि, तानि भवन्ति – परिमाणात् समन्वयात् शक्तितः कारणकार्यविभागात् अविभागात् वैश्वरूपश्च ।

828. अतीन्द्रियाणां प्रतीतिः —
(a) शब्दात्
(b) उपमानात्
(c) अनुमानात्
(d) प्रत्यक्षात
Answer: c
Explanation: अतीन्द्रियाणां प्रतीतिः भवति अनुमानात् । यथोक्तम्-

"सामान्यस्तु दृष्टादतीन्द्रियाणां प्रतीतिरनुमानात् ।
तस्मादपि चासिद्धं परोक्षमाप्तागमात् सिद्धम्।"

829.वौद्धतर्कभाषा केन विरचिता —
(a) मोक्षाकरः
(b) केशवभट्ट
(c) मशविजयः
(d) नागेशभट्टः
Answer: a
Explanation: बौद्धतर्कभाषा मोक्षाकरगुप्तेन विरचिता ।

830. बौद्धदर्शनस्य 'मूलमध्यमककारिका' इति ग्रन्थः केन विरचितः
(a) वुद्धेन
(b) नागार्जुनेन
(c) मैत्रयेण
(d) कुमारलब्धेन
Answer: b
Explanation: बौद्धदर्शनस्य मूलमध्यकारिका इति ग्रन्थस्य रचनाकारः नागार्जुनः । नागार्जुनः माध्यमिक-महायानसम्प्रदायस्य एकः बौद्धदार्शनिकोऽस्ति । स शून्यवादी अस्ति । 'मूलमध्यकारिका' इति ग्रन्थे सप्तविंशतिः अध्यायाः विद्यन्ते ।

831. 'न्यायप्रकाशः' कस्य रचना —
(a) खण्डदेवस्य
(b) आपदेवस्य
(c) रामानुजस्य
(d) प्रभाकरस्य
Answer: b
Explanation: 'न्यायप्रकाशः' इति ग्रन्थस्य रचनाकारः खण्डदेवः । मीमांसादर्शनस्योपरि न्यायप्रकाशः एकः महत्वपूर्णग्रन्थमस्ति ।

832. मीमांसानुसारं किं नाम स्थानम्?
(a) वाक्यम्
(b) उपस्थितिः
(c) स्थापनम्
(d) अनुपस्थितिः
Answer: b
Explanation: लौगाक्षिभास्करविरचितः अर्थसंग्रहः मीमांसादर्शनस्य एकः प्रामाण्यग्रन्थोऽस्ति । अर्थसंग्रहानुसारं प्रयोगविधेः सहायकप्रमाणानि षड्-विधाः । तानि भवन्ति – श्रुतिः अर्थः पाठः स्थानम् मुख्यम् प्रवृत्तिश्च । ग्रन्थकारेण स्थानस्य लक्षणप्रसङ्गे उक्तम् – "नामोपस्थिति स्थानम्" ।

833. भामतीकारः कः आसीत् —
(a) उदयनाचार्यः
(b) मण्डनमिश्रः
(c) वाचस्पतिमिश्रः
(d) गौतमः
Answer: c
Explanation: वाचस्पतिमिश्रः (900 AD – 980 AD) एकः भारतीयदार्शनिकः आसीत् । अनेन अद्वैतवेदान्तस्योपरि 'भामती' इति नाम्ना एकं सम्प्रदायं प्रतिष्ठितम् । 'भामती' ब्रह्मसूत्रस्य एकः सर्वाधिकः मान्यः जनप्रियः टीकाग्रन्थोऽस्ति ।

834. कैवल्यं मुक्तिः वा योगमते कतिविधम्?
(a) द्विविधम्
(b) त्रिविधम्
(c) एकविधम्
(d) बहुविधम्
Answer: a
Explanation: महर्षिणा पतञ्जलिना कृतं योगसूत्रानुसारं कैवल्यं द्विविधम् । ग्रन्थकारः कैवल्यस्य लक्षणमाह – "पुरुषार्थशून्यानां गुणानां प्रतिप्रसवः कैवल्यं स्वरूपप्रतिष्ठा चित्तिशक्तिरिति'।"

835. अज्ञानं भवति —
(a) भावरूपम्
(b) अभावरूपम्
(c) भावाभावरूपम्
(d) अनुभयरूपम्
Answer: a
Explanation: वेदान्तसारकारेण सदानन्देन अज्ञानस्वरूपप्रसङ्गे उक्तम् – "अज्ञानं तु सदसद्भ्याम् अनिर्वचनीयं त्रिगुणात्मकं ज्ञानविरोधी भावरूपं यत्किञ्चित् इति वदन्ति ।" तत्र भावरूपम् इत्यस्य अर्थः अभावरूपं न । 'अनिर्वचनीयम्' अर्थात् यद् सद् असद् वा सदसद्रूपेण निर्वचनस्य अयोग्यं तदेव अनिर्वचनीयम् ।

836. कः कोशः कारणशरीरम् ?
(a) मनोमयकोशः
(b) आनन्दमयकोशः
(c) विज्ञानमयकोशः
(d) प्राणमयकोशः
Answer: a
Explanation: सदानन्दयोगीन्द्रेण कोशधर्मस्य आलोचनाप्रसङ्गे उक्तम् विज्ञानमय-मनोमय-प्राणमयकोशेषु विज्ञानमयकोशः ज्ञानशक्तिसम्पन्नः कर्ता इति उच्यते । मनोमयकोशः इच्छाशक्तिसम्पन्नः कर्ता इति उच्यते । प्राणमयकोशश्च गमनादिक्रियासम्पन्नं कार्यमिति उच्यते ।

837. न्यायमते कति प्रमाणानि ?
(a) त्रीणि
(b) चत्वारि
(c) पञ्च
(d) षट्
Answer: b
Explanation: न्यायमते चत्वारि प्रमाणानि सन्ति प्रत्यक्ष-अनुमान-उपमान-शब्दभेदात् ।

838. शब्दो न प्रमाणमिति कस्य मतम् ?
(a) सांख्यस्य
(b) योगस्य
(c) मीमांसकस्य
(d) जैनस्य
Answer: d
Explanation: जैनमतानुसारम् प्रमाणं द्विविधम् – प्रत्यक्षम् अनुमानञ्चेति ।

839. अनिर्वचनीयशब्दस्यार्थः कः ?
(a) सद्भिन्नत्वम्
(b) असद्भिन्नत्वम्
(c) सदसद्भिन्नत्वम्
(d) उभयरूपत्वम्
Answer: c
Explanation: वेदान्तसारकारेण सदानन्देन अज्ञानस्वरूपप्रसङ्गे उक्तम् – "अज्ञानं तु सदसद्भ्याम् अनिर्वचनीयं त्रिगुणात्मकं ज्ञानविरोधी भावरूपं यत्किञ्चित् इति वदन्ति ।" तत्र भावरूपम् इत्यस्य अर्थः अभावरूपं न । 'अनिर्वचनीयम्' अर्थात् यद् सद् असद् वा सदसद्रूपेण निर्वचनस्य अयोग्यं तदेव अनिर्वचनीयम् ।

840. वेदान्तमते लिङ्गशरीरघटका: भवन्ति ?

(a) पञ्चदश

(b) षोड़श

(c) सप्तदश

(d) अष्टादश

Answer: c

Explanation: सूक्ष्मशरीराणि सप्तदशावयवानि लिङ्गशरीराणि । तानि भवन्ति ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं बुद्धिः मनः कर्मेन्द्रियपञ्चकं वायुपञ्चकञ्चेति ।

841. ज्ञानेन्द्रियाणां कस्माद् भूतांशादुप्तत्ति: ?

(a) राजसात्

(b) सात्त्विकात्

(c) तामसात्

(d) सम्मिलितात्

Answer: b

Explanation: वेदान्तसारग्रन्थे ज्ञानेन्द्रियाणि श्रोत्र-त्वक्-चक्षु-जिह्वा-घ्राणाख्यानि । एतानि ज्ञानेन्द्रियाणि आकाशादीनां सात्त्विकांशेभ्यः वास्तेभ्यः पृथक् पृथक् क्रमेण उत्पद्यन्ते ।

842.सांख्यकारिकायां सत्कार्यवादसाधका: कति हेतव: ?

(a) त्रय:

(b) चत्वार:

(c) पञ्च

(d) षट्

Answer: c

Explanation: सांख्यसम्मतस्य सत्कार्यवादस्य पञ्चहेतवः विद्यन्ते । ते भवन्ति – (क) असदकरणात् (ख) उपादानग्रहणात् (ग) सर्वसम्भवभावात् (घ) शक्तस्य शक्यकरणात् (ङ) कारणभावाच्च ।

843. शब्द: कस्य विशेषगुण: ?

(a) वायो:

(b) आकाशस्य

(c) आत्मन:

(d) कालस्य

Answer: b

Explanation:

आकाशादिसूक्ष्मभूतानां विशेषगुणानि भवन्ति – व्योमः – शब्दः

मरुत् – शब्दस्पर्शौ

तेजः – शब्दस्पर्शरूपाणि

अप् – शब्दस्पर्शरूपरसाः

क्षितिः – शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः ।

844. संस्कारः कस्मिन् अन्तर्भवति ?
(a) द्रव्ये
(b) गुणे
(c) कर्मणि
(d) अभावे
Answer: b
Explanation: तर्कसंग्रहानुसारं गुणाः चतुर्विंशतिप्रकारकाः – रूप-रस-गन्ध-स्पर्श-संख्या-परिमाण-पृथक्त्व-संयोग-विभाग-परत्व-अपरत्व-गुरुत्व-द्रवत्व-स्नेह-शब्द-बुद्धि-सुख-दुःख-इच्छा-द्वेष-प्रयत्न-धर्म-अधर्म-संस्कारश्चेति ।

845.सत्वरजस्तमसां साम्यावस्था किं कथ्यते ?
(a) मूलप्रकृतिः
(b) बुद्धिः
(c) अहंकारः
(d) कैवल्यम्
Answer: a
Explanation: सत्त्वरजस्तमसां साम्यावस्था अस्ति मूलप्रकृतिः ।

846. उपादानग्रहणात् इत्येतेन पुष्यते —
(a) सत्कार्यवादः
(b) पुरुषसिद्धिः
(c) प्रकृतिसिद्धिः
(d) सृष्टिप्रक्रिया
Answer: a
Explanation: सांख्यसम्मतस्य सत्कार्यवादस्य पञ्चहेतवः विद्यन्ते । ते भवन्ति – (क) असदकरणात् (ख) उपादानग्रहणात् (ग) सर्वसम्भवभावात् (घ) शक्तस्य शक्यकरणात् (ङ) कारणभावाच्च ।

847. जन्म-मरण-कारणानाम् इत्येतेन सिद्धम् भवति —
(a) प्रकृतिस्वरूपम्
(b) गुणस्वरूपम्
(c) दुःखस्वरूपम्
(d) पुरुषबहुत्वम्
Answer: d
Explanation: जन्ममरणकारणानाम् इत्यनेन सिद्धं भवति पुरुषबहुत्वम् । पुरुषबहुत्वविषये सांख्यकारिकाग्रन्थे ईश्वरकृष्णेन उक्तम् –

"जननमरणकारणानां प्रतिनियमादयुगपत्प्रवृत्तेश्च ।
पुरुषबहुत्वं सिद्धं त्रैगुण्यविपर्ययाच्चैव ॥"

848. कर्तृत्वं धर्मः अस्ति —
(a) पुरुषस्य
(b) अहङ्कारस्य
(c) प्रकृतेः
(d) ज्ञानेन्द्रियाणाम्
Answer: c
Explanation: प्रकृतेः धर्मः अस्ति कर्तृत्वम् ।

849.चैतन्यम् अस्ति —
(a) प्रकृतेः
(b) पुरुषस्य
(c) गुणत्रयस्य
(d) महाभूतानाम्
Answer: b
Explanation: चैतन्यमस्ति पुरुषस्य ।

850. जीवनमुक्तिः अस्ति —
(a) जैनदर्शने
(b) बौद्धदर्शने
(c) चार्वाकदर्शने
(d) वेदान्तदर्शने
Answer: d
Explanation: जीवन्मुक्तिः अस्ति वेदान्तदर्शने । जीवन्मुक्तः नाम स्वस्वरूपाखण्ड ब्रह्मज्ञानेन तदज्ञानबाधनद्वारा स्वस्वरूपाखण्डे ब्रह्मणि साक्षात्कृते सति अज्ञान तत्कार्यसञ्चितकर्मसंशयविपर्ययादीनाम् अपि बाधितत्वात् अखिलबन्धनरहितो ब्रह्मनिष्ठः ।

851. वेदान्तसारस्य कर्त्ता अस्ति —
(a) ईश्वरकृष्णः
(b) सदानन्दः
(c) सुरेश्वराचार्यः
(d) शङ्कराचार्यः
Answer: b
Explanation: वेदान्तसारस्य कर्त्ता अस्ति सदानन्दः । अस्य गुरोः नाम अद्वयानन्दः । तथाहि उच्यते – अर्थतोऽपि-अद्वयानन्दान् अतीतद्वैतभानतः ।

852. अनुबन्धा: भवन्ति —
(a) पञ्च
(b) त्रय:
(c) चत्वार:
(d) द्वौ
Answer: c
Explanation: अनुबन्धाः भवन्ति चत्वारः । तथाहि वेदान्तसारे उक्तम् – 'तत्र अनुबन्धो नाम अधिकारि-विषय-सम्बन्ध-प्रयोजनानि ।'

853. प्रत्यक्षं ज्ञानमस्ति —
(a) योगार्थसम्मिकर्षजम्
(b) इन्द्रियार्थसन्निकर्षजम्
(c) पदार्थसन्निकर्षजम्
(d) तत्त्वार्थसन्निकर्षजम्
Answer: b
Explanation: तर्कसंग्रहे प्रत्यक्षविषये आलोचना दृश्यते । तत्र उक्तम् – इन्द्रियार्थसन्निकर्षजन्यं ज्ञानं प्रत्यक्षम् । तत् द्विविधम् निर्विकल्पकं सविकल्पकञ्चेति ।

854. तन्तु-पटयो: अस्ति सम्बन्ध: —
(a) समवायसम्बन्ध:
(b) असमवायसम्बन्ध:
(c) निमित्तसम्बन्ध
(d) अवक्तव्यसम्बन्ध:
Answer: a
Explanation: तन्तुपटयोः सम्बन्धः अस्ति समवायः । समवायविषये तर्कसंग्रहे उक्तम् – श्रोत्रेण शब्दसाक्षात्कारे समवायः सन्निकर्षः कर्णविवरवर्त्याकाशस्य श्रोत्रत्वात् शब्दस्याकाशगुणत्वात् गुणगुणिनोश्च समवायात् ।

855. हेत्वाभास: कतिविध: ?
(a) चतुर्विध:
(b) पञ्चविध:
(c) द्विविध:
(d) त्रिविध:
Answer: b
Explanation: हेत्वाभासः पञ्चविधः – सव्यभिचारः विरुद्धः सत्प्रतिपक्षः असिद्धः बाधितश्च ।

856. सांख्यमते प्रमाणानि सन्ति —
(a) षट्
(b) चत्वारि
(c) पञ्च
(d) त्रीणि
Answer: d
Explanation: सांख्यनये प्रमाणं त्रिविधं – प्रत्यक्षम्, अनुमानम्, शब्दश्च ।

857. अध्यासं पण्डिताः ..... इति मन्यन्ते —
(a) इन्द्रियाणि
(b) प्रकृतिः
(c) अविद्या
(d) ज्ञानम्
Answer: c
Explanation: अध्यासं पण्डिताः अविद्या इति मन्यते ।

858. याज्ञवल्क्यस्मृतौ व्यवहाराध्याये कति श्लोकाः सन्ति ?
(a) ३३५
(b) ३०७
(c) ३६७
(d) ५९७
Answer: b
Explanation: स्मृतिशास्त्रेषु याज्ञवल्क्यस्मृतिः अन्यतमोऽस्ति । अस्य ग्रन्थस्य व्यवहाराध्याये ३०७ श्लोकाः विद्यन्ते । तथा च अत्र २५ प्रकरणानि विद्यन्ते । अन्तिमप्रकरणस्य नाम प्रकीर्णप्रकरणम् ।

859. याज्ञवल्क्यस्मृतौ व्यवहाराध्याये कति प्रकरणानि सन्ति ?
(a) १३
(b) १६
(c) २०
(d) २५
Answer: d
Explanation: स्मृतिशास्त्रेषु याज्ञवल्क्यस्मृतिः अन्यतमोऽस्ति । अस्य ग्रन्थस्य व्यवहाराध्याये ३०७ श्लोकाः विद्यन्ते । तथा च अत्र २५ प्रकरणानि विद्यन्ते । अन्तिमप्रकरणस्य नाम प्रकीर्णप्रकरणम् ।

860. याज्ञवल्क्यस्मृतौ व्यवहाराध्याये कति दिव्यप्रयोगाः उल्लिखिताः सन्ति ?
(a) २
(b) ३
(c) ५
(d) ७
Answer: c
Explanation: प्रमाणेषु दिव्यप्रमाणस्य अनुभूयते पदे पदे । दिव्यप्रमाणं पञ्चविधं तुला, अग्निः, आपः, विषं, कोशः ।

861. याज्ञवल्क्यस्मृतौ दिव्यकप्रयोगेषु परिगणितम् नास्ति —
(a) तुलाप्रयोगः
(b) अग्निप्रयोगः
(c) विषप्रयोगः
(d) वायुप्रयोगः
Answer: d
Explanation: प्रमाणेषु दिव्यप्रमाणस्य अनुभूयते पदे पदे । दिव्यप्रमाणं पञ्चविधं तुला, अग्निः, आपः, विषं, कोशः ।

862.स्त्री-बाल-वृद्ध-अन्ध-पंगु-ब्राह्मण-रोगिणाम् कृते दिव्यप्रयोगः अस्ति —
(a) विषम्
(b) कोषम्
(c) जलम्
(d) तुला
Answer: d
Explanation: 'तुला' इति दिव्यप्रयोगस्य अधिकारीविषये याज्ञवल्क्यसंहितायाम् उक्तम् – तुला स्त्री बाल वृद्धान्ध पङ्गु ब्राह्मणरोगिनाम् ।

863. क्षत्रियस्य कृते किम् नाम दिव्यप्रयोगः ?
(a) जलम्
(b) विषम्
(c) अग्निः
(d) तुला
Answer: c
Explanation: याज्ञवल्क्यनये क्षत्रियस्य कृते दिव्यप्रयोगोऽस्ति अग्निः, वैशस्य कृते दिव्यप्रयोगः अस्ति जलम्, शूद्रस्य कृते यवाः दिव्यप्रमाणरूपेण व्यवहृताः । अपि च विषखण्डोऽपि शूद्रस्य कृते विहितम् ।

864.वैश्यस्य कृते दिव्यप्रयोग: क: ?

(a) विषम्

(b) जलम्

(c) कोष:

(d) अग्नि:

Answer: b

Explanation: याज्ञवल्क्यनये क्षत्रियस्य कृते दिव्यप्रयोगोऽस्ति अग्निः, वैशस्य कृते दिव्यप्रयोगः अस्ति जलम्, शूद्रस्य कृते यवाः दिव्यप्रमाणरूपेण व्यवहृताः । अपि च विषखण्डोऽपि शूद्रस्य कृते विहितम् ।

865. विषमयस्य दिव्यप्रयोगस्य विधानम् कस्य कृते विहितम् अस्ति ?

(a) ब्राह्मणस्य कृते

(b) क्षत्रियस्य कृते

(c) वैश्यस्य कृते

(d) शूद्रस्य कृते

Answer: d

Explanation: याज्ञवल्क्यनये क्षत्रियस्य कृते दिव्यप्रयोगोऽस्ति अग्निः, वैशस्य कृते दिव्यप्रयोगः अस्ति जलम्, शूद्रस्य कृते यवाः दिव्यप्रमाणरूपेण व्यवहृताः । अपि च विषखण्डोऽपि शूद्रस्य कृते विहितम् ।

866. धर्मपत्नीज: पुत्र: भवति —

(a) पुत्रिका

(b) पुत्र:

(c) औरस:

(d) क्षेत्रज:

Answer: c

Explanation: याज्ञवल्क्यस्य दायभागप्रकरणे द्वादशपुत्रेषु अन्यतमो हि औरसपुत्रः । अयं औरसपुत्रो भवति धर्मपत्नीजः पुत्रः ।

867. सगोत्रेण इतरेण वा उत्पन्न: पुत्र: भवति —

(a) पुत्र:

(b) औरस:

(c) क्षेत्रज:

(d) गोलक:

Answer: c

Explanation: द्वादशपुत्रेषु अन्यतमो हो क्षेत्रजः पुत्रः । तथाहि उच्यते – क्षेत्रजः क्षेत्रजातस्तु सगोत्रेणेतरेण वा ।

868. गृहे प्रच्छन्न उत्पन्नो पुत्रः —
(a) औरसः
(b) क्षेत्रजः
(c) गूढ़जः
(d) कानीनः
Answer: c
Explanation: गूढजपुत्रः तथा च कानीनपुत्रविषये उक्तम् –

"गृहे प्रच्छन्न उत्पन्नो गूढजस्तु सूतः स्मृतः ।
कानीनः कन्यकाजातः मातामहसुतो मतः ॥"

869. कन्यकाजातो पुत्रः —
(a) औरसः
(b) क्षेत्रजः
(c) कानीनः
(d) गूढजः
Answer: c
Explanation: गूढजपुत्रः तथा च कानीनपुत्रविषये उक्तम् –

"गृहे प्रच्छन्न उत्पन्नो गूढजस्तु सूतः स्मृतः ।
कानीनः कन्यकाजातः मातामहसुतो मतः ॥"

870.दद्यान्माता पिता वायम् स पुत्रः .....
(a) पौनर्भवः
(b) औरसः
(c) दत्तकः
(d) कानीनः
Answer: c
Explanation: याज्ञवल्क्यसंहितायां द्वादशपुत्रेषु अन्यतमो हि दत्तको पुत्रः – "दद्यान् माता पिता वा यं स पुत्रो दत्तको भवेत् ।"

871. याज्ञवल्क्यमते सामान्यद्रव्यप्रसभहरणम् .....
(a) पापाचरणम्
(b) साहसम्
(c) अज्ञानम्
(d) शौर्यम्
Answer: b
Explanation: याज्ञवल्क्यमते सामान्यद्रव्यप्रसभहरणं भवति साहसम् ।

872. जगत: समुत्पत्ति: मनुस्मृते: कस्मिन् अध्याये वर्णितम् अस्ति ?
(a) १
(b) २
(c) ७
(d) १०
Answer: a
Explanation: मनुसंहितायाः प्रथमाध्यायस्य नाम सृष्टिप्रकरणम् । अस्मिन् अध्याये जगतः उत्पत्तिविषये आलोचना कृता ।

873. देशघर्माञ्जातिधर्मान् कुलधर्मांश्च शाश्वतान्।
पाषण्डगणधर्मांश्च शास्त्रेऽस्मिन्नुक्तवान् .....।।
अत्र 'अस्मिन्' पदस्य अभिप्रायमस्ति —
(a) याज्ञवल्क्यस्मृतौ
(b) मनुस्मृतौ
(c) शुक्रनीतौ
(d) अर्थशास्त्रे
Answer: b
Explanation: "देशधर्माञ्जातिधर्मान् कुलधर्माश्च शाश्वतान् ।
पाषण्डगणधर्माश्च शास्त्रेऽस्मिन्नुक्तवान् ॥" – अयं श्लोकः मनुसंहितायां विद्यते ।

874. न दुषणमदुष्टस्य विषेणेवाम्भसश्चरेत्।
कदाचिद्धि प्रदुष्टस्य नाधिगम्येत भेषजम्।।
कस्येयमुक्ति: ?
(a) याज्ञवल्क्यस्य
(b) मनो:
(c) शुक्राचार्यस्य
(d) विष्णुगुप्तस्य
Answer: d
Explanation: विष्णुगुप्तः नाम चाण्यक्यः । तेन उक्तम् –

"न दूषणमदुष्टस्य विषेणेवाम्भसश्चरेत् ।
कदाचिद्धि प्रदुष्टस्य नाधिगम्येत् भेषजम् ॥"

875. मनुमते कलियुगे .....मानुषवर्षाणि भवन्ति —
(a) १७२८०००
(b) ८६४०००
(c) ४३२०००
(d) २१६०००
Answer: c
Explanation: स्मृतिग्रन्थेषु अन्यतमो हि मनुसंहिता । अस्य ग्रन्थस्य प्रथमे अध्याये उक्तम् – कलियुगे ४३२००० मानुषवर्षाणि भवन्ति ।

876. मनुमते इन्द्रानिलयमार्कादीनामंशेभ्य: कस्य सृष्टि: संजाता ?
(a) गन्धर्वस्य
(b) विद्याधरस्य
(c) अप्सरस:
(d) सराज्ञ:
Answer: d
Explanation: मनुसंहितायां सप्तमे अध्याये उक्तम् – राजा विभिन्नानां देवानाम् अंशेभ्यो जातः । तथाहि उच्यते –

"इन्द्रानिलयमार्कानामग्नेश्च वरुणस्य च ।
चन्द्रवित्तेशयोश्चैव मात्रा निहृत्य शाश्वती ॥"

877. सपशुसंचयम् कुलं दहति .....।
(a) जठराग्नि:
(b) दावाग्नि:
(c) राजाग्नि:
(d) शापाग्नि:
Answer: c
Explanation: मनुसंहितायाः सप्तमाध्याये उक्तम् – सपशुद्रव्यसंचयं कुलं दहति राजाग्निः । अग्निः केवलं दहनं करोति परन्तु राजाग्निः सर्वं दहति ।

878. महर्षे: याज्ञवल्क्यस्य मतमस्ति यत् हीनाद्रहो हीनमूल्ये वेलाहीने च .....।
(a) राजा
(b) अमात्य:
(c) श्रेष्ठी:
(d) तस्कर:
Answer: d
Explanation: याज्ञवल्क्यस्य मतानुसारेण हीनद्रहो हीनमूल्ये वेलाहीने च तस्करः ।

879. याज्ञवल्क्यमते दानं कथं देयम् ?
(a) स्वेच्छया
(b) स्वं कुटुम्बाविरोधेन
(c) परेच्छ्या
(d) पात्रपरिज्ञानेन
Answer: b
Explanation: याज्ञवल्क्यमते दानं स्वं कुटुम्बाविरोधेन देयम् । न तु अन्यत्र ।

880. मनुमते असमीक्ष्य प्रणीत: दण्ड: सर्वत: .....।
(a) रक्षति
(b) रञ्जयति
(c) विनाशयति
(d) अनुपश्यति
Answer: c
Explanation: मनुसंहितायाः सप्तमाध्याये दण्डविषये आलोचना दृश्यते । दण्डो भवति शास्ति प्रजाः सर्वाः दण्डः एव रक्षति । दण्डः सुप्तेषु जागर्ति । परन्तु असमीक्ष्य दण्डः सर्वतः विनाशयति ।

881. रत्नावल्यां नाटिकायां रत्नावल्या: सहचरी का अस्ति ?
(a) सुसङ्गता
(b) काञ्चनमाला
(c) चुतलतिका
(d) निपुणिका
Answer: a
Explanation: 'रत्नावली' इति नाटिका श्रीहर्षस्य रचना । अस्यां नाटिकायां रत्नावल्याः सहचरी आसीत् सुसङ्गता ।

882. रत्नावल्या: मङ्गलाचरणे पूर्वरङ्गे कस्य स्तुति: प्राप्यते ?
(a) विष्णो:
(b) शिवस्य
(c) ब्रह्मण:
(d) कल्पवृक्षस्य
Answer: b
Explanation: 'रत्नावली' नाटिकायां शिवस्य स्तुति क्रियते । यथा – पादाग्रस्थितयामुहः स्तनभारेणानीतया नम्रतां शम्भोः सस्पृहलोचनत्रयपथं यान्त्या तदाराधने ।

883. रत्नावल्या: नायक: उदयन: नाट्यशास्त्रदृष्ट्या कीदृग् नायक: ?
(a) धीरोदात्त:
(b) धीरोद्धत:
(c) धीरललित:
(d) धीरप्रशान्त:
Answer: c
Explanation: नाट्यशास्त्रदृष्ट्या रत्नावल्याः नायकः उदयनः धीरप्रशान्तः आसीत् । अस्य लक्षणं भवति – "सामान्यगुणैर्भूयान्द्विजादिवेश धीरशान्तः स्यात् ।"

884. 'अचिन्त्यो हि मणि-मन्त्र-औषधीनां प्रभाव:' इति सुक्तिविशिष्ट: ग्रन्थविशेष: क: ?
(a) मृच्छकटिकम्
(b) चारुदत्तम्
(c) दरिद्रचारुदत्तम्
(d) रत्नावली
Answer: d
Explanation: 'अचिन्त्यो हि मणि-मन्त्र-औषधीनां प्रभावः' इति सूक्तिः श्रीहर्षस्य 'रत्नावली' नाटिकायां प्राप्यते । अत्र चत्वारः अङ्काः विद्यन्ते ।

885. 'आनीय झटिति घटयति विधिरभितमभिमुखीभूत:' रत्नावल्यां नाटिकायां प्रथमांके कस्येयमुक्ति: ?
(a) सूत्रधारस्य
(b) यौगन्धरायणस्य
(c) उदयनस्य
(d) रत्नावल्या:
Answer: a
Explanation: "आनीय झटिति घटयति विधिरभितमभिमुखीभूतः" इति कथनं 'रत्नावली' नाटिकायां प्रस्तावनांशे विद्यते । इति नटीं प्रति सूत्रधारस्य उक्तिः ।

886.'दुरवगाहा गतिर्दैवस्य' रत्नावल्यां चतुर्थे अंके कस्य इयमुक्ति ?
(a) वसुभूते:
(b) राज्ञ: उदयनस्य
(c) वासवदत्ताया:
(d) यौगन्धरायणस्य
Answer: b
Explanation: 'दुरवगाहा गतिर्दैवस्य' इति रत्नावल्याः चतुर्थे अङ्के प्राप्यते । वाक्यमिदम् उदयनं वासवदत्तां प्रति उक्तवान् ।

887. 'कर्णभारम्' कस्य कृतरस्ति ?
(a) राजशेखरस्य
(b) विशाखदत्तस्य
(c) भासस्य
(d) शूद्रकस्य
Answer: c
Explanation: 'कर्णभारम्' इति भासस्य कृतिः । एकाङ्कं नाटकमिदम् । अस्य नायकः दानवीरः कर्णः । कर्णभारस्य उपजीव्यम् भवति महाभारतम् ।

888. कर्णभारस्य उपजीव्यम् किम् ?
(a) रामायणम्
(b) महाभारतम्
(c) बृहत्कथा
(d) कथासरित्सागरः
Answer: b
Explanation: 'कर्णभारम्' इति भासस्य कृतिः । एकाङ्कं नाटकमिदम् । अस्य नायकः दानवीरः कर्णः । कर्णभारस्य उपजीव्यम् भवति महाभारतम् ।

889. 'राधेयः' कः ?
(a) अर्जुनः
(b) दुर्योधनः
(c) नकुलः
(d) कर्णः
Answer: d
Explanation: 'राधेय' इत्यनेन कर्णः बोध्यते ।

890. ज्यैष्ठ-कुन्तीपुत्रस्य किम् नाम ?
(a) युधिष्ठिरः
(b) सुयोधनः
(c) कर्णः
(d) सहदेवः
Answer: c
Explanation: महाभारते पाण्डोः द्वे पत्न्यौ स्तः । कुन्ती माद्री च । कुन्त्याः पञ्च पुत्राः आसन् । तेषां नामानि क्रमानुसारं उच्यते – युधिष्ठिरः भीमः अर्जुनः नकुलः सहदेवश्च ।

891. परशुराम-शापितः महारथी कः ?
(a) अर्जुनः
(b) युधिष्ठिरः
(c) द्रोणाचार्यः
(d) कर्णः
Answer: d
Explanation: कर्णः परशुरामस्य शिक्षोपदेशेन वीरयोद्धा अभवत् । परन्तु कर्णः तस्य छलनात् परशुरामेण शापितः अभवत् ।

892.कर्णभारस्य नाट्यविधा अस्ति —
(a) नाटकम्
(b) नाटिका
(c) प्रहसनम्
(d) एकांकी
Answer: d
Explanation: 'कर्णभारम्' इति भासस्य कृतिः । एकाङ्कं नाटकमिदम् । अस्य नायकः दानवीरः कर्णः । कर्णभारस्य उपजीव्यम् भवति महाभारतम् ।

893. भासस्य कति नाट्यग्रन्थाः उपलभ्यन्ते ?
(a) ७
(b) १०
(c) १३
(d) २३
Answer: c
Explanation: प्राचीनतमनाट्यकारेषु अन्यतमो हि भासः । भासस्य त्रयोदश नाटकानि प्राप्यन्ते । तस्य अन्यतमा कृतिः स्वप्नवासवदत्तम् ।

894. भासस्य रामकथाश्रितनाटकानां संख्या अस्ति —
(a) ३
(b) ४
(c) ५
(d) २
Answer: d
Explanation: भासस्य रामकथाश्रितं नाटकं भवति – प्रतिमानाटकम्, अभिषेकनाटकम् । प्रतिमानाटके सप्त अङ्काः सन्ति । अभिषेकनाटके षट् अङ्काः सन्ति ।

895. स्वप्नवासवस्दत्ताख्ये भासप्रणीते नाटके कति अंका: विद्यन्ते ?
(a) ६
(b) ७
(c) ५
(d) ४
Answer: a
Explanation: भासस्य त्रयोदश नाटकेषु 'स्वप्नवासवदत्तम्' नाटकम् अन्यतमम् । अस्मिन् नाटके षट् अङ्काः विद्यन्ते ।

896. भासनाटकचक्रेऽस्मिच्छेकै: क्षिप्ते परीक्षितुम्।
स्वप्नवासवदत्तस्य दाहकोऽभून्न पावक:।।
सूक्तिरियं कस्मिन् ग्रन्थे समुपलभ्यते ?
(a) विश्वनाथस्य साहित्यदर्पणे
(b) राजशेखरस्य काव्यमीमांसायाम्
(c) भामहस्य काव्यालङ्कारे
(d) जगन्नाथस्य रसगंगाधरे
Answer: b
Explanation: भासस्य नाटकचक्रविषये राजशेखरेण उक्तम् –

"भासनाटकचक्रेऽपि छेकैः क्षिप्तैः परीक्षितम् ।
स्वप्नवासवदत्तस्य दाहकोऽभून्न पावकः ॥"

897. स्वप्नवासवदत्तस्य नायक: क: ?
(a) अग्निमित्र:
(b) महासेन:
(c) उदयन:
(d) चारुदत्त:
Answer: c
Explanation: 'स्वप्नवासवदत्तम्' इत्यस्य नाटकस्य नायको भवति उदयनः । उदयनः धीरप्रशान्तः नायकः आसीत् । धीरप्रशान्तप्रसङ्गे उक्तम् – सामान्यगुणैर्भूयाद्विजादिको धीरप्रशान्तः स्यात् ।

898. किं नाम स्वप्नवासवदत्तस्य नायिका ?
(a) रत्नावली
(b) मदनिका
(c) सागरिका
(d) वासवदत्ता
Answer: d
Explanation: 'स्वप्नवासवदत्तम्' नाटकस्य नायिका आसीत् वासवदत्ता ।

899. बसन्तकयुतं नाटकमस्ति —
(a) स्वप्नवासवदत्तम्
(b) अभिज्ञानशकुन्तलम्
(c) मृच्छकटिकम्
(d) दरिद्रचारुदत्तम्
Answer: a
Explanation: वसन्तकयुतं नाटकमस्ति स्वप्नवासवदत्तम् ।

900. स्वप्नवासवदत्तस्य नाटकस्य स्वप्नाङ्कः कः ?
(a) प्रथमः
(b) पञ्चमः
(c) तृतीयः
(d) चतुर्थः
Answer: b
Explanation: भासेन विरचितम् 'स्वप्नवासवदत्तम्' इति नाटकम् । अस्य नाटकस्य पञ्चमाङ्के स्वप्नस्य वृत्तान्तं विराजते ।

901. स्वप्नवासदत्ते वत्सराज-उदयनस्य मन्त्री अस्ति —
(a) बसन्तकः
(b) प्रद्योतः
(c) यौगन्धरायणः
(d) महासेनः
Answer: c
Explanation: भासेन विरचितम् 'स्वप्नवासवदत्तम्' इति नाटकम् । स्वप्नवासवदत्ते वत्सराजस्य उदयनस्य कूटबुद्धिसम्पन्नः विचक्षणः प्रधानमन्त्री आसीत् यौगन्धरायणः ।

902. द्राह्यायणश्रौतसुत्रम् कस्य वेदस्य विद्यते ?
(a) अथर्ववेदस्य
(b) यजुर्वेदस्य
(c) सामवेदस्य
(d) ऋग्वेदस्य
Answer: c
Explanation: द्राह्यायणश्रौतसूत्रम् सामवेदे अस्ति । द्राह्यायणश्रौतसूत्रस्य अपरं नाम वशिष्ठश्रौतसूत्रम् । द्राह्यायणश्रौतसूत्रम् सामवेदस्य राणायनीय इति शाखायां प्राप्यते ।

903.सात्रवेद: इति संज्ञा भवति–
(a) ऋग्वेदस्य
(b) सामबेदस्य
(c) यजुर्वेदस्य
(d) अथर्ववेदस्य
Answer: d
Explanation: क्षात्रवेदः(ब्रह्मवेदः, भैषज्यवेदः, महीवेदः) इति संज्ञा भवति अथर्वदस्य ।

904. 'स्वसारं त्वा कृणवै मा पुनर्गा' – इति मन्त्रांशो वर्तते –
(a) पुरुरवा-उर्वशीसूक्ते
(b) सरमा–पणिसुक्ते
(c) विश्वामित्र-नदीसुक्ते
(d) यम यमीसूक्ते
Answer: b
Explanation: 'स्वसारं त्वा कृणवै मा पुनर्गा' इति मन्त्रांशः सरमा-पणि इति संवादसूक्ते वर्तते । अस्य मन्त्रस्य वक्ता भवति – पणिगणाः ।

905. 'आ धा ता गच्छानुत्तरा युगानि' – इति मन्त्रांशो वर्तते –
(a) पुरुरवा-उर्वशीसूक्ते
(b) सरमा-पणिसूक्ते
(c) वश्वामित्र नदीसूक्ते
(d) यम-यमीसुक्ते
Answer: d
Explanation: 'आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि' इति मन्त्रांशः यम-यमी इति संवादसूक्ते विद्यते । 'यम' इति उक्तिरियं कृता ।

906. 'छान्दोग्योपनिषत्' कस्य वेदस्य ?
(a) ऋग्वेदस्य
(b) सामवेदस्य
(c) यजुर्वेदस्य
(d) अथर्ववेदस्य
Answer: b
Explanation: सामवेदस्य षोडश उपनिषद् सन्ति । तासु अन्यतमा छान्दोग्योपनिषद् । छान्दोग्योपनिषदः अष्टाध्यायाः सन्ति । अस्याम् उपनिषदि शाण्डिल्यविद्या पञ्चाग्निविद्या प्रभृतयः विषयाः विराजन्ते ।

907. 'पोषमेव दिवेदवे' – इति मन्त्रस्य क: ऋषि: ?
(a) विश्वामित्र:
(b) मेधातिथि:
(c) मधुच्छन्दा:
(d) शुनशैप:
Answer: c
Explanation: 'पोषमेव दिवेदिवे' – इति मन्त्रस्य ऋषिः मधुच्छन्दा । ऋग्वेदस्य अग्निसूक्ततः अयं मन्त्रांशो गृहीतः ।

908. शुन: शेपोपाख्यानं कुत्र अस्ति ?
(a) वृहदारण्यके
(b) ऐतरेयारण्यके
(c) तैत्तरीयारण्यके
(d) ताण्डब्राह्मणे
Answer: d
Explanation: शुनःशेपोपाख्यानम् ऐतरेयब्राह्मणे अस्ति । ऐतरेयब्राह्मणस्य सप्तमपञ्चिकायाः ३३तमे अध्याये विराजते ।

909. निरुक्तमते अन्तरीक्षस्थानीया देवता भवति –
(a) वायु:
(b) सूर्य:
(c) अग्नि:
(d) वरुण:
Answer: a
Explanation: निरुक्तमते अन्तरीक्षस्थानीया देवता भवति – वायुः इन्द्र वा । तथाहि उच्यते – "वायुर्वैन्द्रोवान्तरिक्षस्थानः।"

910. ऋग्वेदे प्रगाभमण्डलं भवति –
(a) प्रथममण्डलम्
(b) सप्त्णमण्डलम्
(c) अष्टममण्डलम्
(d) नवममण्डलम्
Answer: c
Explanation: ऋग्वेदे दशममण्डलाः सन्ति । तेषु अष्टममण्डलम् अन्यतमम् । अस्य मण्डलस्य नाम प्रगाथमण्डलः । कारणं प्रगाथछन्दसा रचिता मन्त्रस्य सन्निवेशः अस्ति ।

911. यमयमीसंवादसूक्ते मन्त्रसंख्या अस्ति–
(a) २३
(b) २७
(c) २४
(d) २६
Answer: c
Explanation: ऋग्वेदस्य (१०/१०) सूक्तं भवति 'यम-यमी' इति संवादसूक्तम् । अस्मिन् सूक्ते मन्त्रसंख्या भवति १४ ।

912. वरूणसूक्ते छन्दः अस्ति–
(a) त्रिष्टुप्
(b) अनुष्टुप्
(c) गायत्री
(d) जगती
Answer: c
Explanation: ऋग्वेदस्य प्रथममण्डलस्य पञ्चविंशसूक्तं भवति – वरुणसूक्तम् । वरुणसूक्तस्य देवता आसीत् वरुणः । छन्दः आसीत् गायत्री (२४ अक्षराः) ।

913. पुरुषसूत्रे कति ऋतवः वर्णनं क्रियते ?
(a) ०२
(b) ०३
(c) ०४
(d) ०५
Answer: b
Explanation: ऋग्वेदस्य (१०/९०) सूक्तं भवति 'पुरुषसूक्तम्' । पुरुषसूक्ते त्रयाणां ऋतुनां वर्णनं क्रियते । तथाहि उच्यते – "वसन्तो अस्यासीदार्ज्य ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥"

914. 'यस्य समुद्रं रसया सद्दाहुः' – इति मन्त्रांशो वर्तते–
(a) पुरुषसूक्ते
(b) हिरण्यगर्भसूक्ते
(c) नासदीयसूकते
(d) इन्द्रसुक्ते
Answer: d
Explanation: 'यस्य समुद्रं रसया सद्दाहुः' – इति मन्त्रांशः ऋग्वेदस्य दशममण्दलस्य १२१ सूक्तं भवति हिरण्यगर्भसूक्तम् । इति सूक्तं दार्शनिकसूक्तेण अपि परिचितम् ।

915. 'चिकिवुषी प्रथमा यज्ञियानाम्' – इति मन्त्रांशो वर्तते –
(a) पुरुषसुक्ते
(b) वाकसुक्ते
(c) कालसुक्ते
(d) विश्वामित्रनदीसूक्ते
Answer: b
Explanation: 'चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम' इति मन्त्रांशः ऋग्वेदस्य (१०/१२५) वाकसूक्ते अस्ति । 'चिकितुषी' शब्दस्यार्थः – चैतन्यवती परमज्ञानवती वा । अत्र 'प्रथमा यज्ञियानाम्' पदेन वाक्देवी बोध्यते ।

916. सामवेदस्य पुरोहित: अस्ति–
(a) ग्रावस्तुत्
(b) प्रतिहर्ता
(c) अग्नीध्र
(d) उन्तेता
Answer: b
Explanation: सामवेदस्य पुरोहितः आसीत् – प्रतिहर्ता । अस्य वेदस्य ऋत्विकः आसीत् उद्गाता । उद्गातुः त्रयः पुरोहिताः आसन् । तेषु अन्यतमं प्रतिहर्ता ।

917. दर्शपुर्णमासयज्ञ: आरम्भा भवति—
(a) अमोवस्यातिथौ
(b) पूर्णिमातिथौ
(c) वसन्तोत्सर्व
(d) सायंकाले
Answer: b
Explanation: दर्शपूर्णमासयज्ञः पूर्णिमातिथौ आरम्भा भवति । इष्टियागस्य अङ्गं भवति दशपूर्णमासयज्ञम् । इति यज्ञः अमावस्यातिथौ समाप्तं भवति ।

918. 'अथ शिक्षां व्याख्यास्याम: '– इति वाक्यं अस्ति–
(a) पाणिनीयशिक्षायाम्
(b) तेत्तरीयीपनिषदि
(c) अथर्ववेदे
(d) रामायणे
Answer: a
Explanation: 'अथ शिक्षां व्याख्यासामः' इति वाक्यम् अस्ति तैत्तिरीयोपनिषदि । तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षायाः प्रथमोल्लेखः प्राप्ता ।

919. पाणिनीयशिक्षामते उत्तमपाठका: सन्ति
(a) द्विविधा
(b) पञ्चविधा
(c) षड्विधा
(d) नवविधअ
Answer: c
Explanation: पाणिनीयशिक्षामते उत्तमपाठकाः षड्-विधाः सन्ति । तथाहि उच्यते –

"माधुर्यमक्षरव्याक्तिः पदच्छेदेस्त सुस्वरः ।
धैर्यं लयसमर्थं च षडते पाठकागुणाः ॥"

920. पाणिनीयशिक्षामते श्वासध्वनि: अस्ति–
(a) घ्
(b) ज्
(c) द्
(d) थ्
Answer: d
Explanation: पाणिनीयशिक्षामते श्वासध्वनिः अस्ति – थ् । श्वासध्वनिः भवति – ख, छ, ठ, थ, फ इति । तथाहि उच्यते – 'श्वासिनस्त खफादयः।'

921. ऋक्-प्रातिशाख्यमते उष्णवर्ण: अस्ति–
(a) ल्
(b) ह्
(c) ख्
(d) प्
Answer: b
Explanation: ऋक्-प्रातिशाख्यमते उष्णवर्णाः भवन्ति अष्टविधः । ते भवन्ति ह, श, ष, स, :, अर्ध-क, अर्ध-प, अनुस्वारः । तथाहि उच्यते – 'उत्तरेऽष्टा उष्माणः।'

922. प्रातिशाख्यमते सोष्मवर्ण: भवति–
(a) ग्
(b) च्
(c) घ्
(d) ङ्
Answer: b
Explanation: प्रातिशाख्यमते सोष्मवर्णो भवति – घ् । तथाहि उच्यते – 'युग्मौ सोष्माणौ' । सोष्मवर्णाः भवन्ति – ख, घ, छ, झ, ठ, ढ, फ, थ ।

923. प्रातिशाख्यमते ह्रस्वस्वरः अस्ति–
(a) अर्धमात्रा
(b) एकमात्रा
(c) द्विमात्रा
(d) त्रिमात्रा
Answer: b
Explanation: प्रातिशाख्यमते ह्रस्वस्वरः अस्ति – एकमात्रा । तथाहि उच्यते – 'मात्रा ह्रस्वः' । ते भवन्ति – अ, ऋ, इ, उ ।

924. 'उच्चावचा पदार्था भवन्ति' – इत्युक्तिः –
(a) शाकटायनस्य
(b) गार्ग्यस्य
(c) यास्कस्य
(d) दुर्गाचार्यस्य
Answer: b
Explanation: आचार्ययास्केन प्रणीतं 'निरुक्तम्' इति ग्रन्थम् । अस्य ग्रन्थस्य प्रथमाध्याये – 'उच्चावचा पदार्था भवन्ति' इति उक्तिः गार्ग्येण उच्यते ।

925. 'महाशनो भवति' इति अस्ति –
(a) समुद्रः
(b) जातवेदस्
(c) अश्वः
(d) आचार्यः
Answer: c
Explanation: यास्केन विरचितम् 'निरुक्तम्' इति ग्रन्थम् । अस्य ग्रन्थस्य द्वितीयाध्याये – 'महाशनो भवति' इति निर्वचनस्य प्रसङ्गे उच्यते । अनेन प्रसङ्गेन अश्वं बोध्यते ।

926. पतञ्जलिमतानुसारं विपर्ययः अस्ति –
(a) यमः
(b) विकल्पः
(c) रागः
(d) निरुद्धम्
Answer: c
Explanation: पतञ्जलिमतानुसारं विपर्ययः अस्ति - यमः । विपर्ययस्य संज्ञाप्रसङ्गे उच्यते – "विपर्ययो मिथ्याज्ञानमतद्रूपप्रतिष्ठितम् ।"

927. महर्षिपतञ्जलिः कतिविधानि प्रमाणानि स्वीकृतानि ?
(a) ०३
(b) ०४
(c) ०५
(d) ०२
Answer: a
Explanation: महर्षिपतञ्जलिः त्रिविधानि प्रमाणानि स्वीकृतवन्तः । प्रत्यक्ष-अनुमान-शब्दप्रमाणानि अपि योगदर्शने स्वीक्रियन्ते ।

928. योगसुत्राणुसारं इश्वरः अस्ति –
(a) क्लेशयुक्तः
(b) अक्लेशः
(c) विपाकयुक्तः
(d) आशाययुक्तः
Answer: b
Explanation: योगसूत्रानुसारम् ईश्वरः अस्ति क्लेशयुक्तः । तथाहि उच्यते – "क्लेशकर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः पुरुषविशेष ईश्वरः ।"

929. पञ्च पञ्चनखाः भक्ष्याः ' इत्यत्र को विधिः ?
(a) नियमविधिः
(b) प्रयोगविधिः
(c) परिसंख्याविधिः
(d) अधिकारविधि
Answer: c
Explanation: 'पञ्च पञ्चनखाः भक्ष्याः' – इत्यत्र परिसंख्याविधिः । तथाहि उच्यते – उभयोश्च युगपत्प्राप्तौ इतरव्यावृत्तिपरो विधिः परिसंख्याविधिः । सा द्विविधा – श्रौती लाक्षणिकी च ।

930. 'उद्भिजा यजेत पशुकामः ' इति भवति –
(a) विधिः
(b) नामधेयम्
(c) निषेधः
(d) अर्थबादः
Answer: d
Explanation: 'उद्भिजा यजेन पशुकामः' इति भवति नामधेयः । तथाहि उच्यते – "नामधेयानां च विधेयार्थं परिच्छेदकतया अर्थवत्त्वं नामधेयत्वम् ।"

931. 'दध्ना जुहोति' इति कीदृशं विधि: ?
(a) उत्पत्तिविधि:
(b) विनियोगविधि:
(c) अधिकारविधि:
(d) प्रयोगविधि:
Answer: b
Explanation: 'दध्ना जुहोति' इति विनियोगविधिः । तथाहि उच्यते – अंगप्रधानसम्बन्धबोधको विधिः विनियोगविधिः ।

932. तत्त्वमसीति वाक्ये कीदृशी लक्षणा ?
(a) जहत्स्वार्था
(b) अजहत्स्वार्था
(c) भागलक्षणा
(d) लक्षणलक्षणा
Answer: c
Explanation: तत्त्वमसीति वाक्ये भागलक्षणा अस्ति । भागलक्षणायाः अपरं नाम – 'जहदजहलक्षणा । तर्कसंग्रह इति ग्रन्थे – 'यत्र वाच्यैकदेशत्यागेन एकदेशान्वयः तत्र जहदजहदिति ।

933. यस्य साध्याभावसाधकं हेत्वन्तरं विद्यते स –
(a) वाधित:
(b) स्वरूपासिद्ध:
(c) सत्प्रतिपक्ष:
(d) विरुद्ध:
Answer: c
Explanation: 'यस्य साध्याभावसाधकं हेत्वन्तरं विद्यते स सत्प्रतिपक्षः हेत्वाभासो भवति । अस्य उदाहरणं भवति – 'शब्दो नित्यः श्रावणत्वात् शब्दत्ववत्' । सव्यभिचार-विरुद्ध-सत्प्रतिपक्षासिद्ध-बाधिताः पञ्चविध हेत्वाभासाः सन्ति ।

934. प्रयोगविधे: सहकारिभूतानि कति प्रमाणानि भवन्ति ?
(a) चत्वारि
(b) पञ्च
(c) षट्
(d) सप्त
Answer: c
Explanation: प्रयोगविधेः सहकारिभूतानि षट्प्रमाणानि भवन्ति ।

935. तर्कसंग्रहानुसारं स्पर्शानुमेयः कः पदार्थः
(a) आकाशम्
(b) मनः
(c) आत्मा
(d) वायुः
Answer: d
Explanation: तर्कसंग्रहानुसारं स्पर्शानुमेयः पदार्थः – वायुः । रूपरहितस्पर्शवान् वायुः । स द्विविधः नित्यः अनित्यश्च ।

936. तर्कसंग्रहानुसारम् आत्मनो विशेषगुणः कः ?
(a) वेगसंस्कारः
(b) स्थितिस्थापकसंस्कारः
(c) प्रयत्नः
(d) शब्दः
Answer: c
Explanation: तर्कसंग्रहानुसारम् आत्मनो विशेषगुणः 'प्रयत्नः' । तर्कसंग्रहे उच्यते – 'ज्ञानाधिकरणमात्मा' । स द्विविधः परमात्मा जीवात्मा चेति । जीवात्मनि चतुर्दश गुणाः सन्ति । तेषु प्रयत्नः अन्यतमः ।

937. पटरुपस्य किमसमवायिकारणम् भवति
(a) तन्तुपरमाणुसंयोगः
(b) तन्तुसंयोगः
(c) तन्तुरूपम्
(d) तन्तुपरमाणुरुपम्
Answer: c
Explanation: तन्तुरूपं पटरूपस्य असमवायिकारणं भवति । तथाहि उच्यते – "कार्येण कारणेन वा सहैकस्मिन्नर्थे समवेतं यत् कारणं तदसमवायिकारणम् ।"

938. अर्थसंग्रहे प्रत्ययस्य लिङंशेन कीदृशी भावना प्रोक्ता ?
(a) शाब्दी
(b) आर्थी
(c) शाब्दी आर्थी
(d) स्वर्गभावना
Answer: a
Explanation: अर्थसंग्रहे प्रत्ययस्य लिङ्गशेन शाब्दीभावना प्रोक्ता । तथाहि उच्यते – 'पुरुषप्रवृत्यनुकुलो भावयितुव्यापारविशेषः शाब्दीभावना ।' शाब्दीभावना त्रिविधा – i) साध्यः ii) साधनः iii) इतिकर्तव्यताश्च ।

939. 'अनादि सान्त: ' इति कस्य लक्षणम् ?
(a) प्रागभावस्य
(b) ध्वंसाभावस्य
(c) अव्यन्ताभावस्य
(d) अन्योन्याभावस्य
Answer: a
Explanation: 'अनादि सान्तः' इति प्रागभावस्य लक्षणम् । अर्थात् यस्य आदि नास्ति परन्तु सान्तयुक्तः तस्य नाम प्रागभावः । अभावश्चतुर्विधः प्रागभावः प्रध्वंसाभावः अत्यन्ताभावः अन्योन्याभावश्चेति ।

940. कतिविधं रूपम् तर्कसंग्रहकारेण स्वीकृतम् ?
(a) पञ्चविधम्
(b) षड्विधम्
(c) सप्तविधम्
(d) नवविधम्
Answer: c
Explanation: तर्कसंग्रहकारेण सप्तविधं रूपं स्वीकृतम् । रूपस्य लक्षणं उक्तम् – 'चक्षुर्मात्रग्राह्यो गुणो रूपम्' । तच्च शुक्ल-नील-पीत-रक्त-हरित-कपिश-चित्रभेदात् सप्तविधम् ।

941. अज्ञानस्य शक्तिरस्ति –
(a) द्विविधा
(b) त्रिविधा
(c) पञ्चविधा
(d) सप्तविधा
Answer: a
Explanation: वेदान्तदर्शनानुसारेण अज्ञानं द्विविधम् । आवरण-विक्षेपनामकमस्ति शक्तिद्वयम् ।

942. सदानन्दयोगीन्द्रकृत-वेदान्तसारग्रन्थस्य क: उपजीव्य: ?
(a) रामानुजवेदान्त
(b) शांकरवेदान्त:
(c) माधववेदान्त:
(d) निम्वार्कवेदान्त:
Answer: b
Explanation: सदानन्दयोगीन्द्रकृतः 'वेदान्तसारः' इति ग्रन्थस्य उपजीव्यो भवति शांकरवेदान्तः । अस्य मतवादस्य नाम अद्वैतमतम् । अस्य ग्रन्थस्य नाम शारीरकभाष्यम् ।

943. वेदान्तसारे प्रमेपं नास्ति –
(a) तुरीयचैतन्यम्
(b) शुद्धचैतन्यम्
(c) जीवन्मुक्तिः
(d) चतुर्थचैतन्यम्
Answer: c
Explanation: वेदान्तसारे प्रमेयं नास्ति – चतुर्थचैतन्यम् । वेदान्तसारे उच्यते – जीवब्रह्मैक्यं शुद्धचैतन्यं प्रमेयम् इति विषयः ।

944. व्यप्तज्ञानोपहितं चैतन्य किं भवति ?
(a) जीवः
(b) अज्ञानम्
(c) ब्रह्म
(d) इश्वरः
Answer: d
Explanation: सदानन्दस्य नये व्यष्टि-उपहितं चैतन्यं तेजसो भवति । तेजोमय-अन्तःकरण-उपहितत्वात् । अपि च व्यष्टि-उपहितं चैतन्यं विश्व इति ।

945. 'सतसतीऽन्यथाप्रथा' किमुध्यते ?
(a) विवर्णः
(b) विकारः
(c) शब्दः
(d) अनुपद्दितचैतन्यम्
Answer: b
Explanation: सतत्त्वतोऽन्यथाप्रथा' विकारः उच्यते । अद्वैतवादप्रसङ्गे विकारः तथा च विर्वतः आलोचितः । विकारः नाम परिणामः । अद्वैतवादं विना सर्वे मतवादाः परिणामस्य उपरि गच्छति । दुग्धस्य दधिवत् ब्रह्म जगत्-रूपेण परिणामप्राप्तो भवति ।

946. ब्रह्मसूत्रस्य नामान्तरं नास्ति –
(a) भिक्षुसूत्रम्
(b) मीमांसाभाष्यम्
(c) शारीरकसूत्रम्
(d) शारीरकभाष्यम
Answer: b
Explanation: ब्रह्मसूत्रस्य नामान्तरं नास्ति मीमांसाभाष्यम् । ब्रह्मसूत्रस्य नामान्तरं भवति भिक्षुसूत्रम् । भिक्षुणाम् आदरणीयत्वात् उपादेयत्वाच्च इदं दर्शनम् । अपि च शारीरकभाष्यम् अस्य अपरं नाम । अस्य रचयिता शङ्कराचार्यः ।

947. रुपै: सप्तभिरेव आत्मानम् आत्मना वध्नाति —
(a) विकृति:
(b) प्रकृति:
(c) पुरूष:
(d) प्रकृतिपुरुषौ
Answer: b
Explanation: रूपैः सप्तभिरेव तु बध्नाति, कथनं ईश्वरकृष्णस्य सांख्यकारिकायां विद्यते । प्रकृतेः निवृत्तिप्रसङ्गे इयं कारिका उक्ता । अत्र 'रूप' इत्यनेन 'भाव' बोध्यते । सप्तरूपाणि भवन्ति – अधर्मः धर्मः अज्ञानम् वैराग्यम् अवैराग्यम् ऐश्वर्यम् अनैश्वर्यम् ।

948. मात्मानं प्रकाशस्य नर्तकी इव का निवर्तते ?
(a) बुद्धि:
(b) इन्द्रियाणि
(c) तन्मात्राणि
(d) प्रकृति:
Answer: d
Explanation: आत्मानं प्रकाशस्य नर्तकी भवति – प्रकृतिः । नर्तकी यथा दर्शनां समीपे नृत्यस्य प्रदर्शनं कृत्वा यथासमये विदायग्रहणं करोति तथा च प्रकृतिः पुरुषस्य कृते स्वकार्यं प्रदर्श्य विरमति ।

949. 'दृष्टवदानुश्रविक: ' इत्यस्मिन् 'आनुश्रविक: ' इत्यस्य पदस्य कोऽर्थ: ?
(a) स्मृति:
(b) श्रुति:
(c) वेदाङ्गम्
(d) पुराणम्
Answer: b
Explanation: 'दृष्टवदानुश्रविकः' इत्यस्मिन् 'आनुश्रविकः' इत्यस्य पदस्यार्थः – श्रुतिः वेदः वा । तथाहि उच्यते – "दृष्टवदानुश्रविकः स ह्यविशुद्धिक्षयातिशययुक्तः ।
तद्विपरीतः श्रेयान् व्यक्ताव्यक्तज्ञविज्ञानात् ॥"

950. अव्यक्तं कीदृशं भवति ?
(a) सक्रियम्
(b) निष्क्रियम्
(c) आश्रितम्
(d) सावयवम्
Answer: b
Explanation: सांख्यकारिकानुसारं व्यक्ताव्यक्तयोः वैधर्म्यविषये उक्तम् – व्यक्तं भवति हेतुमद्, अनित्यम्, अव्यापि, सक्रियम्, अनेकम्, आश्रितम्, सावयवम्, परतन्त्रम् । परन्तु अव्यक्तं भवति अस्य विपरीतम् । अर्थात् अव्यक्तं भवति निष्क्रियम् ।

951.प्रातिपदिकसंज्ञाविधायकानि कति सूत्राणि सन्ति ?
(a) ०१
(b) ०२
(c) ०३
(d) ०४
Answer: b
Explanation: प्रातिपदिकसंज्ञाविधायकं सूत्रद्वयं विद्यते – i) कृत्तद्धितसमासाश्च ii) अर्थवदधातुरप्रत्ययप्रातिपदिकम् ।

952. 'द्विगङ्गम्' इत्यत्र कः समासः ?
(a) द्विगुः
(b) कर्मधारयः
(c) अव्ययीभावः
(d) द्वन्द्वः
Answer: c
Explanation: 'द्विगङ्गम्' – इत्यत्र अव्ययीभावः समासो भवति । अस्मिन् पाणिनेः सूत्रमस्ति – 'नदीभिश्च' । नदीभिः संख्या प्राग्वत् ।

953. 'द्वन्द्वे घि' इत्यत्र 'घि' इति
(a) प्रथमा
(b) द्वितीया
(c) सप्तमी
(d) चतुर्थी
Answer: a
Explanation: 'द्वन्द्वे घि' इत्यस्मिन् सूत्रे 'घि' इति प्रथमा । अस्य सूत्रस्य अर्थो भवति द्वन्द्वे घिसंज्ञं पूर्वं स्यात् । यथा – हरिश्च हरश्च = हरिहरौ ।

954. निम्नाङ्कितेषु 'प्रगृह्यम्' इति संज्ञाविधायकं सूत्रं किमस्ति ?
(a) वरप् तमप धः
(b) तृतीयासमासे
(c) ओत्
(d) अकर्मकाच्च
Answer: c
Explanation: प्रगृह्यसंज्ञाविधायकं सूत्राणि भवन्ति – (क) ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम् (ख) अदसो मात् (ग) शे (घ) निपात एकाजनाङ् (ङ) औत् (च) इदुतौ च सप्तम्यर्थे ।

955. अचोऽन्यादि का संज्ञा ?
(a) घि
(b) टि
(c) नदी
(d) गति
Answer: b
Explanation: टिसंज्ञाविधायकं सूत्रमस्ति – 'अचोऽन्त्यादि टि' । अस्मिन् सूत्रे पदत्रयं विद्यते । अचः, अन्त्यादि, टि । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – पचेते, पचेथे ।

956. 'उपकृष्णम्' इत्यत्र अलौकिकविग्रहमस्ति –
(a) कृष्ण ङसि उप
(b) कृष्णा ङस् उप सु
(c) कृष्णा ङस् उप
(d) कृष्णा ङसि उप सु
Answer: c
Explanation: 'उपकृष्णम्' इत्यत्र अव्ययीभावसमासो भवति । अस्मिन् विषये सूत्रं भवति 'अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्ध्यर्थाभावात्ययासम्प्रतिशब्दप्रादुर्भाव-पश्चाद्यथानुपूर्व्ययोग्यपद्य-सादृश्यसम्पत्तिसाकल्यान्तवचनेषु' । 'उपकृष्णम्' इत्यस्य अलौकिकविग्रहः अस्ति – कृष्ण ङस् उप ।

957. समासेषु 'वधु' शब्दस्य का संज्ञा ?
(a) घि
(b) नदी
(c) टि
(d) प्रगृह्य
Answer: b
Explanation: समासेषु 'बधू' शब्दस्य नदीसंज्ञा भवति । सूत्रमस्ति 'यू स्त्र्याखौ नदी' । अर्थात् ईकारान्ताः ऊकारान्ताः नित्यस्त्रीलिङ्गशब्दाः नदीसंज्ञकाः भवन्ति ।

958. 'पञ्चमी भयेन' इति सूत्रवाक्यं केन क्रियापदेन पुरणीयम् ?
(a) समस्यते
(b) समास्यते
(c) संयुज्यते
(d) संसज्यते
Answer: b
Explanation: 'पञ्चमी भयेन' इति सूत्रवाक्यं समस्यते इति क्रियापदेन पूरणीयम् । तत्पुरुषसमासस्य सूत्रमिदम् । अस्मिन् विषये उदाहरणं खलु – चोराद्भयम् ।

959. 'अन्तर्द्धौ येनादर्शनमिच्छति' इति कस्य कारकस्य सूत्रम्
(a) कर्तुः
(b) सम्प्रदानस्य
(c) अपादानस्य
(d) अधिकरणस्य
Answer: c
Explanation: अपादानकारकस्य एकं गुरुत्वपूर्णं सूत्रमस्ति 'अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति।" व्यवधाने सति यत्कर्तृकस्य आत्मनो दर्शनस्य अभावमिच्छति तदपादानं स्यात् । यथा – मातुर्निलीयते कृष्णः ।

960. उच्चारणविज्ञानमस्ति
(a) निरुक्तम्
(b) छन्दः
(c) शिक्षा
(d) कल्पः
Answer: c
Explanation: उच्चारणविज्ञानमस्ति शिक्षावेदाङ्गम् । 'स्वरवर्णाद्युच्चारणप्रकारो यत्र शिक्षते उपदिशते सा शिक्षा' इति सायणाचार्यस्य मतम् । आधुनिकपरिभाषायां शिक्षा 'ध्वनिविज्ञानम्' नाम्ना परिचीयते ।

961. 'धारेरुत्तमर्णः' इति सूत्रेण का विभक्तिः विधीयते ?
(a) प्रथमा
(b) तृतीया
(c) चतुर्थी
(d) पञ्चमी
Answer: c
Explanation: 'धारेरुत्तमर्णः' सूत्रमिदं सम्प्रदानकारके विद्यते । धारयते प्रयोगे उत्तमर्णः उक्तसंज्ञः स्यात् । उदाहरणं यथा – भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः ।

962. परस्मैपदविधायकं सूत्रमस्ति –
(a) अकर्मकाच्च
(b) उपाच्च
(c) नेर्विशः
(d) आङिनुप्रच्छ्योः
Answer: b
Explanation: परस्मैपदविधायकं सूत्रं भवति 'उपाच्च' । अर्थात् सम्-उपसर्गपूर्वकात् रम्-धातुः परस्मैपदं भवति । यथा – देवदत्तम् उपरमति ।

963. आत्मनेपद विधायकं सूत्रमस्ति –
(a) प्राद्वहः
(b) समवप्रविभ्यः स्थः
(c) आदेः प्रतिषेधः
(d) उपाच्च
Answer: b
Explanation: आत्मनेपदविधायकं सूत्रमस्ति – सम-प्र-विभ्यः स्थः' । सम्-पूर्वकात् प्र-पूर्वकात् वि-पूर्वकात् स्था-धातुः आत्मनेपदी भवति । यथा – धूर्तस्य वाक्ये न कोऽपि सन्तिष्ठते ।

964. सर्वनामस्यानं भवति–
(a) औ
(b) टा
(c) भिस्
(d) भ्यस्
Answer: a
Explanation: सर्वनामस्थानसंज्ञायाः सूत्रमस्ति – i) शि सर्वनामस्थानम् ii) सुडनपुंसकस्य ।

965. 'यतश्च निर्धारणम्' इत्यनेन
(a) कर्तुः
(b) कर्मः
(c) उपादानम्
(d) अधिकरणम्
Answer: d
Explanation: 'यतश्च निर्धारणम्' सूत्रमिदं अधिकरणकारके विद्यते । जाति-गुण-क्रिया-संज्ञाभिः समुदायादेकदेशस्य पृथक्करणं यतः ततः षष्ठीसप्तम्यौ स्तः । यथा – नृषु ब्राह्मणः श्रेष्ठः ।

966. 'भूधातोः लिट्लकारे मध्यमपुरषस्य रूपमस्ति –
(a) अभूवम्
(b) अभुवाम्
(c) बभुव
(d) अवभुव
Answer: c
Explanation:
भू-धातोः लिट्-लकारस्य रूपाणि भवन्ति –

बभूव	बभूविथ	बभूव
बभूवतुः	बभूवथुः	बभूविव
बभूवुः	बभूव	बभूविम

967. 'कृ' धातोः परस्मैपदि लिटलकारे मध्यमपुरुषे नास्ति –
(a) अचक्र
(b) चक्रयुः
(c) चकर्थ
(d) चक्र
Answer: a
Explanation: कृ-धातोः परस्मैपदीरूपे लिट्-लकारे मध्यमपुरुषस्य रूपमस्ति – चकर्थ, चक्रथुः, चक्र ।

968. 'ज्ञान' शब्दः अस्ति –
(a) स्त्रीलिङ्गः
(b) क्लीवलिङ्गः
(c) पुंलिङ्गः
(d) उभयलिङ्गः
Answer: b
Explanation: 'ज्ञान' इति शब्दः क्लीवलिङ्गे भवति । अस्य रूपं फलशब्दवत् भवति । यथा – ज्ञानम्, ज्ञाने, ज्ञानानि ।

969. अग्निपुराणे पुराणस्य कति लक्षणानि सन्ति ?
(a) त्रयः
(b) पञ्च
(c) सप्त
(d) नव
Answer: b
Explanation: अग्निपुराणे पुराणस्य पञ्च लक्षणानि सन्ति । तानि भवन्ति – सर्गः प्रतिसर्गः वंशः मन्वन्तराणि वंशानुचरितम् च ।

970. कौटिल्यमते गुप्तचराः सन्ति –
(a) पञ्च
(b) सप्त
(c) नव
(d) एकादश
Answer: a
Explanation: कौटिल्यस्य मतानुसारं गुप्तचराः पञ्चविधाः । कापटिकः उदस्थितः गृहपतिव्यञ्जकः वैदेहकव्यञ्जनः तापसव्यञ्जनः च ।

971. कौटिल्यमते 'भुतस्वणम्' कस्य स्वधर्मः ?
(a) बाहमणस्य
(b) क्षत्रियश्य
(c) बैशस्य
(d) शुद्रस्य
Answer: b
Explanation: कौटिल्यनये क्षत्रियस्य स्वधर्मो भवति – अध्ययनं यजनं दानं शस्त्रजीवो भूतरक्षणं च।

972. 'भुमौ शय्या' कस्य स्वधर्मः ?
(a) गृहस्थस्य
(b) वाणप्रस्थस्य
(c) ब्रह्मचारिणः
(d) परिव्राजकस्य
Answer: b
Explanation: अर्थशास्त्रानुसारेण बाणप्रस्थस्य धर्मो भवति – ब्रह्मचर्यं भूमौ शय्या जटाजिनधारणम्, अग्निहोत्राभिषेकौ, देवता, पित्रतिथि पूजा वन्यश्चाहारः ।

973. मनुमते रुरुमृगस्यचर्मः कस्य उत्तरीयः ?
(a) ब्राह्मणस्य
(b) क्षत्रियस्य
(c) वैशस्य
(d) शुद्रस्य
Answer: b
Explanation:
2) मनुमते रुरुमृगस्य चर्म क्षत्रियस्य उत्तरीयः ।

वर्णः	उत्तरीयः	अधोवासः	कोमरबन्धः	उपवीतः
ब्राह्मणः	कृष्णसारमृगस्यचर्म	शणः	मुञ्जाघासः	कार्पासः
क्षत्रियः	रुरुमृगस्यचर्म	रेशमः	उर्वाघासः	शणः
वैश्यः	अजायाः बल्कलः	पशमः	शणः बल्गजतृणं वा	पशमशुक्तिः महिषलोम वा

974. मनुमते निषक्रमणसंस्कार: भवति–
(a) तृतीयमासि
(b) चतुर्थेमासि
(c) द्वितीयेमासि
(d) पञ्चमामासि
Answer: b
Explanation: मनुसंहितायाः द्वितीये अध्याये निष्क्रमणविषये आलोचना प्राप्यते । मनुमते निष्क्रमणं चतुर्थे मासि कर्तव्यम् ।

975. मनुमते साक्षात् धर्मस्य लक्षणम्–
(a) द्विविधम्
(b) त्रिविधम्
(c) चतुर्विधम्
(d) पञ्चविधम्
Answer: c
Explanation: मनुनये धर्मस्य साक्षात् लक्षणं चतुर्विधम् । तानि भवन्ति – i) वेदः ii) स्मृतिः iii) सदाचारः iv) स्वस्य च प्रियमात्मनः ।

976.वौद्धदर्शने स्कन्ध: कतिविध: ?
(a) एकविध:
(b) चतुविधि:
(c) पञ्चविध:
(d) षड्विध:
Answer: c
Explanation: बौद्धदर्शने स्कन्धः नाम समुदायः समूहः वेति । स्कन्धः पञ्चविधः – रूपस्कन्धः विज्ञानस्कन्धः वेदनास्कन्धः संज्ञास्कन्धः संस्कारस्कन्धश्चेति ।

977.जैनदर्शने ज्ञानमस्ति –
(a) ०३
(b) ०४
(c) ०५
(d) ०७
Answer: c
Explanation: जैनदर्शने सम्यग्ज्ञानं पञ्चविधम् – मतिः श्रुतिम् अबधिः मनःपर्यायः केवलम् चेति ।

978. काफिरभाषा अस्ति –
(a) पूर्वयोगात्मकम्
(b) मध्ययोगात्मकम्
(c) अन्तयोगात्मकम्
(d) पूर्वान्तयोगात्मकम्
Answer: a
Explanation: अश्लिष्टयोगात्मकेषु पूर्वयोगप्रत्ययप्रधानम् इति वर्गः अन्यतमः । अस्मिन् वर्गे वाँटुपरिवारस्य 'जुलु' काफिर प्रभृतयः भाषाः विद्यन्ते ।

979. संयोगात्मकभाषा अस्ति –
(a) अरवी
(b) जलु
(c) हिन्दि
(d) दिगु
Answer: a
Explanation: अन्तर्मुखीविभक्तिप्रधानं द्विविधम् – संयोगात्मक-अरवीभाषा, वियोगात्मक-हिब्रुभाषा ।

980. द्राविड परिवारस्य भाषा अस्ति
(a) मालायालम्
(b) ग्रीक
(c) जार्मानिक
(d) अरवी
Answer: a
Explanation: अष्टादशभाषापरिवारेषु अन्यतमः हि द्राविडपरिवारः । अस्मिन् परिवारे तामिल, तेलेगु, कन्नड़, मालयालम् प्रभृतयः भाषाः सन्ति ।

981. वन्तुपरिवारस्य भाषा अस्ति –
(a) जुलु
(b) तेलेगु
(c) तामिल
(d) बर्बर
Answer: a
Explanation: अष्टादशभाषापरिवारेषु अन्यतमः हि वन्तुपरिवारः । दक्षिण-आफ्रिकाप्रदेशे अस्य परिवारस्य भाषा प्रचलिता अस्ति । अस्य परिवारस्य प्रमुखाः भाषाः भवन्ति – स्वाहिली, काफिर, जुलु प्रभृतयः ।

982.'ओ' कारस्य उच्चारणस्थानमास्ति –
(a) नासिका
(b) कण्ठतालु
(c) कण्ठोष्टोम्
(d) दन्तोष्टम्
Answer: c
Explanation: कण्ठोष्ठवर्णाः भवन्ति – ओ, औ ।

983. इषद्विवृतम् अस्ति –
(a) ष्
(b) स्
(c) य्
(d) त्
Answer: b
Explanation: ईषत्विवृतवर्णाः भवन्ति – श्, ष्, स्, ह् ।

984. प्रयागस्तम्भलेखस निर्माता अस्ति –
(a) अशोकः
(b) समुद्रगुप्तः
(c) कणिचकः
(d) हर्षस
Answer: b
Explanation: प्रयागस्तम्भलेखस्य निर्माता समुद्रगुप्तः । प्रयागः उत्तरप्रदेशे विद्यते । अस्य भाषा संस्कृतम् आसीत् ।

985.शिशुपालवधमहाकाव्यस्य सर्गाः विद्यन्ते –
(a) २८
(b) २०
(c) २२
(d) २९
Answer: b
Explanation: 'शिशुपालबधम्' अस्य महाकाव्यस्य रचयिता माघः । अस्मिन् महाकाव्ये २० सर्गाः विद्यन्ते । प्रथमसर्गस्य नाम कृष्णनारदसम्भाषणम् । अन्तिमसर्गस्य नाम शिशुपालबधम् ।

986.नारिकेलफलसम्मितं कस्य वचः ?
(a) वाणभट्टस
(b) माघस्य
(c) भारवेः
(d) नागानन्टस्य
Answer: c
Explanation: नारिकेलफलसम्मितं भारवेः वाक्यम् । भारवेः काव्यकृतिः भवति किरातार्जुनीयम् । भारवेः काव्यं नारिकेलफलवत् । अस्य उपरिभागः कठिनं परन्तु अस्य अन्तभागः अतीव सरसयुक्तः ।

987. कुन्ताः प्रविशन्ति इति
(a) उपादानलक्षणा
(b) लक्षणलक्षणा
(c) आर्थीव्यञ्जना
(d) जहत्स्वार्थातृत्तिः
Answer: a
Explanation: 'कुन्ताः प्रविशन्ति' इत्यत्र उपादानलक्षणा भवति । अस्य लक्षणं भवति – स्वसिद्धये पराक्षेपः ।

988. नाट्यसन्धयः अस्ति –
(a) त्रयः
(b) पञ्च
(c) सप्त
(d) नव
Answer: b
Explanation: नाट्यसन्धिः भवति पञ्च । ते हि भवन्ति – मुखसन्धिः प्रतिमुखसन्धिः गर्भसन्धिः अवमर्शसन्धिः निर्वहणसन्धिः च ।

989. अनुकरणरीतेः सम्वन्धोऽस्ति
(a) लाडजाङन्स
(b) अरस्तु
(c) क्रोचै
(d) राघवन्
Answer: b
Explanation: पाश्चात्यकाव्यशास्त्रेषु अन्यतमो हि 'अरस्तु' । अस्य सिद्धान्तस्य नाम अनुकरणसिद्धान्तः । अनुकरणस्य माध्यमं भवति संगीतः भाषा च अनुकरणस्य पद्धतिः भवति दृश्यम् ।

990. 'पुत्रमेव गुणपतं चक्रवर्तिन: माप्तुहि' इति वाक्यमस्ति –
(a) किरातार्जुनीयमे
(b) अभिज्ञानशकुन्तले
(c) रघुवंशे
(d) बुद्धचरिते
Answer: b
Explanation: "पुत्रमेवं गुणोपेतं चक्रवर्तिनमाप्नुहि" इति वचनं कालिदासस्य 'अभिज्ञानशकुन्तलम्' नाटकस्य प्रथमाङ्के प्राप्यते । इति वैखानसस्य उक्तिः ।

991. क्रियाया: प्रतिषेधेऽपि फलव्यक्ति: –
(a) निदर्शना
(b) विभावना
(c) विशेषोक्ति:
(d) रूपकम्
Answer: b
Explanation: अर्थालंकारेषु अन्यतमः हि विभावनालंकारः । अस्य लक्षणप्रसङ्गे मम्मटेन उक्तम् – "क्रियायाः प्रतिषेधेऽपि फलव्यक्तिर्विभावना ।"

992. 'पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविद: ' – इति उक्ति: अस्ति
(a) रघुवंशे
(b) शिशुपालवधे
(c) वुधचरिते
(d) स्वप्नवासवदत्तमे
Answer: b
Explanation: "पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविदः" इति कथनं 'शिशुपालबधम्' इत्यस्मिन् महाकाव्ये विद्यते । अस्य रचयिता महाकविः माघः । अत्र २० सर्गाः विद्यन्ते ।

993. दशकुमारचरिते प्रतिनायको भवति –
(a) विभुत:
(b) मानसार:
(c) मित्रगुप्त:
(d) पुष्पौद्भव:
Answer: b
Explanation: आचार्यस्य दण्डिणः अमरकृतिः भवति दशकुमारचरितम् । अस्मिन् गद्यकाव्ये अष्टौ उच्छ्वासाः विद्यन्ते । अत्र नायको भवति राजवाहनः । तथा च प्रतिनायको भवति मानसारः ।

994. रत्नावल्यां द्वितीयाङ्कस्य नाम –

(a) कदलीगृहम्

(b) माधवीकुञ्जः

(c) वसन्तोत्सवः

(d) प्रणयवृत्तान्तः

Answer: c

Explanation: 'रत्नावली' इति नाटिका नाट्यकारेण श्रीहर्षेण रचिता । अस्यां नाटिकायां चत्वारः अङ्काः विद्यन्ते । प्रथमाङ्कस्य नाम मदनमहोत्सवः । द्वितीयो भवति कदलीगृहम् । तृतीयो भवति संकेतः, चतुर्थाङ्कस्य नाम ऐन्द्रजालिकः ।

995. 'सर्वशून्यत्वम्' अस्ति –

(a) योगाचारः

(b) सौत्रान्तिकः

(c) माध्यामिकः

(d) वैभाषिकः

Answer: c

Explanation: बौद्धदर्शने चत्वारः सम्प्रदायाः विद्यन्ते । ते हि माध्यमिकाः योगाचाराः सौत्रान्तिकाः वैभाषिकाश्च । एतेषु माध्यमिकानां दार्शनिकसिद्धान्तो भवति सर्वशून्यत्वम् ।

996. 'उष्णिक्' छन्दसि अक्षराणां संख्या विद्यते

(a) ३६

(b) २८

(c) ४४

(d) ३२

Answer: b

Explanation: 'उष्णिक्' छन्दसि २८ अक्षराणि विराजन्ते । अत्र त्रयः पादाः सन्ति । अस्याः छन्दसः देवता सविता ।

997.करुणरसस्य स्थायीभावः अस्ति –

(a) क्रोधः

(b) उत्साहः

(c) शोकः

(d) जुगुप्सा

Answer: c

Explanation: करुणरसस्य स्थायिभावो भवति शोकः । अस्य रसस्य वर्णो भवति कपोतवर्णः । तथा च अस्य देवता भवति यमः ।

998. ''कामात्मता न प्रशस्ता न चैवेहास्त्यकामता'' इति सूक्तिः मनुस्मृतेः कस्मिन् अध्याये प्राप्यते ?

(a) १

(b) २

(c) ३

(d) ७

Answer: b

Explanation: मनुस्मृतौ द्वादश अध्यायाः विराजन्ते । प्रथमाध्यायस्य नाम सृष्टिप्रकरणम् । द्वितीयाध्यायस्य नाम संस्कारप्रकरणम् । अस्मिन् अध्याये उक्तम् – "कामात्मना न प्रशस्ता न चैवेह्यस्त्यकामता ।"

999. ''व्रतानि यमधर्माश्च सर्वे ..... स्मृताः''

(a) धर्मजाः

(b) संकल्पजाः

(c) विकल्पजाः

(d) ज्ञानजाः

Answer: b

Explanation: "व्रतानि यमधर्माश्च सर्वे संकल्पजाः स्मृताः ।" इति कथनं मनुसंहितायां विद्यते ।

1000. ''हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि, प्रत्यगेव प्रयागाच्च

(a) आर्यावर्तः

(b) पाञ्चालः

(c) मध्यदेशः

(d) ब्रह्मावर्तः

Answer: c

Explanation: मनुसंहितायां द्वितीये अध्याये मध्यदेशविषये आलोचना दृश्यते । हिमवद्विन्ध्ययो-र्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः ।